

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Hans Henrik Jacobsen

H.C. ANDERSEN PÅ FYN 1819-75

H. C. Andersen
på Fyn 1819-75

Hans Henrik Jacobsen

H. C. Andersen på Fyn 1819-75

En oversigt

*Naar jeg bliver stor, skal jeg bestemt besynge Odense;
hvem kan vide om jeg i Grunden ikke bliver denne
ædle Byes Mærkværdighed og der i en Note til
Geographien kommer til at staae under Odense: „hier
ist der baumlange Dänen-Dichter geboren“.
(H. C. Andersen til Henriette Hanck 17. febr. 1832).*

Udgivet af Skandinavisk Bogforlag i 1968 ©

Skriften er Monotype Imprint

Omslagsillustration:

Carl Hartmann's farvelagte tegning af H.C.Andersen fra 1845

(Odense bys museer)

Trykt i Fyens Stiftsbogtrykkeri, Odense

Indhold

Forord	7
Det er iaar 48 siden at jeg som en fattig Dreng forlod min Fødeby (1867)	9
Min mørke Barndom (1805–19)	18
Jeg morede mig saa herlig i Fyen (1819–30)	32
Jeg har ikke følt mig ganske vel her i Odense (1831–39)	69
Det er just et Ophold efter min Smag (H. C. Andersen på Glorup 1839–69)	129
Fremmet mellem Fremmede i min Fødeby (1840–66)	139
Mit Livs skønneste Fest (Udnævnelsen til æresborger i Odense den 6. december 1867)	164
Du kjære, gamle Fødeby er altid i min Tanke (1867–75)	185
TILLÆG	
H. C. Andersens ophold på Fyn 1819–75	203
Dagbogs- og almanakoptegnelser fra H. C. Andersens Odense-ophold 1830–66 (med noter)	211
Noter	222
Kilder	233
Personregister	235

Retteelse –si. 79:

Dr. Topsøe-Jensen oplyser i en rettelse til sine noter til det citerede brev, at digtet findes som lejlighedsdigt i Det kongelige Biblioteks småtryksamling med titlen „Sang til Skovballet den 31. Juli 1835“. Digtet er altså ikke skrevet til Odense Katedralskoles disciples skovbal i 1832, men til en tilsvarende fest den 31. juli 1835, hvor HCA netop dagen før havde forladt Odense. Digtet til disciplenes skovbal er det ikke lykkedes at opspore.

Forord

Det sted, hvor H. C. Andersen følte, at han sidst blev anerkendt, var nok Odense, og dog lod han minderne fra barndomsbyen gå som en rød tråd gennem hele sin produktion. Odense havde givet ham indtryk for livet; men uden hans dristige opbrud fra byen i 1819 var de nok aldrig blevet omsat til kunst.

I de første år aflagde han besøg i barndomsbyen, så ofte som det var ham muligt; men derefter synes i en lang årrække enhver personlig forbindelse med byen at være brudt. Først da han var 62 år gammel og europæisk berømt, mærkede han, at han også nød anerkendelse dér, hvor han havde sin rod, og det skete den 6. december 1867, hvor han udnævntes til æresborger i sin fødeby. Fra den dag ændredes hans forhold til byen, og i sine sidste år gjorde han oftere ophold, når han passerede Fyn.

Da jeg i sommeren 1967 begyndte at samle stof i anledning af den forestående 100-årsdag for æresborgerudnævnelsen, som det skulle vise sig, at Odense by kun fandt grund til at markere yderst beskedent, var det min mening at koncentrere mig om festlighederne i december 1867 og det, der var gået forud for udnævnelsen; men da jeg blev klar over, at H. C. Andersen i en lang årrække ikke havde noget personligt forhold til byen og kun sjældent kom der, og at æresborgerudnævnelsen derfor ikke kom som noget naturligt, fandt jeg det af interesse at undersøge baggrunden for hans skiftende forhold til Odense – lige fra den dag i september 1819, hvor han forlod byen og drog til København for at skabe sig en fremtid ved teatret. Materialet fremlægges nu som en oversigt over samtlige H. C. Andersens 50 kortere eller længere ophold på Fyn i perioden 1819–75.

Går man på jagt i den overvældende H. C. Andersen-litteratur, finder man titler på værker, der belyser hans ophold i en lang række lande og byer samt på en række herregårde (Sverige, Norge, England, Tyskland, Schweiz, Frankrig, Italien, Portugal, Spanien, Granada; Lund, Weimar, Paris, Athen; København, Falster, Korse-litze, Helsingør, Roskilde, Slagelse, Sorø, Gisselfeldt, Bregentved, Holsteinborg, Fåborg, Glorup, Lykkesholm, Jylland, Vendsyssel, Ålborg, Randers, Silkeborg m. fl.). Venter man at finde en større litteratur om H. C. Andersens forhold til fødebyen efter 1819, bliver man skuffet! En samlet fremstilling af dette forhold i perioden 1819–75 findes ikke!

Den del af H.C. Andersen-litteraturen, der i denne forbindelse kan komme i betragtning, synes væsentligst at koncentrere sig om hans slægtsforhold og barndomsårene, der her kun er behandlet periferisk, samt om hans senere ophold på enkelte fynske herregårde.

Kun 2 korte artikler bærer titlen „H. C. Andersen og Odense“ (H. G. Olrik i „Hans Christian Andersen“, 1945, s. 9–19; H. Topsøe-Jensens tale ved indvielsen af Odense nye rådhus den 2. april 1955, trykt i „Fynske Minder“ 1955, s. 75–80). Dog er H. C. Andersens forbindelse med enkelte familier i Odense og hans forhold til byen efter æresborgerudnævnelsen behandlet i følgende værker:

Odense Bys Bog om H. C. Andersen, 1905, redigeret af Sophie Breum,
H. C. Andersen og Odense 1866–75, Dagbøger og Breve, Anderseniana 1933,
H. C. Andersen og hans Odense-Venner i Familierne Iversen og Hanck, Anderseniana 1939,

H. C. Andersens Brevveksling med Henriette Hanck, Anderseniana 1941–46,
Elisabeth Hude: Henriette Hanck og H. C. Andersen, Fynske Studier 1958.

H. C. Andersens ophold på Lykkesholm og Glorup er gjort til genstand for grundige undersøgelser af Kai Uldall („H. C. Andersen på Lykkesholm“, Kultur-minder 1961) og af H. Topsøe-Jensen („H. C. Andersen på Glorup“, 1965); men da H. C. Andersen aflagde besøg på en række fynske herregårde, er samtlige hans 50 ophold på Fyn draget ind i denne undersøgelse.

Ved gennemgang af dagbøger og udgivne brevvekslinger med dertil hørende fyldige kommentarer er fundet en lang række oplysninger om disse ophold på Fyn, og ved hjælp af breve og dagbøger, der for Odense-opholdenes vedkommende først foreligger fra 1838, kan vi følge ham under de enkelte ophold, ligesom det er muligt at fastslå, hvornår han har opholdt sig på Fyn og hvor, han har logeret. Opholdene omtales da i kronologisk rækkefølge, og i så vid udstrækning som muligt har jeg ladet H. C. Andersen med egne ord berette om sine ophold på Fyn og om sit forhold til fødebyen. Samtlige dagbogsoptegnelser fra ophold i Odense indtil efteråret 1866 er gengivet i et tillæg s. 211 ff. Optegnelser fra senere Odense-ophold er trykt i Anderseniana 1933.

En særlig tak bringer jeg mine to kolleger, lektor Aa. F. Blomberg, Langesø, og adjunkt Erling Christensen, Nyborg, der begge har læst mit manuskript igennem.

Næsby, december 1967.

H. H. Jacobsen.

Det er iaar 48 Aar siden at jeg som en fattig Dreng forlod min Fødeby . . .

(1867)

Måske var det en lykkelig omstændighed, at vejret ikke artede sig vel om morgenen den 6. juni 1867. Dagen før var H. C. Andersen ankommet til Odense og havde taget ophold på Larsens hotel (det senere Brockmanns hotel). En anstrengende rejse havde han bag sig: Rejsens mål havde været verdensudstillingen i Paris, og efter 3 ugers ophold i Paris og 14 dage i Neuchâtel og Le Locle i Schweiz påbegyndte han den 27. maj hjemrejsen, der gik over Bern, Basel, Frankfurt, Kassel og Hamborg. Sent på eftermiddagen den 5. juni nåede han Odense, spiste middag på hotellet – *jeg havde jo Intet faaet hele Dagen*, noterer han i sin dagbog – og gik tidligt i seng, eftersom det var hans mening allerede næste morgen at forlade byen for samme dag at nå hjem til København. I dagbogen er tilføjet: . . . *det regnede og blæste*.

Næste morgen var han oppe både klokken 5 og klokken 7 for at se til vejret, og da det stadig stormede og regnede og han nødigt ville udsættes for søsygens kvaler, blev afrejsen udsat til om eftermiddagen.

Efter et besøg hos *Haarskjæreren* gik han til bispegården i Klaregade, hvor han spiste frokost. Da afrejsen var blevet udsat til om eftermiddagen – *Banetoget gik 4 og nogle Minutter* – kunne han tage imod invitation til at spise til middag klokken 3 sammen med biskoppen¹ og et par af familiens venner, og det må være ved denne lejlighed, at den endelige beslutning blev taget om, at HCA skulle komme til Odense for at modtage byens særlige hyldest ved – som det senere skulle vise sig – at blive udnævnt til dens æresborger. En enkelt bemærkning i dagbogen refererer dertil: *Min Skaal blev drukket og „Etatsraad“² ideligt gjentaget. Jeg maatte love at komme i Sommer nogle Dage til Odense, for, som de sagde „Byen kunde hædre mig“.*

Til stede ved denne middag i bispegården var foruden værten politimester Koch³ og etatsråd Schlegel⁴, som HCA for øvrigt om formiddagen havde aflagt et besøg på slottet.

For øvrigt er det ikke første gang, at HCA nævner, at der er planer om, at Odense vil hædre ham. Under et besøg i bispegården 4 år tidligere havde det været antydnet over for ham, at man i Odense gerne *vilde gjøre en Fest* for ham (dagbogen 30. marts 1863); men han havde slået det hen, og siden da havde det ikke været på tale.

*Indkørslen
til bispegården
i Klaregade*

Ifølge den citerede dagbogsoptegnelse må det have været meningen, at den hyldest, som byen ville bringe HCA, skulle finde sted allerede samme sommer. Da han den 27. juli rejste til Fyn, var det imidlertid ikke med Odense som mål, men herregården Glorup, hvor han så godt som hvert år siden 1839 havde opholdt sig nogle uger om sommeren. Hans ophold her varede fra den 27. juli til den 6. august, og det fremgår af et brev til biskop Engelstoft, skrevet den 3. august, at det havde været hans mening efter opholdet på Glorup at tage et par dage til Odense, vel for at træffe nærmere aftale med biskoppen, men at han af *en Reisende på Beltet* havde erfaret, at biskoppen var bortrejst⁵.

Under opholdet på Glorup var HCA meget flittig. Af dagbog og breve fremgår det, at vejret i disse uger var meget regnfuldt, og at han det meste af tiden opholdt sig på sit værelse, beskæftiget med at renskrive *Portugals Reisen*⁶. Der synes altså under dette ophold på Fyn intet at være foretaget eller aftalt angående den hyldest, som Odense by ville bringe HCA.

For øvrigt var HCA under opholdet på Glorup beskæftiget med at skaffe penge til *den lille Fyr i Middelfarth der vil studere*. Et par år forinden havde han fået en henvendelse fra en ganske ung mand fra Middelfart ved navn Hans Christian

Jørgensen, der ad denne vej ville skaffe sig forbindelse med indflydelsesrige kredse. HCA fik adskillige i sin nærmeste omgangskreds⁷ gjort interesseret i at hjælpe *den unge Jørgensen*, og gennem henvendelse til dem lykkedes det nu HCA at få den unge mands formue bragt op på 130 rdl.⁸

HCA's ophold på Glorup varede som nævnt en halv snes dage, og den 6. august forlod han gården og rejste til Holsteinborg ved Skælskør.

I et brev, skrevet samme dag som han ankom til Glorup, omtaler han sin begejstring for verdensudstillingen i Paris: . . . *Jeg saae Udstillingen voxte frem og udfolde sig, jeg gad nok see den i hele sin fulde Blomst, men det bliver der ikke noget af; det er for dyrt.*

Ønsket gik dog i opfyldelse, og den 1. september rejste han sammen med den unge forfatter Robert Watt⁹ til Paris for endnu engang at se udstillingen, inden den lukkede med udgangen af oktober.

Udreisen foregik med dampskib Korsør–Kiel og bragte således ikke HCA og hans rejseledsager til Fyn. Efter 14 dages ophold i Paris påbegyndtes hjemrejsen, og denne gang blev der gjort ophold i Odense, hvortil de ankom om eftermiddagen den 29. september. Også denne gang overnattede HCA på Larsens hotel.

16. Bataillon var netop blevet forlagt fra København til Odense, og den følgende dag skulle den ankomme til byen. Da det rygtedes, at HCA opholdt sig i byen, sendte politimester Koch ham straks en indbydelse til at overvære soldaternes modtagelse i Ridehuset. Herom fortæller HCA i „Mit Livs Eventyr“:

Dannebrog vaiede fra Husene; nye Soldater skulde indtræffe, i „Ridehuset“ var festligt indrettet til deres Modtagelse ... Den store, gamle Længe var smukt pyntet med Grønt og Dannebrogssflag, Bordene stode overlæssede med Mad og Drikke, Byens Fruer

Fisketorvet, i baggrunden Larsens hotel, hvor H. C. Andersen overnattede under sine sidste ophold i Odense (efter litografi, ca. 1860).

og Frøkener viiste sig alle som travle Værtinder. Soldaterne kom, Hurra lød, Sange og Taler! – Hvor forandret til det Bedre, hvor lys og smuk stod vor Tid fremfor den gamle Tid, den jeg kjendte. Jeg udtalte det og bemærkede, at da jeg sidst var her i Ridehuset, – ja det var vel lang Tid tilbage, jeg var en ganske lille Dreng, saae jeg her en Soldat løbe Spidsrod; nu kom jeg og saae Soldaten, vort Forsvar og Værge, hilses med Sang og Tale, sidde under vaiende Flag. Velsignet være vor Tid!

Før Jernbanen kjørte Klokkeren 4, var der tid til at aflægge besøg hos stiftamtmand Unsgaard¹⁰, politimester Koch og biskop Engelstoft, der kunne fortælle

HCA, at han vistnok i November fik en Indbydelse til den fest, som fødebyen ville holde til ære for ham. HCA's svar finder vi ligeledes i „Mit Livs Eventyr“:

„Jeg svarede, at jeg ret af Hjertet skønnede paa det venlige Sindelag, men bad: „gjem det til 1869, da er det den fjerde September halvtredsindstyve Aar siden jeg forlod Odense og gik til Kjøbenhavn. Den sjette September kom jeg der, den er mit Livs betydeligste Mærkedag; men det er ikke rimeligt, at man der skulde tænke paa den. Lad mig saa hellere komme her over til Odense paa Afreisens halvtredsindstyvende Aarsdag“. „Til denne Dag er endnu hele to Aar“, svarede de, „man skal ikke udsætte hvad der er glædeligt og godt; vi sees i November.“

Hvordan sagen har udviklet sig i de følgende uger, melder hverken kommunalbestyrelsens korrespondancejournal eller forhandlingsprotokol noget om. Biskoppen kan i et brev den 5. november meddele HCA, at han efter Aftale med „Byens Fædre“ har det Hverv at formaae ham til at komme herover, og at det er overladt ham selv at bestemme tidspunktet nærmere. Biskoppen foreslår i sit brev onsdag den 28. november og beder vennen under opholdet tage Bolig i Bispegaarden og skjænke dens Beboere den huuslige Glæde.

Da HCA den 7. november modtager biskoppens brev, noterer han i sin dagbog: Brev fra Engelstoft om at komme til Odense og der blive feteret engang, helst den 28. i denne Maaned, hvorfor just den Dato?

Samme stemning finder vi i et brev til Henriette Collin, skrevet den 28. oktober på Basnæs, hvor HCA var gæst ved Lucie Scavenius' bryllup:¹¹ Jeg er slet ikke i Humeur, Alt seer saa efteraarsagtigt ud. Besøget i Odense, hvor jeg jo skulde have en

Biskop Chr. Thorning Engelstoft

Fest naar jeg kom, har jeg udsat, jeg er ikke i Humeur! jeg har Lyst til at flyve ud i den vide Verden, saa langt, saa langt!

Da biskoppen i den følgende uge var i København, traf han ikke HCA hjemme. Man må da formode – eftersom det citerede brev intet nævner om det – at HCA først har fået meddelelse om, at han skulle udnævnes til æresborger i sin fødeby, da Berlingske Tidende om eftermiddagen den 15. november bragte følgende notits: *Etatsraad H.C. Andersen er, som vi erfare, af Communalbestyrelsen i Odense blevet udnævnt til Æresborger i denne By, hvor han som bekjendt er født, og vil i denne Anledning blive indbudt til et Festmaaltid i Slutningen af denne Maaned.*

Ærgerligt var det, at en Københavner-avis skulle være den første, der bragte denne nyhed. Det ville redaktøren af Fyens Avis nok gerne have gjort – i hvert fald tilføjer han næste dag i sin avis efter at have refereret Berlingske Tidende: *Berl. Tid. bringer denne Efterretning i sit Gaarsnummer, men da Raadet først i Aftes Kl. 7 vedtog denne Beslutning, har Bladet altsaa forhastet sig!*

At det også kom som en overraskelse for HCA, fremgår af hans brev til biskop Engelstoft den 18. november: *Det overraskede mig meget at læse i Avisen, den usædvanlige store Ære min Fødeby vil forunde mig, Mange have allerede ønsket mig til Lykke, men jeg har maattet svare at jeg Intet vidste om en saadan Ære, nu derimod i Dag seer jeg af den fyenske Avis at det forholder sig saaledes og er dybt bevæget ved at erholde den Hæder, jeg betragter som een af de største der i dette Liv kan forundes mig, gid at min Fader og min Moder havde oplevet denne Glæde; min inderligste Tak til de mange deeltagende Venner; glad og dog forlegen for saa varmt et Tegn paa Velvillie er jeg nu snart i Fødebyen!*

Det fremgår af kommunalbestyrelsens forhandlingsprotokol, at den i et ekstraordinært møde den 12. november havde nedsat et udvalg, der skulle tilrettelægge festen for HCA, bestående af borgmesteren¹², politimesteren og borgerrepræsentationens formand¹³.

Et hurtigtarbejdende udvalg har det været – eller også har det væsentlige været planlagt i forvejen – for allerede ved det ordinære møde i kommunalbestyrelsen 3 dage efter fremsatte borgerrepræsentationens formand *Forslag om at hædre Digteren ved at udnævne ham til Æresborger*. Protokollens kommentar er ganske kort: *Forsamlingen vedtog Forslaget eenstemmigt ved at reise sig.*

„Uddrag af Communalbestyrelsens Forhandlinger for Aaret 1867“ bringer følgende motivering: *I Betragtning af at Digteren, Etatsraad H.C. Andersen, har skjænket vort Fødeland uforgjængelige Skatte og derved bidraget til at hæve dets Navn ogsaa blandt Fremmede, valgte og kaarede Communalbestyrelsen efter derom stillet Forslag fra Formanden for Borgerrepræsentationen, ham til Æresborger i hans Fødeby Odense.*

Udvalget for den 12. november 1867
har vedtaget at lade den 12. november
afslutte den 12. november 1867
at lade den 12. november 1867
i Bredboget foruden.
at lade den 12. november 1867
at lade den 12. november 1867
at lade den 12. november 1867
at lade den 12. november 1867

Uddrag af kommunalbestyrelsens forhandlingsprotokol den 12. november 1867

Det blev ved samme lejlighed pålagt det nævnte udvalg at ordne det siden Fornødne. Dets tre medlemmer – borgmester Mourier, politimester Koch og etatsråd W. Petersen – kom for øvrigt alle siden til at høre til HCA's nærmeste omgangskreds i Odense (se s. 188).

Biskop Engelstoft havde som anført foreslået den 28. november som den mulige festdag; men man er nok i udvalget kommet til det resultat, at det ville blive for forceret, for biskoppen meddeler i et brev til HCA den 18. november, at man i Odense er mest stemt for at udsætte festen til begyndelsen af december, hvilket HCA accepterer i sit svar til biskoppen næste dag:

Idag har jeg modtaget en venlig Skrivelse fra Dem og veed af denne, at jeg udsætter Besøget til den 2den December. Jeg vil haabe at være ved Sundhed og at Veiret er nogenlunde godt. Altsaa, om Gud vil, kommer jeg Mandag otte Dage, den anden December og vil indtræffe med Morgentoget fra Kjøbenhavn ... Jeg er inderlig taknemlig og glad.

Omsider kunne kommunalbestyrelsen¹⁴ den 23. november meddele HCA, at han var udnævnt til æresborger i Odense:

*Høivelbaarne
Hr. Etatsraad H.C. Andersen
Ridder af Dbg. og Dbmd. pp.
Kjøbenhavn.*

Idet Odense Communalbestyrelse herved har den Ære at meddele Deres Høivelbaarnehed, at vi have valgt Dem til Æresborger i Deres Fødeby, tillade vi os at indbyde Dem til at samles med os her i Odense, Fredagen den sjette December førstkommende, paa hvilken Dag vi ønske at overrække Dem det i denne Anledning udfærdigede Borgerbrev.

I kommunalbestyrelsens fællesmøde den 29. november kunne borgmester Mouriér oplæse følgende takkeskrivelse fra HCA, dateret den 25. november:

Til Odense Kommunalbestyrelse.

Iaftes modtog jeg den ærede Kommunalbestyrelsens Skrivelse og iler med at bringe min dybtfølte Tak. Min Fødeby forunder mig, ved Dem mine Herrer, en Erkjendelse, en Hæder, saa stor som jeg aldrig turde drømme den.

Det er iaar 48 Aar siden at jeg som en fattig Dreng forlod min Fødeby, og nu, riig paa lykkelige Erindringer, optages jeg i den som et kjært Barn i sit Fædrehuus. De ville forstaae mine Følelser; jeg løftes ikke op i Forfængelighed, men i Tak til Gud for de Prøvelsens tunge Timer og de mange Velsignelsens Dage, han forundte mig. Modtag mit hele Hjertes Tak.

Jeg glæder mig til paa den bestemte Dag, den 6te December, om Gud forunder mig Sundhed, at samles med mine ædle Venner i den kjære Fødeby.

*Deres taknemlige, ærbødige
H.C. Andersen.*

Fyens Avis kunne nu meddele, at *Festmaaltidet i Anledning af Etatsraad H.C. Andersens Optagelse til Æresborger i Odense er bestemt til paa Fredag otte Dage.* HCA fastsatte da afrejsen til den 3. december.

Det glædede selvfølgelig den gamle digter, at han i aviserne i dagene før afrejsen kunne læse om, at den spådom, som havde lydt ved hans opbrud fra hjemmet i 1819, nemlig at Odense by engang skulle blive illumineret til ære for ham, nu ville gå i opfyldelse. Dog var det ikke kun glade, forventningsfulde tanker, der fyldte hans sind. Den 28. november finder vi således noteret i dagbogen:

En underlig vanvittig Frygt at Nogen vil myrde mig eller at i Odense Een eller anden vil forbittre min Fest, særligt ængstelig . . . Senere meere rolig, giver mig hen i Gud.

En besynderlig forestilling midt i forventningens glæde, vil man nok synes; men

Takket modtog jeg den søde kommunalbestyrelses
Brev og skal med at bringe min dybtstelte
Tak. Min Læderby forvinder mig, end den mine
Gæster, en Følge af alle, en Gæster, som for mig
aldrig havde drømt den.

Det var især 48 Aar siden at jeg som en fattig
Dreng forlod min Læderby, og nu, mig som lyk-
kelig Kvinde, drømt, og sagde jeg i den som at Gæst
Læder i sit Læderhus. De ville forstaa min
Læderhus; jeg Læder det og i Læderhuset, men
i Tak til Gud for de forvinder mine Læder
og de mange Brevbestyrelses Dage, som forvinder
mig. Modtag med alle Gæster Tak.

Jeg glæder mig til den bestemte Dag,
den 6te December, som Gud forvinder mig Læder
at forvinder med min søde Gæster i den Gæster
Læderby.

Derefter taknemligt, sødt,
J. H. Andersen

J. H. Andersen

Til Odense Kommunalebestyrelse.

H. C. Andersens svar til kommunalbestyrelsen i Odense den 25. november 1867.

forklaringen må søges i en sygelig fantasi, der i dette tilfælde giver sig udslag i en særlig form for mistænksomhed. Læser man HCA's breve og dagbøger fra disse år, vil man se, at han gang på gang forestiller sig det værste i en given situation, og at hans glæde for et øjeblik kan forstyrres af en fantastisk mistænksomhed.

En lignende situation finder vi omtalt i dagbogen et par dage før ovenstående: I en avis faldt hans blik på en overskrift med ordene „Odense – nej, paa ingen Maade“, og straks satte han det i forbindelse med sig selv og forestillede sig, at artiklen indeholdt en kritik af, at Odense by havde i sinde at udnævne ham til æresborger: Jeg bildte mig ind, det havde været en Artikel om mit Odense-Æresborgerskab og blev forstemt, uagtet det maaske er en fejl Gising.

Ved middagstid den 3. december forlod HCA da København og kom hen under aften til Korsør, hvor han overnattede. Rejsen over Sjælland har ikke været nogen behagelig optakt til opholdet i Odense:

Det var en isnende Blæst, Vognen utæt, jeg sad flere Timer i en voldsom Træk og da jeg naaede Korsør havde jeg Tandpine, næsten hele Natten gik hen uden Søvn, i Morgenstunden var min Kind aldeles ophovnet, Veiret var imidlertid smukt. (Brev til Henriette Collin 5. dec. 1867).

Næste formiddag passerede HCA bæltet, og derpå gik det *fra Nyborg i første Klasse til Odense.*

Når HCA over for biskop Engelstoft tidligere på året havde givet udtryk for, at Odense by burde udsætte sin hyldest til 1869 (*Da er det den fjerde September halvtredsindstyve Aar siden jeg forlod Odense og gik til Kjøbenhavn*), var det ingenlunde på grund af uvilje af nogen art.

Nok havde han ude i verden i rigt mål opnået den anerkendelse, han så brændende havde ønsket: 1851 havde han fået titel af professor, og 1867 var han blevet udnævnt til etatsråd; hyppigt var han gæst på danske herregårde, og på sine mange rejser i udlandet hædredes han af fremmede fyrster og monarker; et fortroligt forhold havde han til Christian IX, der jævnligt sammen med sine sønner aflagde besøg hos ham i hans lille lejlighed i Nyhavn, og ofte modtoges han af den kongelige familie på Amalienborg – i sine sidste leveår endda i slottets nederste etage, for at han kunne blive fri for de mange trapper.

Nok finder vi hos den yngre HCA en voldsom trang til anerkendelse; men hos den, for hvem alle døre åbnedes, måtte denne trang være trængt i baggrunden. Havde han fået denne opfordring fra sin fødeby blot 10 år forinden, havde svaret nok ikke lydt: Vent til 1869.

Ikke desto mindre var det med inderlig glæde, han imødeså udnævnelsen til æresborger i sin fødeby. Af de mange former for hyldest, der var blevet ham til del, betragtede han denne som den fornemste, som *et Høidepunkt af Livslykke . . . en Hyldest, der hører til de meest sjeldne i denne Verden. Det er det største, der i dette Liv kan forundes mig*, havde han givet som svar på kommunalbestyrelsens henvendelse.

Måske var det endog af ganske særlig betydning for ham, at netop Odense by ville bringe ham sin hyldest? Hvilke følelser nærrede han da i det hele taget over for byen, da han den 4. december nærmede sig den for at fejre sit *Livs skjønneste Fest?*

Min mørke Barndom ...

(1805–19)

Når talen er om HCA og Odense, tænkes der oftest på den næsten idylliske skildring, han i „Mit Livs Eventyr“s første kapitel har givet af barndomsbyen og barndomshjemmet.

Andre steder lyder der dog mørkere toner, når talen er om barndommen. Eksempelvis skriver han 1846 til Christian VIII: *O, naar jeg tænker paa min fattige Barndom, mine Savn og Mangler, de tunge, mørke Timer, da synes jeg ofte, at det Hele er en Drøm.* Samme år hedder det i et brev til geheimeetatsråd Adler: *Var min Barndom mørk, nu kommer Solskin i riig Fylde.*

Spørgsmålet er da, om det er den idylliske skildring i „Mit Livs Eventyr“ eller de her citerede breve,¹ der giver det rigtige billede af HCA's barndom. Det er et spørgsmål, om hans barndomstid i Odense har været så lys og lykkelig, som han tilsyneladende skildrer den i både „Levnedsbogen“ (1832), „Mit eget Liv uden Digtning“ (1847) og „Mit Livs Eventyr“ (1855).

Nok har det centrale for HCA været at skildre idyllen i barndomshjemmet, og nok har han ud fra „romantikkens krav om en poetisk barndom“² gerne villet skildre sin barndom som en ubetinget lykkelig periode af sit liv; men læser man

*Huset i Hans
Jensensstræde, hvor
H.C.Andersen
blev født
(litografi 1868)*

mellem linierne, får man billedet af en fattig familie, der levede i meget trange kår: *Een eneste lille Stue, der næsten var opfyldt med Skomagerværkstedet, Sengen og den Slagbænk, hvori jeg sov, var Barndomshjemmet.*

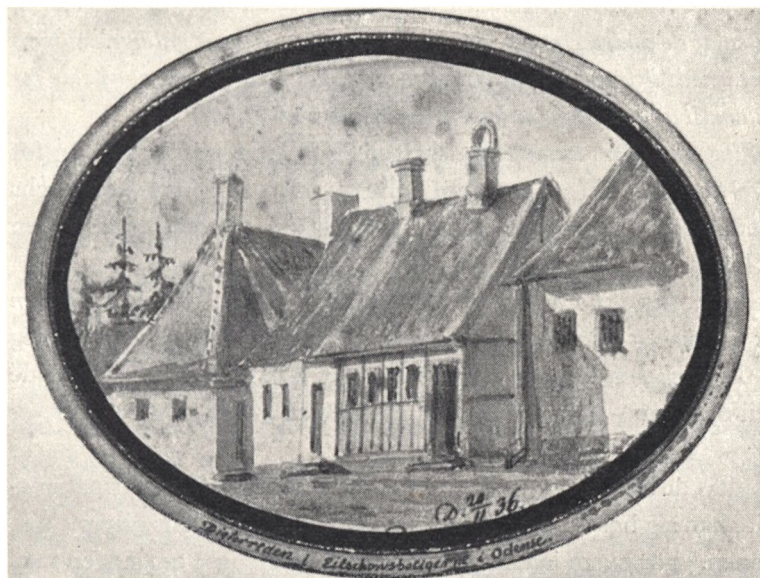
Som en af sine største glæder skildrer han det at sidde i gården ved *den eneste Stikkelsbærbusk og see ind i dens Blade* og følge deres udvikling fra dag til dag; men han giver samtidig et billede af sin egen ensomhed:

Saagodt som aldrig kom jeg sammen med de andre Drengene; selv i Skolen³ tog jeg ikke Deel i deres Lege, men blev siddende inde . . . Fra min Faders Død var jeg saagodtsom ganske overladt til mig selv; min Moder gik ud at vaske for Folk, jeg sad alene hjemme med det lille Theater, som min Fader havde gjort til mig.

Det samme giver han udtryk for i et brev til Jonas Collin den 27. marts 1825: *Med de andre Drengene kom jeg aldrig sammen; jeg var altid ene . . .*

Uden omgang med legekammerater synes han helt at have været overladt til sin egen lille drømmeverden. Prøvede han en enkelt gang at delagtiggøre jævnaldrende i sine oplevelser, fandt de ham aparte og karnøfledede ham:

. . . saa fortalte jeg de andre Drengene kurieuse Historier, men hvori jeg naturligviis ikke glemte at gøre mig selv til Hovedpersonen, stundom blev jeg leet af. Gadedrengene havde af deres Forældre ogsaa hørt om mit sære Væsen, og hvorledes jeg kom omkring i „fornemme Familier“, og derfor blev jeg en Dag forfulgt igjennem Gaden af en heel vild Skare, der spottende raabte: „der løber Comedieskriveren!“ . Jeg skjulte mig hjemme i en Krog, græd og bad til Gud.

*Barndomshjemmet
i Munke Mølle-
stræde
(akvarel af
H. J. T. Hanck 1836,
Odense bys museer)*

Ejendommen på hjørnet af Overgade og Påskestræde, hvor fattigskolen havde til huse

H.C.Andersens lærer i Odense, Fedder Carstens, og hustru. (Odense bys museer)

Af moderen blev han sat i Hr. Carstens' Drengeskole; men den, han sluttede sig til, var skolens eneste pige. Heller ikke dette venskab holdt:

En Dag havde jeg tegnet Noget, som jeg kaldte mit Slot og forsikkrede hende ved den Leilighed, at jeg var et forbyttet, meget fornemt Barn, . . . hun saae ganske underlig paa mig og sagde til en af de andre Dreng, der stod nær ved: „Han er gal ligesom hans Fa'erfa'er!“ – og det isnede igjennem mig; jeg havde sagt det Hele for ret at gjælde for Noget og nu slog det om til at de troede, at jeg var sindssvag som Fa'erfa'er.

Min Moders Stilling var ellers kummerlig, skriver HCA i Levnedsbogen, og for at drengen kunne fortjene nogle Mark om Ugen, satte hun ham paa Fabriken (Kochs og Hirschfeldts klædefabrik i Klaregade), siden på Ørnstrups tobaksspinderi; men begge ophold blev kun af kort varighed.

Mens han kun havde Angest for de fattige Dreng, der spottede, følte han altid en inderlig Drift til at nærme sig Latinskolens Disciple. Ofte havde han fulgt deres leg ved kirkegården – Latinskolen lå på Klingenberg – og ønsket at være blandt de lykkelige, men – tilføjer han – ikke for Legens Skyld, men for de mange Bøger, de havde.

En enkelt gang oplevede han det også: Da han skulle indtegnes til konfirmationsforberedelse, meldte han sig hos stiftsprovsten,⁴ hos hvem latinskolens disciple gik, og ikke hos kapellanen,⁵ hos hvem jævne folks børn gik. Men også omgangen med

Latinskolen på Klíngenberg (maleri, Katedralskolen)

latinskolens disciple blev en skuffelse, ja, selv provsten behandlede ham ret afvisende:

Jeg husker ikke en Eeneste fra den Tid, saa lidt maae der have givet sig af med mig; jeg havde daglig Følelsen af, at jeg havde trængt mig ind, hvor jeg ikke hørte hjemme; ogsaa Stiftsprovsten selv lod mig føle det, og da jeg engang hos nogle af hans Bekjendtskab havde declameret Scener af en Comedie, kaldte han mig for sig, udtalte det Upassende i at gjøre Sligt paa en Tid, jeg forberedte mig til Confirmationen, og at naar han hørte Sligt om mig igjen, vilde jeg blive viist bort; jeg blev meget angst og fortrykt i Sindet.

Blandt disse konfirmander finder vi dog HCA's „første Velynderske“:

Dog Een her var mig venlig og god, det var en ung Pige, af Confirmanderne, en Frøken Tønder-Lund, hun blev anseet for den fornemste af dem Alle, . . . hun alene saae mildt til mig, sagde mig et venligt Goddag, og gav mig endogsaa engang en Rose, og jeg gik hjem, lykkelig, fordi der dog var Een, som ikke oversaae og forskød mig.

Den unge pige, der er tale om, er LAURA FRIDERICHE TØNDER LUND (1803–31), datter af etatsråd Niels Tønder Lund. Ved faderens død i 1809 var moderen sammen med sine døtre flyttet til Odense, hvor de fik en lejlighed i Vestergade. Den lille Laura har sandsynligvis set skomagersonnen optræde,⁶ og under konfirmandforberedelsen hos stiftsprovsten tog hun sig åbenbart af ham. Da moderen døde i 1819, kom Laura i huset hos en slægtning i København, admiral J. C. Krieger, og her besøgte HCA flere gange sin lille veninde. Hun forsynede ham med

lommepege og bevirkede – ifølge Levnedsbogen – at der af familiens venner ydedes ham en månedlig understøttelse.⁷

Barndomskapitlet i „Mit Livs Eventyr“ rummer ikke så få dystre minder:

For den sindsvage Fa'ers⁸ havde jeg en stor Angest; kun een eneste Gang havde han talt til mig og da brugt den mig uvante Tiltale „De“; han snittede i Træ selsomme Billeder, Mennesker med Dyrehoveder, Dyr med Vinger og forunderlige Fugle; disse pakkede han i en Kurv og gik saa ud paa Landet; . . . een Dag han kom hjem igjen til Odense, hørte jeg Gadedrengene skrige høit efter ham; af Skræk skjulte jeg mig bag en Trappe, mens de stimlede forbi; jeg vidste, jeg var af hans Kjød og Blod.

Især to institutioner i byen kom til at stå som uhyggelige minder i hans erindring: ODENSE TUGTHUS og DAAREKISTEN:

Odense Tugthus lå nær HCA's barndomshjem – mellem Klaregade, Odense å og Munkemøllestræde. Hans forældre kendte portneren og aflagde undertiden besøg hos denne. Et sådant besøg har HCA skildret i „Mit Livs Eventyr“:

Jeg kom med mine Forældre til Portnerens Familie-Fest; . . . der blev spiist og drukket, to af Fangerne vartede op ved Bordet, – jeg var ikke til at bevæge til at smage paa Noget, selv de sødeste Sager skød jeg bort – min Moder sagde, at jeg var syg og jeg

Klaregade, til venstre Odense Tugthus, til højre indkørslen til bispegården (maleri af J.P.Thomsen)

*Dårekisten,
fotograferet kort
tid før nedrivningen
i 1967*

blev lagt paa en Seng, men jeg hørte Skotrokken snurre tæt ved og lystige Viser . . . jeg var i en Angest, i en Spænding . . .

Besøget i Odense Tugthus gjorde et dybt indtryk på ham, og den angst, der altid greb ham, når han passerede og hørte til, hvor Karle og Quinder derinde sang, medens de spandt paa Skotrokken, blev siden det dystre ledemotiv i hans roman „O. T.“.

Samme indtryk på ham gjorde besøget i „Dårekisten“, en særlig afdeling for sindssyge på Gråbrødre Hospital. Ved denne stiftelse var HCA's gudfader, NICOLAS GOMARD,⁹ portner. Han havde skaffet HCA's farmoder arbejde i hospitalets have, og når hun arbejdede dér, fik den lille Hans Christian lov til at komme med for at lege med portnerens børn:

En lang Gang førte mellem Cellerne; i denne laae jeg en Dag paa Hug og kigede gennem Dørsprækken; indenfor sad et nøgent Fruentimmer paa en Mængde Straa, hendes Haar hang ned over Skuldrene, og hun sang med en ganske deilig Stemme; pludselig sprang hun op, styrtede med et Skrig henimod Døren, hvor jeg laae udenfor, Vogteren var gaaet bort, jeg ganske alene, hun slog saa voldsomt mod Døren, at lige oven over mig den lille Laage, igjennem hvilken Maden blev rakt hende, sprang op, hun saae derfra ned paa mig, strakte en af sine Arme ud efter mig; jeg skreg af Rædsel og knugede mig fastere til Gulvet. Som Ældre er dette Syn og dette Indtryk ikke ud-slettet af min Sjæl; jeg følte hendes Fingerspidser røre ved mine Klæder; jeg var halv død, da Vogteren kom.

Et andet uhyggeligt minde stammer fra spaniernes ophold i Odense i 1808, hvor

han så en af soldaterne, der havde skudt en belgisk husar, blive henrettet på „Heden“ uden for byen. På dette tidspunkt var Hans Christian dog kun 3 år!

Mens HCA tegner et smukt billede af MODEREN¹⁰ (*... uvidende om Verden og Livet, men fuld af Hjerte ... Grønt og Billeder pyntede vor lille Stue, som min Moder holdt reen og net; hendes Stolthed var, at Lagnerne og de smaa, korte Vinduesgardiner vare sneehvide*) og af FARMODEREN¹¹ (*Daglig, om kun nogle faa Øieblikke, kom Fa'ermo'er i mine Forældres Huus, og det var især for at see sin Sønneson den lille Hans Christian; jeg var hendes Glæde og Lykke. Hun var en stille og høist elskelig gammel Kone, med milde blaa Øine ... Alt bragte hun mig; hun elskede mig med hele sin Sjæl*), skildrer han FADEREN¹² som et tungsindigt og ulykkelig menneske:

Hans inderligste Ønske var at komme i den latinske Skole; et Par velhavende Borgere havde engang talt om at skillinge sammen, give ham fri Kost og saaledes faae ham frem paa den Vei, han saa gjerne vilde, men der blev ikke Noget deraf; min stakkels Fader saae ikke sit kjæreste Ønske opfyldt; det kom aldrig af hans Erindring ... I sit Liv og som Haandværker følte han sig ikke lykkelig, sjelden kom han sammen med sine Lige ... Sin Fritid tilbragte han helst ene og med mig ude i Skoven ... Han havde ingen Ro paa sig. Krigsbegivenhederne i Tydskland, som han med Begjerlighed fulgte i Aviserne, opfyldte ham ... Talen var da kun om Krig, og min Fader blev Soldat, i Haab om at komme hjem som Lieutenant, min Moder græd, Naboerne trak paa Skuldrene og sagde, at det var Galskab ... Det Regiment, min Fader stod ved, kom imidlertid ikke længere end til Holsteen; der blev sluttet Fred og den frivillige Kriger sad igjen paa sit Værksted ... Med hans Sundhed var det forbi; den havde lidt ved de ham uvante Marscher og Krigslivet. En Morgen vaagnede han i vilde Phantasier, talte om Felttog og om Napoleon ... Den tredie Aften døde min Fader (den 26. april 1816).

Odense ca. 1830
(kobberstik af
R.N.Nielsen,
(Odense bys museer)

Flakhaven 1811, til venstre rådhuset, i midten Beldenaks gård (Odense bys museer)

Endnu mere ensom blev drengen, da moderen 2 år senere giftede sig med en ung skomager, **NIELS JØRGENSEN GUNDERSØE**; denne blandede sig ikke i opdragelsen af drengen, der da heller ikke synes at have haft noget særligt forhold til ham.

Stedfaderen døde allerede i 1822 og efterlod moderen i stor fattigdom. Gangklæder og værktøj blev solgt for at skaffe penge til begravelsen, og resten af boet vurderedes til 4 rdl. (Om moderens senere skæbne, se s. 38).

Hvor meget HCA har kendt til sin moders familie fremgår ikke af levnedsskildringerne; men et faktum er det, at han ikke har ønsket at omtale den. Mormoderen, Anna Sørensdatte, døde på Fattiggården i Bogense i 1825; har han sammen med moderen besøgt hende, har han i hvert fald fortiet det. Hun fødte 3 børn uden for ægteskab og synes selv at være født uden for ægteskab. I 1783 blev hun gift med en skrædder, der netop var kommet ud fra Odense Tugthus!

Selvfølgelig har HCA også bevaret lyse minder fra sin barndom: I levnedsskildringerne indgår således flere skildringer af særlige oplevelser, der har indprentet sig: *den store Komet 1811 ... St.Knuds Marked ... Spaniernes Ophold i Fyn 1808 ... naar Laugene flyttede Skilt ... naar Slagterne Fastelavnsmandag gennem Gaderne førte en fed Oxe, pyntet med Blomsterguirlander ... naar Søfolkene (fra Stige) gik gennem Gaderne med Musik og de to Kjækkeste tilsidst brødes paa et Bræt, der var lagt mellem to Baade¹³ ... naar Borgerne havde Skydelag ude paa*

„Heden“ . . . naar Borgerskabet trommede Nytaar ind . . . udflugten med moderen i Høsten til en Herregaard i Nærheden af hendes Fødeby Bogense o. a.

Den største oplevelse for ham var dog mødet med teatret, hvor han takket være sit bekendtskab med plakاتبæreren kom til at medvirke som statist:

Sommeren før min Confirmation havde en Deel af det kongelige Theaters Sang- og Skuespil-Personale været i Odense og der givet en Række Operaer og Tragedier; hele Byen var endnu opfyldt deraf. Jeg, idet jeg stod mig godt med Placاتبæreren, havde ikke blot fra Coulisserne seet alle de givne Forestillinger, men var selv traadt op baade som Page og Hyrde, ja jeg havde endogsaa sagt et Par Repliker i „Cendrillon“; min Iver var saa stor, at naar de Spillende kom i Garderoben før Forestillingen, stod jeg allerede paaklædt; herved bleve de opmærksomme paa mig; min Barnlighed og Begeistring morede dem; de talte venligt til mig . . . og jeg saae op til dem som til jordiske Guder. Alt hvad jeg havde hørt om min Sangstemme og om min Fremsigelse af Vers og Monologer bragte nu til Klarhed hos mig den Tanke, at det var Theatret, jeg var født for, og at det var her jeg vilde blive en berømt Mand, og derfor var Theatret i Kjøbenhavn Maalet for min Stræben. Skuespillernes Ophold i Odense var hos Mange, og hos mig især, en Livsbegivenhed; der taltes derom med sandt Sværmeri, og Talen endte altid med: „hvem der dog var i Kjøbenhavn og paa Comedie der“.

Først var det – i beskedent omfang – FADEREN, der åbnede hans øjne for denne verden. Ofte læste han Holbergs komedier og „Tusind og een Nat“ for sin søn, og siden hjalp han ham med at fremstille et dukketeater, hvor han kunne spille sine egne stykker.

Det næste skridt mod teatret blev han ført af plakاتبæreren PETER JUNCKER,¹⁴ som han som nævnt gjorde sig gode venner med. Daglig hjalp han denne med omdeling

*Eilschous Boliger
i Munkemøllestræde*

af plakater, og – skriver HCA – *kunde jeg vel ikke komme i Theatret, saa kunde jeg nu hjemme i en Krog sidde med Placaten, og efter Stykkets Navn og Personerne deri, tænkte jeg mig sammen en heel Comedie; dette var min ubevidste, første Digtning.*

I samme forbindelse må nævnes MADAM BUNKEFLOD,¹⁵ en præsteenke, der boede i „Eilschous Boliger“ i Munkemøllestræde, og hos hvem Hans Christian ofte kom: *Dette var det første dannede Huus, hvori jeg fandt et Hjem.* Hendes afdøde mand, der havde været sognepræst ved Sct. Hans Kirke, havde skrevet digte, og her hørte drengen *for første Gang Navnet „Digter“ blive udtalt og nævnet med Høiagtelse, som noget Helligt:*

Af hende lærte jeg, at det var noget Herligt, noget Lykkeligt at være en Digter; her læste jeg ogsaa første Gang Shakspeare, rigtignok i en daarlig Oversættelse . . . Jeg søgte nu igjen til Madam Bunkeflod, hørte der læse høit, læste selv og øvede mig tillige i – at sye, det var mig af stor Nødvendighed for mit Dukketheater.

Størst betydning for hans fremtid fik dog nok oberst HØEGH-GULDBERG og bogtrykker CHRISTIAN IVERSEN:

Hans Christian kunne som nævnt deklamere og synge, og *det vakte tilsammen en Slags Opmærksomhed hos flere fornemme Familier i Odense.* En af disse var biskop Plums,¹⁶ der lod ham hente en aften, da der var selskab i bispegården. Til stede var

Bogtrykker Iversens ejendom i Vestergade, nuv. nr. 57, i slutningen af sidste århundrede

bl. a. oberst Høegh-Guldberg, der viste ham *den meest sande Deeltagelse*. Han tog sig fra nu af faderligt af ham og blev siden en af hans nære rådgivere (se s. 41 f).

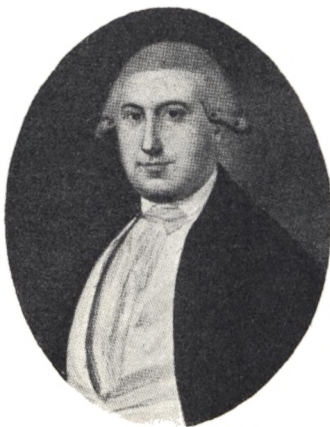
Da den 14-årige Hans Christian var klar over, at han ikke havde lyst til at komme i lære hos *Skræder Dickmann paa Korsgaden*, hvad der var moderens højeste ønske, og heller ikke – som farmoderen gerne så det – ville være *noget Fiint paa en Skriverstue* eller lægge sig efter *en smuk Profession, for Exempel at blive Dreier*, som prins Christian – den senere Christian VIII, som han en dag havde aflagt besøg på slottet sammen med obersten – havde rådet ham til, men at det var teatrets vej, han ville gå, bankede han en af de sidste dage i august 1819 på døren til den gamle bogtrykker Christian H. Iversen's kontor i Vestergade¹⁷ og bad om en samtale med bogtrykkeren. Denne undrede sig, eftersom han aldrig før havde set drengen, og hans undren er sikkert ikke blevet mindre, da drengen bad ham udfærdige en anbefalingsskrivelse til solodanserinde ved Det kongelige Teater, mad. Schall, som han havde i sinde at opsøge under et forestående besøg i København, eftersom han mente, at hun var den mest indflydelsesrige person ved teatret. Efter at have forhørt sig om hans personlige forhold rådede bogtrykkeren ham på det bestemteste fra at rejse til København med det formål at skabe sig en fremtid ved teatret; at lære et håndværk ville være langt klogere, prøvede han.

Men der var intet at gøre! Hans Christian ville til København, og bogtrykker Iversen, der ikke var så lidt forbavset over drengens ambitioner, udfærdigede den ønskede anbefalingsskrivelse.

Bogtrykker og bladudgiver CHR. H. IVERSEN (1748–1827), der altså ubevidst kom til at give HCA det første skub mod „berømmelsens stige“, var en af Odenses mest ansete borgere omkring 1800. Da faderen, komponisten Johs. Erasmus Iversen,

Stiftsprovst Stephan Tetens

Bogtrykker Chr. H. Iversen

Fyns guvernør, prins Christian Frederik (Christian VIII)

H.C.Andersens rejsepas 1819 (Odense bys museer)

døde ret tidligt, kom sønnen i huset hos en farbroder, der var boghandler i Altona. Efter at have bestyret dennes filial i Lybeck kom han til Odense, hvor han etablerede sig som boghandler. Snart oprettede han et bogtrykkeri og påbegyndte udgivelsen af en avis, populært kaldet „Iversens Avis“ (senere „Fyens Avis“), i hvilket blad HCA for øvrigt skulle få nogle af sine første digte offentliggjort.

Når HCA specielt opsøgte bogtrykker Iversen, skyldtes det dennes levende interesse for teater. Det var således ham, der i 1795 havde taget initiativet til oprettelse af et komediehus på Sortebrødretorv, det første skuespilhus i provinsen. Når fremmede skuespillere gæstede byen, færdedes de i Iversens hjem, og den 14-årige Hans Christian har da naturligt før afrejsen til København opsøgt Odense Teaters mæcæn og bedt ham om hjælp. Dette første møde med bogtrykker Iversen blev begyndelsen til et varmt venskab med de to Odense-familier Iversen og Hanck. (se s. 49 f).

Med Iversens anbefalingsskrivelse og 13 rdl. i lommen forlod HCA da Odense den 4. september 1819. Teatret stod for ham som vejen til berømmelse, og berømt ville han være – *Man gaar først saa gruelig meget ondt igjennem, og saa bliver man berømt*, betroede han moderen. Han havde intet at tabe – alt at vinde:

Eftermiddagen, paa hvilken jeg skulde afsted, kom endelig; min Moder fulgte mig bedrøvet ud af Porten; her stod gamle Fa'ermo'er ... hun tog mig om Halsen, græd, uden at kunne sige et Ord; jeg var selv inderlig bedrøvet – saa skiltes vi ad ... Postillonnen blæste, det var en deilig Solskins Eftermiddag, og snart skinnede Solen ind i mit

*Barndomshjemmet
i Munkemøllestræde
(Illustreret Tidende
1868)*

lette, barnlige Sind; . . . men da jeg ved Nyborg kom ud paa det store Belt, og Skibet seilede fra min Fødeø, følte jeg ret hvor ene og forladt jeg var, og at jeg ingen Anden havde end Gud i Himlen.

Ved tanken om barndommen har HCA altså haft både lyse og mørke minder. De lyseste minder er uden tvivl knyttet til selve barndomshjemmet; når han befandt sig inden for hjemmets fire vægge, var han lykkeligst. Det digt, som han få måneder før sin død skrev om sit barndomshjem, vidner kun om kærlighed til alt, hvad det rummede:

Mit Barndomshjem.¹⁸

<i>Nær Odense-Munkemølle, Hvor Klostret sank i Gruus, Der stod, som Du seer her i Billed, Et lille Bindingsværks Huus.</i>	<i>Sancthansurt blev sat i Bjælken, Og Kakkelovnen fik Glands, De duftende Birkegrene Stod der med Skovmærkekrands.</i>
--	---

<i>Hvor var der festligt derinde, Naar Pintseklokkerne klang; Smaa hvide Sommergardiner I Solskin om Vinduet hang.</i>	<i>Een Stue, et lille Kjøkken – Og dog Alt saa stort og godt. Der leged' jeg Juleaften Som siden paa intet Slot.</i>
--	--

*Og Risengrøden og Gaasen
Og Gnavposen –! hvilken Fest!
Vor Jord er velsignet – det føler
I Barndomshjemmet man bedst!*

Derimod konstaterer man, at han sjældent følte sig lykkelig og sikker, når han færdedes uden for hjemmet. Når hans tanker siden gik tilbage til selve byen – kammeraternes hån, oplevelserne i tugthuset og „Dårekisten“ o. a. – forstår man, at han kunne tale om *Barndommens Savn og Mangler, de tunge, mørke Timer*.

Når der alligevel er et idyllisk skær over skildringen af barndomsbyen, skyldes det dels hans evne til at skildre de små rørende træk, dels hans indleven i de særprægede begivenheder, der i begyndelsen af forrige århundrede satte deres præg på det odenseanske bybillede. Når han skildrer de farvestrålende optog (slagternes procession, Stige-søfolkenes dyst, de spanske tropper) – både i levnedsskildringerne og i romanerne – er barndommens ydmygelser trådt i baggrunden.

Endelig kan spørgsmålet, om det „Mit Livs Eventyr“, som HCA taler om som indledning til skildringen af barndommen, allerede kan være begyndt i Odense, ses under en helt anden synsvinkel: Når han stort set skildrer sin barndom som en lykkelig tid, kan det ses på baggrund af de følgende trængselsår i København, Slagelse og Helsingør – fra september 1819 til hans brud med rektor Meisling i april 1827 – og endelig er det vel normalt, at barndommen ses i et andet lys, når man har den lidt på afstand. Som i så mange andre af livets forhold er der nok en tilbøjelighed til kun at huske de lysere minder.

Det „Mit Livs Eventyr“, HCA skildrer, kan ikke for alvor være begyndt i barndommens Odense.

Jeg morede mig saa herlig i Fyen ...

(1819–30)

HCA's forsøg på at „erobre“ teatret i København mislykkedes som bekendt. Danserinde ved Det kongelige Teater mad. Schall, som han straks opsøgte efter sin ankomst til København, anså ham simpelthen for gal og smed ham på porten! Ustandselig løb han panden mod en mur og fik det råd at rejse hjem til Odense og lære et håndværk. Gang på gang afvistes han, men kun for med så megen desto større kraft at sætte ind på et nyt felt: balletskolen – teatret – syngeskolen. Når han ikke duede til at optræde, ville han da skrive stykker til teatret! Han indleverede også et par, men fik dem retur med det prædikat, at *Stykker, der i den Grad forraadte Mangel paa al elementær Dannelse*, ønskede man ikke at modtage!

Stort bedre blev det ikke, da han *ved Saisonens Slutning 1822 entledigedes fra Chor- og Balletskolen* og – på teaterdirektionens initiativ – som 17-årig blev sat i Slagelse latinskole, hvor han kom på skolebænk sammen med 12-årige. Rektoren, Søren Meisling (1787–1856), var ganske uden forståelse for den unge mands følsomme sind, og årene i Slagelse – undertiden skriver han endog *Plagelse* – blev en trængslernes tid for ham. I 1826 forflyttedes rektor Meisling til Helsingør, og HCA fulgte med. Forholdet mellem dem forværredes imidlertid, og først da HCA klagede sin nød for Jonas Collin, kom han til København og fik privatmanuduktion. Med ordene *Reis De ad Helvede til* tog rektoren afsked med ham! *Den mørkeste, den bitreste Tid i hele mit Liv*, som HCA betegner sine skoleår, var til ende!

23 år gammel tog han studentereksamen, og for første gang havde han fast grund under fødderne. Han havde da sluttet venskab med H. C. Ørsted, og i den collinske familie¹ betragtedes han nærmest som søn af huset. Snart skulle han få sine første værker² på tryk, og snart skulle han tiltræde sin første udenlandsrejse.

Det er ikke vor opgave at følge HCA på hans videre vej mod berømmelsen. I „Mit Livs Eventyr“ og i rejseskildringerne har han udførligt berettet, hvad han oplevede ude i „den store verden“ – „den største rejsende i dansk guldalderlitteratur“ var på ikke mindre end 29 udenlandsrejser – og vi oplever både hans glæder og sorger: Hans rejser til Tyskland, Frankrig, Schweiz, Italien, England, Spanien, Portugal, Sverige og Norge formede sig undertiden som rene triumftog, og han tildeltes ærestitler og dekoreredes med mangfoldige ordener. På den anden side er

der nok ingen af vore digtere, der har været udsat for så hård kritik og været genstand for så nærgående angreb i den litterære presse som HCA. Et følsomt sind havde han som bekendt, og en mindre venlig kritik kunne gøre ham dybt fortvivlet.

Den 4. september 1819 forlod han Odense, og den 6. december 1867 blev han udnævnt til dens æresborger. Det centrale i denne forbindelse skal da være at belyse hans forhold til og forbindelse med fødebyen i de mellemliggende 48 år.

I de 3 år, hvor HCA opholdt sig i København (1819–22), havde han ikke mulighed for at aflægge besøg i Odense. Dertil strakte hans få midler ikke!

Hele sit liv var han en flittig brevsriver, og på rejser – især i de senere år – førte han dagbog eller almanak. I perioden 1819–30 førte han dog kun få gange dagbog. Der foreligger således ikke dagbogsoptegnelser fra hans besøg i Odense i denne periode. Oplysninger om disse ophold må altså søges i breve og levnedbeskrivelser. Af personer i Odense, som han korresponderede med i denne periode, må først og fremmest nævnes moderen, oberst Høegh-Guldberg og familien Iversen (bogtrykker Iversen, mad Iversen, Augusta Søeborg og Caroline Hanck).³ Brevveks-

*Klingenberg ca.
1810 (amator-
maleri, Odense bys
museer)*

lingen med Henriette Hanck, bogtrykker Iversens datterdatter (se s. 101 f) blev først påbegyndt umiddelbart efter HCA's ophold i Odense i sommeren 1830.

1823 HCA's første gensyn med Odense fandt sted i foråret 1823. Det var 3¹/₂ år siden, han havde forladt byen, og han havde nu været elev i Slagelse latinskole i ¹/₂ år. Lyspunkter var der ikke mange af for ham i Slagelse-tiden – et af dem var besøget i Odense i påskeferien 1823 (23.–29. marts):

Af det ældst bevarede brev fra moderen, skrevet den 12. december 1822, fremgår det, at det allerede på det tidspunkt har været aftalt, at han skulle aflægge et besøg i Odense det følgende år: *Lev nu vel og vær lykkelig; vi sees, vil Gud, efter dit Løfte til Paaske.*

Han har antagelig i et brev til moderen i begyndelsen af december – hun indleder sit brev med ordene: *Jeg takker Dig ret meget for din kjærlige Skrivelse af Løvedagen* – meddelt, at han ikke kom til Odense i den forestående juleferie, men at han ville besøge hende i påskeferien.

Rejsen ser ud til delvis at have været finansieret af oberst Høegh-Guldberg:

Hans Glæde over det Skridt fremad, jeg havde gjort ved at komme i den lærde Skole, var stor og inderlig; jævnlig skrev han mig til, og altid opmuntrende og styrkende; da den første Sommerferie for mig nærmede sig, indbød han mig at komme over til sig, ja sendte mig endogsaa Penge til Reisen.

I februar havde HCA henvendt sig til bogtrykker Iversen og bedt om logi under det forestående besøg i Odense. Brevet er et af de første, vi kender fra HCA's hånd:

Gode Hr. Iversen.

Jeg tager mig den Frihed at skrive Dem til om en lille Anmodning, som jeg haaber, at de ikke bliver vred for; da de dog har lovet, at vis de kunde være mig til nogen Tjeneste de da vilde. – Altsaa. – Jeg sagde dem sidst i Kjøbenhavn, at jeg ikke kom til Odense før jeg Nogenledes kunde vise mig peen i Klæderne, nu seer jeg mig, Gudskee-Tak, i stand dertil, og har derfor besluttet i Paasken at tage hjem til min gamle Fødebye, Moder, og mine Velyndere. – Vi faae Ferie her i Skolen, Mandagen før Paaske og jeg vilde da blive i Odense til næste Løverdage før Paaske, altsaa kun 6 Dage. – Men jeg veed, at min Moder har ingen Seng til mig da hendes Forfatning er Indskrænket, jeg tager mig derfor den Frihed at bede dem unde mig Nattely i de faa Dage, da det vil koste for meget at ligge paa en Gjestgivergaard. – Vil De ikke svare mig herpaa med første Post. Hilsener til alle i deres Omgivning.

ærbødigst

Andersen

Adressen: til Studiosus Actium Andersen, Desipel i den lærde Skole i Slagelse. Løgerer hos Frue Henneberg.

Bogtrykker Iversen måtte meddele HCA, at han ikke kunne give ham logi, eftersom hans broderdatter logerede i husets eneste gæsteværelse! Efter at have modtaget dette svar har HCA nok henvendt sig til obersten om logi, og denne har inviteret ham og yderligere sendt penge til rejsen.

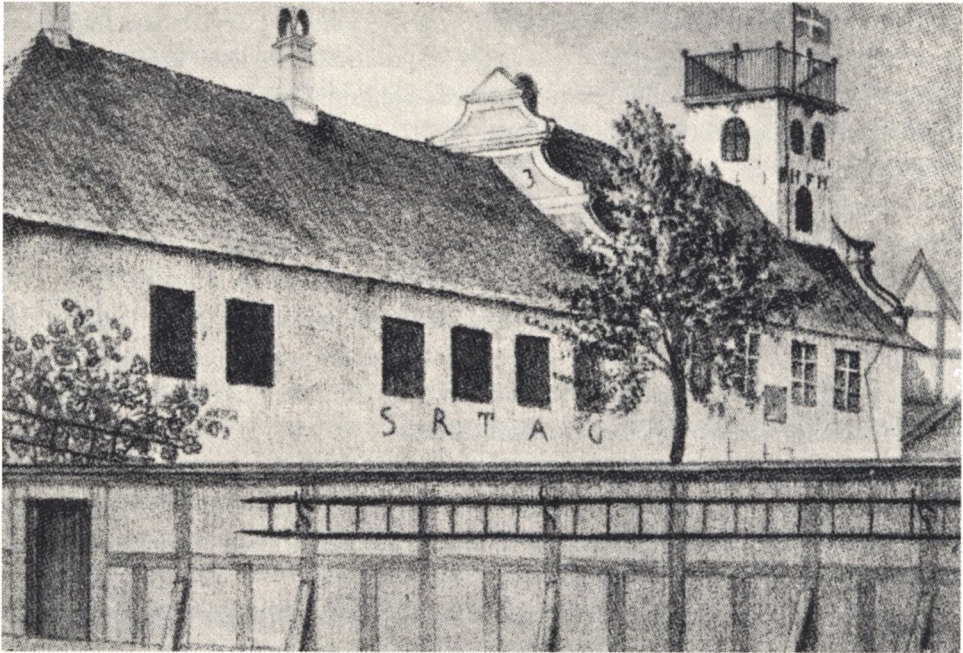
HCA fik også fra anden side økonomisk hjælp til rejsen. I sine første år i København kom han ofte i huset hos geheimekonferensråd Chr. Colbjørnsens enke, hvis datter var ansat som hofdame hos kronprinsesse Caroline. Den 7. marts kunne fru Colbjørnsen meddele HCA følgende:

Min Datter har hos Kronprinsessen udvirket Dem en Sum af 10 Rdl., som følger indesluttet. Disse Penge, formoder jeg, vil være Dem en god Hjælp til Deres fyenske Reise, men spar dem nu ogsaa til dette Brug, hvortil Prinsessen har haft den Naade at give dem, og forbrug dem ikke til Unødvendigheder.

Tilladelsen til rejsen indhentedes hos rektor Meisling, der dog lod sin elev forstå, at han gerne så, at han blev hjemme for at underholde hans børn. Palmesøndag kl. 3 om morgenen begav HCA sig da til fods til Korsør. Om selve besøget i Odense berettes i „Mit Livs Eventyr“:

Jeg kom over Beltet og gik saa paa min Fod fra Nyborg til Odense; mit Tøi bar jeg i en lille Bylt. Alt som jeg kom Byen nærmere, saae det gamle, høie St. Knuds Kirke-taarn, blev jeg mere og mere blød om Hjertet, jeg følte dybt Guds Omsorg for mig og brast i Graad. Min Moder var lyksalig over at see mig igjen, og der vare, sagde hun, saa mange af hendes Bekjendte og „fornemme Folk“, baade Kjøbmandens og Skrivere-rens, som jeg nødvendigviis maatte gaae til. Iversens og Guldbergs Familier toge hjertelig imod mig; i de smaa Stræder saae jeg Folk aabne Vinduerne for at see efter mig; thi Alle der vidste, at det var gaaet mig saa mærkelig vel, ja at jeg nu studerede for Kongens Penge. „Marie Skomagers Hans Christian var ikke saa „tovle“ endda!“ sagde min Moder, at der blev sagt. Ja da Boghandleren, Cancelliraad Søren Hempel,⁴ der paa sin Gaard havde bygget et høit Taarn til astronomisk Fornøielse, førte mig derop, og jeg saae ud over Byen og Engen, og nedenfor paa Graabrødre Plads nogle fattige Koner fra Hospitalet pegede op og viste, at jeg, som de havde kjendt, da jeg var en lille Dreng, nu stod der, da stod jeg virkelig der som paa Lykkens høie Tinde. En Eftermiddag seilede jeg med Guldbergs og Biskoppens Familier paa Aaen mellem Haverne, og min Moder græd af Glæde over, at jeg blev „hædret som om jeg var et Grevebarn“.

I Levnedsbogen berettes yderligere om et besøg hos madam Bunkeflod, der hidtil havde været moderen behjælpelig med brevskrivningen, og ture til Nonnebakken, Hunderup-skoven og de fattiges kirkegård, hvor han forgæves søgte farmoderens grav. *En kort, en smuk poetisk Drøm i mit Skoleliv*, som han betegner sit første gensyn med fødebyen, var snart til ende, og påskelørdag måtte han atter af sted til Slagelse.

Søren Hempels gård med tårnet „Gråbrødreille“ (Vestergade nuv. nr. 25, set fra Gråbrødreplads)

Og opholdet havde været en smuk drøm for ham. Han havde ikke set byen siden hin septemberdag for snart 4 år siden, hvor han havde forladt den som blind passager. *Jeg kunde nu vise mig med Ære*, hedder det i Levnedsbogen: Nu var der ingen i Odenses gader, der hånede ham; han havde været gæst hos byens honoratiories, og selv „hans egne“ behandlede ham med manér: *Folk saae paa mig, med Forundring, de simplere Mennesker der havde seet mig før kaldte mig Hr. Christian, da de ikke vidste ret mit Binavn.*

Siden blev han fejret og hædret rundt om i Europas fornemste hjem; men han har nok aldrig været så stolt som den dag, hvor han sejlede med oberstens og biskoppens familier på Odense å. Der var ikke noget at sige til, at „Marie Skomagers“ var stolt af sin søn.

Men den nu snart 18 år gamle Hans Christian måtte tilbage til rektor Meislings hårde tugt, og der skulle gå over 2 år, før han atter kom på besøg i fødebyen.

1825 HCA's næste besøg i Odense, der fandt sted i slutningen af juli 1825, er ikke omtalt i „Mit Livs Eventyr“; de eneste oplysninger herom finder vi i Levnedsbogen. Hvor længe opholdet har varet kan ikke siges med bestemthed: I avisernes fortegnelser er han opført som passager fra Korsør til Nyborg i dagene 20.–24. juli

Overgade ca. 1800 (Odense bys museer)

og som passager fra Nyborg til Korsør i dagene 25.–27. juli. Dette ophold i Odense, der er det eneste, der ikke med nøjagtighed kan dateres, har altså kun varet 4–5 dage.

Disciplene i Slagelse latinskole havde fået sommerferie den 13. juli, og atter var det hensynet til rektor Meislings børn, der var afgørende for rejsens varighed: *Men kun 8 Dage turde jeg blive da Meislings Børn længtes efter mig og Meislings Ønske at jeg til den Tid kom igjen, var mig nok.*

Kun i et enkelt brev finder vi rejsen omtalt: I disse år sørgede Jonas Collin for at holde HCA til studierne; alle karakterer og vidnesbyrd blev forelagt Collin, og denne forbød ham at give sig af med at skrive digte i skoletiden. Måske har han været utilfreds med, at den unge mand forsømte bøgerne og rejste hjem til Odense, for HCA skriver i sit brev til ham den 4. august: *Er der noget jeg har stødt Dem med i mine sidste Breve o da siig det. – De er dog ikke vred for di jeg var de 4 Dage i Fyen?*

Også dette gensyn med Odense var glædeligt! *I Sommerferien da veed De jeg morede mig saa herlig i Fyen*, skriver han senere på året til Jonas Collin. Også denne gang boede han hos Høeg-Guldbergs:

Guldbergs gjorte mig de faae Dage saa usigeligt behagelige; spadserede ud til alle de Steder jeg havde tumlet mig som lille, seilede paa den smukke Aae, langs Høverne og læste dem de enkelte Digte jeg havde skrevet . . .

I samme forbindelse omtaler HCA, at han for Guldbergs læste *de faae Kapitler af Romanen*. Der er her tale om den ufuldendte roman „Christian den Andens

Dverg“, hvoraf en affattelse stammer allerede fra Slagelse-tiden. Arbejdet gik imidlertid i stå og blev først genoptaget i 1829, hvor historikeren Vedel Simonsen, Elvedgård, skaffede ham yderligere materiale (se s. 46).

Høegh-G uldberg synes at have været begejstret for den unge digter:

Guldberg ydede mig særdeles Roes, fandt det ypperligt. „Virkeligt? ærligt?“ spurgte jeg. „Ved den levende Gud!“ Det foer mig saligt igjennem Sjælen; han erkjendte mit Dig terværerd, mit Talent, jeg inddrak et Mod, en Lyst til mine Studeringer ved dette ene Ord, som Meislings Haardhed Dag ud og Dag ind aldrig havde gjort.

Under det korte ophold i Odense fik HCA tid til at aflægge besøg på bogtrykker Iversens landsted „Marieshøj“ ved Tolderlund (se s. 45 f) og hos sin gamle lærer fra Fattigskolen i Overgade, Christopher Frederik Welhaven,⁵ og også hos ham lød der anderledes toner end før:

Min Odenseiske Skolemester „Velhaven“ tog nu ganske anderledes mod mig, næsten for ydmyg, jeg glemte hans Spot i de tidlige Dage. „Ja jeg følte altid der laae noget hos Dem!“ sagde han, „noget ualmindeligt!“ . . . meget man i min Barndom havde dadlet, fik nu Roes, blev kaldet genialt, selv at jeg dengang brød mig saalidet om Skolesager og kun læste Morskabs-Bøger, fandt man naturligt og velgjørende for at give min Aand et mere poetisk Sving.

Det var HCA en glæde at erfare, at der var sørget for moderen. Oberst Høegh-Guldberg og biskop Plum, der gennem hans breve var orienteret om, under hvilke forhold hun levede, havde ved en henvendelse til stiftamtmand Cederfeld de Simonsen bevirket, at hun i marts samme år havde fået en ledig plads i „Doctors Boder“⁶, en stiftelse for „skikkelige gamle Koner“ under Gråbrødre Hospital. Af hendes ansøgning fremgår tydeligt, under hvilke forhold hun nu levede:

Jeg har været Gift 2de Gange; med min første Mand Avlede jeg en Søn, som af Kongelige Naade bliver Understyttet som Discippel paa den Lærdeskole i Slagelse, den anden havde jeg ingen Børn ved, i Alt var jeg Gift i 23 Aar, mine Mænd efterlod mig Fattigdom og Armod. Jeg har tungt ved at fortjene Føde og Klæder; men Huslejen kan jeg ikke tilvejebringe, uden at sælge af det lidet jeg haver . . . Naadig Bønhørelse forventes.

Helt let har det ikke været for HCA under dette og de tre følgende besøg i Odense at være en feteret gæst hos byens honoratiores samtidig med, at hans moder var lem i en stiftelse for fattige gamle koner. Ved afskeden med hende efter besøget i 1825 gav han hende så meget, som han kunne undvære – *thi Reispengene være faae.*

Året forinden havde han for øvrigt henvendt sig til bogtrykker Iversen med det håb at få sine første digte trykt. I et brev, dateret den 16. januar 1824, fremsætter han sit ønske, dog først efter ord for ord at have afskrevet rektor Meislings vidnesbyrd fra skoleårets slutning, hvori denne tildeler ham *en velfortjent Roes for den*

Munkemølle 1831
(akvarel
af J.H. T.Hanck,
Odense bys museer)

ufortrødne Flid han især i Aarets sidste Halvdel har viist for at forskaffe sig de til videre Fremgang nødvendige Forkundskaber. Brevet fortsætter:

Da jeg sidst skrev dem til, taledede jeg om nogle smaae Digte som jeg i den Tid jeg var i Kiøbenhavn havde skrevet; jeg har i Ferierne nu giennemlæst dem og uddraget de bedste som jeg har læst for Ølenslæger og flere Mænd som kan bedømme sligt, og de have sagt at jeg tør vove at byde Publicum dem, af den Aarsag sender jeg dem Digtene om de vil læse dem igiennem og trykke dem, de kan (endogsaa, om ikke før, saa naar de ere solgte) give mig for dem hvad de vil, efter at de har faaet deres Umage betalt, kun at de vil give mig 16 Exemplare som jeg vil forære til Venner, de øvrige overlader jeg dem.

Bogtrykker Iversen beklager i sit svar, at han i mere end 30 Aar har været ude af al Connection med Boghandlere, at han har opgivet sin forlagsvirksomhed, og at han derfor ikke kan påtage sig at trykke digtene. De returneres med det råd, at skal han faae det anbragt, maae det være hos en af Kbhvns unge Boghandlere, der ikke endnu har forbrændt sig Fingrene paa formange Forlags-Artikler.

Ikke desto mindre sendte HCA digtene til bogtrykker Iversens konkurrent i Odense, redaktøren af Hempels Avis (den senere Fyens Stiftstidende), Søren Hempel, idet han dog undlod at meddele, at Iversen ikke havde villet påtage sig trykningen af dem; men heller ikke hos Hempel havde han heldet med sig.

Der skulle gå 4 år, inden HCA atter havde mulighed for at besøge sin fødeby. Var han ikke fulgt med rektor Meisling til Helsingør i maj 1826, havde der været

større mulighed for at komme hjem til Odense: Rejsen kunne foretages på én dag, og når han tilbagelagde vejen fra Slagelse til Korsør og fra Nyborg til Odense til fods, var der kun udgifter til overfarten. En rejse fra Helsingør til Odense havde han slet ikke midler til.

Først da han havde fået sin studentereksamen og tjent godt på sin „Fodreise“ og fået „Kjærlighed paa Nicolai Taarn“ opført på Det kongelige Teater, var der råd til den lange rejse. Når HCA i disse år ikke besøger Odense, er det simpelthen af økonomiske grunde.

Indtil næste ophold i Odense er bevaret 6 breve fra moderen og 10 fra oberst Høegh-Guldberg (trykt i „Breve til Hans Christian Andersen“, udg. af C. St. A. Bille og Nikolai Bøgh, 1877):

MODEREN giver i sine breve, ved hvis udfærdigelse hun nævner at have fået hjælp af bl. a. mad. Bunkeflod og ritmester Schou, udtryk for sin glæde over, at det er gået hendes søn godt ude i verden:

Du er da nu i den lærde Skole, Du lever godt . . . det glæder især mig, din oprigtige Moder, allermeest; det skaffer mit forhen beklemt Hjerte Glæde og Trøst, ja, mangen lønlig Glædestaare rinder fra Moderøiet; thi hvor kunde jeg fattige Kone tænke eller haabe, at vores Allernaadigste Landsfader vilde viist en Dreng, der saa at sige dumper lige ind i den store Verden paa Hovedet, denne store Naade? Men jeg takker min Gud og Landets Fader for den store Naade, der allerede er Dig vederfare.

Hun giver ham velmente råd, bringer ham nyt fra Odense, bl. a. om farfaderen, der ved politiets hjælp er blevet anbragt på Gråbrødre Hospital, og bringer ham hilsener fra hans *store Patroner*: familierne Guldberg og Iversen, familien Starup,⁷ ritmester Schou og kaptajn Hansen, mad. Bunkeflod og mad. Jensenius,⁸ der som mad. Bunkeflod boede i „Eilschous Boliger“, og hos hvem han i sin barndom havde læst *Romaner fra Leiebiblioteket*.

Hun viser megen interesse for hans skrivelser og anbefaler ham at *frequentere betydeligt af Comoedierne i Kjøbenhavn*, hvor det *vist næppe vil falde vanskeligt at faae fri Entree hver Aften, især da Collin er Theaterdirecteur*.

Læse kunne moderen sikkert ikke! Rørende er det da at høre om hendes bestræbelser på at få fat på hans bøger:

„Gjenfærdet ved Palnatokes Grav“, en Fortælling, og „Alf sol“, en Tragoedie, har jeg forespurgt hos Hempel, om jeg maatte faae at laane, som han negtede mig, da den var for kostbar, nemlig 8 Mk., som jeg ikke har Evne til at give for den; men er det muligt, at Du som Forfatter maaskee skulde kunne faae et Exemplar, da vilde jeg være Dig meget taknemlig derfor.

I sit næste brev takker hun sin søn for bogen og glæder ham med, at *Alle vilde*

have den. Også da „Kjærlighed paa Nicolai Taarn“ skal have premiere på Det kongelige Teater, følger hun ham i tankerne:

Du kan troe, det glædede mig inderlig, da jeg saae af dit Brev, at Du havde været saa heldig med dit Stykke. Jeg kan ikke negte, jeg var noget ængstelig, da jeg havde hørt Dagen, det skulde opføres, da det jo undertiden kan gaae galt for de største Forfattere. Mon det dog ikke skulde blive opført her, saa jeg paa mine gamle Dage engang kunde komme paa Comedie?

Nok giver brevene et vist indtryk af forholdet mellem moder og søn; men alligevel skal de læses med en vis forsigtighed. Hun var som nævnt ikke i stand til at skrive, og undertiden er det nok frem for hendes egen brevskriverens mening, der kommer til udtryk. Sproget er langt fra hendes eget. At den, der i dette tilfælde har ført pennen, har været fortrolig med handelskorrespondance, fremgår tydeligt: *Modtag herved min skyldige Tak for den mig ved din Skrivelse af 28 f.M. tilsendte 1 Rd.*

Oberst HØEGH-GULDBERG var den første, der virkelig hjalp HCA, og denne benævner ham da også „min ældste Ven“. I Slagelse-årene er obersten utrættelig i sin omsorg for ham, og det er med en faders stolthed, han giver udtryk for sin glæde over „sønnens“ første værker.

Nyheder fra Odense finder vi så godt som ingen af i oberstens breve. Det primære for ham er at råde og advare sin unge ven; i de første år er han endog stærkt moraliserende over for latinskole-disciplen. Først og fremmest søger han dog at opmuntre ham:

Tro mig, arbejder De troligen nu i denne Tid, overvinder De alle Forlokkelser, der kalde Dem afsides, da vil De engang velsigne denne Kamp, denne Drøvelsens Tid.

Når den unge mands ambitioner kommer for kraftigt til udtryk, anser han det for sin pligt at dæmpe ham. Når HCA således skriver *Digter eller intet*, maner Høegh-Guldberg ham til beskedenhed: *Overlad den store Opdrager sit Værk*. Gang på gang beder han ham i trængslernes tid holde fast ved bønnen: *Bed Gud om Kraft til at bære den usle Byrde, han lagde paa Deres Skuldre*. Også storbyens fristelser må han advare mod: *Lad ei Kiøbenhavns Forlystelser og Snurrepiberier faae Hals og Haand over Dem*.

At de af væsen og anskuelser var vidt forskellige fremgår tydeligt af brevene. Den rationalistisk indstillede Høegh-Guldberg har undertiden svært ved at forstå det unge romantiske gemyt:

Da vi sidst vare samlede, havde De faaet nye Udtryk til Et og Andet. Skal jeg tilstaae, – de undrede mig, de vare mig nye i Deres Mund. Saaledes f. Eks. var Ordet Gud, Hans Styrke o.s.v. blevet ombyttet med Skjæbne. Kan gjerne være, det passer bedre i de Circler, De hyppigen søger, men saamegen Magt burde Tone, Mode ei have

Oberst Chr. Høegh-Guldberg

over Dem! Lad den gamle Gud blive hos Dem, hvad han engang var; tro mig, han er maadeligt ombyttet med – Skjæbnen. See, disse ere de Alvorsord, jeg har at sige Dem, unge Ven!

Vi To ere splitterpine forskellige i vore Anskuelse af Livet. Følelse og Phantasie spiller hos Dem Hovedrollen; hos mig træder en tredie Hovedperson op, og det er Fornuften!

Det indtryk, vi gennem brevene får af obersten, og den respekt, HCA har haft for hans råd og vejledninger, svarer ganske godt til det indtryk, man har af ham som officer:

CHRISTIAN HØEGH-GULDBERG (f. 1777 som søn af den kendte statsmand Ove Høegh-Guldberg) var 1811 blevet udnævnt til major, og under felttoget i 1813 udmærkede han sig i den grad, at han blev forsat til Fyenske Dragonregiment for i dette at genindføre den rette krigsdisciplin, hvortil han ansås for særlig egnet. Han blev næstkommanderende ved regimentet, og han indlagde sig stor fortjeneste under fægtningen ved Rosengarten og især under slaget ved Sehested, hvor han havde kommandoen over regimentet og kastede fjenden tilbage med store tab.

Med disse fortjenester som baggrund avancerede han imidlertid ikke, som man kunne have forventet, eftersom han var meget streng mod sine undergivne og man frygtede, at det ville „medføre overspændte Ideer, som ikke ere passende i det Militære“. Selv om han betegnes som „måske Rytteriets dygtigste Officer“, blev han først i 1826 oberst og chef for Fyenske Dragonregiment. 1834 blev han udnævnt til chef for Sjællandske Landsener Regiment, og sammen med sin familie flyttede han til Næstved. 1848 udnævntes han til generaløjtnant og kommanderende general over Jylland. Man havde da anset det for sandsynligt, at det var blevet overdraget ham at føre hæren under treårskrigen. Imidlertid blev han af krigsminister Tscherning „bevæget“ til at overlade generalkommandoen til en anden, og denne bratte afslutning på en militærkarriere var selvfølgelig en stor skuffelse for ham.

Efter at Høegh-Guldberg 1834 blev forflyttet til Næstved, synes brevvekslingen næsten at være gået i stå. Fra HCA til Høegh-Guldberg er således kun bevaret 5 breve, alle fra perioden 1838–47. At forholdet mellem dem med årene ændredes, viser indledningen til et brev fra HCA fra år 1838:

Det er, som om vi levede i to forskellige Verdensdele og det endog et Aarhundrede tilbage, med Hensyn til vor Brevvexling; vi ere halv blevne fremmede for hinanden, og dog mødtes vi engang næsten som Fader og Søn.

Når HCA i sin dagbog den 15. maj 1848 noterer: *Rygtet gaar, at General Guldberg har faaet sin Afsked er blevet sindssvag og troer at han er Carl XII*, tyder det ikke på megen deltagelse for sin ungdoms velynder.

Det sidste brev, der findes fra Høegh-Guldberg til HCA – skrevet i juni 1855, efter at Høegh-Guldberg havde modtaget et eksemplar af „Mit Livs Eventyr“ – giver udtryk for skuffelse og pessimisme:

Ogsaa jeg mindes grant disse Dage, ja, kjære Professor, saa grant, at jeg her vil reentud tilstaae Dem: det endog dybt har smertet mig og Mine, at have i Aaringer maattet betragte os som aldeles glemte, begravede, indskrevne i Deres Gravbog.

Ikke desto mindre er det nok rigtigt, når Edvard Collin i „H. C. Andersen og det collinske Huus“ anfører, at det aldrig kom til noget brud mellem HCA og Høegh-Guldberg. Denne omtalte altid digteren og forsvarede ham, når han var udsat for hård kritik. Forklaringen må da være, at ovenstående brev er skrevet af en bitter mand, der jo som nævnt få år forinden havde fået sin afsked som general.

HCA var sig altid bevidst, at han stod i stor taknemlighedsgæld til Høegh-Guldberg, hvilket han også gav udtryk for i sine breve:

Ja, De var mig sandelig faderlig god, da jeg ret trængte til Trøst og Opmuntring . . . De var Een af de faa Mennesker i min Barndom, som begreb hvad der rørte sig i mig, De har pustet til Flammen og gjort hyggeligt om den, da Meisling med plumpe Hænder greb fat i den (1838).

I hvert fald tog obersten sig faderligt af den unge discipel fra Slagelse latinskole under dennes besøg i Odense i 1820'erne, lod ham bo hos sig i huset i Nedergade (nuværende nr. 25) og lovede på sin families^{8a} vegne at ville gøre opholdet så behageligt for ham som muligt.

I et brev, dateret den 4. september 1824, tilbød Høegh-Guldberg endog at være sin unge ven behjælpelig – og dermed mener han velsagtens at lade ham bo hos sig – hvis han ønskede at blive forflyttet fra rektor Meisling i Slagelse latinskole til Odense latinskole:

Skulde De forresten, kjæreste Andersen, ønske nogen Forandring, f. Ex. at blive forflyttet fra Slagelse til Odense Skole, og De derved – med fuld Oprigtighed til Dem selv – troede at forbedre Deres Tilstand og Vilkaar, vil jeg gjerne skjenke Dem min Bistand til dette Skridt, naar De forlods ud – for Guds Ansigt – vil love mig Flid og Mod; men og kun under den Betingelse vil jeg arbeide til dette Maal for Dem.

Brevet med HCA's svar på dette tilbud er desværre ikke bevaret; men i hvert fald tog han ikke imod oberstens tilbud. Betingelsen om flid kunne han nok opfylde; men det har nok været for ydmygende for den ærgerrige unge mand at vende tilbage til Odense for at fortsætte den skolegang, som han havde påbegyndt i Slagelse.

1829 HCA's første rigtige sommerferierejse til Fyn fandt sted i sommeren 1829. Han længtes efter en lille udflugt, inden han om efteråret skulle op til *Philologicum* og *Philosophicum*, de to eksaminer, hvormed han ville afslutte sin akademiske uddannelse, og rejsen startede den 30. juni, hvor han om bord på damperen „Caledonia“ sejlede til Møen.

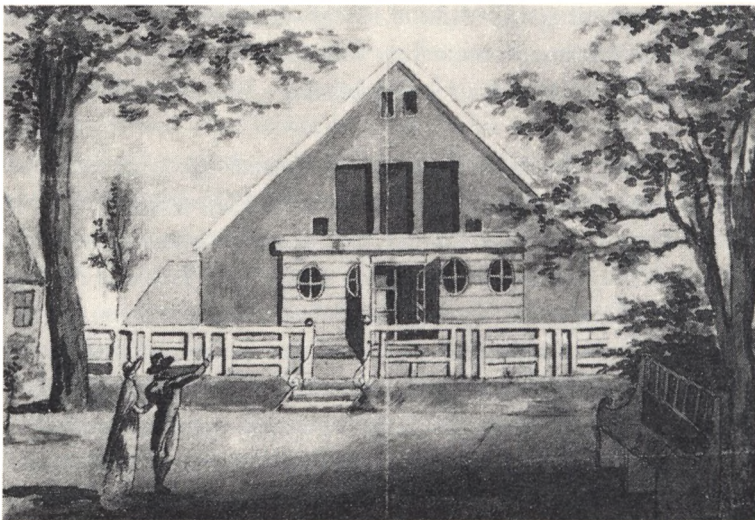
Optakten til rejsen var alt andet end behagelig:

Vi fik en lille Storm og maatte arbeide gjennem sorte, skumhvide Bølger; Alle vare syge; Fru Bülow⁹ mente at vi forliuste, og jeg -- ja De veed jo nok jeg intet Modsorgan har -- jeg laae indsvøbt i en Sæk midt paa Dækket og stirrede med det blege Ansigt paa de graae Skyer, der ganske artigt udøste sig over os. -- Tilsist fortalte Capitainen at vi maatte blive paa Søen om Natten; en trøstelig Udsigt. Først næste Morgen kom vi til Koster . . . Hos Præsten Holst¹⁰ fik de mig til Sengs . . . (Brev til Edv. Collin 18. juli 1829).

Efter et par dages ophold på Møen rejste HCA over Vordingborg, Næstved, Herlufsholm og Slagelse til Odense, hvortil han ankom den 5. juli om aftenen. Det var hans tredje besøg i byen siden afrejsen i 1819, og opholdet varede til den 27. juli.

Oberst Høegh-Guldberg opholdt sig i udlandet, hvilket han allerede havde meddelt sin unge ven i et brev den 21. januar samme år: *Hvor er det ilde, jeg nu atter reiser til Udlandet; hvor gjerne vilde jeg i Sommer høvt Dem til mig. Jeg har saa Meget, jeg gad pludre mig ud med Dem over, mange Ideer med Hensyn paa Dem.*

Det er altså muligt, at HCA allerede på dette tidlige tidspunkt har haft planer om en sommerrejse til Odense, og måske har han ved juletid omtalt det i et brev til obersten.

„Marieshøj“
ca. 1810
(akvarel af
J. H. T. Hanck,
Odense bys museer)

Bogtrykker Iversens anlæg ved Odense kanal (stik af H.A.Grosch efter maleri af J.H.T. Hanck)

HCA tog da ophold på *det deilige Tolderlund*, bogtrykker Iversens landsted, der var beliggende ved Odense kanal over for Næsbyhoved-skov. Selve landstedet hed Marieshøj, men benævntes som regel Tolderlund efter skoven dér. I „Brudstykker af en Udflugt i Sommeren 1829“, en artikel, som HCA fik offentliggjort i „Kjøbenhavnsposten“ den 17. og 18. september samme år, giver han følgende beskrivelse af stedet:

Den i Odense afdøde Bogtrykker Iversen nedstammede i qvindelig Linie fra den rige Raadmand Ole Bager,¹¹ og paa hans Sommerlyststed „Maries Høi“ paa Tolderlund finder man en Stue, der ganske er indviet Alt hvad der angaar Ole Bager. Her seer man Gavebrevet og Liigstenen over Ole Bager og hans Hustrue som sal. Iversen reddede tilligemed hans Epitaphium, ved Graabrødre-Kirkes Nedbrydelse.¹² – Paa den store Trætavle seer man her Ole Bager og hans Kone med deres 12 Børn . . . I Ole Bagers Stue gjemmes endnu nogle af de Myntstykker, han fik Tilladelse at slaae; desuden et Bord, som har tilhørt ham og som er meget smukt udskaaet og indlagt med Blomster og Fugle.

Hr. Iversen har ellers gjort sig meget fortjent ved de smukke Anlæg i Haugen og ved at have tilladt Enhver at spadsere der. Rundt om træffer man paa Inscriptioner og Hvilesteder; Canalen gaaer tæt forbi; store tomastede Skibe trækkes ved Heste op ad den; Landeveien mellem Odense og Bogense løber paa hiin Side Canalen og ligefor ligger Næsbyhoved Skov og Vandmølle.

Tolderlund var målet for mange odenseaneres udflugter, og HCA har uden tvivl som barn været der flere gange sammen med faderen. I „Mit Livs Eventyr“ er stedet beskrevet i forbindelse med det følgende besøg på Tolderlund:

Dette Sted var mig i min tidligste Barndom Idealet af et Landsted. Den lille Have var overlæstet med Indskrifter og Vers, der sagde hvad man paa hvert Sted skulde tænke og føle. Ud til Canalen, hvor Skibene gik forbi, var anlagt et lille Batteri med Trækanoner, der var en Vagtbygning og Skilderhuus med Træ-Soldat, ganske barnagtigt smukt.

Om selve opholdet i Odense har vi kun få oplysninger fra HCA's hånd. I „Mit Livs Eventyr“ omtales det ikke, vel sagtens fordi det kom til at stå i skyggen af det følgende års sommerrejse. I Levnedsbogen omtales Odense-opholdet ganske kort:

Endnu havde jeg ingen Stæder ret seet i Fyen og Sjælland, kjendte slet ikke Øerne . . . Da jeg kom til Odense kappedes alle om at vise mig deres Glæde. Min gamle Moder var ude af sig selv af Glæde og jeg selv ønskede kun, at dog gamle Farmoder havde levet og seet og hørt alt dette Gode, al denne Lykke. Kun 8 a 14 Dage blev jeg der i Byen, længe kunde jeg ikke være for mine Studeringer.

Samme sommer åbnede den første fynske herregård sine døre for HCA. Han havde som nævnt allerede i Slagelse-tiden arbejdet på en historisk roman med motiv fra Grevens Fejde, der skulle have titlen „Christian den Andens Dverg“. Den borg der har ligget i Næsbyhoved-skov, skulle være skueplads for en del af handlingen, og det, at han nu havde taget ophold umiddelbart i nærheden, inspirerede ham til at genoptage arbejdet. For at skaffe stof fra den pågældende tid, besluttede han at aflægge historikeren VEDEL SIMONSEN¹³ på ELVEDGAARD ved Veflinge et besøg, og herom oplyser det eneste brev, der er bevaret fra dette Odense-ophold:

Man viser mig megen Opmærksomhed rundt om i Byen; jeg har været indviteret i de fleste, bedste Huse og da jeg forleden talte om at gjøre Oldgrandskeren Vedel-Simonsen, som boer ved Bogense, en Vesit, kjørte man mig ud og hjem igjen; Simonsen tog særdeles vel imod mig jeg var der to Dage, og fik de herligste Bidrag til min Roman, som jeg gav ham Planen af. Intereseret her for, lovede han mig, skriftligt at tilmelde mig engang hver Maaned, Alt hvad han kunde finde angik denne Periode, især med Hensyn til Sæder, Skikke og Sagn, saa han vil spare mig en heel Deel Uleilighed. Et heelt nyt Lys gik op for mig; hvad jeg alt har skrevet af Romanen skal caseres; jeg føler levende, at dette Værk vil give mig et Navn, ellers faaer jeg det aldrig (Brev til Edv. Collin 18. juli 1829).

På turen til Elvedgård (13.–14. juli) var HCA ledsaget af amtstuefuldmægtig Jastrau,¹⁴ der var svigersøn af den tidligere godsforvalter på Elvedgård. De ankom til gården om formiddagen, og efter at de havde spist til middag, læste HCA de første kapitler af sin roman og en del af sine digte for Vedel Simonsen. Denne, der i første hefte af sine „Borgruiner“¹⁵ havde beskæftiget sig med Næsbyhoveds historie, lovede at være den unge digter behjælpelig med stof, og han sendte ham da også i den følgende tid med passende mellemrum det ønskede materiale.

*Historikeren Vedel Simonsen
til Elvedgård*

HCA og Jastrau overnattede på Elvedgård og vendte den næste dag tilbage til Tolderlund. Dagen efter overværede HCA St. Knuds Marked, hvorom han fortæller i den nævnte artikel i „Kjøbenhavnsposten“:

Jeg glædede mig ret inderligt til igjen at opleve een af min Barndoms glædeste Festdage; da var der jo for det første ingen Skole, og hele Torvet var forvandlet til en deilig Trylleverden, med Legetøi og Kager, brogede Billeder og Mennesker. Liremanden spillede saamange deilige Stykker; der kom Bjørne og Abekatte til Byen, og Marionetspilleren gav rare Tragedier.

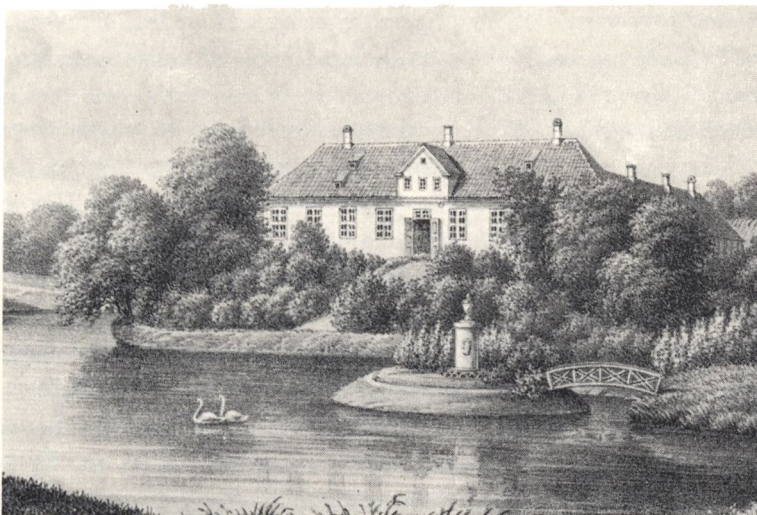
Men det regnede det meste af dagen, og markedet blev en skuffelse:

Hvorlidet svarede ikke nu det Hele til mine Drømmerier, og til, hvad denne Dag var for mig som Lille. Phantasien maa vistnok i de sidste ti Aar have faaet et lille Knæk, den vilde slet ikke flagre afsted for mig.

Om aftenen var HCA i teatret på Sortebrødretorv, hvor der i dagens anledning blev givet underholdning af kgl. skuespiller C. N. Rosenkilde. Det var her i denne bygning, han havde haft sine største oplevelser som barn; nu fandt han, at teatret saa sammenflikket og meget sygeligt ud.

Af selve byen har HCA derimod fået et særdeles godt indtryk:

Odense og hele dens Omegn maa tiltrække enhver Reisendes Opmærksomhed, ikke

*Elvedgård, hvor
H.C. Andersen
aflagde besøg i
1829 og 1830
(stik af Richardt og
Becker 1856)*

allene for de mange Alderdoms-Løvninger man der finder, men ogsaa for den deilige Beliggenhed. Man kan ikke tænke sig noget smukkere end en Tour paa Aaen der slynger sig mellem Engen og de smukke Familie-Hauger . . . Odense har ellers i den senere Tid vundet saare meget i smukt Udvortes; Brolægningen er ganske fortræffelig og jeg følte det endnu meget mere, da jeg kort forud havde været i Vordingborg, hvor man rigtignok ikke kan have Hjertet paa rette Sted, naar man kjører igjennem Byen . . . Endelig slog Afskedstimen, og jeg kan ikke nægte, jeg følte mig lidt werthersk¹⁶ stemt om Hjertet, ved at forlade den gamle By og de mange gode Mennesker, der saa hjerteligt havde modtaget mig og gjort mit korte Ophold der saa behageligt.

Den 27. juli forlod HCA Odense og rejste til Nørager på Sjælland, hvis ejer, kammerråd Claus Christian Bang, havde inviteret ham til at tilbringe resten af ferien på gården sammen med Collins sønner.

At det var med vemod, han tog afsked med Odense efter et behageligt ophold hos den iversenske familie, fremgår af det brev, han efter ankomsten til Nørager skrev til sin værtinde på Tolderlund:

Inderlig Tak for al Deres Artighed og Opmærksomhed mod mig, det var mig en sand Nydelse at være tre Uger i min kjære, gamle Fødeby . . . Det gjorde mig sandeligt ondt at sige „Farvel“; jeg er lidt blødhjertet, og naar man alt føler sig hjemme paa et Sted er der noget Smerteligt i at reise bort til en ganske anden Omgivning, hvor der venter en Deel Puf og Stød i den store Menneskemasse. Jeg glemmer ikke saa snart de behagelige Dage jeg nød hos Dem, det vil vare en Stund, til jeg igjen føler mig fri og lykkelig.

Det samme indtryk bekræftes af et brev til Henriette Wulff, også skrevet under opholdet på Nørager:

De kan tro at jeg ret har sværmet om i disse 4re Uger, til Lands og til Vands; ja der er noget at fortælle naar jeg kommer . . . Fra Fyen har jeg en hel Pose fuld af Curiosa, foruden et Vers fra en Dame, og en Egekrands; der kan De see at smaa Folk ogsaa kan faae lidt Grønt.

Forklaringen herpå finder vi i HCA's brev til mad. Iversen den 15. august, hvor det bl.a. hedder: *Glem ikke at hilse . . . Jomfru Salomon, hvis Krands alt er paa Reisen med mit Tøi til Kjøbenhavn.* Der er tale om en veninde til Henriette Hanck, Betty Salomon (se s. 111), der havde overrakt den unge digter en egekrans under hans ophold på Tolderlund netop samme år, som Oehlenschläger var blevet laurbærkranset i Lunds domkirke!

Med opholdet på Nørager sluttede HCA sin første egentlige rejse. Når han senere afsluttede sine større rejser, samlede han sine oplevelser og indtryk i rejseskildringer, og hvad skulle forfatteren til „En Digters Bazar“ (1842), „I Sverrig“ (1851) og „I Spanien“ (1863) vælge som emne for sin første rejseskildring andet end barndomsbyen og de indtryk, den havde gjort på ham under det netop overståede besøg?

I denne hans første „rejsebog“ – „Brudstykker af en Udflugt i Sommeren 1829, Odense og dens Omegn“ – der rigtignok kun fylder 10–12 sider, tager han læserne af „Kjøbenhavnsposten“ med på rundtur i barndommens Odense:

En ganske underlig Veemod greeb mig, idet jeg rullede ind i min gamle Fødeby Odense; der vaagnede saamange kjære Erindringer hos mig, at jeg kunde have grædt som et Barn, havde det ikke faldet mig ind, at jeg nu var et stort, langt, fornuftigt Menneske, hvem saadant noget slet ikke klæder paa en Postvoagn.

Barndomsminderne vælder frem: borgerne, der trommer nytår ind; slagternes og Stige-sølfkenes optog fastelavnsmandag; smedelaugget, der „flytter skilt“ o. s. v. Han sejler på Odense å, fortæller om Klokkedybet – det bundløse sted i åen, der skjuler en af klokkerne fra St. Albani Kirke¹⁷ – og beretter om drabet på Knud den Hellige. Han er på udflugt til Fruens Bøge, mindes turene med faderen til Hundep-skoven og passerer „Heden“ (det nuværende Søndre Boulevard), hvor han i sin tidligste barndom overværede, at en spansk soldat blev henrettet. En levende skildring giver han af Odenses to store årlige festdage: skyttelaugsfesten på „Heden“ og St. Knuds Marked. *Med underligt blandede Følelser* besøger han St. Knuds Kirke, hvor *to vigtige Momenter af hans Barndomsliv havde fundet sted*: faderens begravelse og hans egen konfirmation. Han fortæller om byens særprægede bygninger og aflægger besøg på Tolderlund, i hvilken forbindelse han beretter om Næsbyhoveds fortid. Endelig nævner han, at han under sit ophold i Odense har været på en udflugt til Hollufgård.

Også under de følgende ophold i byen logerede HCA hos familien Iversen på Tolderlund. Bogtrykker Iversen var død i 1827; men HCA kom fortsat hos familien, der fulgte ham med varmeste interesse. Her på Tolderlund traf han hele den iversenske familie: mad. Iversen og hendes to døtre med familie:

MAD. IVERSEN (Kirsten Marie Iversen, f. Nielsen, 1767–1837) fortsatte efter sin mands død udgivelsen af „Iversens Avis“, og til gengæld for det nyhedsstof, som HCA kunne meddele fra hovedstaden, og diverse kommissioner, han udførte for hende, bl. a. indkøb af typer til trykkeriet og indrykning af avertissementer i de københavnske aviser, i hvilken forbindelse hun roser ham som en *meget paalidelig Commissioner*, offentliggjorde hun hans digte i avisen. Det skete første gang den 4. januar 1828 med digtet „Tanker ved en ituslagen Jydepotte“, hvis forfatter introduceres som *en her fordeelagtig kjendt odenseisk Yngling, der nu videre uddanner sit Pund i Hovedstaden*. Bladet tilføjer, at der i den kommende tid vil blive offentliggjort flere af hans digte, som er *indgivet til adskillige kjøbenhavnske Blade, men de ville ogsaa efterhaanden, med hans Tilladelse, werde meddelte her, da de dog nærmest maae interessere hans Provindsfolk*.¹⁸

Iversens ældste datter, MADSELINE ANTONETTE (1788–1851) var 1806 blevet gift

Madam Iversen

Adjunkt J.H.T.Hanck

*Madseline Antonette Hanck,
f. Iversen*

med adjunkt ved Odense Katedralskole JOHAN HENRIK TRÜTZSCHLER HANCK (f. i Norge 1776, død 1840). 1804 var han blevet ansat som medarbejder ved „Iversens Avis“, og efter svigerfaderens død i 1827 overtog han sammen med svigermoderen bladets redaktion.

Af ægteskabets 6 døtre var den ældste, HENRIETTE (1807–46), den, der kom til at stå HCA nærmest. Hun var stærkt litterært interesseret og forsøgte sig selv inden for digtekunsten, og det var naturligt, at hun fulgte den unge digters skæbne med største interesse. De korresponderede flittigt, indtil familien Hanck i 1841 flyttede til København: Ikke færre end 150 breve fra denne korrespondance er bevaret og udgivet i „Anderseniana“, 1941–46. De øvrige døtre traf HCA alle på Tolderlund: CHRISTIANE (1808–81, ugift), THEA (1810–98, gift med inspektør ved Eugenia-Stiftelsen i Kristiania, Frederik Haslund), AUGUSTA (1811–48, gift med slotsforvalteren på Rosenborg, Ludvig August Læssøe), LOUISE (1814–82, gift med sin afdøde søsters mand) og CAROLINE (1816–1901, ugift).

Bogtrykker Iversens anden datter, AUGUSTA (1802–74), havde 1821 giftet sig med landinspektør Carl Søborg; men ægteskabet opløstes allerede i 1828. Hun styrede fra da af huset for moderen og var som hendes sekretær knyttet til redaktionen af avisen. Også fra hende er bevaret en række breve til HCA fra årene 1829–34. Hendes søn CHRISTIAN (1823–1904) tog studentereksamen fra Katedralskolen og blev siden inspektør ved fattigvæsenet.

1830 *Endnu havde jeg kun seet en liden Deel af mit Fædreland; jeg havde været enkelte Steder i Fyen og Sjælland samt paa Møens Klint . . . I Sommeren 1830 skulde nu en større Reise foretages, jeg vilde see Jylland lige til Vesterhavet og dernæst kjende hele*

min Fødeø, Fyen. Mindst tænkte jeg paa, hvor meget Alvor denne Sommer-Udflugt skulde bringe mig, skriver HCA i „Mit Livs Eventyr“.

Mange oplysninger om selve opholdet på Fyn giver „Mit Livs Eventyr“ derimod ikke; disse finder vi til gengæld i Levnedsbogen, hvor et helt kapitel beretter om *den første Kjærlighed.*

Som indledning til denne rejsebeskrivelse nævner HCA, at han ved sine arbejder havde tjent 400 rdl., og at han derfor *besluttede at bereise Jylland og Fyen, hvilket Faderen Collin billigede.*

Forsynet med anbefalingsbreve til embedsmænd i de enkelte byer sejlede han den 31. maj med dampskibet „Dania“ fra København og kom på grund af dårligt vejr først sent næste eftermiddag til Århus. Rejseruten følger vi i dagbogen: Århus, Randers, heden, Viborg, Himmelbjerget, Skanderborg, Horsens, Vejle og Kolding. På grund af dårligt vejr måtte han opgive at komme til Vesterhavet, hvilket dog ikke hindrede ham i at skrive digtene „Phantasie ved Vesterhavet“ og „Maleri af Jyllands Vestkyst“!

Fra Kolding fortsattes rejsen med pakkeposten over Snoghøj til Odense. Desværre er dagbogen kun ført indtil den dag, hvor han kom til Fyn. Den 18. juni noterer han kun: *Løverdags d 18 til Middelfart og Odense.*

Han tog straks ophold hos familien Iversen på Tolderlund:

Iversens Enke der med Familien holdte meget af mig havde indbudet mig til at tilbringe Sommeren hos dem paa det smukke Tolderlund og jeg stræbte dertil. Det havde en dobbelt Interesse for mig, thi det laae tæt ved Næsbyhovedbakke, just det Sted, paa

„Marieshøj“ 1835
(akvarel af
J. H. T. Hanck,
Odense bys museer)

hvis Borg, Helten i min Roman skulde optræde, jeg kunde nu daglig tumle mig der og digte paa Historien. (Levnedsbogen).

Han følte sig straks hjemme på Tolderlund og tilbragte nu nogle fornøjelige uger i den iversenske og hanckske familiekreds. Selv om der daglig var meget, den unge digter skulle tage del i, var han flittig – bl.a. arbejdede han på sin roman og skrev en række digte. Om livet på *vort romantiske Tolderlund* skriver han:

I den muntre elskelige Kreds, mellem en halvsnees unge, muntre Piger, tæt ved Odense, hvor Kanalen med Skibene løb tæt forbi Haven, maatte jeg jo ret være oplagt til at digte; jeg havde mit hele Ungdoms-Lune, min glade Tilfredshed og Sorgløshed, og oplevede her nogle deilige Uger af mit Liv (Levnedsbogen).

De kan tro jeg boer smukt, midt i Skoven, Canalen tæt ved, hvor Skibene trækkes op ad; gamle Næsbyhoveds Slotsbakke kun nogle Skridt derfra, og en smuk Veirmølle tæt ved Hjemmet (Brev til Edv. Collin 29. juni).

Her paa Iversens smukke Landsted begynder ret min poetiske Mølle at gaae, hver Dag faaer jeg eet Digt færdigt . . . Her er ellers meget muntert, ude paa Iversens Sted, De ved at den afdøde, gamle Iversen var meget lunefuld, og her er derfor en heel Deel ret snorrige Anlæg, saaledes har vi en heel Fæstning ved Canalen, med Træsoldater; i Haven er det enhver tilladt at spadsero og vi see derfor daglig en Mængde, foruden en Pokkers Hob, der gjøre Vesitter. Daglig er vi 13 til Bords hvoraf de 11 er Damer, og af disse er de 9 imellem 22 og 12 Aar, saa De kan tro vi nok kan gjøre Løier (Brev til Edv. Collin 7. juli).

Forrige Uge havde vi, det vil sige, Mad. Iversen, hos hvem jeg boer, stort Selskab, paa en 100 Personer, der brændte Beegkrandse i Skoven, og alle Mand spadserede med Paraplyer, det var et skønne Syn! (Brev til Edv. Collin 21. juli).

Jovist var det fornøjeligt, når HCA var gæst på Tolderlund. Sammen med de unge mennesker – adjunkt Hancks døtre og disses veninder – foretog han udflugter om eftermiddagen, bl.a. til *Skibshuusene*, hvor der blev drukket thevand; ved middagsbordet holdt han *Forstandsøvelser* med fru Søeborgs søn, og om aftenen var der *Aftenunderholdninger paa Trappen, Forelæsninger tvers i Vinduet og Sang paa Landeveien*, når de unge mennesker fulgte deres gæster på vej til byen.

Der er ingen tvivl om, at den unge digter var en velkommen gæst på Tolderlund, og at han befandt sig særdeles godt derude. Den, der siger *vi* om familien og taler om *vort deilige Tolderlund*, må på det nærmeste have følt sig som medlem af familien. Dette bekræftes yderligere af det takkebrev, som han skrev til mad. Iversen efter hjemkomsten til København:

Jeg var nu bleven saa hjemme hos Dem, og jeg savner i Grunden et virkelig Hjem, det vil derfor vare længe før jeg ret bliver hjemme paa mit Værelse . . . Tak for de mange lykkelige Dage jeg havde hos Dem, har mine Digte noget Værd, da var det vist

Deres venlige Omgivning og rolige Landsted der indgav dem en stor Deel deraf.

At de unge piger på Tolderlund har nydt hans selskab, fremgår af følgende fødselsdagshilsen, som HCA modtog fra Caroline Hanck året før sin død:

Mit Hjerte føler altid en levende Tak til Dem kjære Etatsraad Andersen, for alt det Liv og den Sommerglæde De bragte til Bedstemoders Hjem, jeg kunde alt om Vinteren glæde mig i Forventningen om at Sommeren skulde bringe Dem, ja! jeg skylder Dem, mine morsomste og gladeste Barndoms og Ungdomsdage . . . Tilgiv hvis jeg har trættet Dem kjære Andersen men jeg følte en levende Trang til at takke Dem for de glade Barndoms og Ungdomsdage.

Uden tvivl har HCA under opholdet i Odense også besøgt moderen i „Doctors Boder“; men han har ikke følt trang til at omtale det!

Det var ikke kun på Tolderlund, HCA var en velkommen gæst. Fra 3 fynske herregårde forelå der invitation: *Jeg er inviteret ud til Bangs paa Hofmangsgave, til Vedel Simonsens paa Elvedgaard og endelig til Herresædet Lykkesholm,¹⁹ saa der ret er megen Glæde tilbage* (Brev til Edv. Collin 29. juni). *Paa Herregaardene rundt om, afhentede man mig til Besøg paa flere Dage og jeg flagrede livsglad paa ubrændte Vinger om Glædesblusset* (Levnedsbogen).

Besøget på ELVEDGÅRD, der fandt sted den 27. juli, finder vi kort omtalt i et brev til Edv. Collin den 28. juli: *Igaar var jeg hos Prof. Vedel-Simonsen paa Elvedgaard, der synes næsten at have Venskab for mig, jeg har maattet love ham, at komme nogle Dage ud til ham igjen før jeg reiser.²⁰Ved at søge efter Sagn fra Grevens Feide, som jeg kun træffer faae af, finder jeg her en heel Guld-Grube til en Roman . . .*

På HOFMANGSGAVE, hvortil HCA kom den 10. juli, var han gæst hos godsbesidder

Hofmangsgave, hvor H.C.Andersen opholdt sig nogle dage i sommeren 1830 og i sommeren 1832 (tegning af Chr. Eckardt 1847)

Niels Hofman Bang, en ældre broder til kammerråd Bang på Nørager, hvem han året forinden havde besøgt på vej fra Odense til København. Familien Collin kendte familien Bang, og det var gennem Collins sønner, at HCA havde fået kontakt med Nørager og Hofmangave. Edvard Collin havde bl. a. været på Hofmangave i sommeren 1829.

Også her er det den selskabelige og muntre HCA, vi møder:

Jeg har kun været her een Nat og een Dag og finder mig alt ganske hjemme; jeg har nu lært Ringspil, kan ogsaa godt balancere paa Stangen ved den grønne Plet udenfor Huset . . . og fremfor alt lært at spise Kirsebær (Brev til Edv. Collin 11. juli).

Imorgen, som er den sidste Dag jeg bliver, thi det er St. Knuds Marked i Odense, vil vi have Schattenspiel an der Wand. Lund skal være Casander; den ældste af de her værende Søner, Columbine; den yngre, Harlequin, og jeg, Pjerot (Brev til Edv. Collin 12. juli).

I Formiddags kjørte Hr Hofman mig ud til Hals, jeg var paa den yderste Spids og fik mig en Steen med; her ude voxte Lyng, noget jeg ikke troede at finde i Fyen. Med vort Schattenspiel gik det fortræffeligt og vi havde oven paa Baletten Søvgjængersken der var et non plus ultra i sin Slags (Brev til Edv. Collin 13. juli).

Her er Antiquiteter, Bogsamling, Naturalier og Alt, hvad man ønsker sig; mit Sovekammer støder op til en stor Malerisamling, og Haven, der næsten er en halv Miil i Omkreds, vrimler af Blomster (Brev til Ludvig Læssøe 13. juli).

Imiddags forlod jeg det hoffmanske Huus, hvor jeg ret har moret mig, begge Døttrene rullede med til Byen . . . (Brev til Edv. Collin 14. juli).

NIELS HOFMAN BANG (1776–1855) var gift med en datter af Ove Malling, og i ægteskabet var der 6 børn: døtrene Christiane og Louise og sønnerne Niels Erik, Ove Malling, Jacob og Claus Emil. Bortset fra den ældste af sønnerne, der var på studierejse i Sverige, opholdt de sig alle på Hofmangave under HCA's besøg.

Niels Hofman Bang var kendt som botaniker. Hans speciale var alger og infusionsdyr, og oplevelsen heraf *aabnede en Uendelighed* for HCA, *bragte ham til at svimle*:

Jeg har mærket at man ret studerer Botanik her, og er Talen om Blomster og Væxter, føler jeg mig reent svinde hen i et Nix, jeg som dog i Jylland vandt daglig i Folks Agtelse, naar de hørte mig kjende Hør, Hamp, Rap og Rølleger (Brev til Edv. Collin 11. juli).

Den sidste Dag, jeg var paa Hoffmangave, havde jeg en sand Nydelse, nemlig: jeg saae Infusions-Dyr; tænk Dem: en lille Vanddraabe, kun paa Glas, og det var en heel Verden med Skabninger, hvor de største præsenterede sig som Græshopper, de mindste som Knappenaalshoveder . . . alle tumlede de sig mellem hverandre, og de større slugte de mindre. Jeg saae Infusions-Dyr i mit eget Blod, der vringlede med Aal og Torsk, og Alt i det Uendelige . . . Den hvide Skimmel paa Blæk var en heel Skov med Urter og Væxter, Træer og Buske (Brev til Ludvig Læssøe 13. juli).

Ejeren af Hofmangave, Niels Hofman Bang.

Charlotte Hofman Bang, f. Malling.

Den 14. juli gik turen atter til Odense, hvor der var St. Knuds Marked: *Det er St. Knuds Marked, da er alt i Bevægelse* (Brev til Ludvig Læssøe 13. juli) . . . *vi havde et herlig Veir og en fortræffelig Leilighed til at studere Folke-Scener* (Brev til Ludvig Læssøe 15. juli).

I Levnedsbogen skriver HCA, at han havde besluttet at besøge *alle de fyenske Byer*. Der var dog kun tale om de sydfynske, og han planlagde da en rejse til Svendborg, Fåborg og Assens. Anbefalingsbreve var han forsynet med både fra Jonas Collin og oberst Høegh-Guldberg til familier i hver by, *paa een af dem nær*, hedder det videre, *men her kjendte jeg en Student, der havde været til Examen med mig, som jeg imellem besøgte og kunde godt lide for hans Godmodighed, han vidste jeg, var hjemme, hans Fader een af de rigeste Mænd i Byen, og her vilde min Vesit være velkommen.*

Der var ikke fast forbindelse mellem Odense og Svendborg, og i 14 dage måtte HCA vente på kørelejlighed; endelig fik han tilsagn om at måtte køre med en fragtmand, og den 1. august begav han sig ud på den rejse – hvor der *pludselig og overvældende opgik en ny Verden for mig, saa stor, og dog rummes den i fire Linier, jeg da skrev:*

*To brune Øine jeg nylig saae,
I dem mit Hjem og min Verden laae,
Der flammer Snillet og Barnets Fred, –
Jeg glemmer det aldrig i Evighed.*

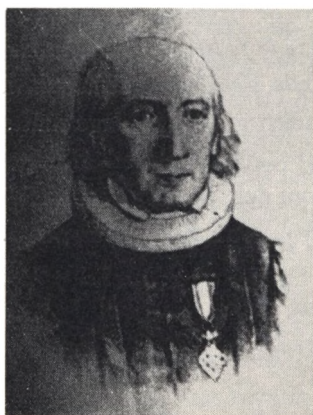
Turen til Svendborg var ellers alt andet end behagelig:

Tilsidst maatte jeg lade mig nøie med en Fragtmand, der var uforskammet nok til at

Svendborg ca. 1830
(maleri af F.M.E
Fabritius de
Tengnagel,
privateje)

forlange 14. Sk. for de 6 Miil og saa blev jeg ovenikjøbet placeret høit oppe paa et Læs Fløttegods . . . jeg spadserede da ud af Byen og steeg op udenfor, men her var endnu flere Pagagerer, en Læge der praktiserede i en Landsby, Gæstgiverens Datter fra Svenborg, og en langelandsk Guldsmedkone med 3 Børn, saa jeg kom i ret broget Selskab og fik Leilighed til at samle mig Menneskekundskab. – Jeg sad da allerøverst af dem alle, men det var ikke nok, den langelandske Madam gav mig een af sine Unger og bad mig være Goldamme, da hun ikke kunde have mere end det ene og Doctoren nu havde taget det andet; det var en komisk Reise, men behagelig kan jeg ikke sige den var. (Brev til Edv. Collin 3. aug.).

Konsistorialråd C. J. Bredsdorff
(Svendborg amts museum)

Først om aftenen nåede man Svendborg, og her indlogerede HCA sig hos gæstgiver H. C. Graff ved Mølledammen. Næste formiddag blev han opsøgt af sognepræsten ved St. Jørgens Kirke, konsistorialråd Johan Chr. Bredsdorff, der tilbød at vise den unge digter rundt i Svendborg. De passerede den berygtede Hulgade, hvor smuglerne sagdes at holde til, spadserede langs havnen og nød udsigten over sundet til Thurø og Tåsinge, hvilket næsten var for overvældende for HCA:

Eggen ved Svendborg finder jeg smuk, men i Grunden er der altfor meget; Øiet har intet Hvilepunkt; hvert lille Partie er deiligt for sig, men det løber for meget ud

*Parti fra den berømte Hulgade
i Svendborg ca. 1880
(Svendborg amts museum)*

i et! det hele forekommer mig, som uendelige mange Æskebilleder, der ere klinede sammen, hvor hver enkelt er herligt for sig, men hvor det Hele ikke ret vil opfattes af Øiet (Brev til Edv. Collin 5. aug.).

Rundvisningen sluttede på Torvet, hvor byens stolthed, den nye rådstue, blev vist frem; men HCA fandt ikke, at bygningen tog sig særligt godt ud.

Fra Høegh-Guldberg havde HCA anbefalingsskrivelse med til sognepræsten ved Vor Frue Kirke i Svendborg, pastor C.V. Heber, der havde *sværmet lidt* for hans første digtning. Den følgende dag opsøgte han pastoren, der boede til leje hos prokurator A. Mølmark i Møllergade, nuv. nr. 26,²¹ og af ham blev han inviteret som middagsgæst, så længe opholdet i byen varede. Om aftenen var HCA sammen med pastor Heber på besøg hos godsejer Fenger på Maegård ved Skårupøre, og næste dag tog de på udflugt til Tåsinge, hvor de aflagde besøg på Valdemar slot, hos HCA's første skolemester, Fedder Carstens, der nu boede i Vindeby, hos pastor J. G. Møller i Bjerreby og i Bregninge kirke, fra hvis tårn de nød den pragtfulde udsigt. Turen til Tåsinge betegner HCA som *den behageligste Udflugt* under opholdet i Svendborg:

*Møllergade nuv.
nr. 26, Svendborg,
hvor H.C.Andersen
var middagsgæst
under opholdet i
Svendborg i 1830
(Svendborg amts
museum)*

Thorseng forekommer mig som en Have, eller rettere, en smuk stereotyp Udgave af det deilige Fyen; Udsigten fra Bregninge Kirke er et sandt Panorama, og man kunde daglig see paa det, uden at trættes (Brev til Edv. Collin 5. aug.).

HCA's ophold i Svendborg i 1830 afspejler sig tydeligt i romanen „Kun en Spillemand“, hvor en væsentlig del af handlingen er henlagt til Sydfyn. Christian, romanens hovedperson, har sit hjem i Svendborg, og i skildringen af dette hjem finder vi mange træk fra digterens eget hjem. Gennem Christians forældre får vi således et portræt af digterens egne forældre. Da faderen dør efter at have deltaget i felttoget i 1813, gifter moderen sig på ny, og Christian får sit andet hjem i Ørbæk.

I Svendborg-tiden foretager Christian flere udflugter i omegnen. Sammen med gudfaderen er han på Tåsinge, og da han er syg, bringer moderen ham til den helbredende Regisse-kilde i Frørup (se s. 97f).

Den skildring, vi får af Svendborg i begyndelsen af romanen, er HCA's eget indtryk af byen fra opholdet i 1830:

Svendborg eier endnu Præget af Smaabyerne i det forrige Aarhundrede; disse uregelmæssige Bygninger, hvor tidt den øverste Etage rager ud over den underste, hvilende paa en fritstaaende Bjælke; Karnapper, som spærre Udsigten for Naboen, brede Forstuetrætter med Steen- eller Træbænke til at sidde ude paa. Over flere Porte læses, udskaarne i Træet, Indskrifter deels paa Dansk, deels paa Latin. De ujævne Gader synes brolagte Høie, idet man i brækkede Linier vandrer snart op, snart ned. Paa enkelte Steder i denne By troer man sig i en Bjergstad, især er det Tilfældet ved den saakaldte „Hulgade“, der i vor Tid skal være bekjendt som Forum for Smugleri og

Fåborg ca. 1830 (tegning af A.Appel)

Stævnemøder. Idet man fra den høitliggende Hovedgade seer her ned, er Skuet høist malerisk. Vældige Kampesteen, reiste over hinanden, danne paa de nærmeste Huse Fodstykket, og dette er, ved Gadens bratte Nedstigen, af samme Høide, som de dybere-liggende Nabohuses Vægge. Saaledes seer man da fra Hovedgaden ud over Skorstene og Tage i den smalle Sidegade og øiner et stort Partie af Fjorden, hele den skovgroede Kyst med de høitstammede Træer og Dele af Øerne Langeland og Thuro.²²

Den 6. august kørte HCA fra Svendborg til Fåborg, og undervejs besøgte han provst M. Bredsdorff i Vester Skerninge. I Fåborg indlogerede han sig på gæstgivergården²³, hvorfra han lod gå bud om sin ankomst til byen til sin studenterkammerat CHRISTIAN VOIGT²⁴, søn af byens mest velhavende købmand, agent LAURITS PETER VOIGT.²⁵ Straks fik han indbydelse til at tilbringe den følgende dag hos familien.

Om dette besøg, der skulle indlede *et nyt betydningsfuldt Afsnit* i hans liv, vil vi lade ham selv berette med Levnedsbogens ord:

Om Morgenens pyndtede jeg mig til Besøget, og gik temmelig tidlig hen til den anseelige Gaard, jeg vidste at man var noget spændt paa at see mig, især den ældste Datter, der var en Snees Aar, og holdt saa meget af min Fodreise og Digtene; min unge Ven sov da endnu . . . Den ældste Datter var ene i Stuen, hun skjænkede Thee, og modtog mig med megen Venlighed i det hun hvert Øieblik rødmede naar hun talte til mig, men syntes ellers at være munter og livfuld. Det var et ganske deiligt front Ansigt, der var saa

Agent Laurits Peter Voigt

Anna Christine Voigt, f. Brandt

Agent Christian Voigt

meget barnligt deri, men Øinene saae kloge og tænkende ud, de vare ganske levende og brune. Hun havde en simpel graae Morgenkjole paa, der klædte hende godt; just den hele Simpelhed til dette Ansigt, indtog mig strax for hende, hendes Interesse for mine Digte, ja selv det at hun syntes at have et Slags Respekt for mig, kildrede min Forfængelighed og gjorde strax at jeg havde en Art Interesse for hende . . . Jeg veed ikke selv, men det var næsten strax, som vi to længe havde kjendt hinanden, og jeg havde den hele Dag saadan en Glæde ved at behage den unge Pige. – Der kom saa mange fremmede

*Gæstgivergården
i Fåborg, hvor
H.C. Andersen
logerede under op-
holdet i 1830
(nuv. Rasmussens
Hotel, Fåborg
byhistoriske arkiv)*

Skovrider Poul Jacob Bøving og dennes hustru Riborg, f. Voigt (daguerreotypi 1845, privateje). Det kendte billede af Riborg Voigt (t.h.) er et udsnit af dette billede af ægteparret Bøving, der er taget 15 år efter H.C. Andersens møde med Riborg Voigt!

Damer, der vare meget venlige, meget smukke, sagde mig Komplimenter, men de behagede mig slet ikke som hun, men det var jo rimeligt, hun var den smukkeste, klogeste og havde saadant et barnligt fromt Ansigt.

Således skildrer HCA sit første møde med den da 24-årige RIBORG VOIGT, hvis navn han for øvrig slet ikke nævner i sin rejseskildring. Om eftermiddagen sejlede han med de unge mennesker til Dyreborg. De unge piger var betaget af den unge

Til venstre agent Voigts gård i Fåborg ca. 1870 (Fåborg byhistoriske arkiv)

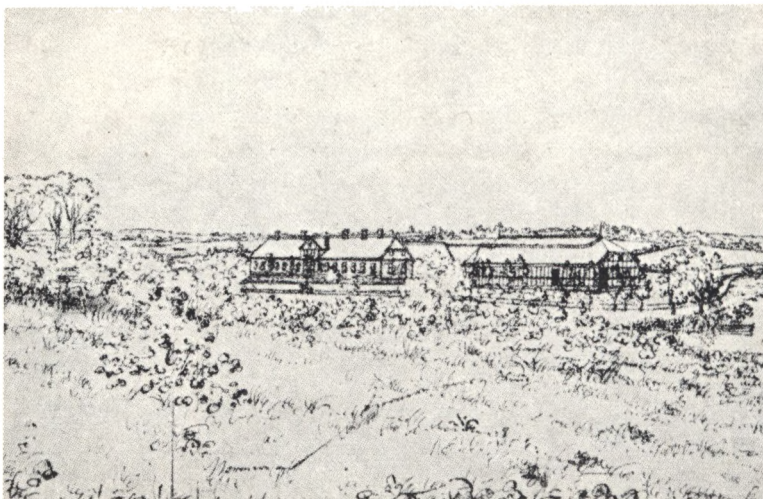
digter og bandt buketter til ham – *men hun flættede en Egekrands*. Også aftenen tilbragte han hos familien Voigt:

Om Aftenen var jeg i et sjældent godt Lune, jeg følte mig virkelig saa opvagt, og Unge og Gamle hørte da paa mig med Lyst og Interesse, jeg har aldrig siden følt mig saa sjælesund, saa riig paa Lune og jeg saae hvor glad, hvor søsterlig hun tilsmilede mig.

Det havde kun været HCA's mening at blive en enkelt dag i Fåborg; men da familien Voigt bad ham blive et par dage, var han let at overtale. Den følgende dag blev der da arrangeret køretur til herregården Nakkebølle:

De meest anseete Familier der i Byen vare med, vi bleve henved en 9 Vogne i Følge, vi sang og loe . . . jeg var meget oprømt, og Damerne syntes især at give mig Hyldest som Digter, dog interesserede hun mig mest; hende beskjæftigede jeg mig mest med. Om Aftenen blev jeg med hendes Forældre og hende indbudet til et Aftensgilde hos een af disse Familier, dette Selskab endtes med et lystigt Bal, hun dandsede gjerne sagde man, og det ærgrede mig ret at jeg ikke gjorde det samme. Hun spurgte mig derom og jeg maatte da svare, at jeg helst var Tilskuer, hun satte sig da hos mig, underholdt sig med mig, og da hun afslog alle de der kom at engagere hende, følte jeg mig meget smigret og søgte da at gjøre mig saa interessant som mueligt.

Denne sommerferieudflugt havde fået en ganske anden afslutning, end HCA havde tænkt sig: Han havde forelsket sig i Riborg Voigt. Da han om aftenen kom hjem på gæstgivergården og *vilde reflectere derover, kom der ingen Resultat, men en underlig Angest . . . en Higen efter at komme bort*, og han fastsatte afrejsen til den følgende dag. Han spiste da til middag hos familien Voigt, drak kaffe i haven, og under en spadseretur med Riborg betroede han hende, at han i sin næste roman

Flenstofte, hvor H.C. Andersen tilbragte nogle dage i sommeren 1830 (tegning af Niels Ringe ca. 1840, Nationalmuseet)

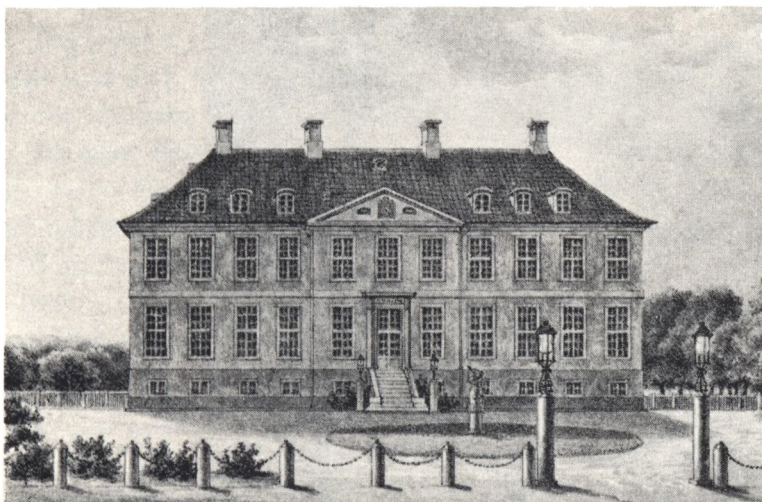
ville opkalde elskerinden efter hende, da hendes navn *just var smukt og passende*. Da han tog afsked med familien, var hun borte. Først da vognen rullede af sted, så han *hendes milde Ansigt bag Ruden, hvor hun nikkede Lev vel*.

Det havde ellers været meningen, at han i Fåborg skulle have taget ophold hos overtoldbetjent, krigsassessor M. F. Martens, til hvem han havde anbefalingsbrev fra Høegh-Guldberg.²⁶ Han besøgte ham; men han befandt sig dog bedre hos købmand Voigt, hos hvem han da også tilbragte langt det meste af tiden i Fåborg.

Fra Fåborg kørte Voigts vogn ham den 9. august til FLENSTOFTE, hvor han besøgte kammerråd JACOB HORNEMANN BINDESBØLL (1789–1852). Flenstofte og Frederiksgave godser var få år forinden blevet overtaget af staten, og kammerråd Bindesbøll havde fået stillingen som forvalter på godserne. Han var fætter til Edvard Collin, og HCA havde da også anbefalingsbrev med fra familien Collin.

Om besøget på Flenstofte, der varede et par dage, giver brevene kun få oplysninger. *Agent Voigt kjørte mig til Flenstofte hvor jeg snart blev hjemme, da fru Bindesbølle er meget godmodig og munter*, skriver han til Edv. Collin den 18. august, og i et brev den følgende sommer hedder det: *Hils Bindesbølls Familie, jeg tænker ofte paa de glade Dage ifjor, dernede ved Assens*. Bindesbøll var i mellemtiden blevet udnævnt til godsinspektør ved statens ejendomme i Jylland,²⁷ og Edv. Collin må på det tidspunkt have opholdt sig hos ham.

Efter et par dages ophold på Flenstofte blev HCA inviteret til middag på Frederiksgave²⁸, og herfra blev han kørt til Assens, hvor han de følgende dage logerede hos *Byens første Mand*, agent HANS BRØCHNER BRUUN²⁹, hvis kone – en datter af biskop Plum – han sandsynligvis har truffet under sine tidligere besøg i bispegården i Odense.

*Frederiksgave
(nuv. Hagenskov),
hvor H.C. Andersen
aflagde besøg i
sommeren 1830
(stik af Richardt
og Becker 1859)*

Agent Hans Brøchner Bruun

Omkring den 14. august var HCA atter i Odense, og han blev endnu 14 dage hos familien Iversen på Tolderlund. Selvfølgelig måtte han fortælle om den dejlige Riborg Voigt, og det benyttede pigebørnene sig af:

Mine Yttringer om . . . Hende, vagte Opmærksomhed mellem de unge Piger, og de begyndte i Spøg at drille mig med, at jeg nu endelig var blevet forelsket . . . jeg fandt det selv laterlig, at jeg der altid havde spottet over Kjærlighed og Sværmerie, nu selv skulde forfalde dertil . . . Hvad skulde det Hele vel lede til! – Jeg fik mig saaledes i Ligevægt igjen, mit gode Humeur hjalp til og jeg havde kun Erindringen om de behagelige Dage og de venlige Mennesker jeg havde levet med, hvor hun

syntes mig den smukkeste. Jeg var den Gang i mit 25. Aar, havde virkelig aldrig været forelsket . . .

Han glemte dog aldrig Riborg Voigt! Allerede under opholdet i Fåborg var det blevet ham fortalt, at hun havde givet sit ja til en ung forstmand, Poul Bøving,⁸⁰ der var søn af byens apoteker, men også at hendes fader var mod partiet. Men hun var jo betaget af den unge digter og havde på ingen måde afvist ham?

Agent Bruuns gård
i Østergade i
Assens, nuv. nr. 38,
hvor H.C. Andersen
boede under sit op-
hold i byen i som-
meren 1830
(Willemoesgården)

Lev vel! Lev evig vel!
 Jeg skal dig miste,
 O maatte Hjertet briste!
 Lev vel! Lev evig vel!
 #
 Man har et Sagn - et Eventyr,
 Hver Musling Dyr,
 Der bygger i den dybe, salte Søe,
 Naar det har skabt sin Perle maa det døe!
 Ja, Kjærlighed, Du blev mit Hjerte givet,
 Men Perlen koste vil sin Skabning Livet.
 #
 Lev vel! Lev evig vel!
 I Himlen hist, os intet Forhold fjerner.
 Min er Du! min bag Evighedens Stjerner.
 Du elsker mig, det saa jeg i dit Øie,
 Min Brud Du er for Tankens evige Høie!
 Forglem mig her - det er din tunge Pligt.
 Betragt min Sang for et poetisk Digt.
 Gud styrke Dig - forglem min bitte Stemte,
 Hav altid Herren i dit rene Hjerte.

H.C. Andersens afskedsdigt til Riborg Voigt
(Odense bys museer)

Lev vel! Lev evig vel!
 Jeg skal dig miste,
 O maatte Hjertet briste!
 Lev vel! Lev evig vel!

Man har et Sagn - et Eventyr;
 Hver Musling Dyr,
 Der bygger i den dybe, salte Søe,
 Naar det har skabt sin Perle maa det døe!
 Ja, Kjærlighed, Du blev mit Hjerte givet,
 Men Perlen koste vil sin Skabning Livet.

Lev vel! Lev evig vel!
 I Himlen hist, os intet Forhold fjerner.
 Min er Du! min bag Evighedens Stjerner.
 Du elsker mig, det saa jeg i dit Øie,
 Min Brud Du er for Tankens evige Høie!
 Forglem mig her - det er din tunge Pligt.
 Betragt min Sang for et poetisk Digt.
 Gud styrke Dig - forglem min bitte Stemte,
 Hav altid Herren i dit rene Hjerte.

Det følgende efterår var HCA i København meget sammen med Riborgs broder, der studerede teologi, og da Riborg senere på året ledsagede en veninde, der skulle have foretaget en øjenoperation i København, måtte han opsøge hende:

Jeg kunde ikke lade være at see paa hende! hendes Øie mødte mig, hun blev blodrød og saae fra det Øieblik ikke mere op fra sit Sytøi. - Da jeg gik rakte hun mig Haanden, til Tak for min Læsning, jeg trykkede den til mine Læber, mens mit Bryst var færdig at springe. Nu blev det mig først klart, at jeg elskede hende! elskede hende af mit hele Hjerte.

Under et af sine besøg hos hende gav han hende det lille digt „Fyen“:

Ja, Fyen er ret et herligt Land!
 Det kan dog ingen negte.
 Der vexle Skov og Mark og Strand,
 Og Hjertet der er ægte.

*Selv Navnet Fyen betyder fin,
Og vil saa meget sige,
At Fyen det er en Have fin,
For hele Danmarks Rige.*

og vovede at erklære hende sin kærlighed ved efter digtet at tilføje disse linier:

*Til Hende.
Min Tankes Tanke ene Du er vorden,
Du er mit Hjertes første Kjærlighed!
Jeg elsker Dig, som ingen her paa Jorden,
Jeg elsker Dig i Tid og Evighed.*

De er min eneste Tanke, mit Alt, og et Digterhjerne banker dybere, end noget andet!, skrev han til hende den 30. oktober i et brev, hvori han direkte spurgte hende: *Elsker De virkelig den Anden?*

På det tidspunkt forlød det, at faderen havde givet sit samtykke til partiet med den unge Bøving. Forlovelsen deklareredes, og Riborg Voigt giftede sig allerede det følgende forår med Bøving.

Gid De begge maa blive lykkelige, skrev HCA som afsked til Riborg Voigt, og *glem et Væsen, som aldrig, aldrig kan glemme Dem. Lev vel! maaskee evig Lev vel!* Hendes svar kender vi ikke. Det blev ved HCA's død fundet i en lille skindpung, som han bar på brystet, og efter hans ønske blev brevet brændt ulæst.

Med al sympati for HCA har Riborg Voigt dog næppe noget øjeblik tænkt på at svigte sin barnekæreste. I et brev til broderen skriver hun således: *Min Kjærlighed kan jeg jo ikke skjænke ham, da den alt længe tilhører En, som fuldkomment fortjener den, men mit Venskab; jeg er med Glæde hans Søster, hans Veninde, naar han anseer mig værdig dertil.*

HCA havde som afslutning på sin sommerrejse til Fyn haft sin første ulykkelige kærlighedsoplevelse. Flere har i denne forbindelse talt om hysteri og ligefrem beskyldt ham for „at søge og nyde sin ulykkelige kærlighed“. Der er dog ingen tvivl om, at denne wertherske forelskelse var dyb alvor for ham, og at den måske var medvirkende til, at hans forhold til Fyn i de følgende år ændredes. Det blev et trist efterår; men som det så ofte senere blev tilfældet, når han var deprimeret, vågnede hans rejselængsel, og han søgte trøst i oplevelser i det fremmede.

Den muntre Tolderlund-Sommer betegnede HCA siden dette års ophold i Odense, og brevene giver da også kun udtryk for begejstring:

De kan ellers troe at min jyske og denne fyenske Tour ret har virket godt ind paa mig (Brev til Edv. Collin 5. august).

Skindpungen med Riborg Voigts brev, der ved H.C.Andersens død blev fundet på hans bryst (Odense bys museer)

De kan ret tro at denne fyenske Tour morede mig, og at jeg nu har faaet meget localt Bekjendtskab til denne Fødeø (Brev til Edv. Collin 18. august).

Meget er skeet, siden jeg livsglad flagrede om i Tolderlund (Brev til Henriette Hanck 25. nov.).

At Fåborg kommer til at stå i et særligt skær er kun naturligt:

De kan tro, at det ret er en venlig lille By, Faaborg, og det lader til, at her hersker en meget god Tone (Brev til Edv. Collin 9. aug.).

Faaborg det er ret en venlig lille By, og jeg morede mig fortræffeligt . . . Damerne her i Byen ere de vakreste jeg endnu har truffet paa, endogsaa i Jylland (Brev til Edv. Collin 18. aug.).

Breve, skrevet umiddelbart efter opholdet i Fåborg, røber ikke depression hos HCA. Han er begejstret over hele opholdet på Fyn, og det synes først at have været ved gensynet med Riborg Voigt i København senere på året, hvor det for alvor er gået op for ham, at han

er ulykkeligt forelsket, at depressionen er kommet. Dog tilføjer han i brevet til Edv. Collin den 9. august: *Det er i Grunden underligt, saaledes at gjøre Bekjendtskaber og strax derpaa at skilles ad, uden at vide, om man oftere seer de Mennesker; der ligger ordentlig meget veemodigt deri.*

3 gange senere skulle han dog møde hende: under hendes ophold i København i efteråret 1830, ved en koncert i Fåborg i 1840 og ved en folkefest på Holstenshus i 1843 (se s. 148).

Tidligt om morgenen den 28. august 1830 forlod HCA Odense. Klokkeren 10 ankom han med postvognen til Nyborg, og ved middagstid sejlede han over Storebælt, der som sædvanlig viste sig fra sin mindre pæne side:

Naturligviis fik vi nu Storm . . . Gud bevarer, hvor det gik! Søen gik mig over Hovedet, saa den løb ned under Halstørklædet . . . Alle Damerne vare søsyge, men jeg slap dog, skjøndt det var et stort Under; men havde vi blevne blot et Quarteer længer paa Søen, saa var jeg nok kommen til at offere i Neptuni Sparebøsse (Brev til mad. Iversen 4. sept.).

Der var da gået 11 år, siden HCA forlod Odense og drog til København for at prøve lykken ved hovedstadens teater. Han havde kun haft tid og råd til 4 besøg i sin fødeby (1823, 1825, 1829 og 1830); men det havde til gengæld været 4 lykkelige ophold. Han havde i Odense og flere af de andre fynske købstæder været gæst hos de bedste familier, og flere fynske herregårde havde åbnet deres døre for ham.

Elith Reumert skriver i sin bog „H. C. Andersen som han var“, at tungsindet livet igennem var hans mest trofaste følgesvend, at han trods al ydre hæder kun momentvis følte sig lykkelig – mest i inspirationens timer og når han fløj til udlandet – at der kun var få dage i hans liv uden legemlig eller sjælelig plage, og at hans ungdomskærlighed, der ikke blev gengældt, var medvirkende til, at han ofte følte sig som et ensomt menneske.

Er det rigtigt, at HCA kun momentvis var lykkelig, må det i hvert fald konstateres, at opholdene på Fyn i 1820'erne har hørt til de „øjeblikke“, hvor han følte lykke og tilfredshed. Hele sin ungdom følte han sig stærkt knyttet til fødebyen og rejste da også dertil, så ofte som forholdene tillod det. Breve, skrevet under disse ophold, giver kun udtryk for begejstring, og han omtaler ikke ærgrelser af nogen art.

Forklaringen er den, at disse ophold på Fyn, hvor HCA er borte fra skolegang og anden tvang, er den eneste form for ungdom, han har oplevet. Omkring 1830 var han blevet anerkendt og havde dermed taget de første skridt mod berømmelsen; men betalingen havde været dyr: Det havde kostet ham ungdommens glæder. 1833 skriver han således til admiralinde Wulff: *Jeg har aldrig kendt, hvad Ungdom egentlig er.*

Helt passer dette ikke! Under opholdene på Fyn morede han sig sammen med jævnaldrende – på Tolderlund, på Hofmangave, hos Voigts i Fåborg – men hans oplevelse af ungdommens glæder er så godt som begrænset til fødeøen. Derfor havde han kun *herlige Dage i Fyen* i 1820'erne.

Jeg har ikke følt mig ganske vel her i Odense ...

(1831–39)

Berømmelse skulle HCA snart få!

I foråret 1831 drog han for sine sammensparede penge ud på sin første udenlandsrejse, der gik til Harzen, Dresden og Berlin (16. maj–24. juni), og både på denne og senere rejser demonstrerede han en enestående evne til at knytte forbindelse med indflydelsesrige personer. I Dresden traf han således Ludwig Tieck, i Berlin Chamisso. Knap 2 år senere drog han ud på en af sine længste rejser (april 1833–august 1834: Tyskland, Frankrig, Schweiz, Italien og Østrig), og på denne rejse sluttede han venskab med bl. a. Bertel Thorvaldsen, Heinrich Heine og Victor Hugo.

Opholdet i Italien blev den helt store oplevelse for HCA, og frugten heraf blev hans gennembrudsroman „Improvisatoren“, der udkom i 1835 og snart gjorde hans navn kendt viden om i Europa og skaffede ham den første internationale anerkendelse. I løbet af en halv snes år oversattes romanen således til tysk, svensk, russisk, engelsk, hollandsk og fransk.

Samme år udkom et lille hefte med titlen „Eventyr, fortalte for Børn“, indeholdende „Fyrtøjet“, „Lille Claus og Store Claus“, „Den lille Idas Blomster“ og „Prinsessen paa Ærten“. *Bagateller* kaldte han i begyndelsen sine eventyr, lidet anende, at det var dem, der skulle gøre ham verdensberømt. Derfor protesterede han også, da H. C. Ørsted bemærkede: Hvis Deres Romaner gør Dem berømt, vil Eventyrene gøre Dem udødelig! Fra 1835 udsendtes næsten hvert år et hefte med eventyr.

I slutningen af 1830'erne fulgte romanerne „O. T.“ og „Kun en Spillemand“, i 1846 „De to Baronesser“, og disse og de 156 eventyr, han nåede at skrive, blev hans rejsepas overalt i Europa. Hvor han nu færdedes, blev der ikke spurgt efter anbefalingsskrivelser!

Derimod kneb det med at erobre teatret; først i 1840 lykkedes det ham med dramaet „Mulatten“ at få en virkelig succes på teatret.

To år før havde han dog fået den anerkendelse, at der var blevet bevilget ham en fast årlig digtergage på 400 rdl. I 1845 forhøjedes den til 600 rdl., i 1860 til 1000 rdl.

På sine udenlandsrejser stiftede han som nævnt mange bekendtskaber, og flere af dem udviklede sig til varige venskaber. Overalt strømmede hædersbevisninger ind over ham, og han synes da også i disse år at have befundet sig bedst i udlandet, hvor man ret forstod at vurdere ham som digter.

Hjemme i Danmark var han derimod ofte udsat for ondartet kritik, jvf. Hertz' omtale af ham i „Gengangerbreve“ (1830) og Heibergs i „En Sjæl efter Døden“ (1840). Kun en bagatel skulle der til for at gøre ham bitter, og det må have pint ham voldsomt hos Hertz at læse om *Hellig Andersen, der rider| Paa Musens nattegamle Føl,| Berust af Phantasien Øl,| Det Slagelske Krik med lamme Sider,| Mens Pøblen holder ham for en Profet| Af en Poet* eller hos Heiberg at se sine dramaer „Mulatten“ og „Maurerpigen“ høre til det repertoire, der spilles i Helvede.

Hans overbevisning om, at han blev uretfærdigt behandlet i sit fædreland, er nok forklaringen på den ubændige rejselyst, vi finder hos ham i disse år. Et uroligt og nervøst temperament, en bestandig trang til afveksling, en til tider voldsom ensomhedsfølelse og savnet af anerkendelse i Danmark er baggrunden for disse års rejselyst og trang til selskabelighed: *Trods mine mange, trofaste Venner følte jeg mig som en ensom Fugl.*

Men anerkendelsen kom, og profeten blev også agtet i sit eget fædreland! Også på sine rejser i Danmark blev han feteret, og overalt, hvor han kom, var han genstand for stor opmærksomhed. Hvor han gjorde ophold, kunne han være sikker på, at deputationer mødte op for at bringe ham deres hyldest. Dette kunne dog undertiden irritere ham; men det var ikke tilfældet, når ganske jævne mennesker mødte op ved postvognen og bad ham blandt passagererne udpege den berømte digter, hvis hånd de gerne ville trykke – et stadigt tilbagevendende træk, som det morer den forfængelige HCA at berette!

Ordener og titler skortede det ikke på: 1851 fik han titel af professor; 1867 blev han udnævnt til etatsråd, 1874 til konferensråd, den samme titel, som Oehlen-schläger og Thorvaldsen var blevet hædret med.

Også hans fødeby skulle tage del i denne hyldest, men først i hans sidste leveår!

1832 Udenlandsrejserne i 1831 og 1833–34 bragte ikke HCA til Fyn, idet første og sidste strækning blev foretaget med dampskib.¹ I sommeren mellem de to udenlandsrejser tilbragte han derimod et par uger i Odense. At der allerede tidligt på året har været rift om at få ham som gæst under det forestående besøg, fremgår af et brev til Henriette Hanck den 3. april:

Nu har jeg da bestemt mig, – jeg kommer til Odense i Sommer; da jeg sidste Gang var der, havde Deres gode Bedstemoder saa længe, at jeg siden ordentligt har skammet mig derover; alligevel havde jeg bestemt at mælde mig til en kort Vesit af 8 Dage, men

nu fik jeg forleden et udtrykkeligt Epistel fra Guldbergs, at jeg denne Gang, nødvendigviis maatte gjæste dem – de vilde have mig, – jeg tør da engang, et følgende Aar, henvende mig til Bedstemoderen, og kommer altsaa iaar til Vennen paa Nedergade; men De slipper derfor ikke for mine hyppige Vesiter, og det baade i Byen og i den grønne Skov (Tolderlund).

I sit næste brev til Henriette Hanck spørger han interesseret, hvornår familien flytter på Tolderlund, hvor han nok har været mere interesseret i at opholde sig end i familiens hus i Vestergade nr. 287 (nuv. nr. 57), og han kan da meddele:

I Juli Maaned indtræffer den odenseiske Mærkværdighed Digteren Hr. H.C. Andersen til sin Fødeby, jeg vil haabe at de eligeerte Borgere, itide, tænke derpaa. Sprøjterne komme dog ud . . .

Den 22. juni forlod HCA da København, og efter et ophold i Sorø, hvor han boede hos Ingemann og sammen med ham bl. a. besøgte Chr. Wilster, Chr. Bredal og mærkeligt nok også Carsten Hauch, som han efter udgivelsen af „Fodreisen“ havde haft en kontrovers med. Besøget har åbenbart også undret Edv. Collin:

En Ting, som jeg kunde have Lyst til at moralisere over, vil jeg imidlertid opsætte til nærmere mundtlig Samtale, det er Deres Besøg hos H. i Sorø, det er i Korthed, at De har kunnet nedlade Dem til at gjøre Visit hos den Mand, der har kastet Rendesteens-Snavs paa Dem, og som De derfor sparkede for Bagdelen, saa han selv faldt i Rendesteenen. Dog dette Feilgreb er mere en Følge af Indiscretion hos en Anden. (6. juli).

En forsoning må være kommet i stand, idet HCA den sidste aften i Sorø var inviteret som gæst hos Hauch, som han endog fandt meget vakker.

Efter at have nydt nogle meget idylliske Dage i Sorø rejste han den 2. juli til Odense, hvortil han kom om aftenen, og som nævnt tog han ophold hos Høegh-Guldbergs.

Stemningen hos HCA under dette ophold i Odense overrasker en del:

Søndag-Aften kom jeg til Odense . . . jeg føler mig her i et meget daarligt Humeur, alle Barndoms Erindringer, enhver Plet virker mørk ind paa mig. Det er mig, som om jeg var død og var nu vendt tilbage igjen til et Sted hvor jeg, i en ganske anden Skikkelse havde levet og tumlet mig, jeg har en Uro paa mig, en Længsel efter Sjælland – jeg kan selv ikke forklare det . . . jeg er dog et løierlig Væsen (Brev til Edv. Collin 3. juli).²

Mit Humeur er slet ikke godt, jeg længes – Gud veed, efter hvad! efter Sjælland, efter mine Venner der. Det gjør et underligt Indtryk paa mig at see de Stæder, jeg har tumlet mig som Barn (Brev til Henriette Wulff 7. juli).

Jeg har ikke følt mig ganske vel her i Odense, en forunderlig Udmattelse, en Spænding i Nerverne, jeg er træt det mindste jeg gaaer, og mit Humeur er slet ikke godt her . . . Jeg er virkelig ikke en Særling, der vil være misfornøiet, jeg vil saa gjerne være glad, men jeg kan dog aldrig meer faae det lykkelige Ungdoms Lune, jeg har kjendt og

eiet . . . Mit eneste og kjæreste Ønske er at komme ud i Verden, at kunne reise (Brev til Edv. Collin 11. juli).

Selv Hjemmet her har mig noget Forstemmende . . . Jeg troer, at jeg ikke lever længe! Maatte jeg dog først kunne levere noget rigtigt Godt, Noget, som var værdt at have levet for (Brev til Ingemann 12. juli).

Jeg er virkelig nærvæsvag, underlig angreben og mit Lune er næsten ganske borte . . . Det er ellers saa koldt her; Uh! hvilket Clima! man maa være en Stok-Fisk for at holde det ud! hvem der dog var i Syden, mellem Bjergene, mellem Kamp og Liv, her sygner man hen, i det nordlige Taage-Paradiis (Brev til Henriette Wulff 16. juli).

Jeg føler mig slet ikke vel; det er ogsaa meget koldt (Brev til Edv. Collin 17. juli).

Jeg er ret et underligt Væsen! I Kjøbenhavn længtes jeg efter Fyen, her har jeg hele Tiden længtes efter Kjøbenhavn, eller rettere: efter Menneskene der! Jeg har ret været i slet, meget slet Humeur her, Veiret har ogsaa været daarligt og det ydre og indre Sol-skin omtrent været lige (Brev til Signe Læssøe 2. aug.).

Mit Humeur har været saa daarlig her i Fyen, at du neppe kan tænke dig det! (Brev til Christian Voigt 2. aug.).

Det er i Aften den sidste Aften jeg er i Fyen, imorgen gaaer det med Posten og Dampskibet til Sjælland, der ligger noget ret vemodigt i at forlade de gode Mennesker om mig; under hele mit Ophold her følte jeg mig ikke tilfreds, nu ved Afskeden gjør det mig ondt at skulde bort; jeg føler mig lidt underligt om Hjertet (Brev til Edv. Collin 3. aug.).

I Odense var jeg ikke tilfreds, paa Nørager er jeg derimod bleven den gamle Andersen (Brev til Henriette Wulff, skrevet på Nørager 23. aug.).

Denne pessimistiske stemning finder vi således i samtlige breve, skrevet under dette Odense-ophold, og den har været der lige fra begyndelsen, idet han allerede dagen efter sin ankomst beklager sig for Edv. Collin. Denne kendte vennens følsomme sind og svarede omgående:

Bort med alle Nykker, Andersen! Nu er De ude for at more Dem, kast alle Sorger bort, tænk blot paa det Nærværende og dettes Glæder, hvoraf der dog ere saa mange.

I brevene beretter HCA også om det forudgående ophold hos Ingemanns i Sorø, og her har hans humør intet fejlet:

Hos Ingemanns befandt jeg mig saare vel, baade han og Konen ere saa elskelige . . . Det var virkelig, nogle meget idylliske Dage jeg der nød (Brev til Edv. Collin 3. juli).

Ingemanns er en elskelig Familie, jeg blev snart hjemme (Brev til Henriette Wulff 7. juli).

Tak for de behagelige Dage, jeg levede og drømte hos Dem; jeg følte mig saa vel hos Dem og Deres Kone (Brev til Ingemann 12. juli).

Mit ophold i Sorø var ret behageligt (Brev til Chr. Voigt 2. aug.).

Adspredelser var der nok af i Odense, og omgivelserne var de samme som under tidligere besøg. Hver dag var han i *Lystighed og Selskab*, og værtsfolkene synes at have gjort alt for at opmuntre ham:

Der er meget morsomt hos Guldbergs; de gjør alt for at more mig, jeg kan ikke ønske det bedre (Brev til Edv. Collin 3. juli).

Alle om mig gjøre alt for at fornøie mig, de første Familier vise mig den største Opmærksomhed (Brev til Edv. Collin 11. juli).

I det Guldbergske Huus og hos alle Venner og Bekjendte her i Byen viser man mig saa megen Venlighed, saa megen Opmærksomhed (Brev til Ingemann 12. juli).

Guldbergs behandle mig som Søn, jeg er ganske hjemme, hjemme som i store Kongens Gade³ (Brev til Henriette Wulff 16. juli).

At man i Odense også har kunnet mærke, at han var forstemt, fremgår af senere breve fra Henriette Hanck, der tydeligt afspejler den ændring, der var sket med ham:

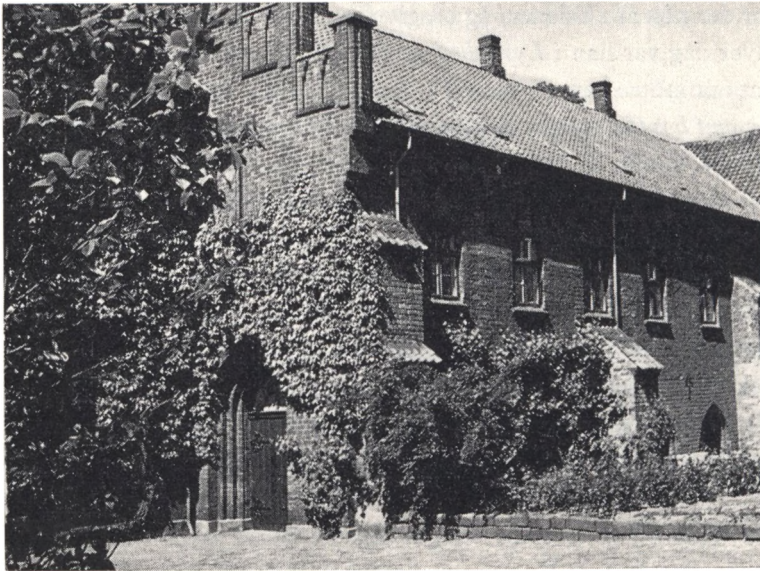
Skulle vi nu ikke, hvis De til Sommer besøger Fyen (hvortil jeg iøvrigt ikke vil opmuntre Dem, da De ifjor kjedede Dem saa forfærdeligt) i Samling oversætte Deres Brud⁴ til tysk? (Nov. 1832).

Idag er det Odense store Marked; det er ret skade, at De ikke kan tage det med, jeg kan ikke bare mig for at lee naar jeg tænker paa at De for nogle Aar siden formelig glædede Dem til denne Dag, det var dog ret barnligt og smukt af Dem, De har dog forandret Dem meget i de senere Aar! (16. juli 1833).

Har De ikke Lyst til i Tankerne, at besøge os lidt? De kjeder Dem jo rigtignok i Odense; men blodt for et Øjeblik (Nytårsdag 1834).

Det var åbenbart det indtryk, HCA havde efterladt sig i Odense. Mens han under tidligere besøg nærmest havde sprudlet af livsglæde, var det mismod og pessimisme, der prægede ham under dette ophold. Han var tydeligt inde i en depressionsperiode, som man sædvanligvis tilskriver det angreb, han havde været udsat for i Hertz' „Gengangerbreve“, samt en ny ulykkelig forelskelse. Sin forelskelse i Riborg Voigt havde han betroet Collins 18-årige datter Louise, og den naturlige medfølelse, hun viste ham, havde han lagt mere i, end det havde været hendes hensigt. Fortroligheden mellem dem voksede langsomt, og ingen i familien nærede efterhånden tvivl om hans følelser over for hende. Han har gjort sig håb om at vinde hendes kærlighed, og det er nok dette, der egentlig ligger bag hans *Længsel efter Kjøbenhavn*. Men heller ikke dette håb gik i opfyldelse. Et halvt år senere forlovede Louise Collin sig med auditor Wilkens Lind!

Under opholdet i Sorø fejlede HCA's humør altsaa intet, og der må derfor også være andre årsager til digterens pessimisme, der som anført præcist kan „dateres“ til hans gensyn med Odense i begyndelsen af juli 1832:

Indgangen til Hospitalskirken; i etagen over Munkegangen havde Doctors Boder, hvor H.C.Andersens moder tilbragte sine sidste år, til huse.

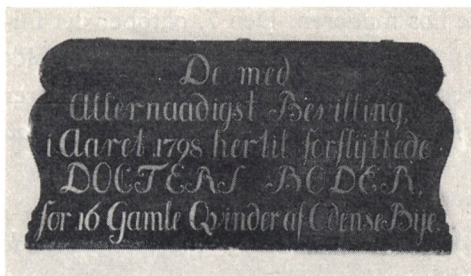
Straks efter ankomsten til byen aflagde han besøg hos moderen i „Doctors Boder“, og det har sikkert været tanken om den elendighed, hun levede i, der har været den væsentlige årsag til hans forstemthed. Meget var det gået tilbage for hende! Bl. a. måtte han nu konstatere, at hun var blevet slemt forfalden til druk! Det har ikke været opmuntrende for ham at se moderen i al sin elendighed, og det er forståeligt, at han har været i *slet Humeur* og har undgået at bringe hendes kår på tale.

Han prøvede ellers at hjælpe hende det, han kunne. Gennem oberst Høegh-Guldberg havde han således året før bevirket, at der daglig blev bragt hende mad fra bespisningsanstalten. Dette var hun imidlertid ikke tilfreds med og bad om at få de penge sendt, som hendes søn skulle betale herfor, idet hun mente at kunne få maden billigere andetsteds og derved få en skilling til overs. HCA vidste dog, at en sådan ordning ville ende galt:

Skal hun selv købe, selv arrangere, saa bliver der ingen Orden deri; er det endogsaa dyrere, som hun siger, det skal hun ikke bryde sig om, jeg betaler det og veed da, at hun faaer det (Brev til fru Søeborg 6. dec. 1831).

Af moderens breve fra disse år fremgår det, at sønnen jævnligt har sendt hende penge og tøj:

Dit Brev af 19. f. M. har jeg rigtig modtaget tilligemed de deri indlagte 3 Mk. 2 Sk., for hvilke jeg herved takker Dig tusinde Gange. Det Tøi, som Du skriver at have sendt med en Skipper til mig, har jeg ogsaa rigtig modtaget, og jeg takker Dig mange tusinde

Over indgangen til Doctors Boder på Gråbrødre Kloster hænger endnu dette skilt fra 1798

Gange herfor . . . Jeg venter, at naar Du, gode Christian, fortjener Noget igjen ved dine Digte, at Du da er saa god at huske paa mig med Lidet til Hjælp for mig i mine trængende Omstændigheder (19. decbr. 1832).

Modtag herved min skyldige Tak for den mig ved din Skrivelse af 28 f. M. tilsendte 1 Rd. Det var en god Hjælp for mig i disse besværlige Tider . . . Gode Christian, da

Markedet nu forestaar, og jeg hoiligen trænger til et Par Sko og en Særk, da jeg ønsker snart at kunne gaae til Herrens Bord, saa beder jeg Dig, hvis det bliver Dig muligt, forinden Markedet at sende mig Lidet og om muligt noget Mere end sædvanligt, for at jeg kunde faae mig et Par Sko og en Særk, hvortil jeg er saa hoilig trængende. Jeg haaber, Du opfylder min Begjæring, saafremt det paa nogen Maade er Dig muligt; jeg skal da ikke plage Dig saasnt igjen. Vinteren har i disse Dage atter indfundet sig; men jeg trøster mig ved, at jeg har faaet en god Trøie af din Frakke, som Du sendte mig, saa jeg haaber, den vil holde Kulden ude (27. febr. 1833).

Mest afslørende er hendes brev den 22. december 1830, hvortil hun ikke har benyttet en af sine sædvanlige skrivere, men – som det også er tilfældet i breve om datteren – har valgt en fra sin egen kreds:

ieg takker for dit Brev som ieg Rigti har bekomet men bevis mig den tjeneste naar du skriver mig til igen at adresere brevet til mig Selv ieg takker di tillige for di Penge Som du sende Guldbergs di lo kiøbe lærer til en Særk til mig men i mit Liv har ieg aldrig eiet Saa grov en Særk det var Som det groveste Sæge tøi derfor vil jeg bede di ikke at sende Guldbers flere Penge men naar du vil unde mig noget da sen det til mig Selv hva du har bedt mig om skal ieg nog la være men at misondelig Mennesker skildrer mig Saa Slet kan ieg ikke gjøre ved bespisningsanstalden har nu begønd og ieg har faaet Ma engang der er fem Mark tilbage hos Guldbers nu faa ieg for dem Saa længe det kan Slaa til Posionen koster 3 Sk. det er io kun tønt men saa bær det dog Navnet af varm Ma der er tre Gange ugelig at faa Søndag og onsdag og fredag.

Gode Søn saa snart du kan da sen mig i lit da ieg trænger Saa høilig for noget til mine føder da det Par skilling ieg faar om ugen ikke kan række Ret langt nu faar vi kun fire og et halvt Runbrø for en Mark og 6 Skilling for en kande Øl og et Pund Smør er 24 Skilling det glæder mig meget at du er saa lykkelig at faa et nyt stykke opført nu vil ieg ønske dig en glædeli Jul og et got og for nøiet Ny aar og helsen og Sunhed i det Haab at snart skriver mig til henlever ieg din hengivne Moder Marie Jørgensen.

Besøget i 1832 var for øvrigt hans sidste hos moderen. Den 7. oktober det følgende år afgang hun ved døden; men først den 16. december fik HCA, der da opholdt sig i Rom, gennem Jonas Collin meddelelsen om hendes død. Samme dag noterer han i sin dagbog: *Gud jeg takker Dig! var mit første Udbrud, nu har hun Ende paa sin Nød, som jeg ikke kunde lindre.*

Dagen efter skriver han til Jonas Collin:

Nu er jeg da ganske ene i Verden. Deres Brev som jeg modtog igaar, underrettede mig om min gamle Moders Død. Det var en Velgjerning af vor Herre, hun var svag og hjælpeløs; De veed ikke hvor mange Taare hendes Stilling har fremkaldt hos mig, da jeg næsten aldeles Intet kunde gjøre for at mildne den, jeg har virkelig tidt bedet Gud om at tage hende til sig.

At folk har fordømt hendes adfærd i hendes seneste år, er der ingen tvivl om, og HCA lægger ikke skjul på det. *Hun duer ikke. Det er sørgeligt med den Klasse af Folket. Siig til din Moder, at hun skulde skamme sig! og bliv aldrig Du en Drukkenbold, men det bliver Du nok,* lader HCA byfogeden sige til vaskerkonens søn i det smukke minde, han har sat moderen, fortællingen „Hun duede ikke“.

Et lige så smukt minde er digtet „Til min Moder“, skrevet efter gensynet med hende i 1823:

Til min Moder.

*I Barndoms Kraftløshed paa Moder-Arme
Du bar mig, lærte Læben stamme Gud;
Jeg fra dit Bryst indsuged' Liv og Varme,
Du lærte mig at kiende Herrens Bud.
O, aldrig skal jeg glemme hine Goder,
Og hvad jeg lærte af min fromme Moder,
Men evig, trofast, barnlig elske Dig,
Saaledes som Du altid elsked' mig.*

*Naar Aanden modnet folder ud sin Vinge,
Og jeg tør værdigt Digter-Harpen slaae,
For Gud og Dyd skal da dens Toner klinge,
Og som en Virak Guddoms-Thronen naae;
Saa vil Du glædes, Fryd vil Dig forynges,
Da skal din Søn i Aft'nen for Dig synge,
Du sang jo før for ham i Barndoms Tid,
Skjøndt ei saa stærk, men from og blid.*

*Jeg veed det, Moder, hvad mig Gud forlener,
Min hele Lykke ene skyldes Dig,
Thi ikke jeg mit store Held fortjener,
Nei kun for din Skyld Herren hører mig.
I mangen søvnløs Nat din Bøn jo lyder
For mig din hede Modertaare flyder,
Du beder varmt til Herren for din Søn,
Og Godheds Gud opfylder Fromheds Bøn.*

Det har måske været frygten for at høre byfogedens ord i Odenses gader, der har gjort ham forstemt under besøget i byen i 1832. Og mon ikke hans tanker i samme forbindelse har strejft HALVSØSTEREN, som han bestandig frygtede skulle dukke op i hans nærhed, og hvis eksistens „Mit Livs Eventyr“ end ikke nævner. Han omtalte så godt som aldrig sin halvsøster, og det var først i 1877, hvor en del af hans breve offentliggjordes, at man blev klar over, at han overhovedet havde en halvsøster.

Den 22. september 1799 havde HCA's moder født en datter, som få dage efter fødslen blev døbt i St. Hans Kirke og fik navnet KAREN MARIE. En gift pottemager-svend og grenadér ved navn Daniel Jørgensen Rosenvind blev udlagt som barnefader. Eftersom HCA intet sted i barndomserindringerne omtaler hende, er det sandsynligt, at hun ikke har opholdt sig hos moderen. Hun dukker først op i hans tilværelse i efteråret 1822, hvor moderen omtaler hende i sine breve:

Din Søster kom her I Søndags og var vre for ieg ikke wild give hende din Adresse (Efteråret 1822).

Din Søster er Ræste til dig, mens dog i Mod min villige Ligeledes som Du haver skrevet mig til, mens det var ikke til at endre (2. nov. 1822).

Din Søster er i Kjøbenhavn, jeg veed ikke hos Hvem; men Du behøver ikke at gruble over hverken hendes Dyd eller Ungdommelighed; thi det er Altsammen vel bevaret her i Odense; jeg venter rigtignok med Længsel med det Første at see et Par Ord fra hende (12. dec. 1822).

Karen Marie har altså villet følge efter broderen til København; men moderen har ikke villet skaffe ham yderligere bekymringer og har nægtet at udlevere hans adresse. Hun er åbenbart alligevel rejst til København kort tid efter. Hun spillede fra da af en betydelig rolle i hans fantasi, og han levede i en evig angst for, at hun skulle opsøge ham.

Slagelse-dagbogen afslører således en vanvittig frygt hos HCA for, at hun skulle dukke op. Da han den 3. november 1825 erfarer, at rektor Meisling har ansat en ny tjenestepige fra København ved navn Maria, er han overbevist om, at der ikke

kan være tale om andre end søsteren. Den følgende dag kan han dog med ro i sindet notere i dagbogen: *Denne Gang bedrog min Anelse mig, jeg kiender slet ikke Pigen . . . Gud styrke mig fremdeles.*

Tanken om halvsøsteren, født uden for ægteskab, tyngede stedse hans sind, hvilket som bekendt kommer til udtryk i romanen „O. T.“, hvor Otto Thostrups frygt for, at Sidsel er hans søster, er baseret på forfatterens eget forhold til sin halvsøster. En frygt for, at hun skulle dukke op i Odense, eller at man blot skulle nævne hendes navn, har sikkert været medvirkende til, at gensynet med Odense nu bragte ham i dårligt humør.

Hun opsøgte ham dog først i 1842, få år før sin død, hvor almanakoptegnelserne kort beretter følgende:

8. Febr.: *Da jeg kom hjem, fandt jeg Brev fra min Moders Datter, hvad jeg har skildret i O. T. oplevede jeg. Febersyg; en skrækkelig Nat . . . Fortvivlelse fyldte spottende min Tanke.*
12. Febr.: *Morgenvesit af Karens Mand Kaufmann der saae ærlig og skikkelig ud, fortalte mig deres Nød, fik 4 Rdl., han var meget glad, jeg ogsaa.*
10. Marts: *Vesit af Karens Mand, han fik 2 Rdl.*
16. Sept.: *Givet Karens Mand 1 Rdl.*
30. Sept.: *Imorges Besøg af Karen. Hun saa ret velklædt og ung ud, hun fik 1 Rdl.*
25. Nov.: *Karens Mand 4 Mark.*

Det er stort set de oplysninger, vi fra HCA's hånd har om forholdet til søsteren. 3 år senere – den 18. november 1846 – døde hun, og som dødsårsag angives brystsyge. Den 22. november begravedes hun i fattigjord på Assistenskirkegården. Om hun var gift med den omtalte Kaufmann vides ikke. HCA har næppe vidst, at hun var død – i hvert fald var han ikke til stede ved begravelsen – og han nævner aldrig siden hendes navn.

HCA yndede at kalde den veninde, han korresponderede med, for søster (Henriette Hanck, Henriette Wulff, Jenny Lind), og han underskrev sig gerne *Broderen*. Hun, der virkelig var hans søster, måtte altså nøjes med at blive kaldt *min Moders Datter*.

Heller ikke hos oberstens familie finder vi den bedste stemning i sommeren 1832: *Det er sørgeligt hvor den snavs Mathias Winther har virket ind paa det hele guldbergske Huus, Guldberg er endnu dybt og smerteligt forstemt* (Brev til Edv. Collin 11. juli).

Baggrunden herfor er de angreb, som den tidligere eskadronskirurg ved Høegh-Guldbergs regiment, Mathias Winther, havde rettet mod obersten. Da han i 1830 havde fået sin afsked, begyndte han at udgive *Smuds og Sensationsbladet „Raketen“*, hvori han rettede angreb mod flere af sine tidligere overordnede. Winther

havde i flere flyveskrifter tidligere angrebet Høegh-Guldberg, og i 1832 havde han i „Raketten“ offentliggjort satiriske breve fra „Oberst Høegh-Guldbergs gule Moppe Ami“. Obersten havde på regimentets vegne anlagt sag mod Winther, da en anonym artikel i „Raketten“ havde insinueret, at en del af soldaternes løn var blevet tilbageholdt. Dommen, der gik Winther imod, blev netop afsagt, mens HCA opholdt sig hos obersten.

HCA nævner kort, at han under opholdet i Odense aflagde besøg hos biskop Plum og hos redaktør Søren Hempel. De havde begge interesseret sig meget for hans skæbne, og også under tidligere ophold i byen havde han været gæst i deres hjem. Begge steder måtte han dog høre dårlige nyheder: I bispegården kunne en af de øvrige gæster, en jomfru Møller,⁵ der var veninde med Louise Collin, fortælle, at denne netop havde forlovet sig, og da han over for redaktør Hempel pralede af, at han *endnu ikke havde været i Raketten*, kunne Hempels datter straks svare: *De staar jo i den sidste!* Den 30. juni havde Winther nemlig givet oberstens gæst følgende lille *Hip*: *Jeg lærer heraf, hvad jeg aldrig forhen vidste, at D.V. er Poet, thi i et „Nu“ rimer De let og slet i et billedrigt Sprog, og det ligesaa let som Deres Byesbarn, Hr. Andersen.*

Mens HCA opholdt sig i Odense, holdt latinskolens disciple *Skole-Bal i Skoven*, og *de unge Candidati*, der skulde op til *October* inviterede ham; men han havde åbenbart ikke lyst: *Da jeg ikke dandser blev jeg derfra. Efter deres Bøn skrev jeg dem en Sang,⁶ der ret vandt Bifald* (Brev til Edv. Collin 11. juli):

Skovbal.

*Den friske, varme Sommerluft
Beaander Danmarks Sletter,
Nu hvert et Blad er fyldt med Duft,
Vi har de lyse Nætter;
Orangelandets Alfehær
Besøger Nordens Bøgetræer,
Da er her skjönt at være.*

*De vinke os fra Byens Muur,
Og gjerne Hjertet kommer,
Thi skjønnest er dog Guds Natur
Vor korte smukke Sommer;
Brat hviroler den i Tidens Strøm,
Thi nyde vi den smukke Drøm,
Hos den er godt at være.*

*Her Træerne med Blad ved Blad
Et Telt-Tag for os bygge,
Her Hjertet føler sig saa glad,
Og jubler i sin Lykke,
Det føler ret: vort Liv er smukt,
Det griber Glæden i dens Flugt,
Hos den er godt at være.*

*De lyse Sommernætter døe,
Alt vexler, som vor Lykke!
Vi spredes selv paa Verdens Ø
I Solskin og i Skygge;
Men hviler en skyldfri Glæde her
Er ved Erindringen os kjær,
I hvor vi monne være!*

*Rektor ved Katedralskolen
professor Jacob Saxtorph*

Biskop F. Plum

Kancelliråd Søren Hempel.

Også ved en anden fest i byen tidligere på året havde HCA bidraget med en sang. Da regimentets officerskorps var samlet til fest på hotel Postgården i anledning af kongens fødselsdag, blev HCA's sang „Vi gamle Danmark prise“ afsunget,⁷ og det var i den anledning, at han skrev til sin Odense-veninde:

Naar jeg bliver stor, skal jeg bestemt besyngte Odense; hvem kan vide om jeg i Grunden ikke bliver denne ædle Byes Mærkværdighed og der i en Note i Geographien kommer til at staae under Odense „(hier ist der baumlange Dänen-Dichter geboren)“ (Brev til Henriette Hanck 17. febr. 1832).

HCA arbejdede for øvrigt på sin digtcyklus „Aarets tolv Maaneder“,⁸ hvoraf måneden *Martz* fuldførtes under opholdet i Odense. Samtidig lavede han udkast til *et dramatisk Digt, nemlig Agnette*⁹ (Brev til Edv. Collin 11. juli).

Også denne sommer var HCA gæst på flere fynske herregårde, og – hvad der ikke kan undre – livede han op, så snart han kom bort fra byen. 4 herregårde aflagde han besøg i tiden 17. juli–2. august, og rækkefølgen har sandsynligvis været Lykkesholm, Bramstrup, Hofmangave og Sanderumgård. Brevene, der beretter om disse besøg, er alle skrevet i begyndelsen af august, og det er således ikke muligt at datere opholdene på de nævnte herregårde. Mens det drejer sig om et kortvarigt besøg på Sanderumgård, er der tale om flerdages-ophold på de øvrige gårde.

Som nævnt var HCA allerede under sit sidste ophold i Odense blevet inviteret til LYKKESHOLM; men besøget fandt altså først sted nu. Endnu 4 sommerferier kom han til at tilbringe på denne gård, nemlig i 1835, 1836, 1837 og 1839.

Af det brev, som HCA skrev til Henriette Wulff dagen før sin afrejse til Lykkesholm, fremgår det, hvordan invitationen var kommet i stand:

Imorgen tidlig gjør jeg en Tour til en Herregaard „Lykkesholm“ ved Svendborg, det

Lykkesholm, hvor
H.C. Andersen til-
bragte de fleste af
sine ferier i
1830'erne
(stik af Richardt
og Becker 1851)

skal – mirabile dictu – ligne Schweits, siger man! jeg slutter heraf at der ikke er ganske fladt. Tre gamle Frøkener: „Ramshardt“¹⁰ der sværme for Digteren, har indbudet Andersen (16. juli).

Lykkesholm havde siden 1789 været ejet af justitsråd Salomon Lindegaard, og ved hans død i 1825 blev gården overtaget af hans enke, JOHANNE MARIE LINDEGAARD (1763–1838).

Datteren Elise var 1821 blevet gift med prokurator Søren Hansen, Odense, og da der var en nær forbindelse mellem dennes og bogtrykker Iversens familie, er det sandsynligt, at HCA har været inviteret hos prokuratoren sammen med familien Iversen, og at han her har truffet familien fra Lykkesholm. Søren Hansen havde megen selskabelighed og samlede netop ofte unge digtere og kunstnere i sit hjem. Under sit ophold på Tolderlund i 1832 blev HCA inviteret med til barnedåb hos prokuratoren, og her var fru Lindegaard og frøkenerne Ramshardt til stede og fornyede altså invitationen.

På Lykkesholm blev HCA stærkt forkælet! Den venlige atmosfære tiltalte ham, og navnlig har det været afgørende, at han havde Odense på afstand:

Paa Lykkesholm gjorde man næsten for meget af mig, lod mig faae alt, hvad jeg kom til at yttre Ønske om . . . I en Skylregn besaae jeg fra en lukket Vogn den hele Egn; Elverpigerne spøgede slemt derude, sagde Folk, og jeg syntes ordentligt, at jeg mærkede deres klamme Kys paa mine Feberkinder (Brev til Signe Læssøe 2. aug.).

Jeg har været paa Lykkesholm nogle Dage; man gjorde virkelig for meget af mig, propede mig med Alt hvad jeg pegede paa, saa jeg ordentlig blev syg; der er meget at fortælle (Brev til Chr. Voigt 2. aug.).¹¹

*Bramstrups ejer, landmåler
Terman Øllgaard Hillerup*

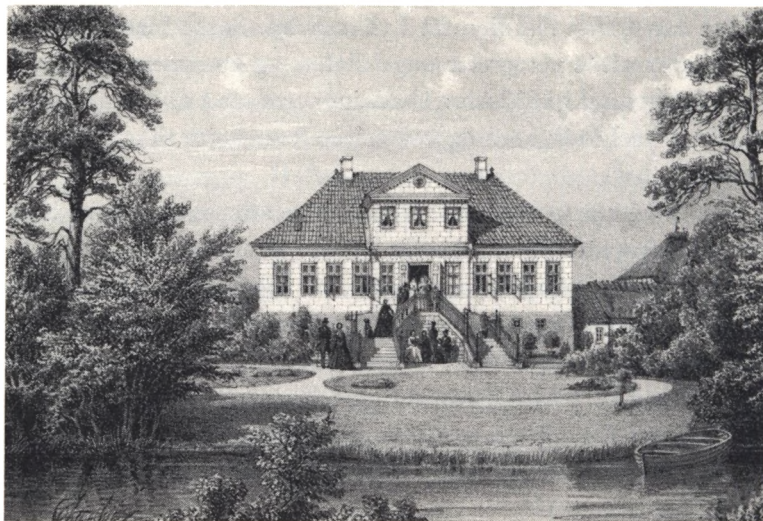
Det var en stor ære for den unge digter at blive inviteret som gæst hos familien Lindegaard på Lykkesholm, hvem han ikke havde haft nogen direkte forbindelse med tidligere. Lidt anderledes havde det forholdt sig med de tidligere besøg på Elvedgård og Hofmangsgave, hvortil han selv havde taget initiativ. Vedel Simonsen havde han opsøgt for at skaffe stof til sin roman, og kontakten med familien Hofman Bang var blevet formidlet gennem Colliernerne. På Lykkesholm havde ejeren selv taget initiativet til at invitere den unge digter, og der blev de få dage, besøget varede, gjort stor stads af ham.

Fra Lykkesholm er HCA antagelig kørt til BRAMSTRUP, der ejedes af landmåler TERMAN ØLLGAARD HILLERUP, hvis bekendtskab han sikkert har gjort gennem familierne Hanck og Iversen. Muligvis har han kendt landmåler Hillerups broder, litteraten F. C. Hillerup, der som han selv var et fremtrædende medlem af Studenterforeningen.

På Bramstrup boede samtidig skuespilleren J.R. Waltz, som havde optrådt i HCA's „Bruden fra Lammermoor“, der netop et par måneder forinden havde haft premiere på Det kongelige Teater.

Opholdet på Bramstrup blev en af denne sommers lyspunkter:

Paa Bramstrup . . . morede jeg mig, og jeg blev der i en kort Tid den gamle Andersen.

*Bramstrup, som
H.C. Andersen
besøgte i 1832 og
1838 (stik af
Richardt og Becker
1861)*

*Parti fra Sanderumgårds have
(stik af C.F.Clemens efter tegning af
J.H.T.Hanck)*

Vi spillede Comoedie, gjorde Løier og morede os fortræffeligt (Brev til Signe Læssøe 2. aug.).¹²

Jeg var paa Bramstrup, der var meget morsomt (Brev til Edv. Collin 3. aug.).

De sidste dage i måneden blev tilbragt på HOFMANSGAVE, og også dette ophold bekræfter, at HCA's humør intet fejlede, når han blot ikke opholdt sig i Odense:

Nogle af de sidste Dage i Fyen tilbragte jeg paa Hofmansgave; vi gjorde dem ret til en Karnevalstid, forklædte os, gjorde saaledes Toure ud i Kattegattet, tændte Ild og kogte Kaffe; jeg studerede Botanik, promenerede og spiste Kirsebær, og det var ret fornøieligt (Brev til Signe Læssøe 2. aug.).

Paa Hofmansgave var jeg nogle Dage! det er elskelige Mennesker. Vi havde tusinde

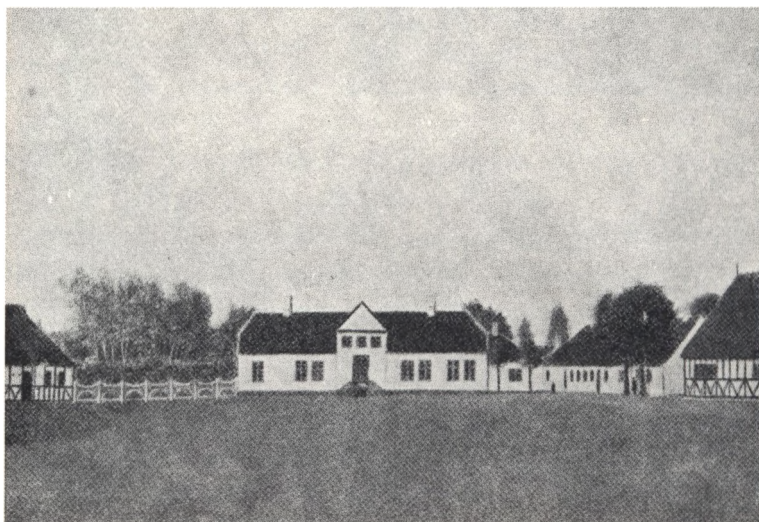
*Sanderumgårds ejer, premierløjtnant,
senere ritmester,
kammerherre C.A.Vind*

Løier! De kjender det nok. Een Dag lavede vi Kaffe paa Hals og krøbe paa Hænderne ud i Kattegattet, saa langt vi kunne komme, Herrer og Damer. Vi spillede ogsaa Comedie. Jeg var Rasmus Montanus (Brev til Edv. Collin 3. aug.).

Den 2. august var HCA på udflugt til Sanderumgård, der ejedes af premierløjtnant C.A. Vind (1794–1869). Den tidligere ejer, geheimekonferensråd J. Bülow, havde anlagt en meget særpræget have, som var blevet beundret og udførligt beskrevet af flere af vore poeter.¹³ HCA var dog ikke beta- get i samme grad:

Vor Herre maa vide hvor Moelbech og de andre Poeter (af samme Rang) kan have sværmet og poetiseret saadan for den; Haven er smuk, men der ere hundrede som den^{13a}. Vinds som eie den, vare saa artige at invitere mig til sig, igjen naar jeg kom til Fyen (Brev til Edv. Collin 3. aug.).

HCA må være kommet tilbage til Odense fra Hofmansgave en af de sidste dage i juli. Den 1. august overværede han i hvert fald den aftenunderholdning, som skuespiller og sceneinstruktør ved Det kgl. Teater N.P. Nielsen gav i byen. Bl.a. havde han HCA's komiske versfortælling „Hjertetyv“ på sit program, og digteren kunne med glæde konstatere, at den *gjorde megen Lykke*. Tidligere under opholdet i byen denne sommer havde HCA overværet en lignende aftenunderholdning, som

*Sanderumgård, som
H.C. Andersen
aflagde besøg under
sit ophold i Odense
1832
(maleri af ejerens
hustru, Sophie
Vind 1833)*

blev givet af operasanger J. F. Kirchheiner og skuespilleren J. R. Waltz (se s. 82).

Den 4. august forlod HCA Odense og rejste til Nørager på Sjælland; den 30. august var han atter i København. Besøget i Odense havde været en skuffelse, og der skulle gå 3 år, før han atter kom til byen.

I denne periode havde HCA kun forbindelse med få personer i Odense. Den 7. oktober 1833 døde moderen, året efter biskop Plum, og familien Høegh-Guldberg flyttede til Næstved. Den eneste, han regelmæssigt brevvekslede med, var HENRIETTE HANCK, bogtrykker Iversens datterdatter. Knap en halv snes breve fra hver er det eneste, der tjener til belysning af HCA's forbindelse med fødebyen i disse år:

I sine breve beretter HCA om sine oplevelser på den store udenlandsrejse og fortæller om planer til nye værker, mens Henriette Hanck kommenterer de værker, som vennen har fået udgivet, og orienterer om teaterlivet i Odense (se s. 120 f). Han beder hende besørge vedlagte breve og penge til moderen. De eneste, han sender hilsen til udover familien Iversen, er den tidligere nævnte Betty Salomon og Christiane Schleppegrell (se s. 113 f).

Begeistret skriver han om sin roman „Improvisatoren“:

Jeg vinder Dem, Tante, Bedstemoder, min halve Fødeby ved den Bog, kan De troe! jo der vil blive Rift om mig naar jeg til Sommeren kommer . . . Men nu Spøg til Side (Nov. 1834).

Nytårsdag 1835 skriver han til sin Odense-veninde, at han for *at vinde de kommende Slægter . . . vil begynde paa nogle Børne-Eventyr*, og et par måneder senere kan han fortælle, at han har påbegyndt en ny roman („O. T.“), og at et hefte med 4 eventyr snart vil udkomme: *Man vil sige: det er mit Udødeligheds Værk! Det oplever jeg nu ikke i denne Verden* (26. marts).

Han længtes atter efter at *flagre ud, de syv, otte Alen til Fyen*, og et sommerbesøg i Odense 1835 var da allerede aftalt ved nytårstid:

Hver Dag tæller jeg paa Fingrene hvor længe der er til Juni-Maaned, jeg længes efter den saakaldte Sommer for at flyve til Fyen, det er jo en Sviptour, som fra Rom til Tivoli, skriver den rejsevante!

1835 Den HCA, der den 27. juli 1835 kom til Fyn, var ikke *en her fordeelagtig kjendt Digter*, sådan som Iversens Avis (Fyens Avis) havde introduceret ham få år forinden, men selve *Improvisatorens Digter*. Romanen havde gjort hans navn kendt, og både på Lykkesholm og på Tolderlund *gjorde man meget af den unge digter*:

Man forguder Improvisatoren, alt hvad jeg siger og taler finde de fortræffeligt, Alt hvad jeg ytrer Lyst til giver man mig. Man spørger mig om, hvad Retter jeg vil have, om jeg vil kjøre Toure. De kan troe Øehlenschlæger hos sin Prinds,¹⁴ flateres ikke mere,

end jeg. *Det er første Gang jeg ret har følt Behageligheden af at være Digter* (Brev til Edv. Collin 5. juli).

Improvisatoren er særdeles elsket og læst i Fyen, den har alt været udsolgt her hos Hempel og Milo, saa de have maatte skrive om nye Exemplarer; paa alle Herregaarde er Bogen, og nu vil de ogsaa have Digteren. Jeg faaer den bedste Mad og de nydeligste Damer flokke sig om mig, det er den første Sommer jeg trækker Renter af mit Digter-talent (Brev til Edv. Collin 16. juli).

Opholdet på Fyn strakte sig denne gang over 6 uger, hvoraf de 4 tilbragtes på Lykkesholm (27. juni–15. juli; 30. juli–8. august). Det havde ikke været hans hensigt at opholde sig så længe på gården; men han befandt sig alt for godt til, at han kunne rejse til Odense, hvor han som nævnt havde dårlige erfaringer fra sit sidste ophold. Man har på Lykkesholm gjort alt for at opvarte ham – især på det kulinariske område! – og de 3 breve, HCA under dette ophold på Fyn har skrevet til Edv. Collin, vidner kun om muntre dage på Lykkesholm:

. . . det romantiske Lykkesholm, det smukkeste Sted jeg kjender i Fyen, hvor man spiser ganske fortræffelig, og kan faae Viin og sød Fløde saameget man ønsker . . . Den gamle Fru Lindegaard, som eier Gaarden er en elskværdig og særdeles gjæstfri Kone; Frøken Ramsharteren er hendes Beslægtede og af disse var jeg indviteret ud; jeg vilde kun have blevet et Par Dage, men den smukke Egn, den søde Fløde, Meloner og Jordbær, gjorde et stort Indtryk paa mine Sandser, og da man ret meget bad mig blive, er jeg nu paa 10de Dag . . . Besøg fra de adelige Nabogodser have vi hvert Øieblik . . . Det er skade at De ikke seer mig i disse Dage, jeg er saa uendelig elskværdig, naar jeg ret bliver smigret, De kjender mig slet ikke i denne Situation (5. juli).

Hør nu om mit Ophold paa Lykkesholm; det blev længere end jeg havde bestemt, man ønskede at beholde mig, flaterede Digteren og gav Mennesket den bedste Mad, Viin og Fløde og saa lod Andersen sig overtale til et Ophold paa 17 Dage (16. juli).

At det undertiden gik ret lystigt til på Lykkesholm fremgår af samme brev:

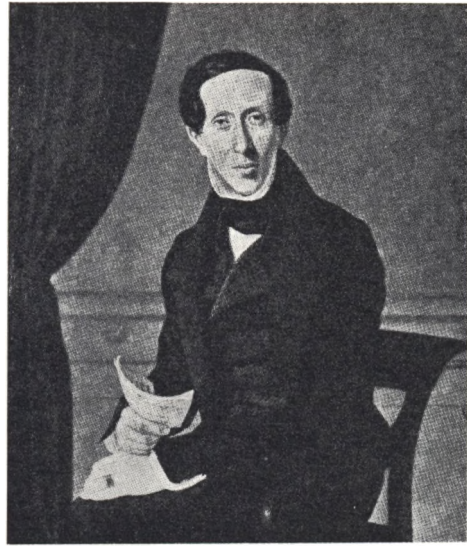
Man søgte at skræmme Helten derude. Satte en lebendig Hane under min Seng, fyldte Oldenborg i Kræmmerhuse, som hæftedes paa Omhængene, lagde Ærter i Sengen etc. etc., men jeg opdagede Alt, og var ædelmodig med ikke at hævne mig. Rigtignok havde jeg den Beslutning at lægge mig selv, som et Spøgelse i een af de unge Dammers Seng (de havde lagt en qvindlig Dukke i min), men jeg betænkte mig, jeg frygtede for at blive for nærgaaende.

Jeg troer, at jeg ikke lever længe, havde HCA skrevet under sit sidste ophold på Fyn. Fra Lykkesholm lyder der nu ganske andre toner: Aarene flyve hen, jeg bliver gammel, og lever vist længe, meget længe!

Damerne her sværme for mig, noterer han den 5. juli; men han nævner dog kun en enkelt af dem: . . . en Jomf. Hansen fra Odense, som er ret smuk. Den jomfru Hansen,

Ida Hansen

H.C. Andersen 1835 (maleri af C. A. Benzon)

som HCA er betaget af, er IDA HANSEN, datter af prokurator Søren Hansen, Odense, der i sit andet ægteskab var gift med fru Lindegaards datter Elise. Ida Hansen var en feteret ung dame i det odenseanske selskabsliv, havde optrådt flere gange på Odense Teater og efter sigende været prins Christians dansepartner. Muligvis er det netop hendes tilstedeværelse på Lykkesholm, der har sat HCA i et så strålende humør! (Om HCA's forbindelse med prokurator Hansen og hans familie se s. 107 f).

Den 16. juli var der St. Knuds Marked, og dagen før rejste HCA fra Lykkesholm til Odense, hvor han tog ophold hos familien Iversen på Tolderlund, og også her gjorde man alt for at opvarte *Improvisatorens Digter*. Allerede få dage efter sin ankomst til byen skriver han, at han er *mere udbuden, end han kan overkomme*. I brevene nævnes dog kun et besøg hos rektoren på latinskolen, professor Jacob Saxtorph. Her var han i selskab med sognepræsten i Kværndrup, J. A. Lassen, der også var så venlig at invitere ham; men han måtte beklage, at han ikke kunne overkomme flere besøg.

Trods mange invitationer kedede HCA sig atter i Odense:

Paa Torsdag forlader jeg Odense, hvor jeg i Grunden ikke morer mig! Gud veed man gør nok af mig og i Familien hvor jeg er, kan jeg vistnok gjælde for den klogeste, men det er slet ikke rart at være klogere end de Andre (28. juli).

Han følte sig bedre hjemme i de landlige omgivelser, og snart befandt han sig atter på Lykkesholm:

De længes Alle der, efter mig, og jeg faaer bedre Mad og Drikke end i Odense, deilig

Fløde og Kjærnemælk, varm Frokost og Aftensmad, og Herre Gud, det maa man jo ogsaa see paa! (28. juli).

Der foreligger således kun sparsomme oplysninger om selve Odense-opholdet, fyldigere om de to ophold på Lykkesholm. Her følte han sig friere, og her kunne hans trang til narrestreger bedre komme til udfoldelse. Det er Tolderlund-stemningen fra 1830, vi finder hos HCA på Lykkesholm, mens stemningen i Odense er den samme som under opholdet i byen i 1832.

Den 8. august kørte fru Lindegaard ham til Nyborg, hvorfra han samme dag rejste til Sorø, hvor han nogle dage inden hjemrejsen var gæst hos Ingemanns.

Under dette ophold på Fyn arbejdede HCA på vaudevillen „Skilles og mødes“, der allerede samme efterår indleveredes til Det kongelige Teater. Allerede i Odense frygtede han, *at den ikke ville blive antaget*. Det gjorde den; men nogen succes blev den ikke, idet den kun fik 3 opførelser.

Flere af sommerens oplevelser på Lykkesholm finder vi gengivet i romanen „O. T.“, som HCA begyndte at skrive på straks efter hjemkomsten til København. En væsentlig del af handlingen udspilles på fynske herregårde og i Odense, og gang på gang tager han sit udgangspunkt i personlige oplevelser. Som i hans andre romaner udspilles handlingen i digterens samtid: *Det er en Skildring af vor egen Tidsalder fra 1829 til 35, den bevæger sig kun i Danmark*, skriver han til Henriette Hanck den 17. november.

Hovedpersonernes ophold på baron Wilhelms gård er HCA's eget ophold på Lykkesholm; det værelse, Otto sover i, er det værelse, HCA har boet i, og *Slaagildet* efter høøsten har HCA selv oplevet på gården.

Nogle af romanens kapitler foregår i Odense, hvor de unge mennesker overværer St. Knuds Marked. HCA's forhold til fødebyen var – som vist i det foregående – ved at ændre karakter, og det er da heller ikke det Odense, han gæstede under sine ophold på Fyn i 1830'erne, vi møder i romanen, men derimod barndommens Odense, således som det er tilfældet i hans digtning i det hele taget, når Odense skildres.

Vi oplever da stemningen fra et St. Knuds Marked i HCA's barndom:

Fra de forskjellige Biveie kom Herskabs- og Bøndervogne, den ene jog forbi den anden ... Bag ved de fleste Bøndervogne vare bundne et Par Heste, som travede med. Jomfruene fra Gaardene sade med store Handsker paa de røde Arme og Hænder. De holdt Paraplyer udspændte mod Støv og Sol, for deres rødmosse Ansigter ... Alt i Forstaden forkyndte Menneskevrimmelen og Pottemagerens udstillede Potter, der ganske bedækkede Fortougene, at Markedet var i fuld Gang. Mellem Byens Haver og Engen med Bleg bugtede sig Aæn. Den mægtige Sankt Knuds Kirke, med sit høie Taarn, sluttede Prospectet ... En Trommehvirvel ude paa Gaden drog dem hen til

St. Knuds Marked på Albani Torv 1857 (maleri af Pietro Krohn, Odense bys museer)

Vinduet. Byens Trommeslager, i sribede Hvergarns Buxer og Trøie, og med et guult Bandeleer over Skulderen, stod derude, slog paa Tromme og raabte derpaa op af et Papir flere til Byen indtrufne Herligheder . . . Derpaa var man midt inde paa det store Torv, hvor Telte og Borde dannede flere parallelløbende Gader. Galanterieboutikker, Guldsmede- og Conditior-Bode, de fleste af Lærred, enkelte derimod Træhuse, vare Glandspunkterne. Rundt om flagrede Baand og Tørklæder, rundt om var Larm og Trængsel. Bønderpigerne fra samme By gik altid i Række, syv, otte Uadskillige, med Hænderne fast knyttede i hinanden; det var umuligt at bryde Kjæden, trængte man paa, rullede den hele Flok sig sammen i en Klump. Bag ved Boutikkerne udbredte sig store Bede med Træskoe, Rokkedreier- og Sadelmagerarbeide. Paa Bordene stod Legetøi, sædvanlig kluntet og broget. Rundt om prøvede Børnene de smaa Trompeter og dreiede paa Spilleværker. Bønderpigerne dreiede og vendte baade Sycæsker og sig selv

munge Gange, før Handelen blev sluttet. Luften var tyk og kvalm af Uddunstninger, som krydredes ved Duften af Honningkager. Her mødte Bekjendte hinanden, et Par Bønderpiger, maaskee barnefødte i samme by, men siden skilte ad. „Go Dau“! udbrod de, toge hinanden i Hænderne, svingede Armene og loe. „Fa'vel!“ – Det var hele Conversationen; en lignende førtes paa flere Steder.

Minder fra barndommen vælder frem: Rådstueballet i anledning af kongens fødselsdag; nytåret, der trommes ind; Stige-søfolkenes løjer; laugene, der flytter skilt; fastelavnsoptogene m. m. På turen rundt i byen passerer de Frøkenklosteret og Klokkedybet i Odense å, og endelig aflægger de besøg i St. Knuds Kirke.

Også i HCA's senere romaner „Kun en Spillemand“ (1837) og „De to Baronesser“ (1848) udspilles en del af handlingen på Fyn; men fynske lokaliteter og sagn spiller ikke helt samme rolle som i „O. T.“. Det er personlige oplevelser, der på denne måde kommer til udtryk i hans romaner, og det er først og fremmest det fremmedartede og særprægede, der skildres (St. Knuds Marked i „O. T.“, Frørup kilde-marked i „Kun en Spillemand“). Disse oplevelser har gjort indtryk på ham, og han har ønsket at delagtiggøre sine læsere deri. Disse årligt tilbagevendende begivenheder i Odense og Frørup har ikke været kendt ud over landsdelen, og disse skildringer er den dag i dag af en vis folkloristisk interesse.

Mens HCA's interesse for selve Odense svækkes under opholdene i 1830'erne, lever den i disse år videre i hans digtning. Han var med årene blevet københavner; men i romanerne røber han altså, at han er odenseaner af fødsel!

„O. T.“ udkom i foråret 1836 og fik en pæn modtagelse, ikke mindst hos vennerne i Odense, der var begejstrede over at læse om deres egen by, hvilket HCA ikke lagde skjul på:

Jeg vil være den første Romandigter i Danmark! . . . Odenseerne maa dog være glade at de saaledes har en Digter, der bringer deres Hjem baade i Romaner og paa Theatret (jvf. „Spanierne i Odense“). Kruse¹⁵ oversætter nu denne („O. T.“) paa Tydsk, saa læse dog Folk ved Rhinen og Donau om Odenseaa og Nonnebakken . . . I dette Øjeblik fik jeg Brev fra Oberst Guldberg, han er een af de særdeles Faae, som ikke gør af „O. T.“, han finder meget Smaaligt i dette Værk, men det skal der just være, det er Danmark og ikke Italien jeg her skildrer. Det han priser meest er Sanct Knuds Markede . . . (Brev til Henriette Hanck 13. maj 1836).

1836 Allerede på dette tidspunkt havde HCA lovet familierne Iversen og Hanck at komme til Odense i løbet af sommeren. I marts havde han skrevet til vennerne, at det ville more ham i juli *at gjensee det berømte Markede*, som han havde *besjunget* i „O. T.“; men Henriette Hanck frygtede på forhånd, at man ikke ville få megen glæde af hans besøg:

Men alvorlig talt paa Reisen er en stor Kuffert dog virkelig en gêne, dog da De jo som jeg hører har lovet at tilbringe 6 Uger paa Lykkesholm, saa kan De vel ikke have den mindre? Det Sted maa have noget tiltrækkende ved sig, siden det saa længe kan fængsle vor ellers saa rastløse Ven Andersen (Brev fra Henriette Hanck 2. april 1836).

Og det skulle vise sig at blive tilfældet! Opholdet på Fyn i 1836 blev hans længste ophold på Fyn overhovedet (15. juni–10. aug.), og af de 8 uger tilbragte han de 6 på Lykkesholm.

HCA havde forladt København den 1. juni og var først rejst til Næstved, hvor han besøgte oberst Høegh-Guldberg, der som nævnt 1834 var blevet udnævnt til chef for Sjællandske Landséner-Regiment. Fra Næstved var rejsen gået til Sorø, hvor han nogle dage var gæst hos Ingemanns og sammen med *Hauchs gjorte en stor Skovtour til Suserup-Sø*. I Slagelse, hvor han i to dage *nød megen Agtelse*, var han bl. a. til hestevæddeløb og *morede sig ganske fortræffeligt*.

Da han den 15. juni passerede Storebælt, var han endnu ikke klar over, om han fra Nyborg skulle tage til Odense eller til Lykkesholm:

Mit aandelige, gode Jeg, siger: Drag til Odense! min Mave siger: hvilken Mad faaer Du ikke paa Lykkesholm! varm Frokost, herlig Viin og gode Senge. Mon man ikke skal lyde Maven? den er dog Centrum! (Brev til Edv. Collin 14. juni 1836).

Han valgte dog Odense, hvor han atter slog sig ned hos familien Iversen på Tolderlund. Dels har han ikke villet skuffe sin gamle Odense-værtinde og hendes familie, og dels har han vel været spændt på at høre, hvad man i Odense sagde til „O. T.“, der netop var udkommet. Overalt, hvor han aflagde visit i de følgende dage, var samtaleemnet da også hans nye roman:

Mange her i Odense føle sig trufne i OT, flere nævnes, een og anden nævne sig end-ogsaa selv. Jeg har ingen Idee derom. Hele den nye Roman foregaar i Fyen, saa vil det nok see galt ud, naar den bliver læst. Ellers hjælper det godt paa Afsætningen at Folk rundt om i Landet mene at træffe Bekjendte i Bogen (Brev til Henriette Wulff 19. juli).¹⁶

Straks efter ankomsten til byen kunne han med glæde konstatere, at *alle Exemplarer af „O. T.“, paa to nær, ere blevne solgte. Vor Herre være lovet, den Bog gaaer godt af, skal Søren Hempel have sagt til ham ganske spidsborgerligt . . . med en Betsning, som var det Smør eller Ost (Samme brev).*

Også hefterne med eventyr, hvoraf de to første var udkommet året før, var man begejstret for:

Overalt hvor jeg kommer og der ere Børn, have disse læst mine Eventyr, de bringe mig derfor de bedste Roser og et Kys, men Pigebørnene ere saa meget smaae, flere have jeg derfor bedet om Capitalen ikke først maa hæves med Renter om en 6 a 7 Aar (Samme brev).

Efter en uges ophold i Odense afhentedes HCA den 23. juni af vognen fra Lykkesholm:

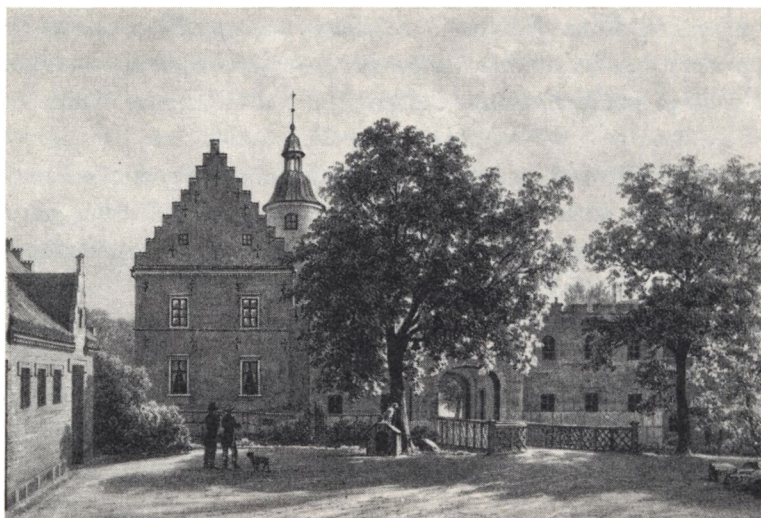
Nu er jeg da paa den Gaard hvor jeg har ladet min Otto Thostrup¹⁷ finde sin Louise . . . Jeg blev igaar Eftermiddags afhentet fra Odense, i den gamle Frues lukkede Vogn, thi det var en Kulde, som den kun er tilladelig her i April. Tre Gange haglede det, saa Gaden var hvid, og Drengene gjorde sig Sneebolde. Ingen Sommer har jeg endnu seet Hagl ligge saa høit. Jeg kjørte da afsted, i to Frakker og Sloprok, havde to Par Uldstrømper paa, aligevel mærkede jeg de danske Zefirer (Brev til Edv. Collin 24. juni).

Han befandt sig dog straks så godt på Lykkesholm, at han glemte *de mørke Farver*:

Iaftes fik vi deilig Steg, Viin og Punsch. Idag Krebsesuppe, Steeg, Fisk, Budding og Jordbær. Man lever saa velsignet. Jeg længtes ogsaa efter at komme herud (Samme brev).

I sit næste brev spørger Collin drillende, hvilken slags budding der blev serveret, og om der var kapers i krebsesuppen; men HCA forstår at give rette svar:

De spørger mig om hvad Slags Budding vi fik paa Lykkesholm, Svaret er Mormon-Budding. Jeg skal dog beskrive Dem hvad vi fik igaar hele Dagen, saa kan De slutte Dem til Levemaaden. Først Thee med deiligt Græsmør paa Brødet; derpaa Kaffe med en Fløde, som kunne staae. Det var Klokken 8; men Kl 10 fik vi Kyllingesteg og Asparges, samt Portviin. Klokken 2 $\frac{1}{2}$ Kjødsuppe med delicate Fiskeboller. Steeg; Melon; Gjede; Høns og Jordbær, derpaa Kaffe. Klokken 8 Thee med Julekage og det deilige Smør og Klokken 10 Smørrebød med Alleslags og varme (stegte) Aborrer.

Broholm, hvor H.C. Andersen bl. a. tilbragte et par dage under et sommerophold på Fyn i 1836 (stik af Richardt og Becker 1856)

Broholms ejer 1839–82, kammerherre
N.F.B. Sehested
(maleri af H. Chr. Jensen)

Dertil, som ved Middagsbordet, rød eller hvid Viin. Det er et sandt sabarittisk Liv (3. juli).

Fra Lykkesholm blev der foretaget flere udflugter: På Broholm besøgte han fru Marie Sehested (1789–1839), der siden sin mands død i 1819 havde ledet godsets administration:

„O. T.“ laae paa Bordet da vi traadte ind i Stuen. Digteren blev derfor særdeles modtaget. Fruen flettede endogsaa en Krands til ham, førte ham op og ned, dækkede op og var nydelig (Brev til Edv. Collin 3. juli).

Også hos justitsråd Rasmus Lange (1777–1848) på Ørbæklunde, der var gift med en datter fra Lykkesholm, fik han *en smigrende Behandling*:

Min Skaal blev først udbragt: „Danmarks Andersen, som hædrer vor gamle Borg med sin Nærværelse!“

Ærlig talt følte jeg mig lidt flau ved den særdeles Complimenteren (Brev til Edv. Collin 19. juli).

Jeg har i hele den sidste Tid reist meget om i Fyen, for at studere det fynske Sprog og Naturen, hedder det i brevet til Edv. Collin den 3. juli, og han nævner i samme forbindelse en udflugt til Nyborg og besøg i flere af egnens kirker, bl. a. Ørbæk og Gislev.

Desværre kom der et lille skår i glæden. Der var flere gæster på Lykkesholm,

Ørbæklunde, som H.C. Andersen flere gange besøgte under sine ophold på Glorup (stik af Richardt og Becker 1845)

*Ørbæklundes ejer, justitsråd
Rasmus Lange*

Laurentze Lange, f. Lindegaard

Skuespilleren Christen Foersom

bl. a. komponisten H. S. Paulli, der var fast sommergæst på Lykkesholm og bl. a. dér komponerede sin kendte melodi til HCA's „Lille Viggo“. Midt i juli ankom skuespiller ved Det kongelige Teater, Christen Foersom,¹⁸ *en godmodig, men saare raa Person*, som irriterede HCA:

Ved Middagsbordet hvor der var vist 40 Mennesker og halvdelen Damer, gjorde han med et Lommetørklæde og sine Fingere en Figur, som forestillede een med bare Laar og presenterede den. Det eneste Comiske var, at een af Damerne, som ikke saae godt, tog Lorgnietten frem for at beskue hvad det egentlig var. Een Morgen kommer jeg ind paa mit Værelse og der staaer Foersom ganske rolig og bruger min Tandbørste. „Geneer Dem ikke!“ sagde jeg, „men hvor gidder De bruge en Andens Tandbørste?“ „O“, svarer han, „det bryder jeg mig s'gud ikke om, De feiler jo ikke noget“. Da han var borte, kom da strax min gode Tandbørste ud af Vinduet, jeg vilde ikke have den til min Mund. Foersoms hele Raahed kjedede mig og jeg begyndte da at længes efter Odense (Brev til Edv. Collin 19. juli).

HCA besluttede da at tage til St. Knuds Marked; men Paulli og Foersom fulgte med, og hans *Lidelseshistorie* fortsatte:

Min Kuffert kunde ikke gaae paa Vognen, den maatte op igjen og jeg, medens de Andre var paa Vognen, pille noget ud til Reisen. I Hastværk fik jeg min Sax ind i Tegnebogen og bag i Lommen. Vi kjørte, Saxen gleed ud, jeg stod af ved en Kro, hvor vi ville have Mjød, jeg stiger op igjen og nu har Saxen vendt sig saa at jeg sætter mig een hel Tomme ned i den. Jeg kunde føle Blodet løb og nu maatte jeg ind og bade Bagdelen med Ædike og Vand. Pauli holdt Koppen og Foersom klemte Saaret, det var en brillant Scene. Nu kom jeg til Odense; Markedet var slet, Veiret og jeg slet, saa flyver der mig et Asen af et Skjældyr lige ind i Øiet, ud kunne vi ikke faae det, Ingen kunde

see det og jeg leed af Smerte. Saa vilde man bilde mig ind det var Gigt. Uh! hvor jeg var lynende gal. Hele Natten piintes jeg, næste Dag gav Doctoren mig noget Øienvand og da, men først ud paa Eftermiddagen, kom der et Monstrum, en flyvende Drommedar ud af Øiet. Efter denne Lidelse fik jeg Mavepine og ondt i Brystet . . . (Samme brev).

Feriehumøret var ødelagt, og der synes ikke at have været lyspunkter under det følgende ophold på Tolderlund (18.–28. juli). Mens alt var såre tiltalende på Lykkesholm, er forholdene nu blevet for små på Tolderlund:

Naar jeg er paa Landet, spiser og drikker (jeg) som til Geburtsdag, bliver uhyre flateret (Brev til Edv. Collin 3. juli).

Paa Lykkesholm var jeg begyndt at blive feed, følte mig særdeles vel, i de store Sale, ved den gode Mad og ved den rige Natur (Brev til Edv. Collin 19. juli).

Paa Lykkesholm blev jeg hele tre Uger, men De maa ogsaa betænke, man lever der meget godt, har store Sale at gaee i, og jeg føler mig først ret vel i store Værelser, desuden er Haven særdeles smuk, riig paa Roser og Levkoyer (Brev til Henriette Wulff 19. juli).

Nu er jeg i Tolderlund, som De seer, men føler mig ikke ret vel. Det er et utaaeligt koldt Veir! Blæst og Regn; her til kommer nu, at det er et lille Landsted, smaae, lave Værelser, som man ikke kan bevæge sig i, siidt og fugtigt, jeg har ondt i Halsen ondt i Ryggen og føler mig alfor eensom (Brev til Edv. Collin 19. juli).

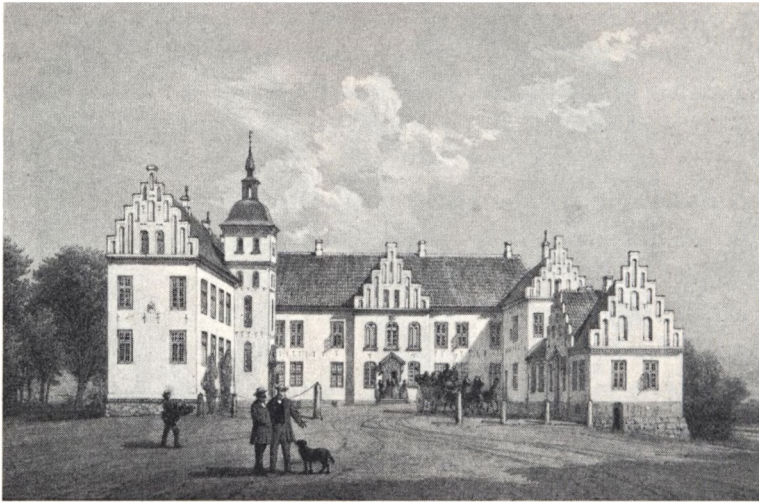
Digteren havde fået andre manerer, siden han i 1829 *opslog sin Bopæl i det deilige Tolderlund . . . og hans poetiske Mølle ret begyndte at gaee paa Iversens smukke Landsted . . . med de smukke Anlæg i Haugen.* Det, der før var *Idealet af et Landsted*, var nu blevet *et lidet Landsted uden store Sale!*

Han havde da også kedet sig allerede under det første ophold i Odense (15.–23. juni):

I Odense var noget kjedeligt, jeg frøs, var en Schwächling . . . Kun een Dag morede jeg mig nogenlunde, Blæst og Kulde fordærvede Touren, jeg var paa Søbysøgaard (Brev til Edv. Collin 24. juni).

Søbysøgård ejedes af kammerjunker J. P. R. Fønss. På besøg her var bl. a. den-nes svigerinde fra Hindsgavl, fru Louise Fønss, f. Wedel-Heinen. Hun og hendes *musikalske Datter* ¹⁹ *sværmede for Improvisatoren* og inviterede straks HCA til Hindsgavl; men han havde ikke lyst til at rejse den lange vej og undskyldte sig.

Veiret var ækelt, og HCA var lynende gal. Allerede den 28. juli forlod han da Odense og tog atter til Lykkesholm, og her vendte det gode humør tilbage. Da han ankom til gården, *sprang Sommeren frem, og en uforsigtig Badning i en Søe med Kildespring, der gav en lille Feber,* var kun en bagatel. Et held, at det ikke var ved afrejsen til Odense, at HCA var uforsigtig med sin badning!

Søbysøgård, som H.C. Andersen besøgte under ophold på Fyn 1836 og 1839 (stik af Richardt og Becker 1868)

! Den 1. august kørte han til BROHOLM, og herfra gik turen den 3. august til Svendborg. Her var han om aftenen til koncert, og dagen efter aflagde han visit hos konsistorialråd C.J. Bredsdorff i St. Jørgensgård, som han også havde besøgt under opholdet i Svendborg i 1830.

Efter denne *store Omflakken fra Herregaard til Herregaard* vendte HCA – sandsynligvis den 5. august – tilbage til Odense; men han har åbenbart følt sig sløj, for da Fyns guvernør, prins Christian, den næste aften ankommer til byen og der er rejst æresport og tændt lys i alle vinduer, må han *ligge af Feber, som indfinder sig hver Dag henpaa Eftermiddagen.*

Den 10. august forlod han Odense, og efter et besøg på Nørager og hos Inge-manns i Sorø kom han den 18. august tilbage til København. Af de 50 rdl., han havde haft med på rejsen, havde han, da han nåede Sorø, kun 13 tilbage, og for at være sikker på at *slippe hjem*, måtte han bede Jonas Collin sende ekstra 10 rdl. til Sorø.

HCA havde atter kedet sig i Odense og moret sig på de sydfynske herregårde. *En ny Roman spøger i mit Hoved*, skriver han til Collin den 24. juni, og denne sommers oplevelser på Lykkesholm, Ørbæklunde og Broholm kom til at indgå som et væsentligt element i romanen „Kun en Spillemand“, som han skrev på under opholdet på Fyn: *En ny Roman rører sig levende i mig; Halvparten af første Deel er tænkt, men ikke et Ord nedskrevet. Scenen bliver vistnok Fyen, især Svendborg-Egnen; det er jo ogsaa Danmarks Rhinland* (Brev til Signe Læssøe 3. juli). Den 19. juli er *tre Capitler alt skrevne af den nye Roma*, og han vender hjem til København med *et ret godt Udbytte til en ny Roman.*

Biskop N. Faber

Besøget i Odense det følgende år blev kortvarigt 1837 (5.–12. august); efter en uges ophold i byen rejste han som ventet til Lykkesholm *for ret at pleies, høre Musik og spise Dyresteg*, og her blev han til ca. 23. august.

Efter en måneds ophold i Sverige var HCA rejst til Sorø, hvorfra rejsen den 5. august gik videre til Odense, hvor han den følgende dag tog ophold hos familien Hanck. Det eneste brev, der er bevaret fra dette Odense-ophold, omtaler besøg hos 3 af byens bedste familier, nemlig generalkrigskommissær J. N. B. Abrahamson, *hvor der var et godt Bord og 8te Slags Vine*, hos biskop Faber, hvis *vakre Datter* han ville forelske sig i, *dersom hun var meget riig*, samt hos herredsfoged Chr. A. Falbe.^{19 a!} Her tæt ved etatsråd Falbes have havde han leget som barn, og – fortæller han i „Mit Livs Eventyr“ – når der var gæster i haven,²⁰ sang han altid højt for at tiltrække sig deres opmærksomhed. Nu ville fru Falbe²¹ vise ham *Plankeværket ind til den lille Have*; men nu turde han ikke gense den: *thi mit ædle Hjertes Juveler, Taarene, vilde jeg ikke kunde holde tilbage*.

Selv om han var inviteret ud hver dag, længtes han bort. Gerne ville han have været *i den salte Sø – her maa jeg gaae i Odense Aae og det er Pjank*, skriver han – men det blev atter Lykkesholm, hvortil han ankom den 12. august, og her nød han til fulde livets goder:

I dette Øieblik er jeg paa Lykkesholm, hvor jeg ret nyder de smukke, varme Sommerdage, vi nu have faaet. Paulli er her ogsaa og giver mig Musik, Viinkjældereren er god, Maden overdaadig og Egnen deilig . . . I dette Øieblik har jeg det godt; paa Lykkesholm, isola fortunata, som jeg kalder det, er der deiligt, og man spiser fortræffeligt (Brev til Christian Wulff 19. aug. 1837).

Under dette sommerophold på Fyn renskrev HCA de to første dele af romanen „Kun en Spillemand“, der udkom i november samme år. Lykkesholms navn nævnes ikke i romanen; men en del af den er *tænkt og skrevet paa Lykkesholm*, og flere af egnens herregårde og lokaliteter er beskrevet. Bl. a. skildres et besøg ved Regitsekilden ved Frørup, hvortil den sygelige Christian bringes for at blive helbredt. Der var ikke langt fra Lykkesholm til Frørup, og HCA har uden tvivl på en af sine ture fra Lykkesholm aflagt besøg ved kilden:

Fyenboen anseer St. Regisse Kilde ved Landsbyen Frørup for at have størst Kraft; og da et saakaldet Kildemarked er forenet dermed, strømmer Mængden herhen; fra flere Miles Omkreds, ja fra hiin Side Odense og Svendborg, komme de Syge . . .

For ikke at beskues af en talrig Mængde, er det vist, at den Brug efterhaanden har hævdet sig, at det er Natten før St. Hans Aften de Syge tilbringe ved Kilden. Ved Solnedgang vaskes de i Vandet, og et Leie tilberedes til Natten; i Morgenstunden bryde de op, de Svageste føres hjem, de derimod, hvis Sygdom tillader det, blive og tage Deel i Markeds-Lystigheden.

I Landsbyen Frørup, hvor Kildemarkedet staaer, var man ifærd med at slaae Boder og Telte op. Paa alle Biveie saae man Kjørende og Gaaende med deres Syge . . .

Nu stod hun ved Kilden. Enkelte havde allerede begyndt med Badningen, Andre beskæftigede sig med at faae et Natteleie bragt istand . . . Ilden blussede bag den lave Vold af Græstørv, hvor Kaffeledlen kogte, og et Par gamle Folk varmede Hænderne. Det Hele frembød en af de nu meer forsvindende Situationer i vor Tidsalders Folkeliv, hvor vi ligesom flyttes Aarhundreder tilbage . . .

Henad Eftermiddagen havde Alt ved Kilden et festligt Udseende. Paa den grønne Plads, hvor om Natten de Syge havde sukket og læst Bønner, dansede nu de Sunde, medens en Violin og en Clarinet græd en gammel Engelskdands. Ved Kilden drak Piger og Karle en Kjærligheds Skaal, den Kjærlighed, som Blodet, men ikke Sjælen kjender. I Landsbyen var broget Marked. Støvler og Potter, Comedie og Kramvarer, Alt stilledes til Skue.^{21 a)} (se s. 132).

1838 Den følgende sommer var HCA ikke på Lykkesholm. Hans værtinde, fru Lindegaard, var afgået ved døden den 28. januar samme år, og gården var overtaget af hendes søn Otto Lindegaard – og ham huede HCA ikke! For ofte havde han drillet ham ved at slippe gårdens tyre løs, når han spadserede i omegnen af gården – et træk vi også finder i „O. T.“ – og disse drillerier ville han ikke udsættes for mere!

Det meste af sommeren tilbragte HCA da på Nysø, og det blev kun til et kort ophold i Odense (24.–30 juli), hvor han ligesom året før boede hos familien Hanck.

24. gik ud til Kilden med Sønsfaldt Mærke til
 25. Mærke fra Sønsfaldt til Sønsfaldt, se del.
 26. Kilde omkring, mindre ud - ved Kilden - T.
 27. Kilde omkring i Byen til Sønsfaldt
 28. U. er jeg lod af og udse for.
 29. Kilde omkring, mindre ud - ved Kilden - T.
 30. Kilde omkring, mindre ud - ved Kilden - T.
 31. Kilde omkring, mindre ud - ved Kilden - T.

H.C. Andersens
 almanakoptegnelser
 fra opholdet i
 Odense i slutningen
 af juli 1838
 (Det kgl. Bibl.s
 manuskriptsamling)

*Hotel Postgården
i Overgade, hvor
H.C.Andersen
logerede under sine
ophold i Odense
1839 og 1842-66*

Breve, skrevet under dette ophold, er ikke bevaret; men til gengæld foreligger der fra HCA's hånd nogle få almanakoptegnelser, for øvrigt de første fra et Odense-ophold. Af disse fremgår det, at han dagen efter sin ankomst til Odense aflagde besøg hos Hillerups på Bramstrup, og at han de følgende to dage *travede om i Byen til Bekjendtere*. Efter kun at have været i byen i tre dage noterer han i almanakken: *Nu er jeg træt af at være her*. Den næste dag var han *fattigeret*, og dagen derpå forlod han skuffet byen. I Sorø blev han kun et par dage hos Ingemanns og Hauchs, og den 6. august var han atter i København.

Hans *fyenske Svip-tour* det følgende år var en lige så stor skuffelse. Efter et kort 1839 ophold i Sorø kom han den 13. juli til Odense; men denne gang tog han ophold på hotel Postgården.²² Kun få dage blev han i Odense, og det eneste, han omtaler i forbindelse med sit korte ophold i byen, er et teaterbesøg:

I Odense var jeg paa Comedie og saa Lumpacivagabundis,²³ slettere Troup har jeg ikke seet, og den gjør dog stor Lykke. Jeg sagde det var Snavs og kunde ikke holde det ud til Enden (Brev til Henriette Collin 26. juli 1839).

Fra Odense tog han til Lykkesholm, og opholdet her blev også en skuffelse: *Ak hvor forandret. Jeg kommer her ikke mere igjen* (Brev til Signe Læssøe 22. juli).

Og dette ophold på Lykkesholm blev da også HCA's sidste. Den nye ejer af gården synes ikke at have taget sig meget af sin gæst, der *daglig vandrede ene omkring i de store smukke Skove*.

Den 25. juli rejste HCA da til GLORUP, der fra nu af skulle blive hans foretrukne opholdssted på Fyn, og tonen er da også en ganske anden efter ankomsten til Glorup:

Jeg kom her igaar og Greven viser mig en Opmærksomhed, en Omhu for at gjøre mig

mit Ophold saa behageligt som mueligt. Jeg har to brillante Værelser, herlig Opvartning og hver Dag lover Afvexling . . . Greven har bedet mig endelig at blive hos sig til Onsdag i næste Uge og jeg har lovet det, gid De var her! det er just et Ophold efter min Smag (Brev til Henriette Collin 26. juli).

Jeg var kun nogle Dage i Odense, men foer mere om paa Landet og tilbragte der den længste Tid paa det yndige Glorup, som Grev Moltke eier. Aldrig har jeg endnu paa noget Sted havdt det saa førsteligt og været saa ugeneeret, som her. Jeg er indbudet igjen til hvad Tid jeg selv behager (Brev til Henriette Wulff 9. aug.).

Dagen efter ankomsten til Glorup var HCA sammen med sin vært, grev Moltke-Hvitfeldt, på besøg hos kammerjunker Fønss på Søbysøgård.

To dage før HCA rejste fra Odense til Glorup, havde Fyens Avis bragt følgende velkomstdigt til ham, skrevet af Gregers Gregersen, der samme år var blevet dimiteret fra Odense Katedralskole:

Velkommen!

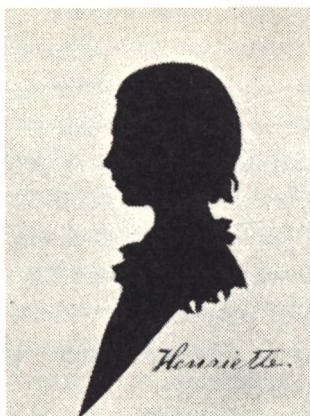
til H.C. Andersen.

*Naar Skoven springer ud, og Gjøgen kommer,
Da iler Fuglen hid fra skønne Syd;
Thi den ei glemme kan den danske Sommer,
Og gamle Minder skuer den med Fryd.
Men vi saa glade høre Fuglens Sang,
Der toner herligt over Mark og Vang.*

*Saadan hver Vaar til Odense Du kommer,
For her at plukke de Kjærminder blaae;
Ei glemmer Du den skønne, fyenske Sommer
Og Byen, hvor Du engang Lyset saae.
Men vi saa glade hilse Dig, hvis Sang
Dog herligst lyder i den fyenske Vang.
G.*

Nok fandt HCA, at det var et *smukt lille Digt*; men det kunne ikke ændre den kendsgerning, at han ikke havde følt sig velkommen i Odense, og dette og de sidste års skuffelser bevirkede da også, at der skulle gå 28 år, før han skulle få et ophold i Odense, der strakte sig over mere end et par dage.

— — —

Henriette Hanck

H.C. Andersen væsentligste forbindelse med Odense i 1830'erne var HENRIETTE HANCK, som han som nævnt regelmæssigt korresponderede med. Denne brevvæksling, der strækker sig over de måske mest betydningsfulde år af HCA's liv, giver et rigt nuanceret billede af de to brevskriveres personlighed, hvilket er gjort til genstand for en omfattende undersøgelse i bd. 1 af „Fynske Studier“ (Elisabeth Hude: „Henriette Hanck og H.C.Andersen“, udgivet af Odense Bys Museer den 2. april 1958 i anledning af 50-årsdagen for åbningen af H. C. Andersens Hus):

Brevvækslingen giver et glimrende portræt af HCA i 1830'erne – nok mere nuanceret end det, han tegner af sig selv i „Mit Livs Eventyr“. Hans breve giver fyldige oplysninger om hans daglige tilværelse i København og hans nærmeste omgangskreds, først og fremmest Collinerne, som han i lange perioder næsten dagligt kom hos. Han giver detaljerede beskrivelser af sine værelser (fra 1835 boede han i Nyhavn, fra 1838 på Hotel du Nord på Kgs. Nytorv), giver oversigter, over teatrenes repertoarer og beretter om nyheder i litteraturens verden – vel med den hensigt, at det kan bruges som stof til de odenseanske aviser (se s. 105 f). Han orienterer hende endvidere om arbejdet med nye værker – eventyr såvel som romaner og dramaer – og citerer ofte lange passager og gengiver nye digte. Så snart et nyt værk er udkommet, sender han det til „Jette“ og glæder sig hver gang til at høre hendes kritik. Når han er beskæftiget med at samle stof til en ny roman, hvis handling udspilles på Fyn, stiller han spørgsmål af topografisk og lokalhistorisk art, og hun skaffer straks, bistået af faderen, de ønskede oplysninger. Tidligt og silde skinner hans rejselængsel igennem, og lange rejseskildringer „rystes ud af oplevelsernes overflødigshorn“. Jerimiader over sygdomme – virkelige som indbildte – og over det miserable danske klima bliver der ikke sparet på!

Hvad Henriette Hanck angår, så synes hun at have hævdet sig langt bedre som brevskriver end ved personligt samvær. Med sit legemlige handicap²⁴ følte hun sig hæmmet, når hun var i selskab med folk, og det har sikkert også gjort sig gældende, når HCA var på besøg. Han omtaler hende således næsten aldrig i de breve, han under sine ophold i Odense sender til vennerne i København.

Grundtonen i hendes sind var alvor, og hun giver i sine breve ikke sjældent udtryk for bitterhed og pessimisme. Hendes helbred var svagt, og flere gange undskylder hun, at brevene næsten kun indeholder beklagelser.

Elisabeth Hude belyser i sin bog grundigt Henriette Hancks skribentvirksomhed, først og fremmest romanen „Tante Anna“, der udkom i 1838, og „En Skribentindes Datter“, der udkom 4 år senere. Ingen af dem „vakte nogen indgribende opmærksomhed“. Henriette Hanck skrev da heller ikke for at høste anerkendelse, men kun for at være beskæftiget med det, der virkelig interesserede hende, og hun frabad sig da også at blive betragtet som forfatterinde. Hun var dog rørt, da HCA skrev til hende, at mange af vennerne i København med glæde havde læst hendes roman, og at en af dem havde ytret følgende: *Det maa være en god, en dannet Pige, der har skrevet den*. Da „Tante Anna“ blev oversat til tysk, glædede HCA hende med at skrive forordet; men han opholdt sig dog ved minderne fra Tolderlund og undgik diplomatisk at tage stilling til romanens litterære værdi.

Hvem af dem venskabet har haft størst betydning for, er der ingen tvivl om: Dette korrespondance-venskab har betydet uendeligt meget for Henriette Hanck og har i disse år sikkert været det, der har givet hendes liv mest indhold. HCA var som bekendt en flittig brevsriver, og for ham har det betydet mest at korrespondere med et litterært interesseret menneske, som han samtidig kunne betro sig til. Under hans besøg i Odense har hun sikkert ikke betydet mere for ham end de øvrige medlemmer af familien.

Interesseret fulgte hun ethvert nyt værk fra vennens hånd, og hun var aldrig bange for at fremsætte sin kritik. Det gjaldt for øvrigt ikke kun de litterære værker; eksempelvis fandt hun hans *Lapserier* og hans selvoptagethed for meget af det gode. Var han syg, var hun urolig for ham, og skulle et nyt stykke opføres, var hun nervøs på hans vegne.

Det skal dog på ingen måde opfattes sådan, at hun var ham ligegyldig. Han kunne uden tvivl mærke, hvor stor en glæde det beredte hende at modtage brev fra ham, og han beredtede gerne udførligt for hende om sine oplevelser i hovedstaden og i det fremmede.

Hvad der derimod har interesseret Elisabeth Hude mindst, er det billede, Henriette Hanck i sine breve giver af Odense i 1830'erne, samt HCA's forbindelse med den hanckske omgangskreds. Hun har udelukkende ud fra brevene skildret „skribentindens og digterens“ personlighed og ikke benyttet det righoldige materiale til at belyse digterens forhold til fødebyen.

HCA nævner i forbindelse med flere af opholdene i Odense, at der altid var mange gæster i mad. Iversens og adjunkt Hancks hjem, og at han undertiden modtog flere invitationer, end han kunne overkomme at efterfølge. Det er sjældent, at han i brevene til vennerne i hovedstaden fortæller, hvem der har været gæster hos familierne Iversen og Hanck og hvem han selv har aflagt besøg; men man må formode, at det

har været hans værters omgangskreds. Nærmere oplysninger om denne finder vi derimod i brevene til og fra Henriette Hanck:

HCA havde til stadighed forbindelse med byens redaktører: I juni 1836 skriver han om redaktøren af Hempels Avis (Fyens Stiftstidende) F. C. HILLERUP, en broder til ejeren af Bramstrup, landmåler Terman Øllgaard Hillerup, som HCA havde besøgt i 1832, at *han kjeder sig! har Længsel efter Studenterforeningen*. Han blev da også kun kort tid i Odense og overlod samme år posten som redaktør til HCA's ungdomsven Carl Bagger.

CARL BAGGER (1807–46) havde været elev i Sorø 1822–26, og her var HCA ofte sammen med ham, når han aflagde besøg hos Ingemann. HCA nævner i „Mit Livs Eventyr“, at der *mellem Eleverne ved Sorø „ridderlige Academie“ var to der skrev Vers*, og da disse vidste, at han gjorde det samme, sluttede de sig til ham. Den ene af *de soranske Poeter var Carl Bagger, en af de meest begavede, sunde Digter-Naturer, der er traadt op i min Tid i dansk Litteratur*, skriver HCA i „Mit Livs Eventyr“. De var ofte sammen i disse år, og da HCA i 1826 flyttede med rektor Meisling til Helsingør, skrev Carl Bagger bl. a. disse linier i vennens stambog:

*Kæmp mandigt ud de tunge Kampe,
Og vær dog stedse Barnet liig,
Thi spinkelt sender Aandens Lampe
Sin Straaleflod ei hen til Dig,
Og sidst skal jeg mig vist ei glæde,
Naar, Yngling, jeg at skue faaer
Dig paa det høie Digtersæde,
Som Mange ønske, Faa kun naaer.*

(Sorø i Mai 1826).

Da HCA i 1835 fik sit gennembrud med romanen „Improvisatoren“, var Carl Bagger den første, der anmeldte den. Han var på det tidspunkt redaktør af „Søndagsbladet“, og her skriver han få dage efter romanens udgivelse, at *H. C. Andersen ikke er udtømt, saaledes som Digteren er bleven omtalt hist og her i nogle af Hovedstadens Circler, men at han tværtimod nu har svunget sig til en mærkelig, før ukiendt Høide* (19. april 1835).

Carl Bagger påbegyndte i 1828 det juridiske studium ved Københavns universitet; men det meste af tiden gik med digtning og værtshusbesøg, og den juridiske embedseksamen fik han aldrig. I 1836 fik han tilbud om stillingen som redaktør ved Hempels Avis, og efter en del overvejelser sagde han ja til at overtage den. Hen på efteråret flyttede han til Odense, og allerede i sit julebrev spørger HCA Henriette Hanck om hendes indtryk af byens nye redaktør. Af svaret, skrevet to måneder

Carl Bagger, redaktør af
Hempels Avis 1836-46

Ove Thomsen, redaktør af
Fyens Avis 1836-47

efter Carl Bagers ankomst til Odense, fremgår det, at han først af alt synes at have stiftet bekendtskab med byens værtshuse:

Forfatteren skal tilbringe de fleste af sine Aftener . . . i Andrup²⁵ Viinkjælder. Her i Byen omtales han næsten slet ikke, han har . . . ikke gjort Visit i et eneste af de Huse der danne den saakaldte selskabelige Kreds i Odense, følgelig existerer han ikke, jeg har bragt ham paa Bane hos Flere af vore Bekjendtere . . . Stakkels Carl Bagger! – Jeg har mødt ham engang paa Gaden, han seer slet ikke ud som en kjøbenhavnsk Herre! (13. jan. 1837).

Bohemedigteren synes altså ikke at have gjort noget godt indtryk på odenseanerne. 1837 giftede han sig med Thora Fiedler fra herregården Basnæs, og familien flyttede ind i Vestergade nr. 298. Året efter købte han Vestergade nr. 237 (nuv. nr. 30), og her besøgte HCA familien et par gange – ifølge dagbogen den 27. juli 1840 og den 24. august 1842.

Carl Bagger slog sig lovligt meget løs blandt lystige venner, og hans omgangskreds har sikkert ikke passet HCA. Dette er nok grunden til, at HCA ikke har besøgt ungdomsvennen oftere. Bagger har dog ikke fundet det påfaldende og skrev prologen til opførelsen af „Mulatten“ på Odense Teater den 31. januar 1843, hvor man havde regnet med, at HCA, der netop passerede byen, ville overvære forestillingen; men han ville ikke opsætte rejsen til udlandet, *sendte Hilsener og reiste.*

Carl Bagger døde i 1846, kun 39 år gammel, og efterfulgtes på redaktørposten af Nicolaus Seedorff, som HCA ikke synes at have kendt. Det var derimod tilfældet med dennes efterfølger, Jul. Chr. Gerson (redaktør 1854–62), som HCA flere gange omtaler i dagbogen.

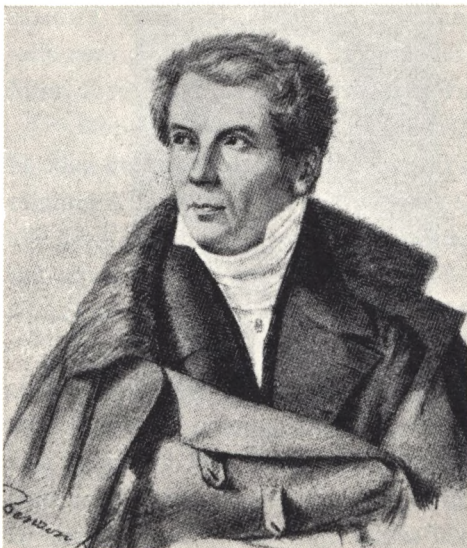
Nærmere tilknytning havde HCA til redaktøren af *Fyens Avis*, OVE THOMAS THOMSEN (1801–62). Han var 1834 blevet redaktør af *Hempels Avis*²⁶; men allerede to år efter købte han af adjunkt Hanck *Fyens Avis*, som han redigerede indtil 1847, hvor han solgte avisen til boghandler Johan Milo og rejste til udlandet.²⁷

Ove Thomsen „arvede“ sine forgængeres interesse for digteren, og som nabo til familien Hanck havde han let ved at komme i forbindelse med ham. HCA omtaler ham første gang kort tid, før han fik kgl. bevilling til udgivelse af *Fyens Avis*: *Nu omgaaes De vel med Ove Thomsens? . . . Hr. Thomsen har ikke besøgt mig, derfor har jeg ikke gjort ham Vesit, forresten ere vi meget gode Venner* (Brev til Henriette Hanck 13. maj 1836).

Under opholdet i Odense i 1837 har HCA sikkert besøgt Ove Thomsen, for de fleste breve fra foråret 1838 bringer hilsener fra eller til familien Thomsen. Det fremgår af brevene, at Ove Thomsen har været meget ivrig efter at bringe sine læsere nyt om HCA, og denne har på den anden side ikke ladet nogen chance gå unyttet hen. Når HCA har noget at berette af særlig interesse, beder han gang på gang Henriette Hanck lade brevet gå videre til Ove Thomsen. Det sker eksempelvis ved Thorvaldsens udnævnelse til æreskunstner i Studenterforeningen i oktober 1838 og ved Frederik VI's død den 3. december 1839, der bevirkede, at Det kongelige Teater måtte udsætte premieren på „Mulatten“; men det sker også, da hans egen roman „Kun en Spillemand“ udkommer på svensk, og da det tyske forlag Brockhaus i 1838 har udgivet sit „Conversations Lexikon der Gegenwart“ og om HCA har skrevet: *H.C. Andersen, einer der tallentvollsten jüngerer Dichter Dänemarks, dessen Ruf in Deutschland jedoch anerkannter ist als in seinem Vaterland. – See at faae en halv Times Tid og gjør Thomsen opmærksom derpaa, jeg troer det vil interessere*, tilføjer HCA i brevet!

Under HCA's lange udenlandsrejse i 1840–41 synes Ove Thomsen ved sin iver at have ærgret HCA. Så godt som alle breve fra denne til Henriette Hanck lånte han, og han bragte flere gange i sin avis *Reisenyt fra H.C. Andersen*. Eksempelvis skriver Henriette Hanck den 16. april 1841: *Nu har jeg da endelig igjen Deres Brev fra Thomsen, han havde uddraget en lang interessant Artikel af det som i Aften kommer i Avisen*. Da dette gentog sig, måtte HCA bede Henriette Hanck påtale det, hvilket skaffede hende de voldsomste bekymringer. Grunden til den lille uoverensstemmelse var, at Edv. og Jonas Collin i deres breve havde meddelt HCA, at de fandt de pågældende artikler indiskrete (*De fynske Aviser levere lange Udtog af Deres Breve . . . paa den fadeste Maade*), og det ærgrede selvfølgelig HCA *at blive til Nar for de fynske Avisers Tactløshed*. Henriette Hanck påtog sig straks skylden, men tilføjede, at redaktøren havde *nogen Skyld ved sin ubeskedne Fordring*.

Sagen kom dog hurtigt ud af verden, og allerede i august samme år skriver HCA

Prokurator Søren Hansen og dennes hustru Elise Hansen, f. Lindegaard (tegninger af C.A.Benson).

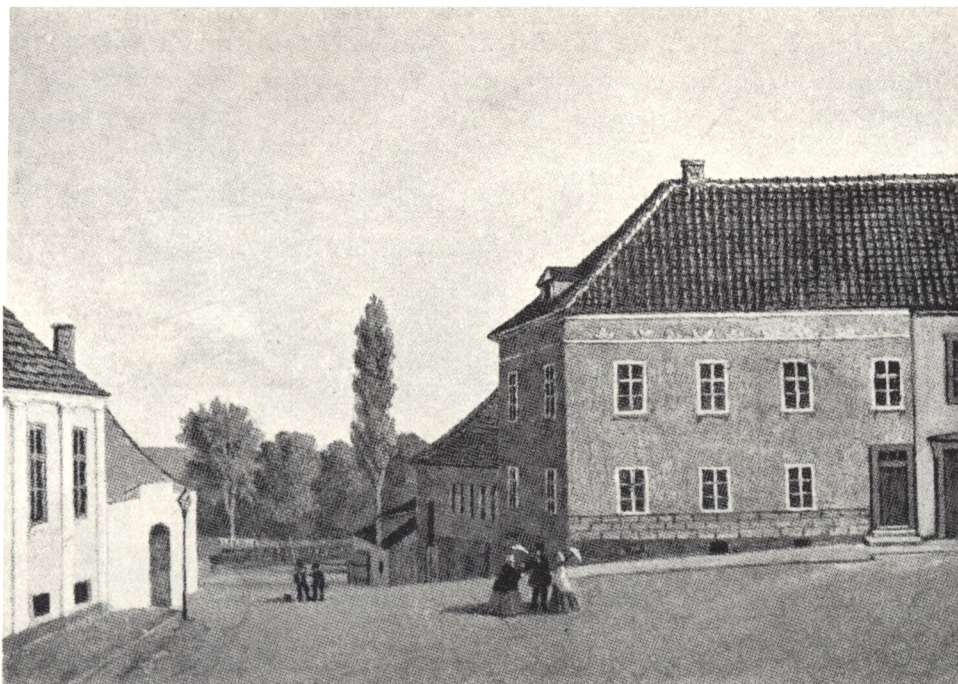
til Henriette Hanck: *Vil De hilse Thomsen og takke ham for hans venlige Sind mod mig, da vi sidst mødtes, beed ham hilse sin Frue²⁹ og Børnene.*

HCA må altså have besøgt Ove Thomsen under opholdet i Odense på hjemrejsen. At redaktøren også i forbindelse med dette korte besøg i Odense har været lidt ivrig, synes HCA kun at have været irriteret over i selve øjeblikket. Den 15. juli 1841 finder vi således noteret i dagbogen: *Uagtet jeg havde bedet Ove Thomsen og Bagger ei at mælde jeg var i Fyen, staaer det i Aften i Avisen.*

Da HCA det følgende år havde en dags ophold i Odense, besøgte han atter Ove Thomsen, og da han den 31. januar 1843 passerede byen og kun gjorde ophold et par timer *kom Ove Thomsen og var venskabelig.* Også omtalen i Fyens Avis af hans ophold i byen i slutningen af juli 1845 bragte ham lidt ærgrelse: Den 28. juli noterer han således i dagbogen: *Ærgerlig over Ove Thomsens flau Anmeldelse af mit Ophold her.*

Efter at Ove Thomsen 1847 havde forladt byen, synes HCA ikke at have opretholdt forbindelsen med ham.

Det har ikke været muligt i denne forbindelse systematisk at gennemgå de to odenseanske aviser i perioden 1819–75; men der er ingen tvivl om, at en undersøgelse af de to aviser i den pågældende periode ville give interessant stof på grund af HCA's personlige venskab med flere af avisernes redaktører (bogtrykker Iversen, adjunkt Hanck, Søren Hempel, Carl Bagger, Ove Thomsen). „H. C. Andersen i den odenseanske presse“ ville være et interessant bidrag til HCA-forskningen!

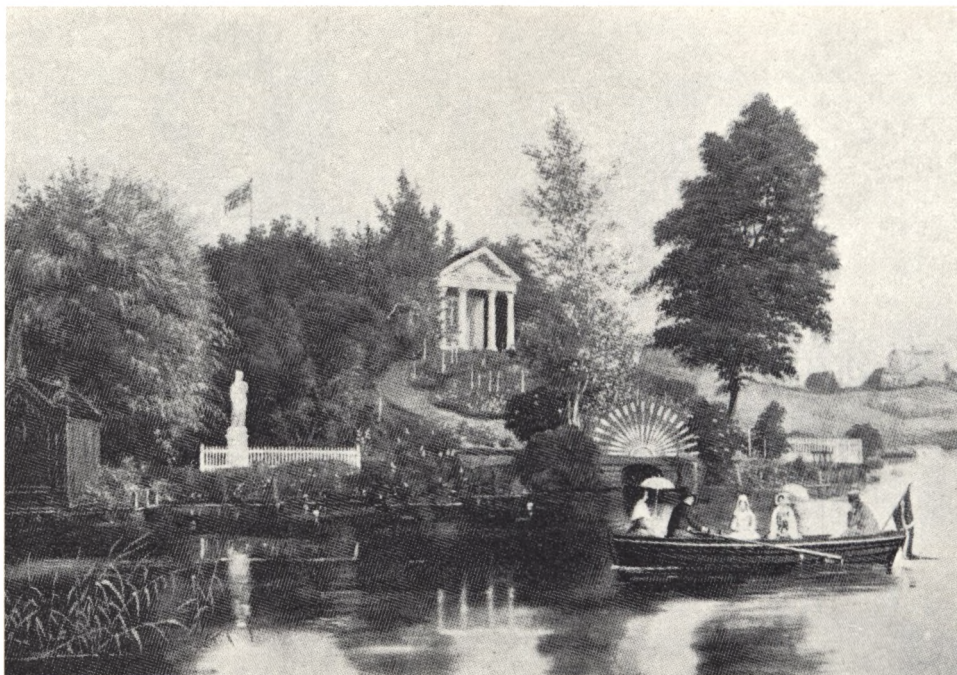

Prokurator Søren Hansens gård på Albani Torv.

I brevene sender HCA ofte hilsener til familien Hancks nærmeste omgangskreds: Hansens, Knutzens, Guldbrands, Krügers, Beckers, Abrahamsons, Schönheyders, Reckes, Kalkars, Betty Salomon, frk. Schleppegrell m. fl., og det fremgår af dagbogs-notaterne fra Odense-opholdene i denne periode, at han adskillige gange har besøgt de fleste af de nævnte familier, hvoraf ingen er omtalt i „Mit Livs Eventyr“.

Af disse havde HCA mest forbindelse med prokurator SØREN HANSEN²⁹ (1783–1858) og dennes hustru,³⁰ der som nævnt var en datter af fru Lindegaard på Lykkesholm. HCA var første gang gæst hos familien i sommeren 1832, da den yngste søn blev døbt, og tre år senere tilbragte han sommeren på Lykkesholm sammen med prokuratorens ældste datter (se s. 87). Fra da af besøgte han under så godt hvert ophold i Odense familien, hvis gård lå på hjørnet af Albanitorv og Albanigade. Et par gange var han endog inviteret til middagsselskab flere dage i træk.

Søren Hansens første ægteskab³¹ blev kun af kort varighed. Datteren IDA JOHANNE CECILIE MARGRETHE kom til verden den 25. august 1815, og 3 år efter døde moderen, kun 25 år gammel. I sit 2. ægteskab havde prokuratoren 4 børn: datteren Helene Marie Salomine (1824–84) og sønnerne Carl Emil (1822–88), Henrik Christian (1826–1900) og Valdemar (1832–36).

Prokurator Søren Hansens have ved Odense å ca. 1840.

Søren Hansen nød overalt megen agtelse og spillede en betydelig rolle i byens offentlige liv. Da Christian VIII i 1839 besteg tronen og Odense skulle sende en deputation til København for at bringe byens hyldest, blev han således udvalgt sammen med politimester Klaumann og redaktør Ove Thomsen. I en årrække var han medlem af borgerrepræsentationen, i 4 år dens formand, og 1856 fik han titel af kancelliråd.

Prokuratoren samlede mange kunstnere i sit hjem,³² og han synes at have overtaget den rolle, som bogtrykker Iversen tidligere havde spillet for byens teaterliv. Når fremmede selskaber gav skuespil på Odense Teater, var de optrædende ofte gæster i prokuratørens hjem, og han og hans kone søgte at gøre dem opholdet i byen så behageligt som muligt. Byens bedste familier samledes ofte til selskab i prokuratørens gård, hvis have strakte sig ned til Odense å, og her blev der tit arrangeret bal og opført skuespil. Blandt gæsterne sås ikke sjældent prins Frederik – den senere Frederik VII – der som guvernør over Fyns Stift boede i Odense. Til den nærmeste omgangskreds hørte familierne generalvejinspektør von der Recke, rektor Saxtorph, politimester Klaumann og pastor Steenbuch.

Datteren Ida var efter moderens tidlige død blevet sat i pleje hos en familie i

Bogense; men som ung pige vendte hun atter tilbage til hjemmet i Odense, hvor hun med sit charmerende væsen og sin store interesse for skuespilkunsten vandt alles hjerter og blev midtpunktet i familiens selskabelighed. En af dem, der var betaget af den smukke unge dame, var forfatteren og skuespilleren Thomas Overskou, der i sommeren 1841 var på tourné med Det kongelige Teater og ved afskeden med familien skrev følgende linier til hende:

*Naturens Datter! Hellig Uskylds Stemme
Mig klang imøde, da jeg først Dem saa;
Jeg fandt en Sjæl, som kunde min forstaa,
Og i det fjerne følte, jeg var hjemme.
Vor Vej nu skilles, men jeg vil ej glemme
Den rene Aand, der aaben for mig laa
Paa Deres Læbe og i Øjets Blaa;
I Hjertet vil jeg Mindet om den gemme.
Hvert Øjeblik, som er hos Dem henrundet,
Skal kære Tanker føde tit igen;
Thi skyldfri Glæde har mig til Dem bundet,
Og saas vi ej, før Livets Slør er svundet,
Jeg ved, De glemmer ej den gamle Ven;
Thi Hjertet gemmer trygt hvad det har vundet.*

Også HCA var stærkt betaget af den feterede unge dame! Det, han således oftest omtaler i forbindelse med familien Søren Hansen, er rygterne om datterens forlovelse. Da han nævner hende i et brev, skrevet under opholdet på Lykkesholm i 1835, tilføjer han straks, at *hun skal være forlovet med Mortier de Fontane*, en polsk klavervirtuos, der havde givet flere koncerter på Fyn og under opholdet her havde været gæst på flere herregårde. Senere kan HCA meddele, at faderen *gjøre alt for at faae et Parti istand* mellem datteren og Niels Frederik Sehested til Broholm.

At hun har fundet behag i digterens selskab, fremgår af et brev, som denne skriver til Henriette Hanck efter opholdet i Odense i sommeren 1836:

Ser De Ida Hansen da siig at jeg tænker ret venligt paa hvor smukt hun lavede Kaffe til mig, hvor kjærlig og god hun altid var og at jeg ved Bordet fik Lov at være . . .

Desværre mangler resten af brevet, og læseren får ikke sin nysgerrighed stillet! Den 5. januar 1839 kan Henriette Hanck meddele vennen følgende: *Den nyeste Nyhed her i Byen er Deres Forlovelse med Mis Hansen den roullerer her i denne Tid fra Huus til Huus*. Men – desværre? – var det kun rygter! I 1847 giftede hun sig med hofguldsmed og ordensjuveler Anton Michelsen, søn af smedemester og stiftsdyrlæge Peter Michelsen, Odense, og flyttede til København. Her var HCA

Herredsfoged M. Knutzen

Politimester G. N. de Klaumann

jævnligt gæst i deres hjem; bl. a. deltog han i deres sølvbryllupsfest i 1872, hvor han i sin tale dvælede ved *Mindernes By, Barndomshjemmet Odense*. Han havde skrevet sang³³ til sølvbrudeparret, og den *gjorde stor Lykke* (Dagbogen 10. febr. 1872).

Gennem familien Hanck havde HCA lært en række af byens øvrige familier at kende:

Til den nærmeste omgangskreds hørte herredsfoged MARSILIUS KNUTZEN³⁴ (1762–1847), stiftsfysikus CHRISTIAN ANKER VILH. GULDBRAND (1780–1847), apoteker FR. THEODOR KRÜGER³⁵ (1778–1867), amtsforvalter HANS HENRIK BEKKER (1790–1854) og politimester GREGORIUS NIKOLAI DE KLAUMANN³⁶ (1791–1863). Deres fruer³⁷ var veninder med fru Hanck og kom ofte i dennes hjem, og det er dem, HCA oftest sender hilsener i sine breve. Især satte han pris på FRU GULDBRAND, om hvem han til Henriette Hanck skriver, at han *af Hjertet vurderer hende meget høit*, og at han finder hende *meget dannet, fuld af Aand og Energi*. Også Gulbrands datter JULIE ELISA (1817–79) forlovede rygtet ham med; men i et brev til Henriette Hanck den 28. september 1839 *benægter* han *paa det bestemteste*. At hun netop på det tidspunkt befandt sig i København, nævner han dog ikke! Skal man tro på rygter, forlovede HCA sig mangen gang! Men heller ikke denne gang talte rygtet sandt, og han nævner ikke oftere hendes navn i brevene.

Også generalkrigskommissær, oberstløjtnant JOSEPH ABRAHAMSON³⁸ (1789–1847) lærte HCA at kende under sine ophold i Odense i 1830'erne. I et brev fra 1836 nævner HCA, at *han gjør store Selskaber, og at Folk roser hans Viin og fine Tone*. Det følgende år var HCA så heldig at blive inviteret hos generalkrigskommissæren, og forventningerne blev absolut indfriet:

Hver Dag er jeg udbudet, igaar havde jeg Vesit af Abrahamsen, der var meget galant

og elskværdig, det var første Gang jeg talte med den Mand, jeg blev budet til Middag og kommer i dette Øieblik derfra; der var et godt Bord og 8te Slags Vine; Arangementet var alene for min Skyld, min Skaal og Romanernes blev drukket, godt er det at jeg kun har skrevet 3 Romaner, havde der været flere at drikke for, var jeg kommet under Bordet (Brev til Edv. Collin 11. aug. 1837).

Også biskop Plums efterfølger, biskop NICOLAI FABER (1789–1848; biskop 1834–48) interesserede sig for den unge digter og inviterede ham flere gange på besøg i bispegården. Både her og hos Henriette Hanck traf han biskoppens døtre Thora og Helga, og deres selskab synes han at have sat stor pris på. Det er om en af dem, han i et brev til Edv. Collin den 11. august 1837 skriver: *Biskop Faber har en vakker Datter, dersom hun var meget riig blev jeg forelsket i hende.*

Også Henriette Hancks øvrige veninder lærte han at kende under opholdene i hendes forældres hjem, først og fremmest BETTY SALOMON (f. 1809), biskop Plums døtre TABITHA (1795–1856) og KAJA (1799–1849) og herredsfoged Knutzens døtre KAREN (1795–1838) og CHRISTIANE (1806–76).

BETTY SALOMON, datter af købmand Juda Salomon, Odense, var jævnaldrende med Henriette Hanck. Hun var musikalsk begavet, komponerede selv melodier og underholdt ofte gæsterne på Tolderlund. Også sprog interesserede hende, og som nævnt oversatte hun flere af HCA's digte til tysk. Det er især i brevene fra begyndelsen af 1830'erne, HCA sender hilsener til hende. Siden spørger han et par gange til sin *ex-Veninde Betty S.*

I 1839 traf han hende på Nysø, hvor hun underviste baronens børn. Han fandt hende *langt naturligere end før, men for svagelig til at være ude og mindst . . . i et saa bevægeligt Huus som det paa Nysø*, hvor hun ellers traf interessante mennesker – og *det er jo „enstorbehagelighed“*, tilføjer HCA (5. sept. 1839). Han tænker i denne forbindelse på Thorvaldsen, der også tilbragte sommeren på Nysø, hvor baronesse Stampe havde indrettet et atelier til ham. Betty Salomon synes ret pludseligt at have forladt Nysø i efteråret 1840.

TABITHA og KAJA PLUM blev boende i Odense efter faderens³⁹ død. Ofte sender de gennem deres veninde hilsener til digteren, og denne svarer, at han *ret ofte tænker paa Kaja Plum og hendes Frøken Søster* (28. okt. og 18. nov. 1836). Henriette Hanck svarer herpå, at *Kaja endnu har den Kornblomstkrands*, som han havde foræret hende sommeren før, og at hun *har behængt Evalds Buste med den*. En tredje søster, ANTONIE (1798–1878), var gift med agent Hans Bröchner Bruun i Assens, som HCA ofte besøgte, når han på sine rejser til udlandet passerede Assens.

Sammen med sin yngre søster Gusta gav Henriette Hanck familierne Schönheyders og von der Reckes børn privatundervisning, og gennem børnene stiftede HCA bekendtskab med begge familier: FREDERIK AUGUST SCHÖNHEYDER⁴⁰ (1801–72), der

var by- og rådstueskriver i Odense, og kaptajn PETER BLANKENBERG PRYTZ VON DER RECKE (1793–1847), der var generalvejsinspektør. Schönheyders havde 3 børn (døtrene Bertha, Angelice (i brevene kaldt Lica) og sønnen Gottlieb), von der Reckes 6 børn (døtrene Charlotte Caroline Amalie Louise, Charlotte Henriette, Thora Hedwig Adelgunde og Louise Elisabeth og sønnerne Adolph Frederik og Christian Frederik), hvoraf de fleste i 1836, hvor undervisningen påbegyndtes, var i alderen 5 til 11 år.

Mens HCA i 1836 opholdt sig i Odense, var det Henriette Hancks fødselsdag (19. juli), og han glædede hendes elever ved at læse et par af sine eventyr, hvilket de ikke glemte:

Siden De min Gebursdag fortalte Børnene Historier due mine slet ikke og naar jeg troer at have gjort mine Sager allerbedst, saa hedder det dog altid: „ja men saa smukke som Andersens ere de dog ikke“ (Brev fra Henriette Hanck 8. febr. 1837).

Børnene var begejstrede for eventyrene – og de voksne med. Henriette Hanck fortæller således, at man på herregården Gyldensteen ved Bogense har *svermet saaledes for Eventyrene, at Grevinden og en Ritmester Lozau,⁴¹ som har været paa Besøg der have oversat de Fleste af dem paa Tydsk* (30. marts 1837), og at frk. Schleppegrell (se s. 113f), der havde lånt eventyrene af familien Hanck, *forsikrede, at hun havde læst den lille Havfrue 5 Gange igjennem, og grædt hver Gang* (22. sept. 1837).

Gennem brevene får vi et udmærket indtryk af undervisningen af „bedre folks børn“ i midten af sidste århundrede:

Børnene blive nu større og maae beskjæftiges mere. Schönheyders have saa gjerne ønsket at jeg skulde læse med deres Børn allene, jeg have gjerne gjort det. Reckes Børn ere saa angribende livlige, og det koster mig en høj Grad af Overvindelse at være streng imod Børn; og – ja jeg veed nok, at det er en daarlig Kjærlighed – jeg holder desuden saa meget af alle Børnene at jeg sielden har Kraft dertil. Jeg aandede saa frit da alt var afgjort med Schönheyders; men saa vilde Reckes ikke give Slip paa mig; Børnene græd og Moderen spurgte mig, om jeg da foretrak Schönheyders Børn for hendes, og saa blev det da ved det Gamle, jeg tog een Time til, Forældrene tilbød at holde Lærere til flere Ting, og forhøjede min Indtægt, men nu kan de jo ogsaa gjøre større Fordringer til mig, og jeg frygter at Børnenes Hengivenhed for mig gjør, at Forældrene overvurderer mine Evner (Brev fra Henriette Hanck 28. april 1840).

HCA har under sine ophold i Hancks hjem i Overgade sikkert ofte haft lejlighed til at overvære undervisningen og underholde eleverne med sine eventyr. I hvert fald fortæller den afholdte lærerinde i brevene ofte om sine elever, og han sender hilsener til dem.

Under sine ophold i byen var HCA flere gange gæst i Schönheyders hjem. Denne

havde ord for at være nærig, og det morede HCA at høre de skrøner, der fortaltes om ham i byen:

Man fortæller om Schönheyder at han er saa gjerrig at han staaer op om Natten og gøer for at Folk skal troe, han har en Hund, men den vil han ikke holde. Naboens Hane lukker han ind til sine Høns hver Morgen, men naar de skulle have æde, jager han den første ud (Dagbogen 1. juni 1847).

Også familien von der Recke besøgte HCA et par gange. Som i de fleste andre tilfælde var det fruens selskab, han satte størst pris på, og Henriette Hanck omtaler da også fru von der Recke⁴² som en af hans *særdeles Velyndersker*. Den ældste af sønnerne, ADOLPH VON DER RECKE (1820–67), der siden blev kendt som dramatiker og visedigter, besøgte ofte HCA i de år, hvor han studerede i København.

HCA's største beundrerinde i Odense var uden tvivl CHRISTIANE LOUISE SCHLEPP-EGRELL (1774–1841), som boede i Frøkenklosteret, og som han ofte traf sammen med på Tolderlund og hos familien Hanck. Hendes beundring var af en sådan grad, at selv Henriette Hanck fandt det komisk:

Een af Klosterfrøkenene sagde til Jomf Hanck: Gud hvor De er lykkelig, der har ham hos Dem! – O, vi have ham saa lidt, svarede hun, han er altid ude! „De har ham dog om Natten“, sagde Nonnen (HCA til Edv. Collin 11. aug. 1837).

Fr. Schleppegrell kan jeg hilse fra, jeg var for kort siden til en Chokolade (som hun kalder det) hos hende. Jeg havde laant hende det sidste lille Hefte af Deres Eventyr, og hun forsikrede mig, at hun havde læst den lille Havfrue 5 Gange igjennem, og grædt hver Gang, der laae og en stor Taare med Sminke i, paa et af Bladene, det ærgrede mig ordentlig, at den lille Havfrue skulde begrædes med en sminket Taare (Brev fra Henriette Hanck 22. sept. 1837).

Prins Frits⁴³ . . . førte til det sidste Hofbal her Kehraus⁴⁴ op med – Fr. Schleppegrell, det morede ham, det morede hende, og Publicum allermeest, saa alle Parter vare tilfredse (Brev fra Henriette Hanck 10. dec. 1838).

I Bispegaarden og hos Klaumanns har jeg nylig været sammen med Schleppegrell, jeg bragte hende Deres Hilsen, hun underholdt mig begge Steder længe, og næsten udelukkende om Dem (Brev fra Henriette Hanck 28. jan. 1839).

. . . at De havde bedet at hilse Schleppegrell, og især havde talt med særdeles Agtelse om Priorinden, da det forekom mig som om Fr. S. ikke godt kunde synke den megen Agtelse for en Anden end hende selv, forelåste jeg hende af Deres Brev, at der og var bleven sagt meget Smukt og Godt om hende, det hjalp! (Brev fra Henriette Hanck 17. febr. 1839).

I mit sidste Brev glemte jeg rent at sende Dem Schleppegrells særdeles Hilsen. Hun var for længere Tid siden en Aften hos os og vi læste Mulatten høit for hende, hun var

ude af sig selv af Henrykkelse; men det klæder hende saa forunderligt, at man ikke kan bare sig for at lee, da la Rebelière kommer ind, rejser hun sig op af Stolen midt under Læsningen, siger at hun faar ondt, saa sætter hun sig igjen og siger: Nei, nei o, min Gud! nei, nei og snakker i etvæk saa hun næsten ikke hører hvad der bliver læst. Nu er da Stykket ude og Schleppegrell er halv lykkelig paa Cecilies, halv fortviolet paa Eleonores Vegne; men hvad der endelig beroliger hende, er den store Trøst at hun selv (Schleppe) ikke skal være la Rebelières Kone (Brev fra Henriette Hanck 17. april 1840).

Schleppegrell havde ikke sovet den første Nat sagde hun mig efter at hun havde læst om Deres Sygdom i Avisen (Brev fra Henriette Hanck 15. april 1841).

HCA morede sig nok over dette; men på den anden side gjorde han alt for at glæde den lidt naive og sentimentale klosterfrøken:

Vil De overrække Sleppegrel indlagte Blomst, det er en Anemone plukket ved Posylygrotten paa Virgils Grav ved Neapel (Brev til Henriette Hanck nov. 1834).

Send Frøken Louise von Schleppegrell en poetisk Hilsen. Hun har dog læst O. T.? Süg, at for hendes Skyld har jeg omtalt Klosteret og Klokkedybet (Brev til Henriette Hanck 13. maj 1836).

En gammel Klosterfrøken X, vist henved 60, sværmer for mig, hun er næsten forlibt. See, de Gamle kan jeg nok faae! de see paa det solide, men de Unge! (Brev til Louise Collin 22. juni 1836).

Hils Frøken Louise von Schleppegrell (Brev til Henriette Hanck 28. aug. 1838).

Frøken Schleppegrel lever vel? Süg hende at jeg brænder efter en Kop Chokolade, hun maa ikke gjøre den Slags Selskab før jeg kommer; ifjor snød hun mig derfor, iaar maa jeg derfor have to Kopper (Brev til Henriette Hanck 1. juli 1839).

Da HCA den 15. juni 1836 ankom til Odense og tog ophold hos familien Iversen, blev han allerede samme aften inviteret hos priorinden på Frøkenklosteret, frk. Louise Heide, og her fik han atter lejlighed til at more sig over „Schleppe“:

Iaftes var jeg hos Priorinden i Frøken Klosteret, en meget dannet Dame. Frøken Schleppegrell, der, som De veed, viiste mig ifjor, hvad hun endnu aldrig havde viist noget Mandfolk, var klædt i blaat, den Farve, som hun gav mig en Sloife af ifjor da jeg reiste. Hun havde vist ventet at see Sløifen thi hun talte om „den skønne Riddertid, da Ridderen sank for Damens Fod, sprang ned til Løver“⁴⁵ og andet Sludder. Hun er gal! Pastor Bentzien⁴⁶ hørte det og morede sig kosteligt, vi grinede ordentligt bag de tætte Hække. Der var ellers stort Dameselskab, Alle sad de ved Aaen, pludseligt sprang tre gode Karle ud i Vandet og svømmede forbi, saa flygtede hele Klosterets Besætning. „Det seer ud som Tritoner“! sagde Frøken Schleppegrell (Brev til Edv. Collin 15. juni⁴⁷ 1836).

Endelig stiftede HCA i Hancks hjem bekendtskab med 2 af dennes kolleger fra

Adjunkt, senere sognepræst
Chr. Kalkar

Adjunkt, senere stiftsprovst
H.P. Kofoed-Hansen

Katedralskolen: adjunkt CHR. H. KALKAR (1802–86) og adjunkt HANS PETER KOFOED-HANSEN (1813–1893).

Adjunkt Kalkar⁴⁸ underviste på Katedralskolen i fagene latin, græsk, hebræisk samt religion i skolens to ældste klasser. Han nød stor anseelse som lærer og var fra 1834 og indtil sin forflyttelse i 1843 skolens eneste overlærer. Adjunkten og hans kone,⁴⁹ som Henriette Hanck omtaler som HCA's *særdeles Veninde*, var hyppigt gæster i Hancks hjem, og HCA traf dem her under sine besøg i begyndelsen af 1830'erne. Flere gange besøgte adjunkt Kalkar ham i København, og han har i Odense også været gæst i Kalkars hjem: *Vil De hilse Kalkar og hans Fru fra mig, jeg sætter stor Priis paa den Vesit han aflagde hos mig, jeg skal gjengælde den dobbelt* (Brev til Henriette Hanck 18. nov. 1836).

Adjunkt Kalkar fandt ikke fuld tilfredsstillelse ved arbejdet på Katedralskolen, og den 30. august 1839 kunne Henriette Hanck meddele vennen følgende: *Kalkar søger af alle Kræfter, saa vi beholde ham vist ikke ret længe her i Byen, Gud hvad her bliver kjedeligt naaar saaledes Alt hvad der har lidt Interesse forlader den*. Det skete dog først i 1843, hvor Kalkar blev udnævnt til sognepræst i Gladsaxe og Herlev.⁵⁰

Adjunkt Kofoed-Hansen var 1837 blevet ansat ved Odense Katedralskole, hvor han underviste i tysk, engelsk og naturhistorie. Han var ungkarl og kom straks efter sin ankomst i *Mode* hos byens familier med ugifte døtre. Også han kom meget hos Hancks, og her traf HCA ham under besøgene i 1838 og 1839. Han interesserede sig meget for HCA's dramatiske arbejder; især „Mulatten“ var han *ganske overordentlig indtaget af* og forelæste den flere steder i Byen. Han gjorde meget af Sophie Bruun, datter af agent Hans Brøchner Bruun i Assens (se s. 63), og Henriette Hanck mente at kunne forberede HCA på deres forlovelse. Den 8. august 1841 måtte hun

dog meddele, at Sophie Bruun havde giftet sig med en købmand fra Hamborg, og at *Adjunkt H. hang med Hovedet*.

1849 „fratrådte Kofoed-Hansen sin Funktion for at gå over til geistlig Virksomhed“, idet han samme år var blevet udnævnt til residerende kapellan ved Vor Frelasers Kirke på Christianshavn.⁵¹

Når Odense-vennerne opholdt sig i København, var det naturligt, at de aflagde besøg hos HCA. I brevene beretter han således om besøg af adjunkt Hanck, adjunkt Kalkar, prokurator Søren Hansen, redaktør Ove Thomsen, grev Moltke-Hvitfeldt fra Glorup, Adolph von der Recke, Henriette Hanck, Ida Hansen, Betty Salomon o. a.

Undertiden skuffedes de dog over ikke at finde den samme HCA, som de havde mødt i Odense. Da Christiane Hanck således i efteråret 1838 opholdt sig i København, undrede hun sig over, at HCA slet ikke opsøgte eller inviterede hende, og på søsterens forespørgsel svarer HCA, at han *i det hele taget er meget daarlig til at gjøre Vesitter* (4. nov. 1838). Henriette Hanck minder ham i samme forbindelse om det indtryk, han havde gjort på Betty Salomon, da hun første gang besøgte ham i København: *De fyenske Bekjendteres Addresser ere Andersen for smaae i Hovedstaden, de blive borte for ham, og han finder dem først igjen paa fyensk Grund* (27. okt. 1838).

Omkring årsskiftet 1837–38 mistede HCA begge sine værtinder under opholdene på Fyn i 1830'erne. Da MAD. IVERSEN i december 1837 lå syg, følte HCA *ret hvor kjær hun var ham*, og han var rørt over gennem datteren at høre, at hun kort tid før sin død havde bedt om, at hans portræt måtte blive hængt mellem hendes eget og hendes afdøde mands. Den 20. december døde hun, og den 8. januar bragte Fyens Avis følgende mindededigt af HCA:

Madame K. M. Iversen

i

Odense.

*De, som i Herren døe, de har det bedst,
Vi levende ei kunne Savnet glemme;
Hver Dag blev Dig en lille Glædesfest,
Naar Du saae dine Kjære om Dig hjemme.
Og Ung og Gammel følte sig saa glad,
Thi Du forstod dem, som de Dig forstode;
Din lyse Tanke i dit Øie sad;
Ak! Dig vi mistede, Du Eiegode!*

*I Tiden sløves let den Ældres Blik,
Den Ældre kan ei hver en Stræben fatte;
Men Du med Ungdoms Ild med Tiden gik,
Det Gode i den vidste Du at skatte!
En sjelden Qvinde var Du, mild og klog,
Taalmodig, kristelig Du bar hver Smerte,
Din anden Bibel var Naturens Bog,
Den læste Du, som i dit eget Hjerte.*

*Naar man har levet og er mæt af Aar,
 Da, siger Verden, maa jo Døden komme!
 Men naar man selv med Sorg ved Kisten staaer,
 Da synes Aarene for hurtigt omme.
 Du gik til ham, som Du dit Hjerte gav,
 Du gik fra Jorden ind til evig Glæde,
 Men vi har for vort Øie kun din Græv –
 – Det gjør saa vel at kunne ret udgræde!*

H. C. Andersen.

Kun en måned efter, den 28. januar 1838, døde fru LINDEGAARD på Lykkesholm, hvor HCA som nævnt havde tilbragt 4 dejlige somre. Hans mindedigt over fru Lindegaard finder vi i Fyens Avis den 13. februar:

Fru Lindegaard.

*Jeg veed et Sted midt paa den fyenske Ø,
 Et deiligt Sted, saa skovrigt og saa bakket,
 Der staaer tæt ved en speilklar deilig Sø
 En gammel Herregaard med Gavlen takket,
 Hvor Svalen bygger og hvor Storken boer,
 Thi Egnen rundt om er et lille Eden,
 Og skal jeg nævne Gaardens Navn jeg troer,
 Betegnende den nævnes: Gjestfriheden.
 Velkommen lød det her med Hjertets Ord,
 Men hiint Velkommen siger hun ei længer,
 Hun, som for Armod dækkede sit Bord,
 Ved aabne Dør nu Sørgefloret hænger;
 Hun var saa blid mod Fattig, som mod Riig,
 Tilfredshed, Glæde, rundt om sig hun skabte,
 Nu staaer i Landsbykirken hendes Liig,
 Og Bonden græder, han en Moder tabte.*

Nu har De ikke Lykkesholm mere, og i det lille graae Huus⁵² bliver det Aar for Aar stillere og stillere eftersom Beboerne bliver færre og ældre, skriver Henriette Hanck til HCA den 30. marts 1838, og snart havde han hverken det eller Tolderlund mere.

I juli samme år besøgte han for sidste gang Tolderlund, der den følgende sommer af familien Hanck blev solgt til brændevinshandler, kancelliråd Poul Jørgensen. Da Henriette Hanck meddeler HCA dette, genoplever vi i et glimt den muntre

Parti fra Overgade omkring århundredskiftet. Det lille hus midt i billedet (nuv. nr. 18) tilhørte indtil 1841 familien Hanck, hos hvem H.C. Andersen logerede under sine ophold i Odense 1837-41

sommerferiestemning fra begyndelsen af 1830'erne hos den unge digter og hans veninde, der gemte hvert af hans ord i sit hjerte:

Jeg blev ganske bedrøvet over, at jeg havde været i et saa slet Humeur . . . jeg sadte mig hen paa Sophaen, lukkede Øjnene, og tænkte paa Ungdomsdagene i Tolderlund, een Dag stod tydeligst for mig, det var det andet Aar De besøgte os der, det var min Geburtsdag, De havde taget en Efeugreen fra Volden om Moders Bænk og slynget mig om Hovedet, vi seilede ned til Skibhusene; men fik Regn og maatte gaae hjem, vi to løb foran. Regnen, den milde Luft, og den hurtige Gang gjorde at Kruusningen gik ud af mit Haar der hang langt ned under Krandsen: „Fy“ sagde De, „det seer hæsligt ud, nu vil De altid staae saaledes for mig, naar jeg tænker paa Dem!“ Jeg lo. „Det er saamæn lige meget!“ tænkte jeg; men det maae dog have saaret min Forfængelighed lidt, thi da De var reist, faldt det mig flere Gange ind om jeg vel ogsaa stod saaledes for Dem. Kunde jeg endnu staae for Dem med det unge og glade Ansigt som dengang maatte Frisuren gjerne være uordnet og hæslig (Brev fra Henriette Hanck 5. dec. 1839).

Adjunkt Hanck led af blæresten og blærebetændelse, og i 1838 var hans sygdom taget til i en sådan grad, „at han maatte fritages for sine Forretninger paa Skolen“, hvor han var ældste lærer og gav undervisning i fransk, tegning og skrivning. Han måtte gennem drøje lidelser, hvilket gjorde et stærkt indtryk på HCA, der gjorde alt for at opmuntre ham:

Hvad kunne vi gjøre for at opmuntre ham? (1. febr. 1839).

Deres Faders tunge og smertelige Sygdom gjør mig meget ondt for ham og dem Alle; de Minutter vi kalde Tid maa bringe Lindring (4. april 1839).

Søg til Deres kjære Moder, at hun maa smukt i Mai sætte sig med Faderen paa et Dampskib og seile i flyvende Fart til Hovedstaden, her er dog lidt livligere end i Odense (26. april 1839).

Deres kjære Fader er jeg meget begjærlig efter at høre hvorledes det staaer til med (1. aug. 1839).

Den 25. september kunne HCA meddele Hanck, at skuespiller ved Det kongelige Teater G. J. Liebe, der led af samme sygdom, havde underkastet sig en operation hos professor L. Jacobsen, og at den var forløbet godt. Få dage efter bragte han *den trøstende Efterretning, at Liebe gaaer oppe, at al Smerte og al Fare er forbi*, og i næsten hvert af de følgende breve kunne HCA fortælle, hvor *rask og livsglad* Liebe var efter operationen: *Liebe er som nyfødt, lykkelig og hver Aften paa Comedie* (12. nov. 1839).

Hanck ville nødig underkaste sig den farlige operation; men tilskyndet af vennen i København besluttede han sig året efter til at *prøve Prof. Jacobsens Cur*, eventuelt lade sig operere. Få dage efter blev han indlagt; men allerede den 23. juli afgik han ved døden, 64 år gammel. HCA havde netop i de dage planlagt en rejse til Glorup; men han rejste allerede dagen efter Hancks død til Odense for at *forberede Børnene*, et vidnesbyrd om hans nære tilknytning til familien.

Henriettes søster Gusta boede i København, og søsteren Thea var gift med en nordmand og bosat i Kristiania. Få måneder efter faderens død skriver Henriette Hanck til HCA, at *Søstrene ønske saa meget, at Moder skulde bo i Kjøbh. for at være dem alle nærmere*. Familien levede da også ret ensomt i Odense: *Her er flere smertelige end blide Erindringer, Ungdomsvenerne blive færre og færre, her komme bestandig ny Mennesker til Byen og de gamle forsvinde* (19. okt. 1840).

I løbet af vinteren overvejedes det, og HCA gjorde, hvad han kunne, for at tilskynde familien til at flytte til København. Henriette Hanck var nok ked af at skulle forlade Odense; men der var dog én trøst ved at skulle flytte til København:

Mon det ikke vil være Andersen hyggeligt at finde et andet Hjem hos os naar vi komme til Hovedstaden, mon det ikke kan oplive ham lidt at have en Moder og Søster i Byen som han kan ty til naar der ligger ham noget paa Hjertet, og jeg skal bestemt blive en god Søster (Brev fra Henriette Hanck 15. febr. 1841).

Sommeren over blev familien i Odense, og i oktober flyttede fru Hanck og døtrene Henriette, Caroline og Jane da til København, hvor de havde lejet værelser i ejendommen Frederiksberggade nr. 31, umiddelbart i nærheden af, hvor datteren Gusta boede – og *kun en lille Spadseretour fra Faders Grav*. HCA fandt det *skrækkeligt langt ude i den anden Verden* – selv boede han på Kongens Nytorv! – men han trøstede sig med, at der nu var *tre Omnibus* i København.

Hvis Hancks havde regnet med, at vennen hos dem skulle få *et nyt Hjem*, er der

ingen tvivl om, at det er blevet en skuffelse. Han havde mange venner i København, og fruentimmerne i Frederiksberggade kunne ikke udkonkurrere de fornemme hjem, hvor han var fast middagsgæst én gang om ugen. I disse år, hvor han for øvrigt var stærkt optaget af Jenny Lind, nævnes familien Hancks navn kun få gange i dagbøger og almanakker. Han så af og til op til dem før eller efter sine regelmæssige onsdags-besøg hos Ørsteds, og et par gange var han til middag hos dem om søndagen, hans egentlige „fridag“. De gange, han har været der, noterer han, at han har *besøgt Hancks*. Henriettes navn nævnes ikke specielt.

Før var det Henriette Hanck, der havde bragt vennerne i Odense hilsener fra HCA; nu var rollerne blevet byttet om: *Naar De kommer til Odense, da hils mine Venner der!* skriver hun således til ham den 3. august 1842.

Der skulle dog ikke gå mange år, før også denne Odense-kontakt var brudt. Henriette Hanck døde allerede i 1846, moderen i 1851. HCA opholdt sig i udlandet, da han modtog budskabet om Henriette Hancks død den 19. juni 1846. I dagbogen har han noteret: *Jette Hanck er død. Sidste Gang lyste hendes Øine ved Afskeden.* „*Tak til vi sees*“ (4. aug. 1846).

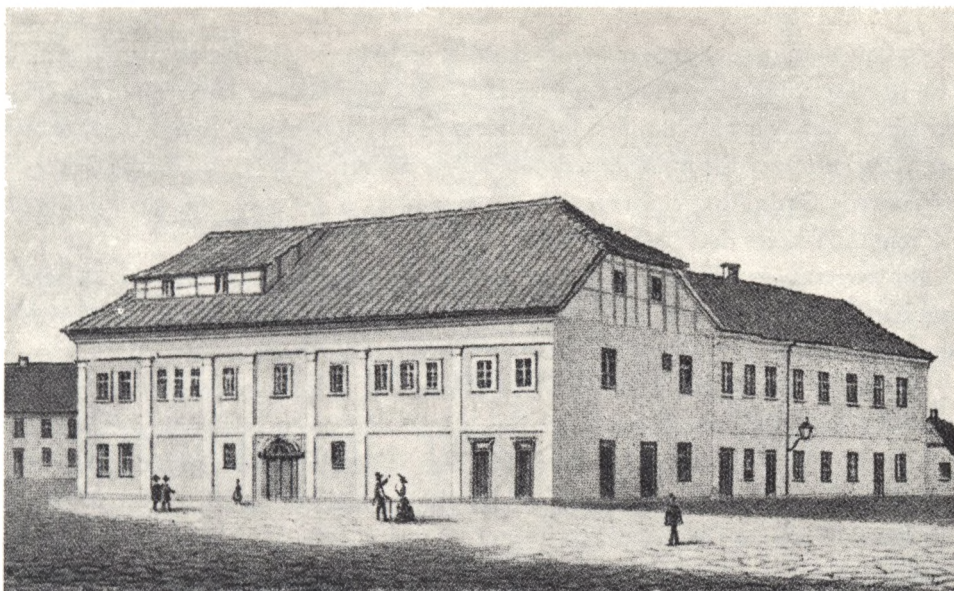
Det var ikke som dramtiker, HCA skulle blive verdensberømt. Nok skrev han en række dramatiske arbejder, spændende fra operatekster over vaudeviller til lystspil og dramaer; men kun enkelte har vist sig levedygtige på scenen. Flest opførelser har nok operaen „Liden Kirsten“, hvis succes ikke mindst skyldes samarbejdet med komponisten J. P. E. Hartmann, fået.

Arbejderne indleveredes til de københavnske teatre; men når de havde haft premiere, var de som regel i de følgende år at finde på de omrejsende teaterselskabers repertoarer. Gennem brevvekslingen med Henriette Hanck, der var meget teaterinteresseret og sikkert ikke har ladet nogen chance for at se et af vennens stykker på teatret gå hen, kan vi følge hans dramatiske arbejder på Odense Teater, indtil hun sammen med sin familie flyttede til København.

I årene 1830–43 finder vi således omtalt følgende opførelser af HCA's dramatiske arbejder på Odense Teater:

4. nov. 1832: Kjærlighed paa Nicolai T.	29. marts 1840: Den usynlige paa Sprogø.
14. nov. 1832: Skibet.	3. april 1840: Den usynlige paa Sprogø.
15. aug. 1833: Dronningen paa 16 Aar.	12. april 1840: Mulatten.
21. nov. 1836: Skilles og mødes.	21. april 1840: Mulatten.
18. febr. 1838: Skilles og mødes.	29. jan. 1843: Fuglen i Pæretræet.
28. febr. 1838: Dronningen paa 16 Aar.	3. febr. 1843: Mulatten.
8. april 1838: Dronningen paa 16 Aar.	5. febr. 1843: Fuglen i Pæretræet.
20. marts 1840: Mulatten.	15. febr. 1843: Fuglen i Pæretræet.

Odense Teater på Sortebrødre Torv (litografi ca. 1860).

HCA gjorde sin entré som dramatiker på Odense Teater i november 1832. Teatret havde stået ubenyttet i næsten 2 år; men i oktober 1832 kom det Werlighske Selskab til byen og gav her forestillinger i hele vinterhalvåret. Selv om aviserne gav selskabet en god kritik, „var Besøget alligevel gennemgående kun tarveligt, og det uagtet Repertoiret bød paa Nyheder af Andersen, Heiberg, Hertz, Overskou og Oehlenschläger“. ⁵³ Den 4. november var HCA's „Kjærlighed paa Nicolai Taarn“, der havde haft premiere på Det kongelige Teater i april 1829, på plakaten. Henriette Hanck overværede forestillingen, men var noget utilfreds med skuespillernes præstationer:

Her have vi da for Øjeblikket ogsaa Skuespil, jeg har været der engang, hvor det gjorde mig ondt for den Konst som disse Mennesker saa ubarmhjertigt mishandle, de gave den Aften en Idyl af . . . og Deres Kjerlighed paa Nicolai Taarn, Mad. Werlig som Ellen var noget af det meest ugracieuuse, utaaelige, ja modbydelige jeg kan tænke mig. Mad. Bigums Maren, kunde man næsten ikke være bekjendt at see paa; naar jeg undtager en Mad. Wiberg, en pæn lille Kone, med et meget smukt Organ, og Werlig selv, i enkelte Roller, saa er det øvrige Selskab under al Kritik! Det var min Mening om dem! (Brev fra Henriette Hanck nov. 1832).

Søren Hempel giver dog i sin avis den 6. november udtryk for tilfredshed:

Det Werlighske Skuespillerselskab vinder stedse mere Bifald og havde i Søndags Aftes næsten fuldt Huus nedentil. Kun Logerne stode endnu tomme; men det vil rette

sig . . . „Kjærlighed paa Nicolai Taarn“ blev givet med Lethed og ægte jovialsk Takt.

En halv snes dage senere opførte selskabet endnu et af HCA's dramatiske arbejder, nemlig „Skibet“, en bearbejdelse af Scribes og Mazères vaudeville „La Quarantaine“, som var blevet opført første gang på Det kongelige Teater i oktober året før. Henriette Hanck var udbuden og kunde ikke undskylde sig; men „Tante Gusta“⁵⁴ overværede forestillingen, hvorom kun bemærkes, at det skal have været ret godt. I Fyens Avis læses den 16. november:

Det herværende Werlighske Selskab gav i Onsdags paa Theatret . . . „Skibet“, original Vaudeville af H.C. Andersen. Det er behageligt at see, hvorledes de Skuespilbesøgendes Antal tager til, som Opmuntring for det spillende Personale.

Det næste stykke, HCA fik opført i Odense, var „Dronningen paa 16 Aar“, en bearbejdelse af Bayards drama „La reine de seize ans“, som han havde set på teatret i Dresden. I forsommeren 1832 havde han bearbejdet det, og det havde haft premiere på Det kongelige Teater den 29. marts 1833. I dagene 11.–18. august samme år var skuespillere fra Det kongelige Teater på gæsteoptræden i Odense, og den 15. august spillede de „Dronningen paa 16 Aar“, hvor Henriette Hanck oplevede helt anden skuespilkunst:

Fra Kjøbenhavn og af Bladene veed De vel at Heiberg, hans Kone, Foersom, Rosenkilde, Mad. Winsløv, Jfr. Fonseca (Julie) Pätges, og Hansen have været i Odense, og givet 5 Forestillinger, alle for fuldt Hus, jeg var der 4 Gange, saae blandt andre: Feiltrinet, Seer jer i Spejl, første Akt af De Danske i Paris, Amors Genistreger, og Dronningen paa 16 Aar.⁵⁵ Gud, hvor er Fru Heiberg yndig! Den 15de August, den Dag De forlod Paris saae jeg hende som Dronning Christine, og jeg troer næsten at jeg kunde have tilgivet de Bury om han havde glemt sin Emma for hende, nej, det er dog ikke mit Alvor; men – Medlidenhed vilde jeg dog have havt med ham, endskjønt han i Herr Hansens Person just ikke tog sig ud til sin Fordeel; ligesom De nok kan forestille Dem, at Rosenkilde heller ikke var paa sin Plads som Oxenstjerne, og at Rollen rigtignok tabte meget i hans Hænder; men Fru Heiberg erstattede Alt, jeg tør nok sige, at hun den Aften var alle Hjerters Dronning, og vore Odense Herrer kunne endnu slet ikke glemme hende, ja selv min egen gamle Fader og Biskop Plum blive ganske henrykte, naar de tale om hende (Brev fra Henriette Hanck 30. aug. 1833).

Man får samme indtryk af anmeldelser i Fyens Avis og Hempels Avis (20. august), der omtaler de enkelte skuespillere, men ikke de enkelte stykker:

I de sidstafvigte otte Dage have vi Odenseer, og Mange af vor Omegns dannede og kunstelskende Indvoanere, havt flere behagelige Aftener, og det er vel mere, end de Fleste ellers med Sandhed kunne sige; men det gaar og saare sjelden paa! (Fyens Avis).

Huset var næsten hver Aften saa propfyldt, at Folk maatte gaae hele Timer i Forveien, for at faae Plads, og Aarsagen til at de vistnok hyppige Bifaldsklap ikke vare

THEATRET i ODENSE.

Med kongelig allernaadigst Tilladelse
ville de
herbærende Skuespillere af den kgl. Theater-Stat.
have den Ære,
Torsdagen den 15de August
at give deres tredje Forestilling,
hvis Indhold er følgende:

Dronningen paa sexten Aar,

Drama i 2 Acter af Bayard, oversat af Hr. H. E. Andersen.

Personerne:

Christine, Dronning af Sverige	Fru Heiberg.
Axel Oxenstijerne, Statsminister	Hr. Rosenkilde.
Emma, hans Broderdatter	Hr. Fonseca.
Frederik de Bury, Officier i svensk Tjeneste	Hr. Hansen.
Eronberg, hans Fætter, Kammerherre	— Våges.

(Første Act foregaar paa et af Dronningens Lustslotte;
anden Act paa Slottet i Stockholm.)

Indgangen aabnes Kl. 6. Begyndelsen skeer præcise Kl. 7.

Billetter erholdes hos Hr. Gjøsgiver Larsen i Korsgaden, de overblivende Billetter sælges ved Indgangen. Nummererede Pladser i første Parquet 1 Rbd. Dito i Verkeraden 1 Rbd. Enkelte Røgepladse 1 Rbd. Nummererede Pladse i andet Parquet 4 Mk. Øverste og nederste Parquet 3 Mk.

Billetterne gjælde kun til den Aften, hvortil de ere tagne.

Ingen Uvedkommende tilstedes Adgang paa Theatret.

Trykt hos K. M. Iversen i Odense.

Teaterplakat fra Det kongelige Teaters opførelse af H. C. Andersens drama „Dronningen paa 16 Aar“ på Odense Teater, hvor bl. a. Johanne Luise Heiberg optrådte.

stærkere og mere vedholdende, maa ene søges i, at de sammenpressede Tilskuere ikke vare raadige over deres Arme . . . Da Rummet forbyder at inklade sig i nogen detailleret Anmeldelse af de her givne fem Forestillinger, maa Man indskrænke sig til at nævne Fru Heiberg . . . (Hempels Avis).

Bogtrykker Iversen (død 1827) havde som nævnt altid taget sig af fremmede

skuespillere, der optrådte i Odense; de havde aflagt besøg på Tolderlund, og det var ogsaa tilfældet med Det kongelige Teaters skuespillere i sommeren 1833, hvorom Henriette Hanck fortæller HCA i brevet den 30. august:

Heiberg og hans Kone, Mad. W- og Jfr. F. vare en Formiddag i Tolderlund tillige med et andet Selskab. Fru Heiberg talte jeg kun lidt med, da de vare der saa kort; men Heiberg talte meget med mig, blandt andet om Dem; „Naa“, sagde han, „iaar har De ikke Andersen paa Tolderlund, har De hørt fra ham, hvordan er han fornøjet i Udlandet“ osv. – Heiberg har noget ganske overordentlig forbindtlig hos sig, og dog tyder hans Ydre paa Arogance; hans Artighed forekommer mig som en Stadsdragt han undertiden tager paa; men aldrig bærer ret længe ad Gangen fordi den i Grunden generer ham, jeg synes ikke om ham, hvorfor, kan jeg egentlig ikke sige.

3 perioder spillede det Werlighske Selskab i Odense i 1830'erne, og under dets sidste optræden i byen (november 1836) havde det bl. a. HCA's „Skilles og mødes“, bestående af de to vaudeviller „Spanierne i Odense“ og „25 Aar efter“, på programmet.

HCA begyndte at samle stof til „Spanierne i Odense“ i 1831, hvor han allerede kunne meddele, at *Scenen bliver midt ved Hovedvægten* (ved rådhuset på Flakhaven). Arbejdet fuldførtes dog først i 1833. Det forkastedes imidlertid af Det kongelige Teaters direktion, og HCA måtte omarbejde det: *Min Spaniere i Odense tager jeg snart fat paa, jeg maa have min Fødeby paa Theatret, med baade Sprøiten og Trommen* (Brev til Henriette Hanck nov. 1834).

Det glædede ham selvfølgelig at få stykket antaget på Det kongelige Teater i november 1835; men han glædede sig sikkert mere til at få stykket opført i Odense:

Spanierne i Odense og Fem og tyve Aar derefter, Deres Fader maa gjerne meddele disses Antagelse, det er nu ingen Hemmelighed og jeg har Breve fra Directionen. Det vil vist mere Odenseanerne at høre fra Scenen flere Localiteter fra deres By, som selve Spaniernes Ophold her, Laugenes Maade at fløtte Skildt, Munkemølleport og Sanct Knuds Markede nævnede og Familien kjender jo hele det første Stykke (Brev til Henriette Hanck 19. nov. 1835).

I april 1836 opførtes det på Det kongelige Teater, den 21. november samme år i Odense. Taget i betragtning, at stykkets handling var henlagt til Odense, og at forfatteren var HCA, er det forbavsende, at det ikke er omtalt i de to odenseanske aviser. Ove Thomsen skriver i *Fyens Avis*, at han *ikke ansee sig berettiget til nogen Dom over Selskabets Præstationer*, da han *kun saae tvende af disse Forestillinger*, og *Hempels Avis* nøjes med at meddele, at det Werlighske Selskab har forladt byen *efter at have givet Skuespil-Elskende fire Afteners behagelig Underholdning*. HCA's navn nævnes ikke i forbindelse med stykket. Derimod beretter Henriette Hanck udførligt om forestillingen i et brev til HCA i slutningen af november:

Jeg saae da i Mandags Deres „Skilles og mødes“, vi vare 12 her fra Familien, deriblandt Bedstemor, Oncle Oldenborg og Tante Jane⁵⁶ . . . vare herude, og vi havde to Loger. Comediehuset var næsten fuldt som sieldent er Tilfældet; men Spillet som De nok kan tænke Dem højst maadeligt⁵⁷ . . . Schleppegrell var ogsaa i Theatret i blaa Turban . . . Plakaten har jeg, som De bad mig gjemt.

I det følgende år blev der ikke opført skuespil i Odense; men endelig fik byen i november 1837 besøg af Tietchens Selskab, det største, der hidtil havde besøgt provinsen. Selskabet havde lejet teatret hele sæsonen, og interessen synes først og fremmest at have været rettet mod den ganske unge skuespillerinde Henriette Andersen, hvis succes det alene skyldtes, at flere stykker kunne opføres 7-8 aftener for fuldt hus. Den 18. februar opførte selskabet „Skilles og mødes“, den 28. februar *til Benefice for Jomfru Andersen* og som afslutning på sæsonen „Dronningen paa 16 Aar“. Efter at selskabet i marts måned havde givet forestillinger i Nyborg og den 14. og 16. opført henholdsvis „Skilles og mødes“ og „Dronningen paa 16 Aar“, vendte det tilbage til Odense og spillede endnu engang „Dronningen paa 16 Aar“ (8. april). Jomfru Andersen i hovedrollen *henrev Publikum ved sin naturlige Ynde*, og mens selskabet opholdt sig i Odense, forlød det – ifølge Henriette Hanck – at *hendes Beundrere søge at sætte hendes Debut igjennem paa det kongelige Teater*, og det skete da også allerede i september samme år.

Tietchens Selskab gav atter forestillinger i Odense i foråret 1840, og her opførtes to af HCA nye dramatiske arbejder: „Mulatten“ og „Den usynlige paa Sprogø“.

„Mulatten“ spillede første gang på Det kongelige Teater den 3. februar 1840. Det skulle som nævnt have været opført i december; men Frederik VI afgik ved døden samme dag, som premieren skulle have fundet sted, og den måtte da udsættes. *Mulatten vandt et Bifald saa stormende, som jeg endnu ikke har hørt noget Stykke vinde det, jeg blev ordentlig angst derved*“, betroede HCA Henriette Hanck få dage efter premieren i København. Fyens Avis omtalte også den store succes, stykket havde fået: *Da Tæppet faldt, viste Publicum en Begeistring, som vi i lang Tid ikke havde hørt Mage til, og som maatte være Forfatteren høist smigrende.*

Stykket opførtes 3 gange i Odense (20. marts, 12. april og 21. april), og selvfølgelig var HCA spændt på at høre, hvordan det odenseanske publikum tog imod stykket; men desværre er det brev, som Henriette Hanck skrev til ham umiddelbart efter at have set stykket, ikke bevaret. Derimod fremgår det af hendes næste brev, at både hun, søstrene og Tante Gusta *var indtagede af Herr Langes⁵⁸ Mulat*, og at de bevægede moderen til at overvære den sidste forestilling:

Paa Tirsdag gaaer Mulatten igjen, der bliver da formodentlig ikke saa propfuldt som begge de foregaaende Gange . . . og saa skal Moder derhen, Moder der ellers intet Sted kommer (Brev fra Henriette Hanck 17. april 1840).

Henriette Hanck skriver straks dagen efter, at stykket har været givet for sidste gang, til HCA:

Moder var da med til Mulatten, den første Gang hun i 1¹/₂ Aar har været en Aften ude, Fader overtalte hende selv dertil, da han jo havde 3 Døttre hjemme, og desuden var nogenlunde vel igaar. Mor morede sig godt . . . Stykket gjorde som sædvanligt særdeles Lykke, jeg var saa fornøjet, ogsaa fordi Moderen var med, og over at det behagede hende. Der var meget godt Huus skjøndt det var 3die Gang.

Denne gang var de to Odense-redaktører mere opmærksomme:

Der var i Fredags tilstrømmet saamange Mennesker for at see „Mulatten“, at Flere maatte forlade Theatret, fordi de ikke kunde erholde beqvemme Pladser (Hempels Avis 23. marts).

Da H.C. Andersens Mulatten har gjort saa særdeles Lykke ved dets Opførelse paa det kgl. Theater, var det naturligt, at dets første Fremstilling her, i Digterens Fødeby, vilde samle et talrigt Publicum, og Huset var ogsaa . . . aldeles fuldt. Hr. Rau havde ikke sparet Bekostninger for at give Stykket et værdigt Udstyr i scenisk Henseende, og de nye Dekorationer vare meget smukke. Ogsaa paa Costumerne var der anvendt særdeles Omhu (Fyens Avis 24. marts).

Der skulle altså gå 8 år, efter at HCA havde fået sit første stykke opført på Odense Teater, før byens aviser turde fremhæve ham som dramatiker!

„Den Usynlige paa Sprogø“, der var blevet opført som sommerforestilling på Det kongelige Teater i juni året forinden, men derefter var blevet forkastet af direktionen, opførtes i Odense den 29. marts og den 3. april. Forfatteren spørger sin Odense-veninde, om *den tager sig ud, om den gør Lykke*; men hun svarer, at hun ikke har set forestillingen, og at hun for øvrigt tidligere har givet udtryk for, at stykket ikke behager hende:

Jeg veed iøvrigt at den Usynlige har gjort megen Lykke især paa Gulvet, thi det er nok bleven temmelig simpelt fremstillet. Hr Søeborg som dandsede Jaleo kom et Øjeblik før med Ageposten, hvorfra man ogsaa tydelig skal have seet paa hans Dands at han var stiv efter Kjørslen . . . Plakaten har jeg gjemt om det kan more Dem ved Leilighed at see den (Brev fra Henriette Hanck 17. april 1840).

Hempels Avis anfører den 30. marts, at *Andersens overgivne Spøg „den Usynlige paa Sprogø“ blev heelt igjennem optaget med stærkt Bifald.*

Da HCA i begyndelsen af februar 1843 passerede Odense på vej til udlandet, havde man – i håb om, at han ville gøre ophold i byen – sat to af hans stykker på plakaten. Den 29. januar opførtes for første gang „Fuglen i Pæretræet“, og den 3. februar *havde Jomf. Sønderskou⁵⁹ valgt „Mulatten“ til sin Benefice Forestilling*; men HCA følte ikke trang til at blive i Odense og *foer i største Fart afsted.*

Det nye stykke fik for øvrigt en pæn modtagelse af den odenseanske presse:

„Fuglen i Pæretræet“ modtoges paa Theatret igaar aftes med overordentligt Bifald, hvortil vel ikke saa ganske lidet den Raskhed og Livlighed, hvormed de Spillende udførte deres Partier, bidrog (Hempels Avis 30. jan.).

H.C. Andersens „Fuglen i Pæretræet“, en „dramatisk Bagatel“, som Digteren selv har kaldt den, der opførtes for første Gang i Søndags, vandt et ualmindeligt levende Bifald . . . Til samme Digtets „Mulatten“ som gives paa Fredag til Benefice for Jfr Sønderskou, ere allerede nu næsten alle Loger afsatte! (Fyens Avis 31. jan.).

Stykket opførtes endnu to gange i februar 1843.

HCA's næste stykke, „Maurerpigen“, fik ikke samme succes som „Mulatten“. Det havde premiere på Det kongelige Teater den 18. december 1840; men publikum svigtede, og stykket fik kun 3 opførelser. Det havde allerede da voldt ham mange ærgrelser, og uden at bivaane Opførelsen rejste han den 31. oktober til udlandet. Henriette Hanck var dog begejstret over stykket:

Jeg lod strax Milo sende mig Maurerpigen; jeg har læst den med særdeles Interesse, og den overgaar saa langt det Billede den havde efterladt i min Hukommelse. Jeg har hørt Flere i Byen omtale Maurerpigen, Alle have de omtalt den med Berømmelse (Brev fra Henriette Hanck 31. dec. 1840).

Opførelsen havde dog været en fiasko, og stykket har siden kun været spillet få gange på danske scener.

Knap en snes opførelser på 11 år synes måske ikke mange; men tager man datidens teaterforhold i Odense i betragtning – byen havde intet fast teater; ofte var der lange perioder mellem besøg af omrejsende teaterselskaber, og i sæsonen spillede der som regel kun et par gange om ugen – og navnlig hvis man sammenligner med det antal opførelser, HCA's dramaer har fået på Odense Teater i dette århundrede⁶⁰, må det siges at være et tilfredsstillende resultat. Intet af de 7 anførte stykker har i dette århundrede været opført på Odense Teater.

Der er andet i Odense – udover teatret – HCA orienteres om gennem Henriette Hancks breve: *Odense er ret i sin Opkomst, her bygges og forskjøntes ideligt*, skriver hun nytårsaften 1840, og hun omtaler i brevene opførelsen af Sukkergaarden i Frederiksgade, restaureringen af Odense slot og omlægningen af slotsparken, der blev foretaget i anledning af, at slottet skulle tjene som bolig for guvernøren over Fyns Stift, den senere Frederik VII, samt ombygningen af teatret, der fandt sted i foråret 1840. I samme brev omtaler hun for øvrigt, at 5 familier i byen i vinterhalvåret arrangerer *declamatoriske mucikalske Aftenunderholdninger*, og at hun har været inviteret til at overvære et par af dem. 4 af de 5 initiativtagere kendte HCA fra sine besøg i byen, nemlig biskop Faber, politimester Klaumann, by- og rådstueskriver Schönheyder og prokurator Søren Hansen.

For øvrigt havde HCA fået bedre mulighed for at følge med i, hvad der skete i

Odense. I december 1840 udtrykker han sin glæde over *hver Postdag i Foreningen*⁶¹ med stor *Begjærighed at kunne gribe Thomsens Avis*.⁶² Hempels Avis havde han lejlighed til at læse under sine besøg hos familien Collin.

Da Hancks flyttede til København, blev HCA's sidste faste forbindelse med Odense brudt. Kort tid efter, at han i 1819 havde forladt byen, var farmoderen død, og i 1833 døde moderen. Bogtrykker Iversen og mad. Iversen var ligeledes døde, og hans anden velynder fra ungdommens dage, oberst Høegh-Guldberg, var med sin familie flyttet til Næstved.

Længe havde han følt sig fremmed i Odense, og det fremgår også af brevene til og fra Henriette Hanck:

Nei min Fødeby har aldrig været opmærksom mod mig, jeg troer jeg vil være den ond . . . det morer mig at see i fremmede Blade og Bøger Odense dykke op, som Andersens Fødeby, Odense hvis „Indvaanere“ aldrig har havdt Begreb om mig. „Een eller ti Svaler veed De nok gjør ingen Sommer“. Jeg skal huske min Fødeby ved Leilighed (Brev til Henriette Hanck 22. febr. 1839).

Det forekommer mig saa underligt at høre Dem sige at Florents er Dem saa bekjendt som Odense, det er da godt at det kan tilfredsstille Dem anderledes end dette (Brev fra Henriette Hanck nytårsaften 1840).

Saa De har været saa haard og heftig i Rom, stakkels Andersen, gid de varme Solstraaler, og Grækenlands milde Luft maa smelte den Iis der saa let kan lægge sig om de bedste Menneskers Hjerter, min stakkels kjære Broder, De leed alt deraf under Deres sidste Ophold i Odense, De svarte mig engang med en saa forunderlig Træagtighed, at jeg tror jeg kunde have grædt over denne besynderlige tørre Haarhed, om jeg ikke dengang selv havde havt saa stor en Sorg, jeg vidste dengang ikke, hvad jeg skulde tilskrive den Forandring der var foregaaet med Dem (Brev fra Henriette Hanck 15. april 1841).

HCA's følelser for fødebyen havde været skiftende i disse år; men nu manglede en personlig forbindelse mellem ham og byen, og der skulle gå 25 år, før den genoprettedes.

Det er just et Ophold efter min Smag...

(H. C. Andersen på Glorup 1839–69).

HCA havde som nævnt afsluttet sit sommerophold på Fyn i 1839 med et besøg hos grev GEBHARD MOLTKE-HVITFELDT (1764–1851) på Glorup. Sandsynligvis har greven truffet den unge digter på Lykkesholm og inviteret ham til Glorup, hvilket delvis bekræftes af HCA's brev til Ingemann den 31. juli: *Grev Moltke paa Glorup indbød mig til sit smukke Greve-Sæde, jeg modtog Indbydelsen og har været her flere Dage, end jeg havde bestemt.*

Det er just et Ophold efter min Smag, skrev HCA til Edv. Collin samme sommer, og han fattede en sådan kærlighed til stedet, at han var at træffe som gæst på Glorup næsten hvert år indtil 1869. Det blev til ikke mindre end 24 ophold af kortere eller længere varighed, og sammenlagt har han opholdt sig over 1 år på Glorup:

1839: 25.–31. juli	1850: 10. juni–5. aug.
1840: 28. juli–11. aug.	1851: 2. juni–17. juli og 29. aug.–9. sept.
1841: 17.–21. juli	1853: 16. juli–1. aug.
1842: 3.–24. aug.	1855: 21.–26. aug.
1843: 10.–18. juli og 24.–31. juli	1856: 9.–19. aug.
1844: 13.–27. aug.	1858: 23.–28. aug.
1845: 12.–27. juli og 1.–10. nov.	1863: 20. juni–7. juli
1847: 14. maj–1. juni	1865: 17.–25. juli
1848: 12. maj–19. juni og 25. aug.–27. sept.	1867: 27. juli–7. aug.
1849: 11.–28. sept.	1869: 23.–26. sept.

Dr. H. Topsøe-Jensen har i sin bog „H. C. Andersen på Glorup“¹ grundigt skildret HCA's ophold på Glorup og hans forhold til dens 2 ejere i årene 1839–69, ligesom han har redegjort for hans tilknytning til omegnens herregårde. Det rigelige brev- og dagbogsmateriale fra Glorup-opholdene er citeret, og der skal i denne forbindelse kun kort redegøres for undersøgelsens resultat.

HCA blev som regel hentet af grevens vogn i Nyborg, og turen blev i de første år tilbagelagt ad Svendborg-vejen over Ørbæk, efter 1848 ad den nye vej forbi Holckenhavn. Enkelte gange hentedes han i Svendborg eller i Odense. Som regel havde han de samme to værelser til sin rådighed under opholdene på gården.

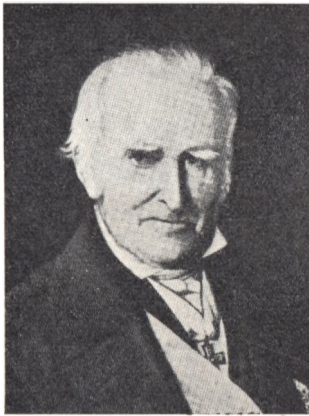
Hvad jeg imidlertid holder af paa Glorup, er den Ro man har, skrev HCA under et af opholdene på gården, og han havde da også altid et større arbejde med i kufferten,

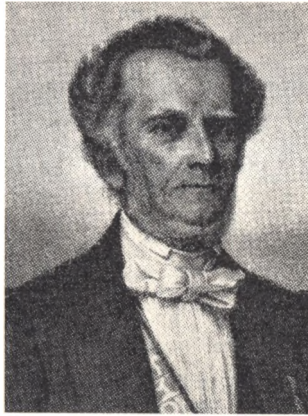
*Glorup, H.C.
Andersens foretruk-
ne opholdssted på
Fyn 1839-69
(stik af Richardt
og Becker 1857)*

når han kom. Af breve og dagbøger fremgår det, at han under de enkelte ophold har været beskæftiget med følgende dramatiske arbejder²: „Maurerpigen“ (1840), „Lykkens Blomst“ (1844), „Ahasverus“ (1843, 1847), „Liden Kirsten“ (1844), „Hr. Rasmussen“ (1845), „Hyldemor“ (1851), „Han er ikke født“ (1863) og „Ravnen“ (1863). Rejsebeskrivelserne „I Sverrig“, „I Spanien“ og „Et Besøg i Portugal“ skrev han på under opholdene i 1849, 1863 og 1867, og af romanerne har han i midten af 1840'erne arbejdet på „De to Baronesser“, i 1856 på „At være eller ikke være“. Hvad eventyrene angår, giver gennemgang af breve og dagbøger „i første omgang kun et fattigt resultat“. Topsøe-Jensen anfører kun, at inspirationen til eventyret „Den lykkelige Familie“ er hentet fra Glorup, men at det ikke er skrevet på Glorup. „Den lykkelige Familie“ er for øvrigt trykt i samme hefte som eventyrene „Det gamle Huus“ og „Vanddraaben“, der begge har hentet inspiration fra Fyn: „Det gamle Huus“, der lå i Vestergade i Odense, hvor nu Handelsbankens bygning ligger, rummer et barndomsminde, og den, der i eventyret „Vanddraaben“ studerer infusionsdyr, er ingen anden end Hofman Bang på Hofmangave (se s. 54). Selv om vi i eventyrene nok finder træk fra herregården og dens liv, så har han dog ikke direkte udarbejdet nogen af dem under opholdene på Glorup. Han har derimod været beskæftiget med større arbejder, der skulle gøres færdige.

Den største adspredelse under opholdene på Glorup var de næsten daglige køreture og udflugter sammen med greven. Korte eftermiddagsture gik til Rygård og Svindinge, til *den store Steen paa Marken* (Hesselagerstenen) eller til Lundeborg. Inden for en radius af 2 mil ligger mange af Østfyns herregårde, og HCA var ofte

Grev Gebhard Moltke-Hvitfeldt (maleri af N.P. Holbech 1847)

Grev Adam Gottlob Moltke-Hvitfeldt (maleri af H.Olrik 1868)

Grevinde Eliza Moltke-Hvitfeldt, f. Komtesse Razumovska (maleri af H. Olrik 1868)

inviteret som gæst på disse sammen med greven. Det kan undertiden være vanskeligt at afgøre besøgenes karakter, eftersom HCA i dagbogen eller almanakken ofte kun anfører: *Kørt til* ... og altså ikke meddeler, om han har besøgt familien på den pågældende gård. I den følgende oversigt noteres derfor kun de gange, hvor vi med sikkerhed ved, at han har gjort et kortere ophold på de omkringliggende herregårde. Besøg, der strækker sig over flere dage, har han derudover kun aflagt på Hvidkilde og på Holstenschus i sommeren 1843:

RYGAARD lå kun få km fra Glorup og hørte til grev Moltke-Hvitfeldts besiddelser; HCA kom der ofte og viste endog undertiden gæster rundt.

LYKKESHOLM (kammerråd Otto Lindegaard): 3. aug. 1840, 6. aug. 1842, 20. aug. 1842, 17. aug. 1844, 18. juni 1850.³

ØRBÆKLUNDE (justitsråd Rasmus Lange): 3. aug. 1840, 20. juli 1841, 15. aug. 1842, 27. maj 1848, 22. juni 1850.⁴

BROHOLM (kammerherre Niels Frederik Sehested): 8. aug. 1840, 17. aug. 1842, 24. juni 1863, 5. juli 1863.⁵

HESSELAGERGÅRD (etatsråd Andreas Dons): 17. aug. 1842, 21. juni 1850.

EGESKOV (lensgreve Frederik Siegfred Bille Brahe): 16. aug. 1842, 12. sept. 1848.

HOLSTENSHUS (baron Adam Christopher Holsten-Charisius): 2. aug. 1840.⁶

HOLCKENHAVN (baron Conrad Fr. Erik Holck): 15. sept. 1849.

SØBYSØGÅRD (kammerjunker J.Ph. Rogert Fønss): 26. juli 1839.⁷

RAVNHOLT (kammerherre Chr. Sehestedt Juul): 28. maj 1849.

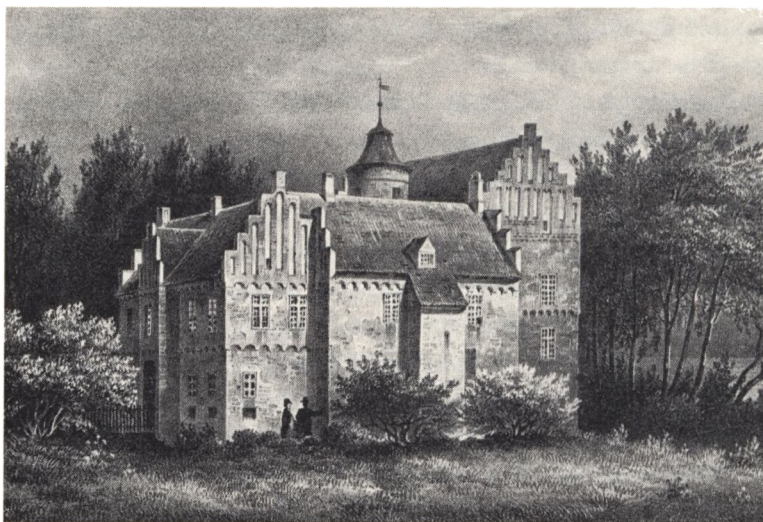
Det berømte kildemarked i Frørup St. Hans-aften, som vi finder skildret i „Kun en Spillemand“, kan HCA have overværet i 1836, hvor han netop ankom til Lyk-

kesholm den 23. juni. 1850 overværede han i hvert fald markedet, som vi finder udførligt skildret i dagbogen:

Efter Bordet kjørt til Kildemarkedet, det holdes paa selve Landeveien; Boutik ved Boutik, opfyldt med Mennesker, vi kunde neppe komme frem, vore Heste vare ved at tage een og anden Boutik paa Hovedet. Der lavedes Kaffe, Røgen fra Tørvæne og Lugt af slet Tobak qualte Luften. Der stode Borde med stegte Aal i al den Støv. – Vi gik til Kilden; i Trærne om den hang magre spæde Lys, og en Las af et blaat Silketørklæde, Vandet ræktes i en stor Bryggerhuus Sløv. Konerne vadskede sig tre Gange i Vandet: „Det er godt for mange Ting!“ sagde een. Der stod en fæl Vagabundus ved Kilden jeg havde Fornemmelse af at han maaskee vidste hvem jeg var, og kunde sige mig noget ubehageligt; som var jeg en Paria kommet i en høiere Kaste. Jeg følte mig i Trængselen nerveus og vi gik over Gjerde, Kartoffelager, der var hyppet, over en raadden Brønd ind i Møllen.⁸

Det, der tiltalte HCA på Glorup, var på den ene side den arbejdsro og den stilhed, der herskede på gården; havde han lyst til at blive på sit værelse og arbejde det meste af dagen, var der ingen, der forstyrrede ham. Ville han samle kræfter eller slappe af før eller efter en anstrengende udenlandsrejse, var Glorup det ideelle sted, og han tilbragte flere gange nogle dage på gården som optakt til eller afslutning på en længere rejse.

På den anden side var der mulighed for at deltage i megen selskabelighed på gården, og han stiftede under opholdene her bekendtskab med mange af grevens slægtninge og venner. Blandt slægtningene må nævnes grevens kusine, frøken CHARLOTTE RABEN⁹ (1792–1873), der næsten altid opholdt sig på Glorup og på det

Rygård (efter stik af Richardt og Becker 1847).

nærmeste styrede huset; grevens svigerdatter, grevinde MARIA MOLTKE¹⁰ (1809–95), der efter sin mands død i 1847 havde sit hjem på Glorup; grevens 2 yngre brødre, geheimekonferensråd, grev CARL EMIL MOLTKE til Aagaard og Nørager (1773–1858) og geheimekonferensråd, grev OTTO MOLTKE¹¹ til Espe (1770–1853); grevens brodersøn, grev ADAM GOTTLÖB MOLTKE (1798–1863), der 1847 blev udnævnt til generalkrigskommissær i Odense, og flere af grevens slægtninge på mødrene side, bl.a. grev CARL SCHEEL (1803–80) med hustru, grevinde SOPHIE SCHEEL (1814–80), som HCA ikke brød sig om, og grev SIEGFRIED SCHEEL (1806–81), der var ugift og ofte opholdt sig på Glorup i længere tid.

Blandt egnens befolkning havde HCA nærmest tilknytning til „Doctoren“, LAURENTIUS ROBERT WINTHER¹² (1811–77), der var godslæge på Glorup 1840–71, og præsterne i Langå og Svindinge, pastor HENRIK ANTON BROLUND (1784–1848), der var præst i Langå indtil 1845 og i Svindinge indtil 1848, og hans efterfølger, pastor FREDERIK FERDINAND BIERING (1813–79), der havde fået embedet i Langå i 1845 og forflyttedes til Svindinge i 1848. Især pastor Biering var en hyppig gæst på Glorup, og HCA aflagde flere gange besøg i præstegården i Svindinge.

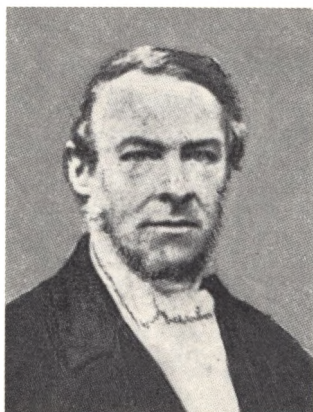
Dr. Topsøe-Jensen skriver om HCA på Glorup, at man godt kan få det indtryk, at han her følte sig ensom, men at man, hvis man undersøger breve og dagbøger fra Glorup-opholdene, vil konstatere, at der på gården var „en Vrimmel af liggende Gæster og Middagsfremmede“:

Godslægen og egnens præster var ofte til middag på Glorup, og tit var der besøg fra omegnens herregårde; ud over de tidligere anførte nævner HCA bl.a. gæster fra Hvedholm, Lundsgård, Rønningesøgård og Juelsberg. I sommeren 1840 traf han på Glorup maleren Thorald Læssøe, 4 år senere violoncellisten Chr. Kellermann, der under sit ophold her gav en koncert for egnens honoratiores.

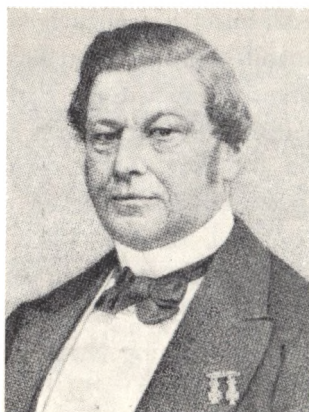
Endelig skal blandt gæsterne på Glorup nævnes kommandanten i Nyborg, generalmajor HANS STAAL LÜTZEN (1774–1851), som HCA bl.a. besøgte i 1840, og byfogeden i Svendborg, J. C. v. JESSEN (1817–84), som han ofte opsøgte under sine besøg i Svendborg (5. aug. 1842, 17. juli 1845, 14. juni 1848, 30. juli 1850, 5. aug. 1850).

En af de største oplevelser under opholdene på Glorup 1848–51 var de danske og svenske troppers indkvartering. HCA lyttede med største interesse til soldaternes oplevelser, og breve og dagbogsoptegnelser i disse år er da også fyldt med krigsberetninger.

Da HCA den 12. maj 1848 kom til Glorup, lå 3. Linie-Bataillon i kantonnement på gården og i den nærmeste omegn, og kun få dage efter hans ankomst var der arrangeret middag for general Hedemann og kaptajn Læssøe. Overalt vrimlede det med soldater, og da der yderligere ventedes svensk indkvartering, forlængede HCA

*Sognepræsten i Svindinge,
pastor F.F. Biering*

Byfogeden i Svendborg, J.C.v. Jessen

sit ophold på Glorup med 14 dage. *Jeg maatte jo blive for at tage imod de gode Naboer, skriver han den 12. juni til Henriette Wulff.*

De svenske tropper ventedes til Nyborg den 8. juni, og straks om morgenen kørte HCA i godslægens vogn til Nyborg for at overvære landsætningen. Han ventede imidlertid forgæves hele dagen: *Først mod Aften øinedes Fartøierne, og da man sagde at de ikke gik i Land ud mod Natten og det ikke var mueligt at drive en Seng op til mig i Nyborg, saa maatte jeg kjøre slukøret hjem.* Først pinsedag, den 11. juni, kom svenskerne til Glorup.

Længe – især efter kampen på Dybbøl den 5. juni – overvejede han, om han skulle tage til Als for at være krigsskuepladsen nærmere; men han blev på Glorup og rejste først den 19. juni til Sjælland (Espe, Basnæs og Sorø):

Fra Glorup tog jeg til Korsøer, hvor Sol-Nedgangen var saa mageløs deilig, Havet saa stille, at jeg blev Natten over, ja fik min Seng stillet lige op til Vinduerne for hele Natten, naar jeg var vaagen, at kunne see ud; Fyret paa Sprogø lyste over Vandet, og et Dampskib gik med syngende Soldater (Brev til Henriette Wulff 23. juni 1848).

Da HCA i september samme år atter opholdt sig på Glorup, kom der ny indkvartering, idet de tropper, der havde været placeret på Vestfyn, blev forlagt til Østfyn; på Glorup indkvarteredes således *ti Officerer, en Oberst, en Doctor og en Præst, samt 30 Spillemand, der hver Aften musicerer ude i Haven, og 50 menige.* En af de største oplevelser under dette ophold var soldaternes gudstjeneste i gården den 10. september:

I Søndags var her Gudstjeneste ude i Borggaarden, Regimentet kom med fuld Musik . . . de stillede sig i Fiirkant i Gaarden, foran den høie Trappe hvis Steengelænder var belagt med Tepper, her stod Præsten med Hat paa. Soldaterne sang Psalmer ledsaget

af Musik, det var saa helligt gribende at Taarene kom mig i Øinene. Præsten talte om Fredens Aand som steeg ned og tilfældig skinnede i det samme Solen paa de blanke Hjelme . . . Hver Aften holde Soldaterne Bøn paa Landeveien, vore Bønder, de gamle især, slutte sig til og staae med bart Hoved og foldede Hænder, det griber mig sært (Brev til Henriette Wulff 13. sept. 1848).

Den 24. september forlod de svenske tropper Fyn, og HCA kørte til Nyborg for at tage afsked med dem. På hotel Postgaarden var der arrangeret frokost, og da man gerne ville have HCA til at holde tale for de bortdragende svenskere, blev han straks inviteret. *Men jeg undskyldte mig for begge Dele, jeg var meget grebet, jeg kunde ikke holde ud at sidde der til Skue*, skrev han samme dag til Henriette Wulff. Under besøget i Nyborg kunne byens boghandler dog glæde ham med, at man (∴ vel de svenske officerer) *havde kjøbt saaledes, at han nu ikke havde en Bog flere af ham.*

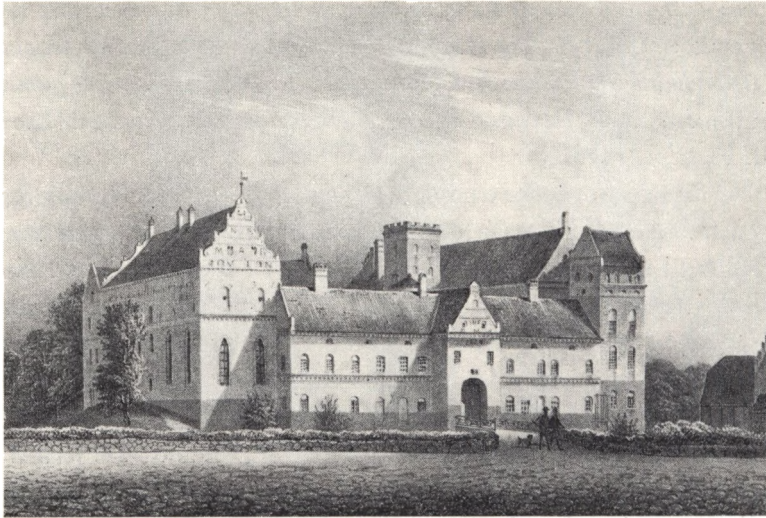
Opholdet på Glorup i sommeren 1850 var det længste af dem alle (10. juni–5. august). Under hele opholdet har han udførligt ført dagbog, og næsten alle optegnelser er præget af krigsskildringer. En tid var greven bortrejst; men HCA blev som *Commandant paa Glorup*, som greven udtrykte det. *Tiden vil deiligt gaae*, skriver HCA til Jonas Collin den 13. juli, *jeg læser, jeg skriver, traver i Skoven*. Den 30. juli aflagde han i Svendborg besøg hos byfoged Jessen, der netop samme dag var hjemkommet fra en rejse i Slesvig og havde nyt at berette fra krigsskuepladsen.

Kulminationen under det følgende års ophold på Glorup var den fest, som grev Moltke-Hvitfeldt den 7. juli arrangerede for de hjemvendte soldater fra sine godser. HCA blev udnævnt til *Festens Bournonville*,¹³ og han deltog ivrigt i forberedelserne. Under selve festen fremsagde han *som Digt sin Vise om Landsoldaten* for de ca. 200 hjemvendte soldater, udbragte en skål for den grevelige familie og senere *en Skaal for Kjæresterne*.¹⁴

Besøgene på Glorup under det nye herskab – grev ADAM GOTTLÖB MOLTKE-HVITFELDT (1796–1876) overtog gården efter faderen ved dennes død den 20. december 1851 – blev ikke helt samme oplevelse som de tidligere. HCA havde været vant til, at der blev gjort stads af ham, så snart han kom, og på dette punkt blev den nye ejer ham lidt af en skuffelse. I årene 1852–69 var HCA kun 8 gange på Glorup, og opholdene var af kortere varighed end de tidligere. Et planlagt besøg på Glorup i sommeren 1870 opgav HCA på grund af den fransk-tyske krig.

Ydre omstændigheder bevirkede, at et par af disse sidste ophold blev en fiasko: Den 20. juli 1853 var HCA inviteret som gæst på Glorup i anledning af grevens sølvbryllup og den yngste søn Haralds konfirmation.¹⁵ Feststemningen kom dog ikke til at præge HCA:

Festen her var meget munter; 1500 eller fler Bønder dandsede, spiiste og drak her den Dag, hele Haven var illumineret, Musiken spillede, og jeg gik kun og tænkte paa

Holckenhavn, hvor
H.C. Andersen
aflagde besøg i 1849
(stik af Richardt
og Becker 1844)

„hvor mon nu Vennerne hjemme har det, hvor mon Døden banker paa?“ . . . Jeg kan ikke rive mig løs fra den stadige Angest jeg gaaer i . . . Her føler jeg mig ganske uhyggelig og ilde; mine Værelser ere meget gode, men langt fra alle de Andres, bliver jeg syg kan jeg ikke kalde paa en Eneste, og det er mig i disse Tider, aldeles ængstende (Brev til Jonas Collin 23. juli 1853).

Grunden var den, at man i København den 11. juli samme år havde konstateret kolera, og epidemien havde i løbet af sommeren bredt sig med rivende hast. Så snart HCA havde hørt om den farlige sygdom, havde han forladt København og var rejst til vennerne i Silkeborg, Amalie og Michael Drewsen.

HCA nærede en voldsom angst for denne sygdom, og breve til vennerne i København indeholder talrige opfordringer til at forlade byen. Også hans nærmeste omgangskreds rantes af epidemien: Fru Collins moder, mad. Thyberg, døde i juli 1853, og ved underretningen herom skrev HCA salmen „Som Bladet der fra Træet falder“, der for øvrigt blev sunget ved hans egen begravelse:

Psalme.

*Som Bladet der fra Træet falder,
Saa er mit Jordliv, ikke meer!
Jeg er beredt, naar Du mig kalder,
Gud, Du som heelt mit Hjerte seer,
Veed al min Brøst, hvad i mig boer,
Og min Fortrøstning dog saa stor.*

*Gjør Smerten kort i min Forvandling,
Forund mig Barnets hele Mod,
Du dømme Tanke, dømme Handling
I Naade kjærlig, fadergod.
Ryst bort min Angst! kun Dig jeg see!
I Jesu Navn, din Villie skee!*

Ravnholts ejer, kammerherre
Chr. Sehestedt Juul (maleri af Storch)

Et så voldsomt indtryk havde kolera-epidemien gjort på ham, at han under festen på Glorup *maatte et Par Gange op paa sit Værelse og græde ud*. Han følte sig *slet ikke hyggelig eller vel denne Gang paa det gamle Glorup*, hvilket – tilføjer han i sit brev til Edv. Collin den 17. juli – *jeg dog maa sige ligger meest hos mig og i Tids Omstændighederne*.

Besøget på Glorup i 1865 var ligeledes en fiasko: HCA havde under en forudgående rejse i Jylland stødt skinnebenet; såret ville ikke læges, og hans lune var ondt. Dertil kom, at grevinden var bortrejst, og HCA fandt *Livet paa Glorup ganske pebersvendeagtigt!*

For en gangs skyld kedede HCA sig på Glorup: men ser man bort fra dette ophold samt opholdet under kolera-epidemien, var han fuldt tilfreds med forholdene på gården. Specielt nød han at kunne indrette sin daglige tilværelse, som han ønskede det.

Kaj Uldall, der i „Kulturminde“, 1961, har behandlet HCA's ophold på Lykkesholm i 1830'erne, omtaler i slutningen af sin artikel også HCA på Glorup; men hans fremstilling er næppe helt korrekt. Uldall anfører, at HCA på Glorup „ikke førte samme frie og muntre liv som på Lykkesholm“, hvor „der til daglig kun var gamle folk, som han på visse tider af dagen måtte underholde eller læse op for“, og

Ravnholt, hvor
H.C. Andersen
aflagde besøg i 1848
(stik af Richardt
og Becker 1859)

„hvor hans to værelser var ensbetydende med, at han en stor del af dagen måtte holde sig for sig selv“. „Lidt afveksling kom der dog af og til“, tilføjer Uldall!

Under sit første ophold på Glorup havde HCA givet udtryk for, at det just var et ophold efter hans smag, og at han *aldrig paa noget Sted har havdt det saa førsteligt og været saa ugeneert som her*. Han har – efter min opfattelse – bevaret dette indtryk af Glorup, i det mindste så længe den gamle greve levede, og når han i løbet af 12 år sammenlagt tilbragte næsten 1 år på Glorup, må grunden være den simple, at han fandt stedet ideelt. Uldall glemmer i denne forbindelse, at det ikke er den unge, til tider næsten sprælske HCA fra Lykkesholm-årene, vi møder på Glorup. Da HCA første gang var gæst på Lykkesholm, var han 27 år gammel; da grev Moltke-Hvitfeldt døde, var han nær de 50. At HCA i 1845 noterer *Her paa Gaarden er der kun den gamle Greve der er meget stille, samt de to gamle Frøkener*, opfatter Uldall som „en skarp kritik af Glorup“. Ifølge det her anførte er der ingen grund til at opfatte dette som nogen kritik. HCA var blevet ældre og – som han selv indrømmer – mere urimelig; men det er dog først under de senere ophold, vi i udpræget grad finder denne kritiske indstilling hos ham.

Efter den fremførte kritik nævner Uldall, at „Andersen også havde lykkelige dage på gården“. Efter at have læst de omhyggelige dagbogsoptegnelser fra opholdene på Glorup og de mange breve, han herfra har sendt til vennerne i København, kan man kun få det indtryk, at der så afgjort har været flest af de lykkelige dage. Forskellen er kun den, at det er den noget ældre HCA, vi møder på Glorup. Han har så afgjort ikke haft noget imod at underholde greven og hans gæster; han synes til tider endda at have været særdeles underholdende og stærkt optaget af de arrangementer, han blev draget ind i (de mange blomsterlotterier, han arrangerede, når der kom gæster; soldaterfesten i 1851 o. a.).

Et enkelt citat blandt mange viser, at han netop satte pris på, at der var meget stille på gården:

Hvad jeg imidlertid holder af paa Glorup, er den Ro man har, uagtet en stor Forsamling Fremmede; vi samles aldrig før Klokken fire om Eftermiddagen, al den øvrige Tid tumler man sig, som man selv vil; i denne kan jeg vandre om i Skovene, studere paa mit Værelse, bestille hvad jeg vil (Brev til Jonas Collin 18. aug. 1844).

Hvis HCA – som Uldall antyder – havde kedet sig på Glorup, var gården ikke blevet hans foretrukne opholdssted på Fyn gennem 30 år!

Fremmet mellem Fremmede i min Fødeby ...

(1840–66)

Under opholdene på Glorup aflagde HCA adskillige gange besøg i Svendborg og Nyborg. Derimod var det vist aldrig en eneste gang tilfældet, at han tog turen til Odense. Et par gange¹ har han direkte noteret i dagbogen, at han afslog at køre med greven til Odense.

I årene 1840–66 overnattede HCA kun 16 gange i Odense, deraf de 5 i 1840 og 1841, og han passerede flere gange byen uden at gøre ophold.

1840 Som nævnt i forbindelse med adjunkt Hancks død havde HCA i juli 1840 planlagt en rejse til Glorup; men i sidste øjeblik ændrede han sin rejserute og rejste over Odense, for – som han skriver i dagbogen – at *forberede Hancks Børn*. Han kom til byen den 25. juli, overnattede hos Hancks og aflagde den følgende dag besøg hos professor, kgl. bygningsinspektør J. H. Koch² (1787–1860), i hvis hjem i København han i de senere år havde været en hyppig gæst.

Professor Koch forestod forskellige bygningsarbejder i Odense, og han opholdt sig ofte i byen sammen med sin familie. Da det rygtedes, at HCA var i Odense, blev han inviteret både hos Schönheyders og hos Abrahamsons; men han foretrak at køre med Kochs til Fruens Bøge, hvor der var bal.

Efter at HCA om formiddagen den 27. juli havde læst „Maurerpigen“ for Hancks døtre og aflagt visit hos Carl Bagger, rejste han over Nyborg til Glorup. Grev Moltke var ellers kommet til Odense for at afhente HCA; men denne foretrak – efter planen – at rejse til Nyborg og først komme til Glorup dagen efter:

Jeg opdagede snart at jeg skulde kjøre baglænds, og valgte derfor bedst ikke at gjøre Forandringer, rullede til Nyborg, ganske ene i den store Diligense; her gjorde jeg nogle Vesitter, som ikke vare videre morsomme, slumrede hos Schalburgs³ i en alfor kort Seng, spadserede paa Volden og rullede Tirsdag Morgen, i deiligt Veir, til Grev Moltke paa Glorup (Brev til Henriette Collin 31. juli 1840).

Under dette ophold på Glorup (28. juli–11. august) var HCA inviteret som gæst på flere af omegnens herregårde: Den 2. august aflagde han besøg på Holstenshus (*Jeg blev saa mageløs vel modtaget, som om jeg kunde være en lille Thorvaldsen*, brev til Henriette Collin 3. aug.), den 3. august på Lykkesholm og Ørbækklunde (*Igaar*

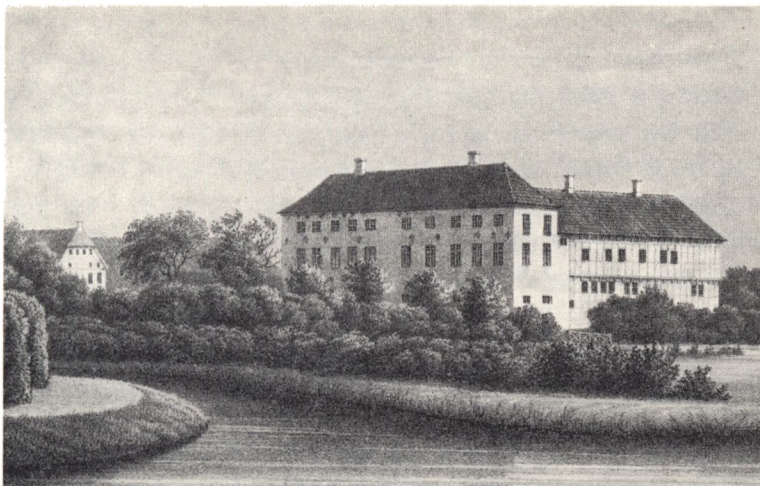

*Diligencen foran
Postgaarden i
Nyborg, hvor
H.C. Andersen
overnattede i 1840.*

Middags var vi alle paa Ørebækkelunde, hvor Modtagelsen var saa overdreven varm mod mig, at jeg følte mig ulykkelig, samme brev), den 8. august på Broholm.

Det var en underlig Følelse for mig nu første Gang efter elleve Aar at nærme mig Faaborg, den By De nok veed spiller en Rolle i Digterens „Leben und Lieben“, skriver han til Henriette Collin den 3. august, og han hentyder til sit møde med familien Voigt ved en koncert⁴ i Fåborg, som han aftenen før havde overværet sammen med familien på Holstenschus:

Jeg traadte ind lige i den Familie, som interesserer mig meest i Faaborg – hun⁵ var der imidlertid ikke . . . man viiste mig Ægtemanden, han var ikke smuk! feed og lidt skaldet! Erindringen er igrunden meget liig Ravperlerne, gnider man paa dem, kommer den gamle Duft!

*Holstenshus, hvor
H.C. Andersen
bl. a. tilbragte nogle
dage i sommeren
1843 (stik af
Richardt og
Becker 1859)*

Familien Voigt inviterede ham til at tilbringe nogle dage i Fåborg inden afrejsen. Han overvejede det de følgende dage og kom til det resultat, at han ikke ville møde den kvinde, han så heftigt havde forelsket sig i under opholdet i Fåborg i sommeren 1830:

Kamp med mig selv om at tage til Faaborg (Almanak 4. aug.).

Tidlig oppe for at reise til Faaborg, stor Ulyst, blev og skrev. Brev efter en frygtelig Kamp (Almanak 9. aug.).

På vejen hjem fra Fåborg den 2. august gjorde selskabet holdt i Kværndrup kro:

Da vi om Natten i Qværndrup fik nye Heste var jeg inde i Kroen, de fyenske Aviser, nylig ankomne, laae paa Bordet, i den jeg tog stod et Digt til mig; i hvor ubetydelig denne Ting isigselv var, det satte mig øieblikkelig saa levende mit hele Liv, det forsvundne og det nærværende for Øiet, de Kampe der vare kjæmpede og de Blomster og Frugter der alt hænge omkring paa Grenene for mig! (Brev til Henriette Collin 3. aug.).

Digtet, som HCA læste i Kværndrup kro, finder vi i Hempels Avis den 31. juli:

Til H.C. Andersen.

*Velkommen atter til de fyenske Vange,
Her Musers Sønner glad modtage Dig;
Her vi saa gjerne høre Dine Sange,
Din muntre Spøg og skjemtefulde Vid.
Her mange Minder fra de Dage taler
Du her henleved' i din Barndoms Tid.
Og mangen glad Erindring blidt fremmaler
De svundne Tider, for Din Sjæl forbi.*

*Tak! at Du kom herhid til Odins gamle Stad,
Dens Sønner glade Dig velkommen byde;
Stolt af at have frembragt Dig – hvis Qvad
Selv hen til andre fjerne Riger lyde.
Nu til de Lande, der hvor Sydens Sommer
Dig glad tilsmiler, snart Du iler hen;
Naar da igjen til Fødestavn Du kommer,
En Laurbærkrands, Du bringer med fra dem.*

X...

Den 11. august forlod HCA Glorup og rejste hjem til København.

1841 Siden hjemkomsten fra Italien i 1834 havde HCA haft planer om en længere rejse. Han ville atter til Italien, og den 31. oktober 1840 rejste han fra København med skib. Efter et længere ophold i Rom fortsatte han rejsen gennem Grækenland, Tyrkiet og Østrig; hjemrejsen gik over Hamborg og Kiel, hvorfra han den 13. juli 1841 sejlede til Årøund og derfra til Assens, hvor han overnattede hos agent Brøchner Bruun.

Med diligencen kørte han dagen efter over Vissenbjerg, hvor sognefogeden antog ham for at være missionær, til Odense, hvor han tog ophold hos familien Hanck. I de følgende dage aflagde han besøg hos Guldbrands, Reckes, Hansens⁶ og professor Koch, der havde forestået ombygningen af teatret og slottet og nu viste sin gæst rundt begge steder.⁷

Dagen efter ankomsten til Odense var der St. Knuds Marked, og det opfattedes

*St. Knuds Marked
på Heden (Sdr.
Boulevard)
omkring århundred-
skiftet*

åbenbart, som om han havde planlagt sin rejse således, at han kunne overvære markedet: „*Det var kjønt af Dem*“, *sagde en skikkelig fyensk Dame*, „*at De har indrettet Deres store Reise saaledes, at De ogsaa fik Markedet med; ja De holder dog af Odense, det har jeg altid sagt!*“! *See der saae jeg ud som Patriot!* (Mit Livs Eventyr).

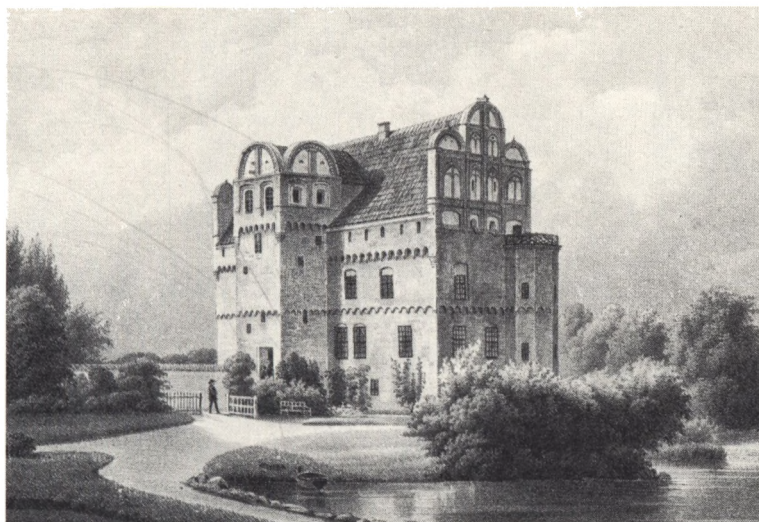
HCA har i dagbogen ikke noteret enkeltheder fra markedet, og han har da næppe taget del i festlighederne. Tværtimod giver han samme dag udtryk for ærgrelse over, at begge Odense-aviser havde bragt en notits om, at han var i byen, selv om han havde bedt både Ove Thomsen og Carl Bagger ikke omtale det.

Den 17. om aftenen kørte HCA sammen med „Doctoren“⁸ til Glorup, hvor han hvilede ud et par dage efter den anstrengende rejse. Dagen før hjemrejsen til København (20. juli) besøgte han justitsråd Lange på Ørbæklunde.

Det følgende år var HCA gæst på Glorup fra den 3. til den 23. august, og under 1842 opholdet her aflagde han besøg på en række af omegnens herregårde: på Lykkesholm den 6. og den 20. august, på Ørbæklunde den 15. august, på Egeskov den 16. august og på Hesselagergård og Broholm den 17. august.

Hamborg havde et par måneder forinden været hjemsoget af en voldsom brand, hvorved 4000 bygninger var blevet ødelagt, og HCA overvejede under opholdet på Glorup, om han herfra skulle rejse til Hamborg og se de mange ruiner. Collin rådede ham dog fra det, og HCA besluttede at rejse over Odense til Sjælland.

Tidligt om morgenen den 24. august rejste han da fra Glorup til Odense, hvor han aflagde visitter hos gamle venner (Carl Bagger, Schönheyders, Reckes, Hansens, fru Søborg, fru Guldbrand, jomfru Bunkeflod⁹ og politimester Klaumann).

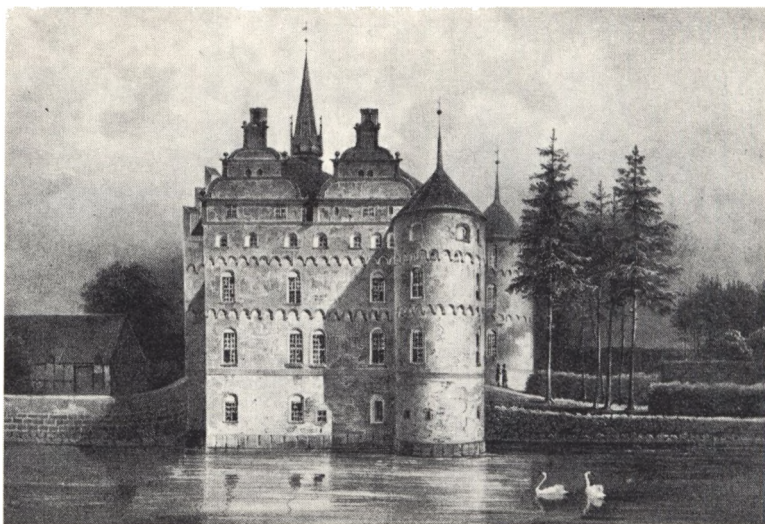
Hesselagergård, hvor H.C. Andersen aflagde besøg et par gange under ophold på Glorup i 1840'erne (stik af Richardt og Becker 1854)

Jagtbillede, malet 1843 af Storch, hvor vi finder flere af H.C.Andersens værter på de fynske herregårde: Etatsråd Lindegaard, Lykkesholm; (nr. 3 fra v.), lensbaron Holck, Holckenhavn; (nr. 4 fra v.), jagtherren, kammerherre Chr. Sehestedt Juul, Ravnholt (nr. 7 fra v.) og etatsråd Dons, Hesselagergaard (nr. 9 fra v.)

Han spiste til middag med *nogle kjedelige schleswig-holstenske Probenreutere* på hotel Postgården, hvor han også overnattede.

Carl Bagger benyttede straks lejligheden til at fortælle sine læsere om HCA's ophold på Glorup. *Nu kommer det da i Corsaren! ærgret mig, meget trist!* noterer han i dagbogen. Da han om aftenen på Postgården havde *drukket Viin og Punsch og seet paa den begyndende aftagende Maane over Kirkegaarden*, blev humøret noget bedre!

Egeskov, hvor H.C.Andersen aflagde besøg i 1842 og 1848 (stik af Richardt og Becker 1845).

Egeskøvs ejer, lensgreve F. S. Bille Brahe

Efter næste formiddag at have aflagt afskedsvisit-
ter kørte han med diligencen til Nyborg, og efter et
par dages ophold i Sorø ankom han til København
den 31. august.

Mindre end et halvt år efter kom HCA atter til 1843
Fyn; men denne gang passerede han for første gang
Odense uden at gøre ophold. Da han den 31. januar
1843 kom til byen, erfarede han, at man på teatret
havde planlagt en forestilling til ære for ham: *I de
fyenske Aviser læste jeg at „Fuglen i Pæretæet“,¹⁰
var i Søndags opført i Odense og at man ventede mig
der nogle Dage; da jeg kom til Odense, sagde Prinzlau¹¹
mig at Jomfru Sønderskou¹² havde, til Fredag, valgt
som Benefice: Mulatten og Bagger havde skrevet Prolog, det var arangeret for min
Skyld.* (Dagbogen).

HCA blev dog kun få timer i byen, *sendte Hilsener til Jomfru Sønderskou* og rejste
over Assens til Årøsund, hvorfra rejsen til Paris fortsattes næste dag.

Den 15. juni var HCA atter i København; men allerede den 23. rejste han til
Sorø, hvor han et par dage var gæst hos Ingemanns og Hauchs. Den 27. fortsattes
rejsen til Fyn, og her åbnede en ny herregård sine døre for den berømte digter.
Uden at gøre ophold i Odense fortsatte han til LANGESØ, hvor han i en halv snes
dage var gæst hos kammerherre, baron ADAM CHRISTOPHER HOLSTEN-CHARISIUS

*Langesø, hvor
H.C. Andersen til-
bragte nogle dage
i sommeren 1843
(stik af Richardt
og Becker 1853)*

*Langesøs ejer,
baron Adam Ch. Holsten-Charisius
(maleri af Gertner 1866)*

Baronesse Augusta Magdalene Holsten-Charisius, f. Friccius v. Schilden (maleri af C. A. Jensen 1826)

*Holstenhus' ejer, baron Hans Holsten
(maleri af Gertner 1844)*

(1793–1879). Baronen, der siden 1827 for faderen, admiral HANS HOLSTEN (1758–1849) havde bestyret baroniet Holstenhus, var gift med en slægtning til grev Rantzau på Breitenburg, hos hvem HCA på sin netop afsluttede udenlandsrejse havde tilbragt et par uger, og gennem hvem han havde lært familien på Langesø at kende.

En beskrivelse af *det prægtige Langensø* finder vi i et brev til Henriette Wulff, skrevet under det følgende ophold på Glorup:

Her er ganske en østerigsk Natur, Søen synes en Flod, Bakkerne hæve sig med Gran-

*Hindsgavl, som
H.C. Andersen
besøgte under ophol-
det på Langesø i som-
meren 1843
(stik af Richardt
og Becker 1857)*

Hindsgavls ejer,
kammerherre Niels Basse Fønss

skove, ganske Træer hænge ud over Vandfladen, her kan man ret vandre og synge „Waldeinsamkeit! ach ich möchte ich war weit“ – Gud bevares, nu bliver jeg med eet tydsk, det er jo skrækkeligt i disse schleswig-holsteinske Tider.

Almanakken fortæller, at han dagen efter ankomsten *kjorte en stor Tour fra Langesø*, og at han – vel sammen med sin vært – den derpå følgende dag var i Middelfart, hvor der var marked. Resten af dagen tilbragte han hos kammerherre Niels Basse Fønss på Hindsgavl. Udsigten fra gårdens park udover Kolding fjord var HCA meget betaget af:

Her er smukt, ikke sandt, det Punkt man seer op i Koldingfjord minder mig forunderligt om Bredderne ved Mælaren (Brev til Henriette Wulff 14. juli 1843).

Naar De reiser tilbage¹³ og kommer igjen til Middelfart, maa De endelig gaae eller kjøre op til Hindsgavl . . . og paa et Punkt der, har De den smukkeste Udsigt i Fyen, jeg troer næsten i Danmark, De maa see den . . . Jeg bliver gruelig heftig har De ikke seet dette lille Partie (Brev til Henriette Wulff 17. aug. 1848).

Den 3. juli var HCA i Odense for at se komedie. Der opførtes Bulwers „Lyoneserinden eller Kjærlighed og Stolthed“, og i anledning af dronningens fødselsdag blev der fremsagt prolog af mad. Werligh. Dagen efter var der middagsselskab på Langesø. Til stede var bl. a. sognepræsten i Vigerslev, Caspar Woller Lund, der inviterede HCA til at aflægge besøg i Vigerslev præstegård, og dette skete 2 dage senere. Under hele opholdet på Langesø skrev HCA på „Ahasverus“.

Den 7. juli kørte HCA med sine værtsfolk til HVIDKILDE, der ejedes af admiral Hans Holstens næstældste søn, baron FREDERIK HOLSTEN-LEHN-CHARISIUS. Her traf han bl. a. *den gamle Præst fra St. Jørgensgaard*, pastor C. J. Bredsdorff, som han havde besøgt under sit korte ophold i Svendborg i 1830.

Dagen efter gik turen videre til HOLSTENSHUS, og *hos Holstens var livligst*. Om dette *trede Pragt-Punkt i det fyenske Land* skriver HCA til Henriette Wulff:

Her er paa en Bakke, tæt ved Haven, et Panorama, som var man paa et Bjerg, milevidt seer man om sig, fra Als til Thorseng fra Odense Spiir til Assens Banker (14. juli 1843).

Den 9. juli var der *en Slags Folkefest paa Holsteenshuus: Et Par Hundrede Mennesker fra Svendborg og Faaborg vare samlede for at see lidt ud i Verden; de havde en skrækkelig Mængde Mad med, hele Kurve fulde, det var en Nydelse* (Samme brev).

*Hvidkildes ejer,
baron Fr. Holsten-Lehn-Charisius*

*Baronesse
Pauline Christine Holsten-Lehn-Charisius*

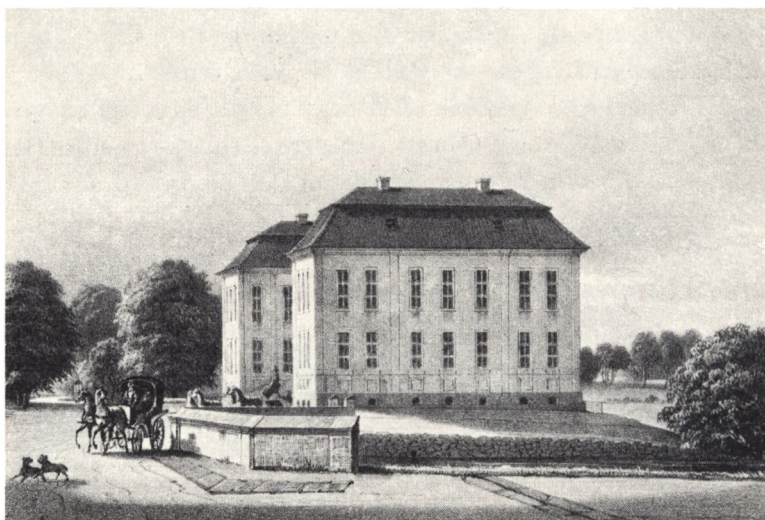
Almanakken giver følgende interessante oplysning: *Folkefest ved Holstenshuus traf sammen med Riborg hendes Mand og Børn, (det er 13 Aar).*

Dette første gensyn med Riborg Voigt kommenterer HCA ikke nærmere i brevene; men derimod fremgår det af almanakken, at han 2 gange under dette ophold på Sydfyn besøgte familien Voigt i Fåborg:

10. juli: Kjørt til Faaborg til Voigts.

22. juli: Besøgt Voigt i Faaborg.

Af et utrykt brev til Jonna Drewsen, dateret den 11. juli, fremgår det, at han

*Hvidkilde, hvor
H.C.Andersen
tilbragte nogle dage
i sommeren 1843
(stik af Richardt
og Becker 1844).*

samme dag, som han besøgte Voigts, måtte tage til Glorup (*Den gamle Exellense fra Glorup kom med Et jagende til Holstenschuus for at hente mig hjem til sig*), og at han derfor kun nåede at spise frokost sammen med familien Voigt, før han måtte fortsætte med greven.

Samme sommer skrev han til gengæld eventyret „Kjærestefolkene“, der af dr. Topsøe-Jensen karakteriseres som „et overgivent Farvel til hans ulykkelige Kærlighed“:

Og Toppen kom igjen til stor Agt og Ære, men Bolden hørte man intet om, og Toppen snakkede aldrig meer om sin gamle Kjærlighed; den gaaer over, naar Kjæresten har ligget flere Aar i en Vandrende og sivet, ja man kjender hende aldrig igjen, naar man møder hende i Skarnfjerdingen.

Fra den 10.–31. juli var HCA gæst på Glorup og Holstenschuus (10.–18. juli: Glorup; 18.–24. juli: Holstenschuus; 24.–31. juli: Glorup), hvorefter han rejste til Bregentved. Den 14. august var han atter i København, og kort tid efter indtraf en ny afgørende begivenhed i hans liv: mødet med og forelskelsen i den svenske sangerinde Jenny Lind.

Under det følgende års ophold på Glorup (13.–27. august) modtog HCA gennem 1844 landets statsminister en invitation fra kongeparret, der opholdt sig ved badene på Føhr. Han pakkede straks kuffert og forlod dagen efter Glorup og rejste – *uagtet mine Finantser aldeles ikke taalte denne Reise*, understreger han – over Odense, Assens og Flensborg til Føhr, hvor han var Christian VIII's gæst indtil den 8. september.

Den eneste oplysning om rejsen gennem Fyn finder vi i et brev til Jonas Collin den 29. august, hvoraf det fremgår, at HCA ikke gjorde ophold i Odense:

Tirsdagmorgen Klokken 5 tog jeg fra Glorup, traf i Odense Deligensen og rullede i Skylregn og Storm til Assens, Veiret var i den Grad stormende at flere Passagerer bestemte sig til at blive i Assens og ikke gaae over lille Belt, jeg og tre andre besluttede at følge Deligensen og i 3 Timer kastedes vi om paa den Smule Vand.

Under opholdet på Føhr indtraf en mærkedag for HCA:

Veed De hvad det er for en Dag for mig i Dag? Den 5 September kom jeg første Gang til Kjøbenhavn, det var 1819; i Dag er det netop 25 Aar siden; hvilken underlig Styrelse! jeg er saa sælsom blød om Hjertet derved; for 25 Aar siden kom jeg med min lille Pakke til Kjøbenhavn, en fattig, fremmet Dreng og i Dag har jeg drukket min Chokolade hos Dronningen, ved Taffelet siddet lige over for hende og Kongen . . . Det er virkeligt, som om en Drøm for mig Alt herovre; jeg er fra jeg kom, hver Dag ved Majestæternes Bord og hver Aften til Thee . . . Kjære, kjære Eduard! Det er Midnat, jeg kommer fra Kongen . . . Dronningen havde fortalt Kongen at det var i Dag en

Slags Jubelfest for mig etc. – Hans Majestæt kom derfor i Aften hen til mig i Stuen, yttrede sin Glæde over min Lykke, over hvad jeg havde overvundet og naaet, fortalte mig hvor kjært det var ham af Fremmede at høre min Erkjendelse ogsaa i Tydskland og gratulerede mig derpaa til denne Dag (Brev til Edv. Collin 5. sept. 1844).

På Føhr traf HCA hertugininden af Augustenborg, og hun inviterede ham til at tilbringe et par uger på Als (11.–29. september). Under opholdet her fik HCA oprejsning for en af sin tidligste ungdoms ydmygelser, idet han her traf biskoppen over Als og Ærø stift, dr. theol. STEPHAN TETENS, der i 1811–19 havde været stiftsprovst i Odense og helst ikke havde set vaskerkonens søn blandt sine konfirmander i foråret 1819:

Hertugen laant mig Vogn til Kjøretour; tog derfor hen til Biskop Tetens¹⁴ . . . det var sælsomt Livets Gang, komme som Hertuggæst, første Gang i hans Huus, hvor, da jeg var sidst, jeg kom som en fattig Dreng, han talte haardt til (Dagbogen 12. sept.).

Aldrig kunne den 14-årige Hans Christian have drømt om, at han engang skulle være gæst hos stiftsprovst Tetens; men nu var det gamle nag glemt, og den oprejsning, HCA fik ved dette besøg, betød måske lige så meget som daglig at have siddet til bords med konge- og hertugparret.

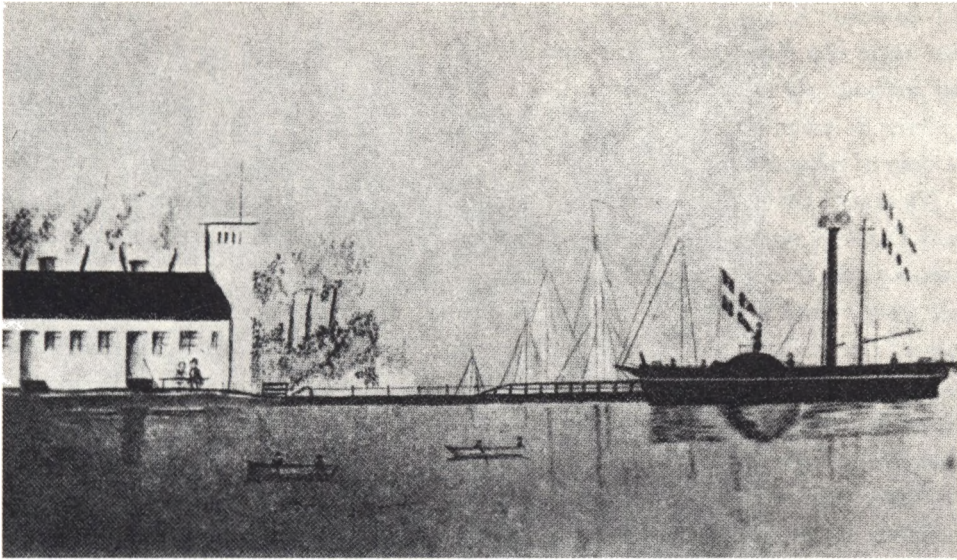
Med dampskibet „Caroline Amalie“ sejlede HCA den 29. september fra Flensborg; i Kallehave gik han i land for at slippe for Køge Bugt, og med vogn nåede han København næste dag.

1845 I 1845 passerede HCA Odense to gange: Efter ophold på Nysø, Bregentved, Korse-litze og i Sorø kom han den 12. juli til Glorup, hvor han i de følgende uger arbejdede så flittigt, at han følte sig *ordentlig angreben derved*.

Den sidste dag i måneden skulle der i Skanderborg afsløres en statue af Frederik VI, og HCA havde lovet at forfatte en sang, der skulle afsynges ved denne lejlighed. Den 27. juli kørte han til Odense, hvor han blev næste dag over, inden rejsen fortsattes over Snoghøj og Vejle til Skanderborg.

Samme dag, som han kom til Odense, blev han inviteret til taffel på slottet hos kronprinsen, og dagen efter var han til middag hos prokurator Søren Hansen i anledning af sønnens fødselsdag. Den 29. marts kørte han med diligence til Middelfart, besøgte kammerherre, oberst H. C. Riegels, der ejede Snoghøj, og *laae slet i Værtshuset* (∩: Snoghøj kro).

Det er et ret trist billede, dagbogen giver os af HCA's korte ophold i Odense den 10.–11. november samme år. Han agtede sig ud på en af sine længste udenlandsrejser (Tyskland, Østrig, Italien, Schweiz, Frankrig; hjemkomst til København 14. oktober 1846), og inden den egentlige afrejse ville han samle kræfter på Glorup: *Mandag den 10. Klokker 8¹/₂ kjørt fra Glorup . . . Kom Klokker 12 til Byen, søgte for-*

„Maagen“ lægger ind til Arøsund. Når H.C.Andersen rejste til udlandet, benyttede han ofte overfarten Assens-Arøsund (Willemoesgården)

gjæves Cronprindsen, fandt Dr. Guldbrand ligge af Podagra, spiste til Middag hos Hansens. Drev om og gjorde Vesitter . . . Det er Mortens Aften i Aften, hele Byen lugter af Gaasesteeg; Justitsraad Andersen¹⁵ vilde have mig der om Aftenen; jeg blev hjemme, gik tidlig i Seng.

Tirsdag 11. Sov slet; en elendig Seng, Lagnen ere som Haandklæder, de rulle sammen under een; jeg vaagnede ved en Stikken . . . som jeg troede en Torn; min Angst min Liden; hele Morgenstunden i Kamp om jeg skulde søge Læge. I et særdeles ilde Humeur reiste jeg fra Odense Klokken 1³/₄ ingen Glæde ved det Hele, jeg som igaar var livsglad og Gud taknemlig.

I „Mit Livs Eventyr“ beretter HCA i forbindelse med dette ophold i Odense kun om en spadseretur til Tolderlund:

I min Fødeby, det gamle Odense, blev jeg kun een Dag, jeg følte mig mere Fremmed der, end i nogen af Tydsklands store Byer; som Barn var jeg eensom, har derfor ingen Barndomsvenner her; de fleste Familier, jeg her havde kjendt, ere døde, ganske nye Slægter gaae om i Gaderne, der ogsaa ere forandrede . . . Alt er forandret. – Jeg gik een af mine Barndoms-Vandringer, ud til Maria-Høj, der havde tilhørt den Iversenske Familie, denne selv var spredt ad, ubekjendte Ansigter viste sig for mig bag Ruderne. Hvor mange Ungdoms-Tanker bleve ikke vexlede her; en af de unge Piger, Henriette Hanck, som stille, med lysende Øine, dengang lyttede her til mine første Digte, da jeg som Discipel fra Slagelse og senere som ung Student kom her, sad nu langt mere stille i

det larmende Kjøbenhavn . . . Hendes Barndoms Hjem ved Odense Canal, her hvor den første lille Kreds havde givet mig Hyldest og Glæde, besøgte jeg; Alt var mig nu der fremmed, jeg selv en Fremmed.

Over de triste tanker i forbindelse med gensynet med fødebyen hviler der dog et skær af taknemlighed over for den, der havde gjort hans skæbne så forunderlig:

Nu er jeg i Odense, min gamle By, hvor jeg løb som fattig Dreng med bare Fødder og med Træskoe; naar jeg seer ned af Gaden tænker jeg, som Aladdin. „Der nede gik jeg, som en fattig Dreng!“ Vor dog vor Herre har været god mod mig, forunderlig god mod mig fremfor mod Tusinde, jeg begriber ikke min Lykke! hvorfor skal jeg have faaet saa meget? Det er Festdag i Aften, det havde jeg slet ikke tænkt paa, i Kjøbenhavn holder man heller ikke denne Aften hellig, (ved hellig forstaaes at spise Gaasesteg); det er i Aften Mortensaften; hele Odense lugter af Gaasesteg, jeg har ordentlig faaet Barndoms Erindringer derved (Brev til Edv. Collin 10. nov. 1845).

Næste dags middag forlod HCA Odense og rejste over Assens og Åbenrå til Gråsten, hvor han inden sin udenlandsrejse aflagde besøg hos hertugen af Augustenborg. Hjemrejsen i oktober det følgende år bragte ikke HCA til Odense.

1847 I 1845 var en engelsk udgave af „Improvisatoren“ udkommet, og da flere af eventyrene ligeledes forelå i engelsk udgave, besluttede HCA sig til at foretage en rejse til England. Rejsen indledtes med et par ugers ophold på Glorup (14. maj–1. juni 1847), hvor det regnfulde vejr holdt ham hjemme på gården og bevirkede, at han kunne gøre „Ahasverus“ færdig og *øve sig i det engelske Sprog*. Den 1. juni kørte han sammen med godslægen og dennes familie til Odense, hvor han *i høieste Grad kjedede sig* (dagbogen 2. juni). Alle folk var på benene i anledning af skyttelaug; men HCA havde ikke lyst til at deltage i festlighederne og *blev hjemme fra Stadsen*:
Det er i Dag Odenseernes berømteste Dag i hele Aaret, det er „Skyttelaugs-Dagen“, som jeg har omtalt i O. T.^{15a} Alle Mennesker strømme der ud, det er lidt uden for Byen, men jeg er efter Kjørselen saa øm – De begriber – og jeg bliver paa Postgaarden (Brev til Edv. Collin 1. juni).

HCA har forinden i brevet meddelt, at han har *faaet en Byld igjen paa samme Sted, som i Rom og som i Vinter – og altid paa dette „sædelige Sted“!*

De eneste, han aflagde visit, var jomfru Bunkeflod, fru Søeborg og prokurator Hansens, hos hvem han var inviteret til middag. Da *Drengene ud paa Aftenen drog forbi med Skiven som i gamle Dage*, mindede en enkelt lille episode ham om barndommens trængsler:

. . . saae i Odense Skyttelaugsglæden, som i min Barndom var den deiligste Dag; en ny Drengslægt kom, som i hiin Tid, da jeg var lille, bærende paa den gjennemskudte Skive; hele Vrimlen svingede grønne Grene . . . den samme Jublen, den samme Træng-

*Smededrengene
bærer skiven hjem
efter endt skydelag
(Odense bys museer)*

sel – hvor ganske anderledes saae jeg det nu. – Dybt Indtryk gjorde paa mig en stakkels halvfjollede Knøs udenfor mine Vinduer; hans Ansigt var ædelt formet, Øinene glandsfulde, men der var noget Forstyrret i den hele Person, og Drengene drillede og jagede ham. Jeg tænkte derved paa mig selv, min Barndomstid, min sindssvage Bedstefader, om jeg var bleven i Odense, sat der i Lære, om ikke Tid og Forhold havde sløvet de Phantasiens Kræfter, som da saa mægtig fyldte mig, eller jeg ikke havde lært at smelte sammen med hele min Omgivelse, hvorledes var jeg maaskee da bleven betragtet? Jeg veed ikke, men Synet af denne ulykkelige, jagede Fjollede udenfor mit Vindue fik mit Hjerte til at banke stærkt, min Tanke og Tak fløi mod Gud for hans Naade og Kjærlighed mod mig („Mit Livs Eventyr“).

HCA følte sig fremmed i sin fødeby og ville gjerne afsted paa det hurtigste, og allerede næste dag forlod han byen. Over Assens kom han samme dag til Årøsund, hvor han for at træffe Dampskibet Løven maatte overnatte, men havde det særdeles vel hos Agent Bruuns (postmester og transportforvalter i Årøsund, agent Hans Chr. Hansen Bruun), hvorfra rejsen næste dag fortsattes til Kiel.

I godt 4 måneder nød HCA godt af sit voksende ry i England og Skotland, et ophold, som han i „Mit Livs Eventyr“ betegner som *mit Livs rigeste Solskinsdage*,

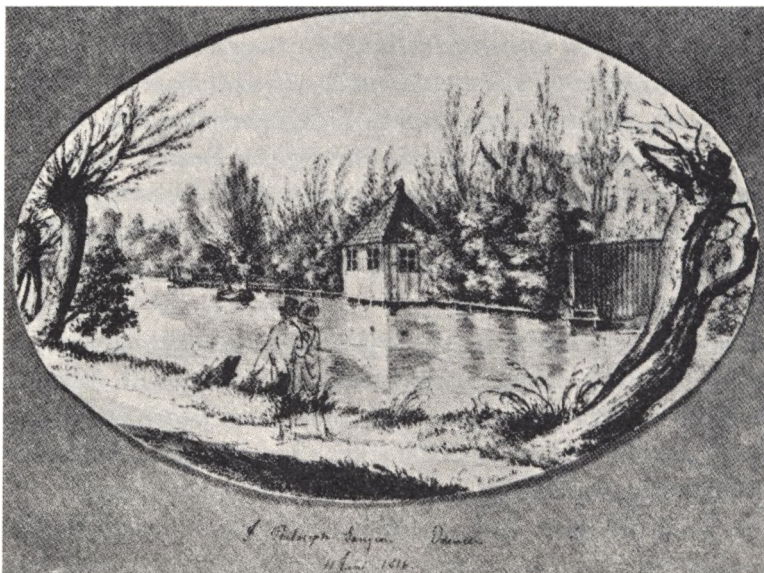
Hæderens og Erkendelsens fuldeste Maal. Heller ikke denne gang bragte hjemrejsen ham til Odense.

Det er ret triste indtryk, vi får af HCA's kortvarige ophold i fødebyen i 1840'erne. Han følte sig ikke hjemme i Odense, og bekendtskabskredsen udvidedes da heller ikke i disse år. Familien Hanck var som nævnt flyttet til København, og familiens omgangskreds blev mindre for hvert år: adjunkt Hancks to nærmeste kolleger, adjunkterne Kalkar og Kofoed-Hansen, forflyttedes i henholdsvis 1843 og 1849, og redaktør Ove Thomsen forlod Odense i 1847; herredsfoged Chr. Falbe var død i 1838, og i årene 1846–51 døde Carl Bagger, generalkrigskommissær Abrahamson, biskop Faber, herredsfoged Knutzen, stiftsfysikus Guldbrand, fru Knutzen og fru Guldbrand.

1850 I krigsårene 1848–51 opholdt HCA sig ofte på Glorup.¹⁶ Her var han krigsskuepladsen på nært hold, og her havde han lejlighed til at høre de indkvarterede soldater berette om krigshandlingerne. Så optaget af indkvarteringen på gården var han, at han ikke kunne tage imod en invitation fra stiftsfysikus Kaiser,¹⁷ Odense, der var på besøg på Glorup den 12. maj 1848.

Kun i forbindelse med ét af sine 5 ophold på Glorup i disse år passerede HCA Odense:

Efter et besøg i Sorø i maj 1850 var han rejst over Århus til Silkeborg, hvor han et par uger var gæst hos Michael Drewsen. Den 6. juni rejste han over Horsens og

*Filosofgangen med
bispens lysthus
(tegning af J. H. T.
Hanck 1816,
Nationalmuseet).*

Biskop P. C. Steenersen Gad

*Emil Aarestrup,
stiftsfysikus i Odense 1848–56*

Købmand Ludvig Limkilde

Vejle til Fredericia, hvor han opsøgte kommandanten og af ham fik adgang til fæstningen og krigergravene, som han under sit korte ophold i byen besøgte 3 gange! Den 8. juni besøgte han kammerherre Riegels og overnattede på Snoghøj kro. Tidligt søndag morgen kørte han med diligencen til Odense, hvor han tog ind på hotel Postgaarden.

Under opholdet i Odense aflagde han besøg hos biskop Gad,¹⁸ i hvis lysthus man drak kaffe – *gamle Tanker kom* – hos prokurator Hansens, Schönheyders, stiftamtmand, baron Chr. Bille Brahe¹⁹ og hos *gamle Foersoms*.²⁰ Dagen før havde han på gaden truffet sønnen, skuespilleren Christen Foersom (se s. 94), og da han erfarede, at *Manden var næsten stok døv, Konen blind*, besluttede han at glæde dem med en visit. Endelig spiste HCA om mandagen frokost hos digteren Emil Aarestrup, der – som HCA noterer i dagbogen – havde *12 Børn og en smuk Kone*.

EMIL AARESTRUP (1800–56) virkede som stiftsfysikus i Odense fra 1848 til 1856. Fra 1827, hvor han tog medicinsk embedseksamen, og indtil han udnævntes til stiftsfysikus i Odense, havde han været praktiserende læge i Nysted og Saksøbing. Eftersom HCA hverken nævner hans navn i „Mit Livs Eventyr“ eller i breve før 1850, er det sandsynligt, at de ikke har truffet hinanden før under HCA's besøg i Odense i 1850.

Det var for øvrigt i Aarestrups embedstid i Odense, at der udbrød kolera. Ikke blot i hovedstaden, men også i flere af provinsens byer greb sygdommen voldsomt om sig; således konstateredes i Svendborg ca. 200 tilfælde, deraf halvdelen med dødelig udgang. Da det i Odense rygtedes, at der var konstateret kolera i Villes-tofte, trådte Aarestrups „alarmberedskab“ i funktion: Han havde inddelt byen i 8 kvarterer, og ansvaret for de enkelte kvarterer overdroges straks byens 6 læger.

Om besøget hos Aarestrup noterer HCA i dagbogen kun, at de *talte om Poesi*, og at han *klippede den lille to Dukker*. Besøget finder vi yderligere omtalt i et brev fra Aarestrup den 7. juli til urtekræmmer Chr. Petersen²¹:

H.C. Andersen besøgte mig forleden og forfriskede mig virkelig nogle Timer. Han klippede Svaner, Blomsterpiger og groteske Billeder til Børnene, og flagrede derpaa til Glorup.

Det havde været HCA's mening at blive et par dage i Odense, eftersom det var 9 år siden, han havde haft et ophold i byen af flere dages varighed; men han var allerede træt af at være der:

Ligge i Postgaarden gad jeg ikke, kunde jeg ikke, jeg tog altsaa igjen Extra-Post, dog denne Gang fik jeg her en lille Vogn med een Hest og naaede Glorup til Middagstid (Brev til Edv. Collin 11. juni 1850).

Efter ca. 4 ugers ophold på Glorup kørte han den 5. august til Svendborg, hvorfra han næste dag med dampskib sejlede til Gåbense og derfra med dagvognen kørte til Korselitze.

Opholdet i Svendborg, hvor han logerede hos „Madam Madsen“²² og om aftenen var til middagsselskab hos byfogeden, var han lidet tilfreds med:

Byfogeden Jessen . . . havde i Vertshuset skaffet mig det bedste Logi, jeg havde en heel luftig Sal, men op ad Dagen kom mange Reisende, og blandt disse Biskop Gads, de bleve indquarterede i to smaa Huller ud til Gaarden og da Fruen sukkede derover, maatte jeg naturligviis tilbyde mit bequemere Locale, som hun tog imod og jeg kom nu i en tyve Graders Hede ind i et lille bitte Kammer, hvor der var fæle Dyner i Sengen, Søvn var der ikke at tænke paa; om Natten kom flere Gjæster og da der intet Steds var Plads, leirede de sig med lystig Snak lige udenfor min Dør; det var en ynkelig Nat (Brev til Jonas Collin 11. aug. 1850).

Bedre blev det ikke, da HCA skulle om bord næste morgen:

Nu blev Klokken 8, den blev 9, den blev 10; Ingen kunde begribe hvad der opholdt Dampskibet; vi sad i brændende Sol, og først Klokken 11 kom Skibet, der paa Als havde maatte vente efter Kul og saa gik farten til Gaabense (Samme brev).

1853 Først 3 år senere passerede HCA atter Odense; men da skete det til gengæld 3 gange i løbet af kort tid:

Den 20. juli var HCA som nævnt inviteret som gæst til grev Moltkes-Hvitfeldts sølvbryllup, og den 15. forlod han Silkeborg, hvor han i 3 uger havde været gæst hos Michael Drewsen, og sejlede med dampskib fra Horsens (Klakring) til Bogense. I Odense var der St. Knuds Marked, men HCA gjorde ikke ophold og nåede Glorup samme aften.

Som nævnt var stemningen under dette besøg på Glorup ikke den samme som

under tidligere ophold, og HCA gik derfor gjerne til Silkeborg, uagtet Reisen herover og der tilbage, er en Udgift man kunde have reist ned til Dresden for.

Det havde været hans plan at forlade Glorup den 1. august tidligt om morgenen og over Bogense nå Horsens samme dag, altså uden ophold i Odense; men da der aftenen før hans afrejse var arrangeret koncert²³ på Glorup, hvor der bl. a. skulle opføres musik, komponeret i anledning af sølvbrylluppet, og han først kom til ro efter midnat, udsatte han afrejsen. Den fandt først sted ved middagstid, og han besluttede da at overnatte i Odense og først næste dag fortsætte med diligence over Snoghøj til Silkeborg.

Også under dette korte Odense-ophold var HCA præget af *Colera-Angest*:

Jeg tog til Odense og overnattede for at træffe Posten til Jylland, i Odense var to Cholera Tilfælde sagde man, jeg sov slet og havde, naturligviis strax Knibe i Maven, der i den Grad, ved min Indbildning, tog til, saa at Reisen til Middelfart var en Tortur, Vandet sprak mig ud af alle Lemmer; men da jeg stod paa jydsk Grund var det, som den onde Plageaand foer hen, jeg følte mig rask og har Gud være lovet følt mig saaledes siden (Brev til Edv. Collin 7. august).

Efter at jeg i Odense havde afleveret Brevet til Dem, gik jeg endnu mange Timer før Posten kom, som jeg skulde med, jo længere jeg gik, jo mere ilde følte jeg mig, min Phantasia bearbejdede saaledes min Mave, der havde lidt Skjæren at jeg tilsidst fik Angest for Cholera, der under Reisen til Middelfart tog saaledes til, som om det var en ond Mare, der reed mig (Brev til Henriette Wulff 15. aug. 1853).

HCA havde da også måttet søge læge, før han om eftermiddagen kørte med diligencen til Middelfart. Riegels på Snoghøj traf han ikke hjemme, og han passerede da Lille Bælt sent om aftenen og kom klokken 2 om natten til Vejle.

Efter endnu et længere ophold hos familien Drewsen sluttede HCA sin sommerferierejse og rejste hjem til København. Den 7. september, hvor han overnattede i Snoghøj, hørte han i kroen om kolera i Odense, og derfor blev opholdet i Odense meget kort:

Paa Veien derhen hørte vi at der var Cholera i Odense, som ikke satte os i godt Humour, men der var nu intet andet for end at komme der; vi vilde da strax gaae videre, men i Odense vilde de ikke indrømme at Sygdom var der, men forsikkrede at den derimod var i Nyborg, saa blev vi da, men jeg havde det Uheld at da jeg om Morgenens vaagnede i min Seng opdagede jeg, ved den Kulde jeg følte, at Pigen havde glemt at sætte Krogene fast paa Vinduerne, og at jeg havde sovet for eet der stod aabent, De kan troe jeg blev forfærdet; Reisen over Beltet var heller ikke god og vi kom saa seent til Sorø at Alle vare i Seng saa at jeg maatte tage ind i Vertshuus; dette var aldeles opfyldt og jeg fik Plads i en ækel gammel Sal, der var halvopfyldt med nye Meubler, som udbredte en skarp Lugt, saa at mine Øine løb i Vand, jeg fik nogle fæle Dyner at ligge paa,

sov ikke, havde Kulde i Kroppen og var ængstelig (Brev til Jonas Collin 10. sept. 1853).

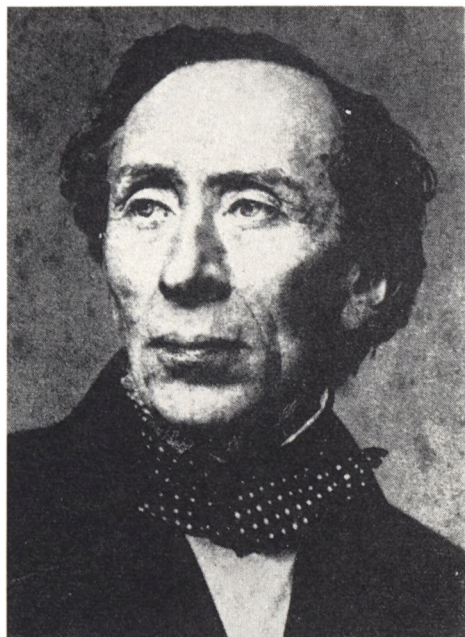
Der skulle nu gå 6 år, før HCA atter passerede Odense. I de mellemliggende år var han 3 gange på Glorup (september 1855, august 1856, august 1858); i sommeren 1855 var han på Basnæs, der blev det herresæde, han oftest gæstede i sine sidste år, og hver sommer var han på en større udenlandsrejse. De 3 ophold på Glorup i disse år dannede alle afslutningen på en rejse i udlandet.

1859 I sommeren 1859 foretog HCA en længere Jyllandsrejse (1. juni–13. sept.). Den 11. september finder vi noteret i almanakken: *Fra Kolding over Korsøer til Sorø*, den 13.: *Fra Sorø til Kjøbenhavn*, den 12. intet. Eftersom Odense ikke nævnes, er det sandsynligt, at han den 11. blot har passeret byen, og at han samme aften er nået til Sorø, hvor han er blevet hos Ingemanns den følgende dag. Det er for øvrigt den eneste gang, HCA passerer Odense uden at nævne byens navn i dagbog eller breve.

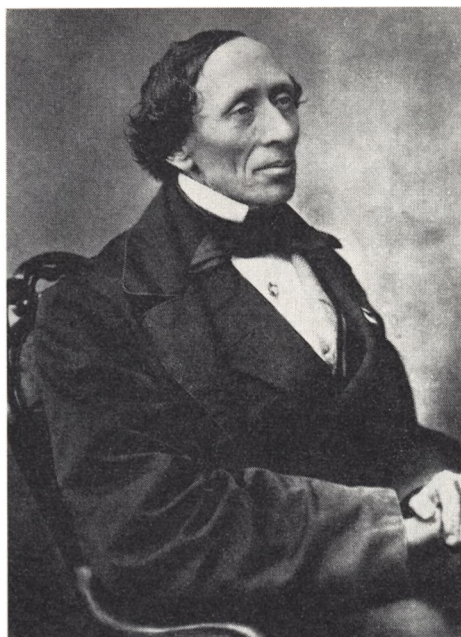
1860 Efter udenlandsrejsen i 1860 (26. maj–23. november: Tyskland, Schweiz) førte tilfældigheder HCA gennem Odense på hjemrejsen. Fra Dresden havde han den 2. november skrevet til Edv. Collin, at han ville *kjøre med Deligensen over Fyen*, hvis der ikke var dampskib i Flensborg, og det må åbenbart ikke have været tilfældet.

Om middagen den 9. november kom han over Årøsund-Assens til Odense, hvor han *tog ind paa Gjestgivergaarden*²⁴ og fik et koldt *Værelse over Porten*. Ingen af de tidligere venner var tilbage; ene måtte han sidde i sin barndomsby:

I Fredags Middag naaede jeg Odense, hvor jeg ikke har været i 18 Aar, jeg vilde engang igjen see min Fødeby, men „hvor forandret“! ja den var blevet en meget net By, pyntet og glattet, men uendelig kjedsommelig. Alle de gamle Huse vare revne ned og slikkede firkantede Kasser reiste istedet. Det Huus hvori jeg havde tilbragt min Barndom, havde faaet een Etage til og store Ruder; hvor mine Forældres lille Stue laae, gik nu en lang Gang. Ingen kjendte jeg. Biskoppen, som jeg søgte, var netop reist en Time forud; ganske ene gik jeg om i Fødebyen, ganske ene sad jeg paa Postgaarden, medens jeg i Udlandet i alle store Byer omringes af Venner og opmærksomme Mennesker. Jeg følte mig veemodig, og var en Fremmet i Hjemmet. Odense var mig som en By, jeg engang havde læst en Deel om og nu da jeg kom her fik jeg et ganske andet Indtryk. Jeg lod mig vise det nye Theater, de nye Bygninger²⁵ Nebelong har reist, gik som Reisende omkring og da jeg derpaa søgte til Kirkegaarden for at hilse paa gamle Navne, vare ogsaa disse borte, jeg saa ukjendte Navne, ukjendte Grave. Et Sted, i Gaden, aabnede man et Vindue og saae ud efter mig, man havde der kjendt mig, men jeg veed ikke, hvem der boede (Brev til Henriette Collin 11. nov. 1860).

H.C.Andersen (fotografi 1860)

H.C.Andersen (fotografi 1865)

Pøtenphants Selskab gav om aftenen skuespil på teatret; men HCA *gad ikke gaae at see det og besluttede at tilbringe Aftenen hjemme i Ro* (dagbogen 9. november). Den næste formiddag aflagde han besøg hos prokurator Hansens enke og fik *det nye Theater i Kongensgade, en Slags Tivoli* (varietéen Pantheon)²⁶ forevist af teatrets stifter, købmand Ludvig Limkilde og Fyens Stiftstidendes redaktør, Jul. Chr. Gerson. Over middag kørte HCA med diligencen til Nyborg – *Gerson med sin Kjæreste kom at følge tilvogns.*

Der skulle atter gå nogle år, før HCA kom til Odense. I juli 1862 begav han sig 1863 sammen med Edv. Collins søn ud på en længere udenlandsrejse (Tyskland, Schweiz, Frankrig, Spanien, Gibraltar, Tanger). På hjemrejsen skiltes de i Neumünster, og HCA rejste over Flensborg, Årøsund-Assens til Odense, hvortil han ankom søndag den 29. marts om middagen:

Jeg fik mod Comedie Tid Lyst at gaae i Theatret til Nestroy „Han gaaer paa Comers“! . . . jeg sad fremmet mellem Fremmede i min Fødeby . . . efter 3de Act gik jeg, senere hørte jeg at der efter Stykket skulde have været bragt mig et Hurra (Dagbogen 29. marts).

Et par visitter næste formiddag satte ham i bedre humør og synes at have lagt grunden til en ny bekendtskabskreds i Odense og dermed et bedre forhold til byen:

Det første tog over Fyn passerer Søndergårds skove (efter skitse af I.C.Schrøder, Illustreret Tidende 8. okt. 1865).

Ved en efterfølgende frokost i bispegården var redaktør Gerson til stede, og ved denne lejlighed omtales for første gang, at der i Odense burde *gjøres en Fest* for HCA. Denne slog det hen, men aflagde dog på vej fra bispegården besøg hos pastor Ludvig Helweg,²⁷ *der var Een af Indbyderne*, hvilken bemærkning i dagbogen tyder på, at der allerede før HCA's besøg hos biskoppen havde været fremsat forslag om, at Odense by skulle fejre sin berømte søn ved en fest. HCA tilføjer i dagbogen, at han – før han rejste over middag – blev opsøgt af borgerrepræsentationens formand, etatsråd W. N. Petersen, der fremførte, at HCA i København havde lovet ham, at han engang ville *modtage sin Fødebyes Hyldest*. Ved afrejsen lovede HCA da, at han under et af sine næste ophold på Glorup *skulde besøge Odense*.

HCA var gæst på Glorup både sommeren 1863 og sommeren 1865; men under intet af opholdene aflagde han besøg i Odense eller kontaktede nogen af initiativtagerne til den omtalte fest. Besøgene på Glorup i disse år var for øvrigt af kortere varighed. I sommeren 1863 havde han været gæst hos konsejlspræsident, lensgreve C. E. Krag-Juel-Vind-Frijs på Frijsenborg, og selv om *Opvarningen paa Glorup var fortræffelig* og han *havde det som Søn paa Gaarden*, kom Frijsenborg og Basnæs til at overtage den rolle, som Glorup hidtil havde spillet for ham.

1866 Fra den 31. januar til den 9. september 1866 var HCA atter på rejse i udlandet (Tyskland, Holland, Belgien, Frankrig, Spanien, Portugal), og både på ud- og hjemrejsen passerede han Odense.

Den 7. september 1865 var jernbanen Nyborg-Middelfart blevet åbnet, og den 1. februar 1866 rejste HCA *fra Korsøer, over Fyen, gennem Hertugdømmerne i herlig Fart*. Denne gang var der altså ikke tid til at gøre ophold i Odense:

Det interesserede mig at flyve med Damp hen over min Fødeø, og navnlig laae Odense som aldeles forvandlet, Banen løber tæt forbi Slottet; jeg saae paa Stationen at flere kjendte mig. Fra Middelfart gik jeg med det lille Dampskib „Lille Belt“ til Kolding (Brev til Edv. Collin 3. febr. 1866).

På hjemrejsen kom HCA den 6. september til Odense, hvor han som sædvanlig tog ind på Postgaarden. For en gangs skyld omtaler han opholdet i „Mit Livs Eventyr“; men det afveg da også på et væsentligt punkt fra de tidligere i denne lange periode. Straks efter ankomsten til byen opsøgte han biskop Engelstoft, og sammen med ham „genså“ han byen:

Bispen gik med mig ud af Munkemølle forbi det lille Sted hvor mine Forældre tidligere have boet. Møllen var nu ny; Munkemose en smuk Eng; vi gik over Nonnebakken til den nye Deel af Byen (Dagbogen 6. sept.).

Det nye kvarter, HCA omtaler, er Albani-kvarteret syd for Odense å, der var blevet anlagt i årene efter 1858, hvor den nye Albani-bro var blevet åbnet. Sammen besøgte de her stiftamtmand Unsgaard, der boede på hjørnet af Albanigade og Kronprinsensgade.

Den næste formiddag aflagde HCA besøg hos etatsråd W. Petersen og pastor Helweg, og redaktør Gerson opsøgte ham senere på Postgaarden – netop de 3 personer, han havde truffet under sit korte besøg i byen 3 år før, og som havde haft planer om at arrangere en fest for ham!

Hos biskoppen var der inviteret middagsgæster, og for første gang i vel 25 år var en række af byens honoratiores samlet om byens berømte søn. Til stede var bl. a. etatsråd W. Petersen, sparekassedirektør Urban Hansen, adjunkt P. C. Nielsen, generalkrigskommissær P. A. Scholten og etatsråd C. F. A. Schlegel, *der kom i fuld Galla med alle sine Ordener*. Stiftamtmanden havde sendt hilsener og beklaget, at han på grund af sygdom ikke kunne være til stede. Under middagen udbragte biskoppen hædersgæstens skål, og borgerrepræsentationens formand hyldede den, *der var udgaaet fra Borgerklassen* og nu var *Danmarks berømteste Mand og en Stolthed for Odense*. De ord havde HCA glædet sig over at høre mange gange; men for første gang lød de i hans fødeby – og for første gang i par årtier *fulgte en Mængde Venner i Fødebyen ham om Eftermiddagen til Banegaarden*.

Derimod nævner HCA ved denne lejlighed intet i dagbogen om den hyldest, der 3 år tidligere havde været tale om, at byen skulle give ham. Det var heller ikke tilfældet, da han et halvt år senere passerede byen på vej til Verdensudstillingen i Paris. Ud på aftenen den 11. april kom han, efter for første gang at have tilbagelagt strækningen København–Odense på én dag, til byen og fik på Larsens hotel *et stort koldt Værelse ud til Korsgaden*, hvor han *frøs uagtet der fyredes i Kakkelovnen*. Før han næste dags middag forlod byen, spadserede han med biskoppen langs åen og spiste derefter frokost i bispegården.

Til gengæld fortæller HCA Edv. Collin i et brev den 15. september, at vennerne i Odense havde taget initiativet til at markere det sted, hvor han havde haft sit barndomshjem:

Jeg har faaet et Brev fra Odense; mine Venner der ville, i det Huus de antage for mit Fødehuus nu lade indmure en Steen hvorpaa bliver at læse at jeg er født der; det er meget venligt; men jeg synes dog det er bedst at udsætte det til efter min Død.

Den omtalte mindeplade afslørede dog først på HCA's 70-års fødselsdag den 2. april 1875.²⁸

Det var først efter HCA's besøg i Odense under hjemrejsen fra Verdensudstillingen (se s. 9 f), at idéen med at bringe ham en særlig fynsk hyldest blev aktuel. Efter 25 års forløb havde han atter fået en personlig forbindelse med byen, og fra da af kan vi atter i dagbøger og breve finde udtrykket *mine Venner i Odense*.

I sit brev til Henriette Collin den 11. november 1860 havde HCA skrevet, at han i 18 år ikke havde været i sin fødeby, men at han nu *saae den igjen*. Selvfølgelig skal dette ikke tages bogstaveligt! Adskillige gange havde han som nævnt passeret byen eller overnattet på hotel Postgaarden for at fortsætte rejsen den følgende dag. Med denne bemærkning har han derimod ment, at han siden 1841, hvor familien Hanck flyttede til København, ikke havde haft et flerdages-ophold i byen, – at han i disse mange år egentlig ikke havde haft kontakt med nogen i byen. Havde han nu og da haft et par timer til sin rådighed i byen, havde han besøgt de få, der var tilbage af den hanckske omgangskreds; men omkring 1850 var de så godt som alle borte. Oftest sad han da blot på Postgaarden og *kjedede sig*. Rammende har han selv givet udtryk for sit forhold til Odense i disse mange år: *Fremmet sad jeg mellem Fremmede i min Fødeby*.

Besøget i bispegården den 30. marts 1863 skulle bevirke, at forholdet mellem digteren og hans fødeby ændredes, og det er først og fremmest biskop Engelstofts fortjeneste, at det triste indtryk, HCA havde haft af byen lige fra begyndelsen af 1840'erne, ikke skulle blive hans sidste. Med dette besøg i bispegården blev grundlaget lagt til et nyt afsnit i forholdet mellem HCA og Odense.

Mit Livs skjønneste Fest . . .

(Udnævnelsen til æresborger i Odense den 6. december 1867)

Jeg er dybt bevæget ved at erholde en Hæder, jeg betragter som en af de største, der i dette Liv kan forundes mig, havde HCA svaret biskop Engelstoft, da han i midten af november 1867 officielt fik meddelelsen om den forestående udnævnelse til æresborger i Odense, og nu var det store øjeblik kommet, hvor byens æresgæst skulle modtages. Under rejsen fra København havde vejret været koldt og stormfuldt; men vinden havde nu lagt sig, og solen skinnede, da toget fra Nyborg kl. halv et kørte ind på Odense banegård.

Rystende af kulde trådte den stærkt forkølede digter ud på perronen, og for et øjeblik glemte han, at han var *geneert af Tandstumperne som gjøre ondt og de kunstige Overtænder, som ikke ville sidde fast* (Dagbogen 4. dec.).

Nogen stor modtagelse havde HCA ikke ønsket skulle finde sted, og han blev da på banegården kun modtaget af biskop Engelstoft og formanden for Odense Haandværkerforening, hofskomager Hans Gredsted. HCA kørte straks til bispegården i Klaregade, hvor han under det forestående ophold fik *en stor Stue ud til den forreste Gaard og et lille Sovekammer ud til Haven* stillet til disposition.

Om aftenen var der til ære for HCA middagsselskab i bispegården, og til stede var en række af byens honoratiores, bl.a. stiftamtmand Unsgaard, stiftsprovst Damgaard, borgmester Mourier, oberst Vaupell, etatsråd Schlegel, overlærer Kragh og adjunkt Nielsen

Æresgæstens skål blev selvfølgelig drukket; men humøret hos denne var desværre ikke det bedste. Bestandig skulle han passe på de løse overtænder, og han havde *saa mange Gigt-Smerter i Ryg og Bryst, at det halve kunde være nok*. Kun med nød og næppe underholdt han gæsterne med et par af sine eventyr.

Gigt og tandpine truede med at spolere hele festen, og som natten forud blev det kun til få timers søvn. Hypokonder var han, og naturligt finder vi en nær forbindelse mellem hans sjælelige og legemlige tilstand. Med det forestående i tankerne følte han sig *aandelig meget betaget*, og når han var i stærk sindsbevægelse, indfandt tandpinen sig som regel. *Alle mulige Smertens Symphonier med Chor i alle Tænder og Solo i en bestemt Tand have været min natlige Underholdning. Nu synes det, at Concerten for denne Gang er forbi*, finder vi noteret et sted i dagbogen! Jovist var det

en mand med erfaringer på det område, der skrev eventyret „Tante Tandpine“!

Medvirkende til den stemning, han befandt sig i, har sikkert også været det spørgsmål, som Fyens Avis havde rejst samme dag, som han kom til byen. Avisen havde bragt følgende velkomstdigt:

*Engang i Livet længes man ret efter sit Barndomshjem,
Engang dukke Minderne friske og levende frem.
Barnets Drømme og Barnets Leg have en underlig Magt
Over vort Sind, det er Noget, Gud i vort Bryst har lagt;
Skjondt Du af Hæder og Ære har samlet i Overflod,
Følte Du Længsel efter det Sted, hvor din fattige Vugge stod,
Hvor Du leved' og drømte de første Barndomsaar,
Rig i Aanden og Hjertet, endskjønt under trange Kaar,
Stedet, hvorfra Du vandred' trøstig i Verden ud,
Stolende trygt paa din Lykke og saa paa den gode Gud.
Barnlig var Du, og Veien til Alles Hjerter Du fandt,
Og som Barneven kjærlig den skønneste Krands Du vandt.
Gævmildt Du skjænked' os Skatte fra Eventyrenes Land,
Glædede Hjerterne baade hos Barn og Kvinde og Mand.
Danmark bragte Du Hæder, vide deraf gaaer Ry,
Derfor velkommen nu jubler Din gamle Fødeby.*

og havde dernæst i to artikler taget spørgsmål op, hvor i Odense HCA var født. Som mulighed anføres *Pugestræde, mens andre mene, at Munkemøllestræde maa tilkomme Æren deraf*. Som det mest sandsynlige anføres, *at han er født i St. Hans Sogn, eftersom han er døbt af den i dette Sogn da fungerende Præst og indført i dette Sogns Kirkebog: 1805, Tirsdag Morgen, Kl. 1. d. 2den April blev Hans Anderssen, Skomagervend, og Kone Anne Marie Andersdatter en Søn født, samme Dag hjemmedøbt af Capellanen Hr. Ramsing i Vacancen og kaldet Hans Christian*.

Endvidere nævnes i artiklen, at der i byen var *nogle endnu levende Folk, som have kjendt ham som Barn*, og i det følgende refereres stort set, hvad HCA i „Mit Livs Eventyr“ har fortalt om sin egen barndom, men uden det poetiske skær, vi finder over digterens beretning. Farfaderen er omtalt som *en sindssvag, der gik omkring paa Landet tildels som Tigger, og om Moderens Slægt*, hedder det videre, *havde vi ikke kunnet finde nogen Oplysning*. Moderens slægt og hendes senere skæbne havde HCA selv lagt et slør over, og det var vel nok det, han mindst af alt var interesseret i skulle drages frem i disse dage.

Dagen før dagen var HCA optaget af visitter. I bispegården opsøgte han om formiddagen af medlem af kommunalbestyrelsen, snedkermester Jørgen Haugsted,

der havde gået i Carstens drengeskole sammen med ham; men HCA huskede ham ikke. Senere besøgte han sammen med biskop Engelstoft borgmesteren, politimesteren og stiftamtmanden, og om aftenen var der *stille Middag* i bispegården.

Samme dag havde Fyens Stiftstidende bragt sin velkomst til HCA:

Til Digteren Hr. Etatsraad H.C. Andersen.

*„I Danmark er jeg født, der har jeg hjemme,“
Saa lød engang Din Muses skønne Sang,
Den vil Din Moder aldrig kunne glemme
Saalænge som hun elsker Harpens Klang.
Dit Digt og Eventyr saa mangt et Guldkorn lagde
I Sjælens Dyb og den til Tanke vakte:
Dem gjemmer hun, – trofast i Moderbarm.*

*Var end den Hytte lav, hvori Du fødtes,
Og Livet haardt, som bar Din Morgendrom,
Dog ved dens Tærskel Lysets Aander mødtes
Og drog Dig kærlig ud paa Livets Strøm.
Hvor Kundskabsvældet flød, Du Guders Nektar raned'
Og Veien til Udød'lighed Dig baned,
Paa den Du staar, – hædret i Barndoms Hjem.*

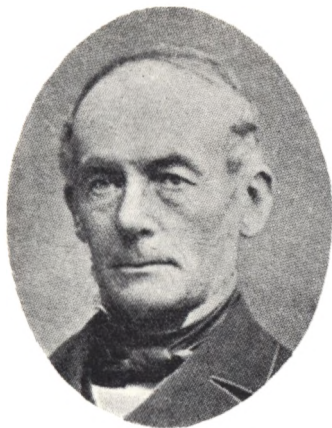
*Du Danmarks Søn! saa kjær vor fælles Moder
Ved Aand og Hjerte, ved Dit Digterkald
Vi høit for Verden stolt Dig nævne Broder,
Du Musers Ven og ægte Dannerskjald!
Dit Ry vort Fædreland har sat et Æresminde,
Derfor erkjendtlig vi en Krands Dig vinde.
Den med Dit Navn – Seent naae til Sagas Favn!*

P.Petersen.¹

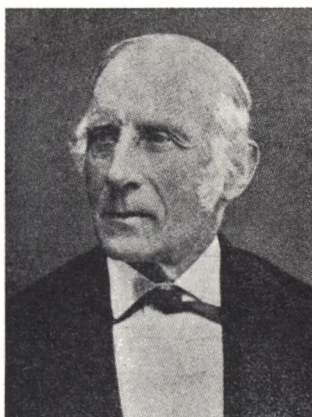
Endelig oprandt den betydningsfulde sjette December, mit Livs skønneste Fest:

Jeg kunde ikke sove om Natten, jeg var betaget sjæleligt og legemligt; jeg følte Smerter i Brystet og i Tænderne, det var som skulde jeg huskes paa: Du er i al Din Herlighed et Forkrænelighedens Barn, en Orm i Støvet! og jeg følte det ikke blot ved Legemsmerter, men i Sjæle-Ydmyghed. Hvor skulde og burde jeg have nydt min utrolige Lykke! Jeg kunde det ikke, jeg bævede i den. Jeg hørte om Morgenen den sjette December, at Byen var festligt smykket, at alle Skolerne havde Frihed, fordi det var min Fest. Jeg følte mig saa betaget, ydmyget og ringe, som stod jeg for min Gud. Det lyste ind i mig, hver Svaghed, Feil og Synd i Tanke, Ord og Gjærning! Alt sprang forunderligt klart frem i min Sjæl, som var det Dommens Dag, og det var Hæderens Dag! Gud

Medlemmer af
den kommunal-
bestyrelse, der i
1867 udnævnte
H.C. Andersen til
æresborger i Odense
(andre medlemmer
side 182, 188, 189,
191, 192)

Brandmajor Rasmus Petersen

Sparekassedirektør H. T. Helweg

Grosserer F. A. Schnackenburg

Bankdirektør L. Bierfreund

Fabrikant S. Hempel

Fabrikant A. Boesen

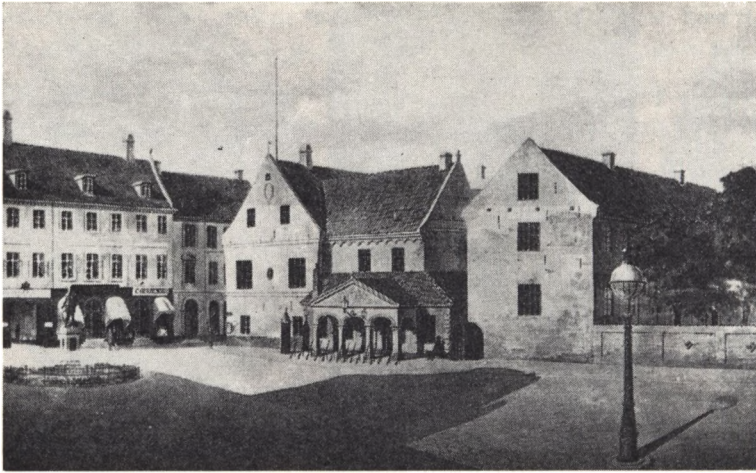
Direktør Urban Hansen

Grosserer M. C. Prøvensen

Etatsråd F. C. Krag

Odense rådhus, hvor H.C.Andersens udnævnelse til æresborger fandt sted. Fra det store vindue til venstre for hovedvægten modtog han om aftenen fakkeltogets hyldest.

har fornummet, hvor ringe jeg følte mig, da Menneskene saaledes løftede og hædrede mig („Mit Livs Eventyr“).

Halv ni var han oppe, og straks efter kom både barber og frisør. Han var *temmelig benauet* og ønskede kun, at det hele var overstået.

Borgmesteren og politimesteren skulle ledsage ham til festlighederne på rådhuset, og klokken knap 11 holdt vognen for døren. Allerede på køreturen fra bispegården til rådhuset strømmede hyldesten ham i møde:

Jeg havde hele Hæderssædet alene . . . Næsten fra alle Huse i Gaderne, hvor vi kørte, vaiede Dannebrog; der var en Folkestimmel fra Byen, fra Landet, Borgere og Landboere; jeg hørte Hurraraab, hørte foran Raadhuset Musik; Borgerchoret paraderede, og der blev spillet Melodierne til mine Sange: „Gurre“ og „Dig elsker jeg! – Danmark mit Fædreland!“ Jeg var overvældet, og man vil forstaae, at jeg sagde og maatte sige til mine to hædrende Ledsagere: „Hvor den maa være tilmode som kører til Retterstedet! Jeg troer, at jeg har hans Fornemmelse“ („Mit Livs Eventyr“).

HCA førtes op i rådhusalen, hvor der var samlet flere hundrede mennesker, og her fandt selve æresborgerudnævnelsen sted. Kommunalbestyrelsens medlemmer havde i et møde tidligere på formiddagen underskrevet det af kunstmaler P. Krohn udfærdigede diplom, der var indbundet i rødt fløjel og forsynet med byens segl i en forgyldt sølvkapsel. På det ene blad havde kunstneren gengivet en række figurer fra HCA's eventyr (Rosenalfen, Klodshans, Den lille Havfrue, Ole Lukøje, Tommelise, Springfyrene, Hyldemor, Storkefamilien, Fyrtøjet, Aamanden i „Klokke-dybet“, Hyttemargrethe i „Noget“ samt eventyrets genius med sommerfuglevinger, ridende på fantasiens ørn), mens det andet blad udgjorde selve æresborgerudnævnelsen:

*Æresborgerdiplomet med
motiver fra H. C. Andersens eventyr,
der overræktes digteren
den 6. december 1867
(Odense bys museer)*

Communalbestyrelsen i Staden Odense gjør vitterligt:

I Betragtning af at Digteren Hans Christian Andersen har skjænket vort Fædreland uforgængelige Skatte og derved bidraget til at hæve dets Navn ogsaa blandt Fremmede, have vi valgt og kaaret ham til Æresborger i hans Fødeby Odense.

Til Vidnesbyrd herom udfærdigedes dette Æresdiplom under vore Hænder og Stadens Segl.

Odense Raadhus, den 15. November 1867.

<i>L. Mourier</i>	<i>G. Koch</i>	<i>A. Boesen</i>	<i>Urban Hansen</i>
<i>W. Petersen</i>	<i>Borch</i>	<i>J. C. Dreyer</i>	<i>S. Hempel</i>
<i>P. Wich</i>	<i>P. Petersen</i>	<i>Gustav Lotze</i>	<i>H. Haugsted</i>
<i>M. Prøvensen</i>	<i>F. A. Schnackenburg</i>	<i>R. Petersen</i>	<i>L. Bierfreund</i>
<i>S. Brummer</i>	<i>P. H. Kragh</i>	<i>F. Krag</i>	<i>H. T. Helweg</i>
		<i>C. W. Jensen</i>	

Haugsted

Borgmester Mourier overrakte HCA diplommet og motiverede udnævnelsen af ham til byens æresborger med følgende ord:²

Hr. Etatsraad!

Odense Communalbestyrelse har ønsket at bringe Dem Deres Fødebys Hyldest og dens Tak for de uforgængelige Skatte, hvormed De har beriget vort Fædreland.

Gjennem Deres Værker, Deres Sange og Eventyr har De løftet os ud over Hverdagslivets travle Færd ind i Fantasiens Rige, for at vi der kunde søge Glæde og Livsfriskhed til atter at tage fat paa vor daglige Syssel.

Besunget og beskrevet af Dem blev vort Fædreland med dets smilende Sletter, dets vilde Heder og det brusende Hav, der omgiver det, os endnu kjærere, og De vakte Følelser hos os, hvorfra vor Fædrelandskjærlighed sugede ny Næring.

Da de tunge Dage for Danmark kom, da Oprør og Krig truede med Undergang, da var Deres fædrelandske Sange paa Alles Læber, De tolkede vor Sorg, vort Haab og vor Glæde, og vor Ungdom drog i Kampen styrket og løftet ved Digterens Ord.

Danmark regner Digteren Hans Christian Andersen blandt sine bedste Sønner og vi mindes med Stolthed, at det er her i Odense, at De første Gang saa Dagens Lys.

Det er vor Paaskønnelse af, hvad De har virket for vort Fædreland, det er vor Glæde over, at De ved Fødselen er knyttet til denne By, som vi have villet tolke ved den 15de forrige Maaned at vælge og kaare Dem til Æresborger i Odense.

Idet jeg nu overrækker Dem, Hr. Etatsraad, Diplommet som Æresborger i Odense, udtaler jeg det Haab, at den Velsignelse, som hidtil har fulgt Dem i Deres Manddoms Aar, fremdeles maa være med Dem, og at De endnu i mange Aar maa føie nye Skatte til Dem, De alt har skjænket vort Fædreland.

Idet borgmesteren overrakte diplommet, udbragte han et nifoldigt hurra for æresborgeren, der derpå fremførte sin tak:

Den store Æresbevisning, som min Fødeby forunder mig, overvælder og løfter mig. Jeg maa tænke paa Øhlenschlägers Aladdin, der, da han ved den vidunderlige Lampe havde reist sit herlige Slot, traadte hen til Vinduet og sagde: „Dernede gik jeg som en fattig Dreng“. Ogsaa mig har Gud forundt en saadan Aandens Lampe, Poesien, og naar den lyste ud over Landene og man der glædede sig ved den og gav den Erkjendelse, sagde at den lyste fra Danmark, da bankede mit Hjerte i Glæde; jeg vidste at jeg i Hjemmet havde talrige Venner, og tilvisse i den By, hvor min Vugge stod, og denne giver mig paa denne Dag et saa hædrende Beviis paa sin Deeltagelse, forunder mig en Ære, saa overvældende stor, at jeg dybt bevæget kun kan sige Dem min hjertelige Tak.

Æresborgeren hilste på alle kommunalbestyrelsens medlemmer – jeg var næsten ved at segne, jeg saae Taarer i Manges Øine, skriver han i dagbogen – og efter at forhandlingsprotokollen var oplæst og underskrevet, blev han under nye hurraråb fulgt til vogns.

den By, hvor han fødtes. Mange ere sikker de, som idag i Tankerne dvæle ved Festen i Odense, der vil indtage en fremragende Plads i H.C. Andersens „Livs Eventyr“, og sende Digteren deres Hilsen og Tak for Alt, hvad han har givet dem og os Alle.

Det, der foregik om formiddagen, var dog kun ouverturen til det egentlige festspil. Allerede klokken 4 afhentedes æresborgeren af politimesteren og førtes til rådhuset, hvor han endnu engang var genstand for stor hyldest. Til stede var byens embedsmænd, kommunalbestyrelsens medlemmer, byens præster, Katedralskolens lærere, repræsentanter for den fynske adel m. fl. Allerede ved sin ankomst til byen havde HCA erfaret, at der til festen på rådhuset *strax blev tegnet 240 Personer af begge Kjøen*. Der var ikke plads til flere; men – sagde man – *ligesaa mange havde senere meldt sig fra forskellige Steder paa Landet* (Brev til fru Melchior 4. dec.).

Festen indledtes med følgende sang, forfattet af overlærer Strøm:

*Saa er Svanen da nu svævet hid til det Sted,
Hvor i Barndommens Rede den laae,
Mens de Andre med Medynk og Spot skued ned
Paa den Stakkel med Dunene graa;*

*Hvor den drømte saa ene bag Buskenes Skjul,
Fordi ingen til den vilde see;
Kun en Vantrivning var dem den fremmede Fugl,
Fordi den var ikke som de.*

*De forstod ei dens Færd, og de anede ei,
At i Drømmen var Sandhed og Magt,
At den snart over Sky skulde søge sin Vei
I den lysende Sangsvanedragt;*

*At dens Flugt skulde støvne saa viden om Land,
Og end videre flyve dens Ry,
At dens Navn skulde trindt om ved fremmede Strand
Sprede Glands om dens Fædreneby;*

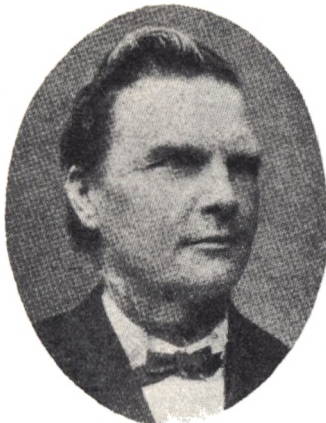
*At dens Sang skulde trænge til Hjerternes Grund
Lige mægtigt hos Store og Smaa,
Just fordi den sau godt kunde mindes den Stund,
Da den selv kun var lille og graa.*

*Tag vor Tak da, Du Sanger med tryllende Røst,
 For Besøget i Barndommens Hjem!
 Det er stolt af sin Søn, og fra jublende Bryst
 Trænger Takken i Toner sig frem.*

Talernes³ række var lang! Grosserer W. Petersen talte om HCA's kamp og sejr og takkede ham for alt, hvad han havde skænket sit fædreland, og HCA mindedes i sin takketale de 3 gange, han havde været i rådhusalen, det fornemste sted i byen: Som dreng havde han her set vokskabinet; en anden gang havde han været her sammen med en stadsmusikant på kongens fødselsdag for at se det fornemme borgerskab danse og more sig, og nu, hvor han var der for tredje gang, *stod han selv som Gjest i Salen og mødtes med saa uendelig megen Hjertelighed.*

Biskop Engelstoft talte om *Folkeaandens kraftige Styrkere*; etatsråd Koch udbragte en *Skaal for H.C. Andersens Kone, som egentlig kun eksisterer i hans Digterfantasi, og som skaber os et Paradiis for hele Livet og bliver stedse kjønnere*“, oberst Vaupell⁴ for *H.C. Andersens Børn, der altid have vidst at lede os paa rette Vei*; rektor Henrichsen berettede om HCA's skolegang og hans mange rejser,⁵ mens skoleinspektør Johs. Møller⁶ bragte børnenes tak. Prokurator, kancelliråd P.E. Petersen, som var den eneste, HCA huskede fra tiden i Odense Fattigskole, bragte dernæst en tak til barndomsvennen; stiftsprovst H.P. Svitzer⁷ talte om den ære, det var for Odense by, at HCA var blevet knyttet til den med endnu fastere bånd, og stiftamtmand Unsgaard bragte *en Hilsen fra Landboerne, af hvilke ikke saa Faae vare tilstede.*

Endelig bragte HCA en tak til alle, *der havde forskaffet ham den store Glæde*, og sammenfattede sin tak i et leve for Odense by.

Skoleinspektør J. Møller

Oberst O. Vaupell

Stiftsprovst H. P. Svitzer

Også andre steder i landet tog man del i hyldesten, og bestandig indløb der telegrammer. Aftenens højdepunkt for æresgæsten var nok det øjeblik, da kongens lykønskning oplæstes: *Forsamlingen brød ud i jubel, „Hvor det er smukt! hvor det er hjerteligt!“ hver Sky og Skygge i min Sjæl var veiret hen („Mit Livs Eventyr“).*

Men frem for alt var HCA børnenes ven, og i dagens anledning var der arrangeret *Børnebal*. Festklædte trådte børnene ind i salen, og før ballet tog sin begyndelse, bragte de deres hyldest⁸ til eventyrdigteren:

*Hist, hvor Gaden slaer en Bugt,
Ligger Huset indelukt,
Der, har Skolemester sagt,
Storcken Andersen har bragt.
Ole kom med lette Høp
Og slog Parapluien op;
Mens han sov med Drømme smukke,
Nissen gynged' glad hans Vugge.*

*Her han gik ved Byens Aa,
Havfru, Aamand der han saae,
Og ved Aaens grønne Bred
Hyldemo'er han talte med;
Naar det føg ved Juletid,
Saae han Sneens Dronning hvid,
Og hvad selv han deiligt tænkte,
Han os Allesammen skjænkte.*

*Tak for hver en Time glad,
Naar vi rundt om Bordet sad!
Lampen brænder, Moder syer,
Fa'er han læser Eventyr;
Prindser og Prindsesser smaae
See vi om paa Tæppet gaae,
Alfer dandse, Trolde buldre,
Tinsoldater staae og skuldre.*

*Feegaloscherne Du fik,
Op paa Kongens Slot Du gik;
Først og sidst dit Navn dog staaer
Der, hvor Tuk og Ida gaaer.
Legestuens Digter! tag
Mod de Yngstes Tak idag;
Større Haand vi ei kan række,
Men saa kan Du faae dem begge.*

*Ud vi skal, der veed vi godt,
Fra vort gyldne Barneslot;
Eventyrets Blomst dog groer,
Om man bliver nok saa stor.
Nu Musik, spil rigtigt til!
Høit vi Hurra raabe vil!
Spurven vaagne skal og kvindre;
Og saa vil vi dandse vid're.*

Efter at børnene havde danset for HCA, læste han, siddende i en lænestol midt i salen, to af sine eventyr for dem. Han havde valgt at læse „Hvad Fatter gjør“ og „Sommerfuglen“, og børnene var ellevilde af begejstring.

Utallige gange havde han læst for børnene -- og de voksne med -- i de familier, hvor han kom, og så forvante var hans venner i hovedstaden, at de til tider fandt det trættende, når han fortalte sine eventyr. Men her var det noget ganske andet! Børnene kendte så mange af hans dejlige eventyr, og nu hørte de dem fortælle af selveste digteren! Sandsynligvis var det da også første gang, HCA læste sine eventyr for en større kreds i sin fødeby.

Men midt i denne rus af lykke skulle hædersgæsten dog føle, at han *kun var et stakkels Menneskebarn, bundet af Jordens Skrøbelighed: Jeg leed af en voldsom Tandpine, der ved Varmen heroppe og Sindsbevægelsen løftede sig til en ulidelig Grad, dog læste jeg et Eventyr for de smaa Venner* („Mit Livs Eventyr“).

Næppe var læsningen til ende, før en *Deputation fra Byens forskjellige Corporationer*⁹ fik foretræde og meddelte, at et fakkeltog, udgået fra Bierfreunds gård i Vestergade, havde taget opstilling på Flakhaven:

Jeg skulde opleve den Spaadom opfyldt, den gamle Kone gav, da jeg som Dreng drog ud fra min Fødeby, Odense skulde blive illumineret for mig. Jeg traadte hen ved det aabne Vindue; Alt straaede i Fakkellands, Pladsen var aldeles opfyldt af Mennesker, Sangen lød op til mig, jeg var sjæleligt overvældet, jeg var legemlig betaget, kunde ikke nyde dette Høidepunkt af min Lykke i dette Liv. Tandpinen var utaalelig, den iiskolde Luft, som strømmede mig imøde, lod den blusse op i heftig Smerte, og istedetfor ret at nyde Lyksaligheden af disse Minutter, som aldrig gjenkommer, saae jeg paa den trykte Sang,¹⁰ hvor mange Vers, der var at synge, før jeg kunde slippe fra den Tortur, den kolde Luft lod mig lide gennem mine Tænder. Dette var ogsaa Høidepunktet af Smerte; da Blusset af Faklerne, som vare lagt i Baal slukkedes, slukkedes ogsaa Smerten. Hvor var jeg Gud taknemlig! Milde Øine hilsede mig rundt om, Alle vilde de tale med mig, række mig Haanden („Mit Livs Eventyr“).

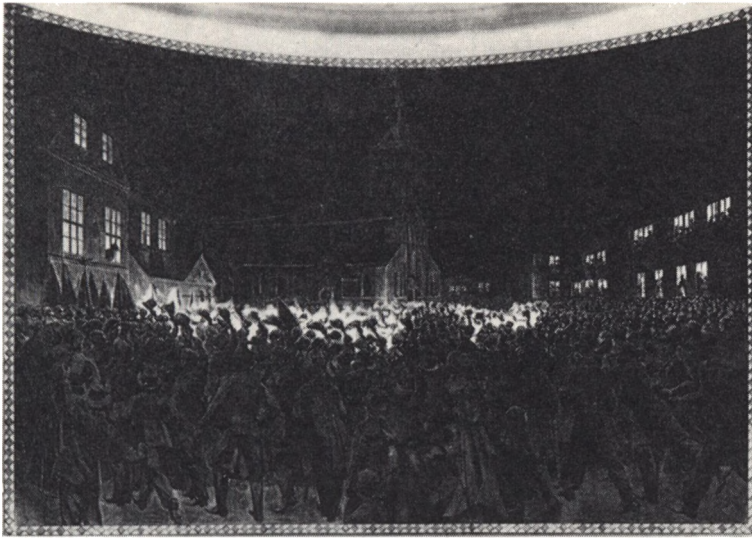
Han havde følt den dybeste smerte, men vel samtidig den højeste lykke. Han havde i øjeblikket svært ved at give udtryk derfor, og det blev da også kun til få ord til de mange mennesker, der havde samlet sig på Flakhaven.

Dermed var den officielle del af festen forbi; men gæsterne flokkedes om ham, og det varede endnu en stund, før han kunne trække sig tilbage. Klokkeren 10 holdt vognen for døren, og hædersgæsten kørte atter til bispegården. Hans *Livs skønneste Dag* var til ende:

Meget træt naaede jeg Bispegaarden og søgte Hvile; men jeg fik ikke Søvn før hen mod Morgenstunden, saa opfyldt og overvældet var jeg („Mit Livs Eventyr“).

Det var for øvrigt blevet frostvejr og snestorm. I de følgende dage målttes der i Odense op til en halv snes graders frost, og al trafik var stærkt forsinket. Dagen før HCA's afrejse blev det dog tøvejr, og på afrejsedagen har han i dagbogen noteret *smukt Solskinsveir*.

*Fakkeltøget, der
hyldede H.C.
Andersen foran
rådhuset den 6.
december 1867
(fresco af Larsen
Stevns i H.C.
Andersens hus)*

Den næste formiddag sendte HCA breve til kongen, Studenterforeningen, Haandværkerforeningen i Slagelse, vennerne i København o. a., der havde glædet ham med hilsener på festdagen. Resten af dagen var han optaget af visitter, bl. a. hos hofskomager Gredsted, Fyens Stiftstidendes redaktør, kancelliråd J. C. Dreyer, redaktøren af Fyens Avis, lærer Johs. Lauritsen, og en datter af mad. Bunkeflod, frk. Susanne Bunkeflod.

Om aftenen var HCA inviteret til at overvære Musikforeningens koncert, som for øvrigt var den første i sæsonen. Dagen efter, at han var ankommet til byen, havde aviserne bragt følgende notits: *Etatsraad H.C. Andersen har ved en Deputation fra Odense Musikforening modtaget en Indbydelse til at bivaane Conserten paa Løverdag Aften, ved hvilken Leilighed Foreningen særlig vil bringe den feirede Digter sin Hilsen* – og det var nok grunden til, at foreningen allerede den følgende dag i en annonce måtte meddele, at der mod sædvane kun kunne udleveres 3 billetter pr. familie!

Efter at HCA havde spist til middag hos borgmesteren, afhentedes han af formanden og kassereren for Musikforeningen, tandlæge J. Jensen og manufakturhandler Chr. Andersen, der førte ham til rådhusalen, hvor han fik anvist plads ved siden af borgmesteren, stiftamtmanden og biskoppen. I Fyens Avis finder vi følgende omtale af Musikforeningens hyldest til byens æresborger, hvilket samtidig giver et lille indtryk af byens musikliv i det 19. århundredes sidste halvdel:¹¹

Odense, den 9. December.

I Anledning af Digteren **H. C. Andersen's** Dvtagelse som **Wresborger** i **Odense**. Den sidste offentlige Høitidelighed i Anledning af Digterens Dvtagelse som **Wresborger** i **Odense** fandt Sted i Lørdags Aftes paa Raadhusalen ved Musikforeningens første Koncert i denne Sæson. Musikforeningens Beskyrelse havde toget den smukke Beslutning at indbyde Digteren til denne Sammentomst, og en mere passende Slutning kunde den for vor By saa smukt tænke og veludførte Akt ikke have faaet. Musikforeningen sølte, hvilken **Wre** Digteren viste den ved at modtage Indbydelsen og havde derfor ogsaa anstrengt sig for at give Hædersgæsten en fordelagtig Mening om det Standpunkt, hvorpaa den musikalske Dannelse og Sænds nu staaer i hans Fødeby. Og vi troe, at Hensigten opnaaedes. Digteren selv yttrede, at hans Forventninger vare blevne overtrufne, mens der iblandt de Iffemedvirkende kun hørtes een Mening, nemlig at denne Koncert var i alle Maader vellykket. **Odense** indeslutter for Tiden flere musikalske Kræfter end nogen anden By i Provindsferne, og i Lørdags havde man den store Glæde, at de havde forenet sig til et Hele. Der har ganske vist i mange Aar været ikke lidet musikalsk Dygtighed tilstede i **Odense**, men det har næsten altid forret paa Enighed. Vi vilde haabe, at den opnaaede Samvirken maa vedblive. Til Koncerten havde indfundet sig saa Mange, som Salen kunde rumme, vel henved 500. Kl. henved 8 indfandt Hædersgæsten sig og blev

modtaget med Kansare, mens hele Forsamlingen reiste sig. Formanden, **Dr. Landlæge Jensen**, førte ham til den for ham bestemte Plads, om trent midt i Salen, hvorpaa han takkede blifse ham, „**Byens kjære Søn og hædrede Borger**“, velkommen og sluttede med et med kraftige Hurraer besvaret Lese for „den feirede **Sjæl**“. Digteren talte for den bevisste **Wre** med Dufte om, at det maatte forundes ham at skrive Sange, der ligesaa meget maatte glæde de Tilstedeværende, som de ved denne Modtagelse havde glædet ham. Derefter affang Sangforet følgende „**Silfen** til Digteren, **Etatsraad H. C. Andersen fra Odense Musikforening**“:

Fra evig Tid er klyttet saa nært et Frønskabbaand
Imellem Digt og Tone som Born af samme Aand;
Hvad Digteren har foræret i Rythmens lette Dands,
Det laaner Melodien sin rige Farveglands.

Dem Begge blev det givet med dyb og mægtig Røst
At vække Fryd og Smerte i Menneskets Bryst;
Men gaae de med hinanden tilfammen i Pagt,
Da faae de over Hjerter saa underfuld en Magt.

Da lyser klart hver Tanke, som dybt i Digtet boer,
Dg da saarer Tonen Lunge og Slæder sig i Ord,
Dg over Døgnets Jdræt og Jordens Sorger smaa
De løfte hver en Sjæl, som rette Lytte vil derpaa.

Saa har og Du fra Jorden os løftet maugen Gang,
Naar Dine rige Tanker beaandede vor Sang;
Om dem sig Tonen slonged' saa hjemligt og saa blødt,
Lhi her har Du jo hjemme, hos os er Du jo født!

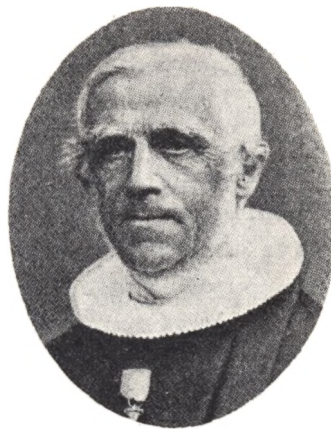
Dg naar vi nu dem synge saa godt som vi formaat,
De sige, hvad Dit Hjerter vil sikkert godt forstaae:
Vor Tak, at i vor lille beskedne Tonebal
Vi ogsaa turde blifse paa den feirede **Sjæl**!

HCA blev endnu 4 dage i byen, og det meste af tiden var han optaget af visitter. Først og fremmest ønskede han at takke dem, der havde taget initiativet til udnævnelsen og stået bag arrangementet på rådhuset. Således besøgte han borgmester Mourier, stiftamtmand Unsgaard, politimester Koch, skoleinspektør Johs. Møller og en række af kommunalbestyrelsens medlemmer: etatsråd W. Petersen, skræddermester P. Wich,¹² købmand F. A. Schnackenburg; sparekassedirektør Urban Hansen, bryggeriejer S. Brummer, vinhandler C. W. Jensen, direktør for Fyens Discontokasse Lorenz Bierfreund, møller F. C. Krag,¹³ brandmajor Rasmus Petersen; grosserer M. C. Prøvensen, tobaksfabrikant og manufakturhandler Adolph Boesen, apoteker Gustav Lotze, kaptajn H. T. Helweg; smedemester Poul Petersen, redaktør J. C. Dreyer og overlærer P. H. Kragh, hvis navne alle er nævnt i dagbogen.

Da HCA forlod byen, ærgrede han sig over, at han havde forsømt at aflægge

*Formanden for Musikforeningen,
tandlæge J. Jensen*

*Sognepræst ved Sct. Hans kirke,
pastor Th. Steenbuch*

besøg hos ét af kommunalbestyrelsens medlemmer og bad biskoppen overbringe en hilsen fra ham. Hvis HCA i dagbogen har nævnt alle de visitter, han aflagde i disse dage, er der dog 3 af kommunalbestyrelsens medlemmer, han ikke har besøgt, idet han ikke nævner visitter hos prokurator Th. Borch, klædefabrikant S. Hempel og snedkermester J. Haugsted.

HCA har nok heller ikke besøgt købmand P.H. Petersen, der var det eneste af kommunalbestyrelsens medlemmer, som ikke havde underskrevet æresborgerbrevet, og som heller ikke havde deltaget i festen. HCA fortæller selv grunden dertil i dagbogen: Købmand Petersens datter var forlovet med den tidligere redaktør af Fyens Stiftstidende, J. C. Gerson, der også gav sig af med at skrive vers. (Af hans brogede produktion huskes nu kun „En lille Nisse rejste“). *Datteren var vred fordi der ikke var gjort af hendes Forlovede Gerson, hvem hun som Digter satte høit og Gerson havde her i Bispegaarden ved sit Besøg herover nyligt yttret sig mod den paatænkte Stads, men var af Biskoppen blevet tilrette vist, og da strax var blevet stille*, har HCA noteret i dagbogen den 10. december. At datterens vrede har haft indflydelse på faderens afgørelse synes dog kun at have moret HCA!

Endvidere besøgte HCA etatsråd Schlegel, generalkrigskommissær Scholten,¹⁴ tandlæge Jensen, stiftsprovst Damgaard, sognepræsten ved St. Hans Kirke, pastor Steenbuch,¹⁵ rektor Henrichsen, der viste rundt på Katedralskolen (det nuværende posthus i Lille Gråbrødrestgade) samt adjunkt Nielsen og adjunkt Faber, begge ansat ved Katedralskolen.

Endelig aflagde han besøg hos ANE ELISABETH HENRICHSEN (1800–73), der var enke efter malermester Jacob Henrichsen og nu boede i Frederik VII's Stiftelse i Albanigade. Herom meddeler dagbogen følgende:

Derefter besøgte jeg Enken Henricksen, den lille Ane der var i Kost hos mine Forældre og som jeg ikke vilde ligge i Slagbænk med; hun var nu i en Stiftelse; saa ret velklædt ud og græd ved Tanken om mit Livs Fremgang, hun havde ved Fakkeltøget staaet paa Gaden og talt med andre Gamle om mig og de havde grædt thi de saae at jeg blev behandlet som en Konge, der var ikke gjort større Stads af Kongen og Dronningen.

Madam Henricksen menes at være en uægte datter af distriktskirurg J. E. Basse og Johanne Marie Rasmusdatter, der sammen med sin lille datter i 1803 flyttede til Munkemøllestræde og blev nabo til HCA's forældre. Ane Elisabeth blev således legekammerat med Hans Christian, og ifølge optegnelsen blev hun *sat i Kost* hos hans forældre og blev nærmest betragtet som hans plejesøster. Hun blev siden gift med fri-malermester Jacob Henricksen, der døde i 1856 og efterlod sin enke i den yderste fattigdom. Hun fik derefter plads i Frederik VII's Stiftelse, og her fik hun som *Etatsraad H. C. Andersens Pleje-Søster* særlige begunstigelser. Det var således tilfældet i 1868, hvor HCA under et besøg i Odense læste sine eventyr til fordel for stiftelsen, og hvor hun fik en større part end de øvrige beboere (se s. 194).

Susanne Bunkeflod og Ane Elisabeth Henricksen var begge et par år ældre end HCA, og han havde nu under dette ophold i Odense mødt to, han huskede fra de tidligste barndomsår. Mens han opholdt sig i bispegården, blev han for øvrigt op-søgt af flere, der mente at kunne huske ham fra barndomstiden i Odense; men han måtte skuffe dem med, at han ikke kendte dem.

Søndag formiddag (8. dec.) overværede han gudstjenesten i St. Knuds Kirke, hvor stiftsprovst Damgaard prædikede. Klokkeren 4 spiste han sammen med borgmesterens og biskoppens familier middag hos stiftsprovsten, og om aftenen var der 130 gæster i bispegården. HCA læste 5-6 af sine eventyr – af frygt for de løse tænder siddende bag et skærmbret! – og derefter dansede ungdommen til klokken 2.

Samme dag havde borgerne i Odense for øvrigt lejlighed til at se det fornemme æresborgerdiplom, der denne ene dag var udstillet i rådhushallen.

Mandag aften var der *stille Middag hos Biskoppen*. Af gæster nævner HCA kun overlærer Sick fra Katedralskolen. For de tilstedeværende læste HCA sit nyeste eventyr „Gudfaders Billedbog“.

Om tirsdagen – dagen før afrejsen – aflagde HCA besøg i Lahns Stiftelse¹⁶ i Nedergade, der netop afholdt sin årlige fest, og også her var HCA genstand for megen hyldest:

Det var en Fest for Lahn; det var en Velsignelsens Fest for mig! Det var som den ene Solstraale efter den anden lyste ind i mit Hjerte, jeg kunde ikke rumme det! I et saadant Øieblik klynger man sig til Gud som i Sorgens smerteligste Stund („Mit Livs Eventyr“).

Også den sidste aften var der *stille Middag* i bispegården, kun med provst Dam-

*Lahns Stiftelse
i Nedergade*

gaard og skoleinspektør Møller med familier som gæster. Det var for øvrigt sidstnævnte, der ved festen i Lahns Stiftelse havde holdt festtalen for HCA.

Efter at HCA på opholdets sidste dag havde aflagt besøg i barndomshjemmet i Munkemøllestræde – *Gaarden var temmelig den samme kun Baghuset stillet midt i Gaarden, et Par Stikkelsbærbuske var vist endnu fra min Barndom*, har han noteret i dagbogen – tog han afsked med biskoppen og hans familie og skrev på det portræt, han forærede biskoppens frue:

*De gav mig et Hjem
med Solskin rigt,
saa Takken gror frem
i et fattigt Digt.
Den gror i Aaringer og Dage
– Mit Billed jeg lader tilbage.¹⁷*

Klokken 4 fulgte hans værtpar ham til banegården, og her var mange mennesker samlet for endnu engang at hylde byens æresborger:

Folk strømmede til Banestationen, der var derude aldeles opfyldt af Mennesker, Veninder bragte mig Blomster. Nu kom Toget, som jeg skulde med; det standsede kun nogle Minutter; i disse talte Borgmesteren, Hr. Mourier, til Afsked. Jeg sagde mit Levvel, gjentagne Hurraraab rungede, de tabte sig i Luften, idet vi foer frem, men endnu fra enkelte Grupper af Folk, i Byen og nær Byen gjenlød Hurra.

Et af de få fotografier af H.C. Andersen, der er taget i Odense; optagelsen fandt sted under æresborgerfestlighederne i december 1867

Kancelliråd P. E. Petersen, H.C. Andersens kammerat fra Fattigskolen i Odense

Nu først, nu sad jeg ganske alene, opgik som i een Sum al den Hæder, Glæde og Herlighed, der var blevet forundt mig af Gud ved min Fødeby. Det største og Høieste jeg kunne opleve, var oplevet. Da kunde jeg først ret i Andagt takke min Gud og bede: „Slip mig ikke naar nu Prøvelserne komme!“ („Mit Livs Eventyr“).

Sent samme aften ankom HCA til København, hvor han blev modtaget af familien Collin. Det havde ellers været meningen, at han på hjemrejsen skulle have besøgt fru Ingemann¹⁸ i Sorø; men han havde stadig vrøvl med tænderne og – skriver han til fru Ingemann den 17. december – *jeg følte mig dertil saa overvældet af den Hjertelighed og store Godhed mod mig, saa at jeg trængte til at komme hjem i Ro. Det ville have glædet Ingemann, som Dem at see og vide hele den folkelige smukke Fest jeg har oplevet.*

HCA havde hidtil ikke følt sig anerkendt i sin fødeby; men der er ingen tvivl om, at den hædersbevisning, der nu var vist ham, helt ændrede dette forhold. Af digterens breve til biskop Engelstoft og borgmester Mourier fremgår det tydeligt, at han betragtede udnævnelserne til æresborger i Odense som højdepunktet af al lykke:

Med hver Dag som gaaer varmer det mere op i mit Hjerte, Erindringen om de deilige Festdage i den kjære Fødeby fylde og løfte mig. Derovre var jeg aldeles overvældet, betaget, ja legemlig træt! nu lyser al den Godhed man viiste mig, al den forunderlige Tid, hele det Usædvanlige, maaskee Høidepunktet i mit Livs Lykke, saa deiligt og stort for mig. Tak for det Meget De og Deres Hustru bidrog dertil, det lykkelige Hjem De aabnede mig. Bring mine mange Venner min taknemlige Hilsen . . . Jeg var strax i Fredags hos Kongen, der modtog mig, som altid, saa hjerteligt og naadigt; han sagde at

han og hans Familie havde tænkt paa mig og talt om mig paa min Festdag (Brev til biskop Engelstoft 17. dec. 1867).

Endnu engang hjertelig Tak for al Deres Velvilie og Godhed mod mig paa de ufor-glemmelige Dage i Fødebyen. Da Banetoget foer afsted og det sidste Hurra lød, gik det først ret op for mig alt det Store og Smukke Gud havde forundt mig, jeg var under Fest-lighederne saa betaget, saa overvældet at jeg ikke rummede det saaledes som nu. Tak for den Hjertelighed De kom mig imøde med, Tak for de glade Timer i Deres gjestfrie Huus . . . Det er endnu som fornem jeg en Fest-Luftning fra Fødebyen, daglig hilse Folk mig og trykke min Haand, udtale saa naturligt og varmt deres Glæde over min Hæder og rose Odense og mine Medborgere der. Det Hele synes overalt at være blevet opfattet med Hjertet. Alt dette tør jeg jo nok i et aldeles privat Brev som dette, nedskrive. Jeg føler mig glad og opløftet; nu skulde egentlig mit Livs Eventyr slutte, thi det har baaret sin smukkeste Blomst. Guds Villie skee; han lade mig aldrig glemme hvilket Overmaal af Lykke der blev mig givet (Brev til borgmester Mourier 26. dec. 1867).

Det er det samme, HCA giver udtryk for et par år senere i et brev til Carl Alexander, storhertug af Sachsen-Weimar:

For et Par Aar siden hædrede min Fødeby, Odense, mig ved at udnævne mig, der engang gik der som fattig Dreng, til Æresborger. Ja, det er vist: Livet selv er det deiligste Eventyr, og tidt spørger jeg, dybt rørt i mit Hjerte: Hvorfor forunder Gud just mig saa megen Lykke? Hvor Alt gives kan man aldrig blive stolt: man bøjer sig ydmygt og taknemligt.

Også i Odense var man glad for det bånd, der nu var knyttet mellem digteren og fødebyen:

Det har været deilige Dage for os, og jeg har med stor Glæde været Vidne til den Modtagelse, han her har faaet af Byen og hver Mand af alle Stænder. Vi have ret lært at elske ham som Menneske, og jeg har nu Erfaringens Vidnesbyrd for hvad jeg før kun maatte tænke mig, at der i hans Aand og Hjerte boer den elskeligste Personlighed ved Siden af den rige poetiske Fylde (Brev fra biskop Engelstoft til Edv. Collin 11. dec. 1867).

Her er kun een Mening om, at Alt hvad der skete, var rigtigt tænkt og godt udført, saa at dette er af de sjeldne Tilfælde, hvor ikke den mindste Kritik over Noget lader sig høre. Tvertimod føle Mange som jeg, at netop en Hyldning, der vises Aanden, i vore Dage er dobbelt skøn og velgjørende. Deres Besøg i Byen have ogsaa overalt efterladt sig Minder, ved hvilke man glæder sig, og jeg kan ikke nævne Nogen eller Noget, der skulde være glemt eller forsømt . . . Med Mourier og Koch har jeg været ofte samlet i denne Tid, og i alle Kredse ere de andersenske Dage det store Æmne (Brev fra biskop Engelstoft 21. dec. 1867).

For første gang, siden familien Hanck forlod Odense i 1841, kunne HCA – gen-

nem biskop Engelstoft – sende hilsener til Odense: *Hils mine Venner, siig hver De taler til om mig hvor glad og taknemlig jeg er.*

Også venner i det fremmede udtrykte over for HCA deres glæde over hans udnævnelse til æresborger i Odense. Under hans ophold i Odense indløb der således en hilsen fra den franske litterat Leon Mallefille, og den offentliggjordes samtidig i Figaro og i Dagbladet:

I dette Øieblik, Andersen, da hele Fyen blander sin Røst med Larmen fra Sletten og Bølgen for i Chor at feire Deres elskelige Aand og med Stolthed og Glæde høit tiljubler Dem sit Bifald, glem da ikke midt i den Jubel og de Fester, hvormed Odense modtager en stor Medborger, at De allerede meget længe har været og stedse vil være hele Verdens Søn, Stolthed og Eiendom, og at Paris, Moskau, London og Wien udtale Deres Navn, Andersen, saa ofte, at de alle med Rette mene – hvordan det end gaaer – ogsaa fra det Fjerne at kunne kalde Dem deres Søn.

Skildringen af HCA's ophold i Odense i december 1867 finder vi som afslutning på „Mit Livs Eventyr“. Oprindeligt havde han afsluttet sin levnedsskildring på sin 50-års fødselsdag den 2. april 1855; men en fortsættelse fulgte, og HCA fandt det naturligt at lade udnævnelsen til æresborger i Odense, hvor den spådom, som vi finder i biografiens første kapitel, nemlig *at Odense By engang skulde blive illumineret til Ære for ham*, gik i opfyldelse, danne afslutningen,¹⁹ idet det for ham naturligt var kulminationen af hans livs lykke.

Du kjære, gamle Fødeby er altid i min Tanke ...

(1867-75)

Tror man, at HCA efter de mange hædersbevisninger, der gennem årene var blevet vist ham, var et lykkeligt menneske, må man, når man læser breve og dagbøger fra hans sidste år,¹ konstatere, at det langt fra var tilfældet. Dagbøgerne røber bekymringer af mange slags: Helbredet var svigtende (tandpine, gigt, slimhoste), og den mindste utilpashed kunne give ham de frygteligste forestillinger om nye lidelser; hans humør var svingende og bevirkede, at han var vanskelig at omgås, og når til tider alt gik ham imod, var han utaknemlig mod alle. Elith Reumert anfører endog i sin bog om HCA, at han undertiden har været på sindssygens rand (jvf. notatet i dagbogen den 3. marts 1871: *Det var som mit Sindssyge-Tæppe hævede sig*).

Trangen til at opleve det fremmede var dog den samme som i de yngre år, og fortsat foretog han så godt som hvert år en rejse til udlandet. Gentagne gange opfordredes han endog af sin amerikanske forlægger² til at foretage en rejse til Amerika, hvor der næsten stillede ham en formue i udsigt, hvis han blot ville komme og læse sine eventyr; men han turde ikke begive sig ud på så lang en sørejse:

Min Forlægger vil betale Reisen frem og tilbage, Ophold hos ham, blive derovre idetmindste 8 Maaneder; i hver By ville alle Døre staae aabne for mig. Jeg har Lyst, men forudføler Søreisens Kvaler og frygter for ikke at have Legeme til at bære alt dette, at være med. Helst døer jeg i Danmark (Dagbogen 15. nov. 1871).

I sine sidste leveår fik HCA en næsten ny omgangskreds i København, først og fremmest familierne Henriques³ og Melchior,⁴ på hvis landsted i Rosenvænget han ofte opholdt sig i disse år. Et fortroligt forhold havde den gamle digter til Christian IX, der jævnligt sammen med sine sønner aflagde besøg hos ham i hans lille lejlighed i Nyhavn. Forsat vist der ham overalt, hvor han færdedes, den største hæder, og ved festlige lejligheder (50-årsdagen for hans ankomst til København, i hvilken anledning der holdtes en fest for ham i Studenterforeningen den 6. september 1869, og 70-års fødselsdagen den 2. april 1875) var han genstand for hele nationens hyldest.

Under opholdene i Odense i 1867 havde HCA vundet en ny vennekreds, og – mærkeligt nok – nærede han på intet tidspunkt nogen mistanke om ægtheden af

den ærbødighed, der vistest ham. Vi finder i disse år ikke en eneste mislyd mellem digteren og hans fødeby, og dette forhold fortsatte indtil hans død. 50 år forinden var han draget derfra for at vinde den store verden, og med årene var han kommet mere og mere på afstand af byen. Men nu var han som vendt tilbage til den efter en årelang rejse, og under sine sidste ophold i byen var han flittig til at aflægge visit hos sine nye venner.

Til denne nye kreds af venner hørte biskop Engelstoft, stiftamtmand Unsgaard, etatsraad W. Petersen, politimester Koch, borgmester Mourier, etatsråd Schlegel, stiftsprovst Damgaard, kancelliråd Dreyer, hofskomager Gredsted, rektor Henrichsen, overlærer Kragh, overlærer Sick, adjunkt Nielsen og adjunkt Strøm.

Den eneste af disse odenseanere, som HCA havde kendt gennem mange år, var biskop CHRISTIAN THORNING ENGELSTOFT⁵ (1805–89). Han var jævnaldrende med Edv. Collin og kom ofte, indtil han 1851 udnævntes til biskop over Fyns Stift, i dennes hjem, og herfra stammede HCA's bekendtskab med ham. HCA synes dog ikke at have haft noget nært forhold til ham, og de gange, han passerede Odense i 1850'erne, gjorde han intet for at få kontakt med byens nye biskop.

Første gang, han under et ophold i Odense begav sig til bispegården i Klaregade, var i november 1860; men uheldigvis var biskoppen rejst fra byen en halv time forinden. Først 3 år senere lykkedes det, og det kom som nævnt til at danne grundlaget for en række nye bekendtskaber i Odense. I dagbogen finder vi ingen motivering for, at HCA under dette korte ophold i byen opsøgte biskoppen; men det er sandsynligt, at han atter har været sammen med ham hos Collins og igen er blevet bebrejdet, at han aldrig gjorde ophold i sin fødeby.

HCA blev en nær ven af familien Engelstoft, og først da denne forbindelse var etableret, kom der en erstatning for de 3 Odense-hjem (oberst Høegh-Guldberg, bogtrykker Iversen, adjunkt Hanck), der så gæstfrit havde åbnet deres døre for ham i 1820'erne og 1830'erne. Ser man bort fra hans ophold i Odense i 1868, hvor han på grund af biskoppens sygdom måtte tage ophold i rektor Henrichsens hjem, er der altså efter 1819 kun 4 hjem i Odense, han har været så nært knyttet til, at han har været inviteret som logerende gæst.

Biskop Engelstofts⁶ havde 13 børn, og HCA har uden tvivl truffet flere af dem, når han boede i bispegården. Den ældste datter, Ingeborg Marie (1839–1902), var gift med godsejer H.P. Langkilde på Juulskov, og de to ældste sønner, Lauritz (1840–1918) og Frantz Daniel (1844–1914), studerede henholdsvis jura og teologi ved universitetet i København og blev kandidater i 1868 og 1870. I brevene, der udveksledes mellem Engelstoft og HCA, nævnes desuden sønnerne Peder (1850–1924) og Ludvig (1860–1937) og døtrene Caroline (1854–74), Frederikke (1854–69) og Johanne Eleonore (1847–1921). Sophie Breum nævner i sin artikel om HCA,⁷

Stiftamtmand I. J. Unsgaard

at en af biskop Engelstofts døtre har fortalt hende om HCA's besøg i bispegården, og da den ældste datter siden 1862 havde boet på Juulskov og tvillingesøstrene Caroline og Frederikke døde i en meget ung alder, må det være Johanne Eleonore, der har berettet hende følgende:

Naar man taler med Biskoppens Datter om Andersen, fornemmer man endnu den elskværdige Forstaaelse, som gjorde det Engelstoftske Hjem saa kært for Andersen. Selvfølgelig var man ikke blind for hans Særheder, men man havde Hjerte for ham, og saa kunde man jo sagtens bære over med hans underlige Sind, -- græde kunde han jo som et Barn, naar han følte sig syg eller ulykkelig, og saa kunde han igjen

være straalende vittig og morsom; og naar han fortalte eller læste op, var der et saa sprudlende Liv, et saa aandfuldt elskværdigt Udtryk i hans Ansigt, at det var en Nydelse at se paa ham. En af de smaa Piger i Bispegaarden gik da ogsaa som Barn rundt med det hemmelige Ønske at blive ligesaa køn som H.C. Andersen . . . Naar H.C. Andersen var i Bispegaarden, læste han dagligt sine Eventyr højt. „Nu maa De vælge, hvad jeg skal læse“, sagde han saa til sin unge Veninde, Biskoppens Datter. „Hun duede ikke“ -- vilde han dog aldrig læse. „Den grimme Ælling“ betog ham ofte saa stærkt, gjorde ham saa bevæget, at han var helt bange for at læse det. Hvor kunde han læse morsomt! Især de Eventyr, hvor Dyrene tale. F. Ex. „Det er ganske vist“. „Hvorrr -- hvorrr“ kurrede Duerne. Det gjorde han ligesaa livagtigt, som naar han vrissede: „Væk“ som den gamle gigtsvage Lænkehund i „Snemanden“.

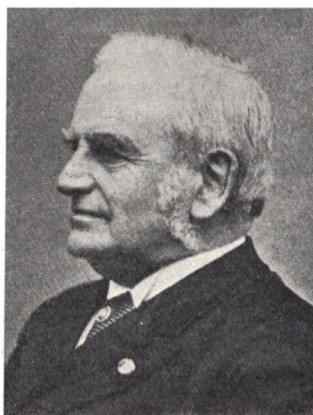
Som nævnt boede HCA i bispegården under festlighederne i december 1867, og det var også tilfældet, da han opholdt sig i byen den følgende sommer. Under et par af sine sidste ophold i Odense logerede han på Larsens hotel; men det var bispegården, han holdt til i.

Her var samlingsstedet for byens embedsmænd, og her udvidede HCA under sine besøg i disse år bekendtskabskredsen til at omfatte en række af byens fremtrædende borgere. Flere af dem havde, før de fik embeder i Odense, været ansat i København; flere havde som politikere været medlemmer af Folketing og Lands-ting, og det er muligt, at HCA før æresborgerudnævnelsen har truffet nogle af dem i de hjem i København, hvor han ofte færdedes.

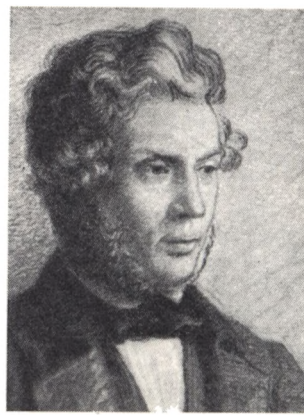
Det gælder således stiftamtmand, geheimekonferensråd JOHAN UNSGAARD⁸ (1798–1872). Stiftamtmanden boede på hjørnet af Albanigade og Kronprinsens-gade, og her aflagde HCA ham flere gange besøg, første gang i sommeren 1866,

Formanden for borgerrepræsentationen, etatsråd W. N. Petersen

Politimester J. G. C. F. Koch

Borgmester L. E. A. Mourier

altså halvandet år før æresborgerudnævnelsen, hvilket tyder på, at HCA har truffet stiftamtmanden under dennes mange ophold i hovedstaden. Unsgaard var enke-mand, og da han i 1869 tog sin afsked, tog han ophold hos sin søn, der var stiftamt-mand i Thisted. Efter denne tid synes HCA ikke at have bevaret kontakten med ham.

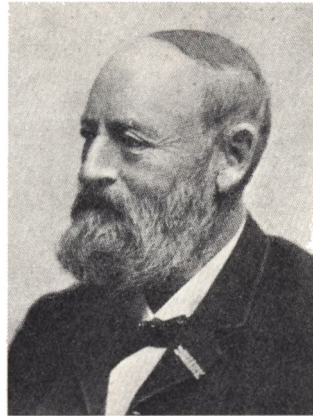
Blandt initiativtagerne til udnævnelsen af HCA til æresborger finder vi 3 af byens mest fremtrædende kommunalpolitikere: formanden for borgerrepræsen-tationen, grosserer, etatsråd WILHELM NIKOLAJ PETERSEN⁹ (1817–95), politimester JOHAN GEORGE CHRISTOPHER FREDERIK KOCH¹⁰ (1827–1914) og borgmester, ju-stitsråd LOUIS EDZARD ALEXIS MOURIER¹¹ (1805–77), der alle kom til at præge byens kommunale udvikling stærkt i disse år.

Grosserer W. Petersen var i mange år tillige rigsdagsmand,¹² og af et notat i dag-bogen den 30. marts 1863 fremgår det, at HCA har været sammen med ham i København. Politimester Koch traf HCA ved frokosten hos biskop Engelstoft under sit korte ophold i byen i juni 1867, borgmester Mourier derimod først den 4. december 1867, samme dag som HCA var kommet til Odense for at blive fejret som æresborger. Det var disse tre, der havde tilrettelagt festlighederne i anledning af udnævnelsen; HCA følte, at han stod i stor taknemlighedsgæld til dem, og han bad gang på gang biskoppen bringe dem de hjerteligste hilsener. Under sine senere ophold i byen var HCA flere gange gæst i deres hjem.

Nærmest knyttet følte HCA sig til familien Mourier. Fruen,¹³ som han havde ført til bords ved festen på rådhuset, satte han overmåde stor pris på. Det er hende, han forærer sine digtsamlinger, og det er hende, der ved flere lejligheder overrækker ham blomster på byens vegne!

Etatsråd C. F. A. Schlegel

Etatsråd J. C. Dreyer

Justitsråd Mourier var borgmester i Odense i perioden 1861–77, og det faldt i hans lod 3 gange at tolke byens følelser over for HCA: Det var ham, der foretog udnævnelsen af HCA til æresborger og holdt festtalen; den 2. april 1875 bragte han ham *en hjertelig Hilsen fra hans Fødeby med Oplysning om, hvad den havde gjort for at forherlige hans 70-aarige Fødselsdag*, og endelig var han medlem af den deputation fra Odense, der overværede hans bisættelse i Vor Frue Kirke den 11. august 1875.

Også hos andre af byens kendte familier træffer vi HCA som gæst i disse år:

I bispegården havde han truffet stiftskasserer, etatsråd CARL FREDERIK ADOLPH SCHLEGEL¹⁴ (1809–78), der boede *paa Slottet i Forhuset til Nørregade*, og her besøgte HCA familien et par gange.

Ved middagsselskabet i bispegården den 4. december 1867 traf han ligeledes stiftsprovst ANDERS KNUDSEN DAMGAARD¹⁵ (1808–1906). Den følgende søndag overværede han hans gudstjeneste i Domkirken, og om aftenen var han til middag i provstens hjem i Albanigade.¹⁶ Også under et ophold i byen det følgende år aflagde HCA visit hos stiftsprovstens familie.

Som nævnt havde HCA altid et godt forhold til byens redaktører, og det var også tilfældet med redaktøren af Fyens Stiftstidende, kancelliråd JØRGEN CHRISTIAN DREYER¹⁷ (1832–97), som han også aflagde besøg et par gange, første gang i dennes egenskab af medlem af den kommunalbestyrelse, der havde vedtaget at udnævne ham til æresborger. Dreyer var endvidere medlem af den deputation, der på byens vegne hylkede ham på 70-årsdagen i 1875.

Endvidere havde HCA i disse år kontakt med hofskomager HANS GREDSTED (1813–81), der var formand for Haandværkerforeningen og Frederik VII's Stif-

telse¹⁸ i Albanigade. Denne stiftelse rummede friboliger for værdige og trængende håndværkere og enker efter håndværkere, og denne institution ydede HCA økonomisk støtte ved flere lejligheder: Allerede i september 1866, hvor HCA opholdt sig i bispegården, opsøgte skomager Gredsted ham og bad ham *engang i Odense læse til Indtægt for Haandværker Stiftelsen*. HCA lovede at gøre det under et af sine første ophold i Odense, og dette var nok grunden til, at netop Gredsted tog imod HCA på banegården ved hans ankomst til byen i anledning af æresborgerfesten. Da HCA i 1873 foretog ændringer i sit testamente, betænkte han Frederik VII's Stiftelse med 200 rdl., og i en senere udateret tilføjelse hedder det: *Skomager Gredsted i Odense (til Stiftelsen) 150 Rd. Odense Fattigskole aarligt til Bøger til de to flinkeste Dreng 10 Rd.*

Elith Reumert understreger i sin bog om HCA, at menneskekærlighed, der bl. a. gav sig udslag i hjælpsomhed, var grundelementet i hans livsførelse, og HCA kom da også gerne sådanne institutioner til hjælp.

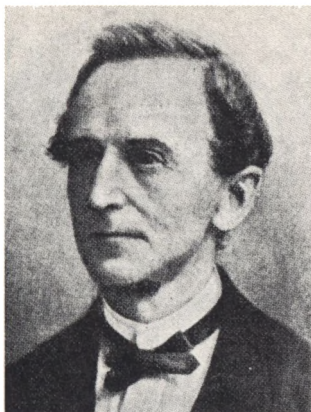
Muligvis har HCA før sin udnævnelse til æresborger i Odense også truffet Katedralskolens rektor, professor RUDOLPH JOHS. FR. HENRICHSEN (1800–71). Han havde fra 1830 til 1843 været lektor i latinsk filologi ved Sorø Akademi, og da HCA i denne periode hyppigt var gæst hos Ingemanns i Sorø, er det højst sandsynligt, at han her har truffet Henrichsen. Derimod synes han ikke at have truffet ham i Odense før under selve festligheden på rådhuset, hvor han for øvrigt var blandt talerne. Da HCA året efter havde planlagt et ophold i Odense og biskop Engelstoft blev syg, tilbød rektor Henrichsen at være vært for digteren, og denne boede da i rektorens lejlighed på selve Katedralskolen. Den sidste gang, HCA havde et „længere“ ophold i byen (8.–10. marts 1870), besøgte han kun biskop Engelstoft og rektor Henrichsen.

Endelig traf HCA under sine ophold i byen i disse år en række af Katedralskolens lærere:

Overlærer POUL HANNIBAL KRAGH¹⁹ (1820–90) traf HCA første gang ved midt dagen i bispegården den 4. december 1867. Han var medlem af den kommunalbestyrelse, der havde udnævnt HCA til æresborger, og som sådan bærede digteren ham da også med et besøg inden sin afrejse fra byen.

Adjunkt POUL CHRISTIAN NIELSEN²⁰ (1835–81) blev ofte inviteret som gæst i bispegården, når HCA opholdt sig der. Han havde været huslærer på Frijsenborg, inden han blev ansat på Katedralskolen, og HCA havde truffet ham under sine ophold på godset i 1863 og 1865.

Også overlærer JOHS. PETER KRISTIAN SICK²¹ (1812–84) havde HCA truffet inden sin udnævnelse til æresborger; i hvert fald noterer han i dagbogen den 30. marts 1863, at han underholdt sig med Sick under overfarten fra Nyborg til Korsør.

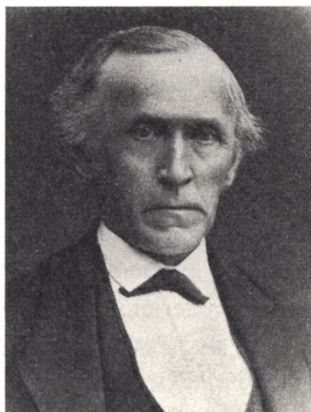
Overlærer H.P. Kragh

Adjunkt P.C. Nielsen

Overlærer J.P.K. Sick

Adjunkt Vincens Strøm

Siden besøgte HCA ham et par gange under ophold i Odense, og ved en af disse lejligheder bragte Sick ham *en Indbydelse fra en Deel Militaire og Borgere i Nyborg til en lille Fest for ham og Bøn at læse*, hvilket HCA lovede at gøre. Arrangementet kom dog aldrig i stand.

Adjunkt VINCENS STRØM²² (1818–99) må HCA have truffet under sit ophold i Odense i december 1867, for straks efter hjemkomsten til København sendte han ham et eksemplar af sin nyeste digtsamling. Adjunkt Strøm havde selv en poetisk åre, og det var ham, der havde forfattet to af de sange,²³ der blev sunget ved festen på rådhuset og ved koncerten i Musikforeningen, samt prologen, der blev fremsagt ved forestillingen på Odense Teater den 2. april 1875 i anledning af HCA's 70-års fødselsdag.

Apoteker Gustav Lotze,
Løveapoteket

Christiane Lotze,
f. Boeck

Disse odenseanere, hvoraf adskillige var jurister og hørte til byens ofte omtalte etatsråder, havde HCA lært at kende gennem biskop Engelstoft, og gennem ham sendte han da ofte hilsener til dem. Det var de eneste i byen, han havde kontakt med i sine sidste leveår, og de eneste, han aflagde visit, når han opholdt sig i byen.

Ikke alle i Odense, som HCA bærede med et besøg i anledning af æresborgerudnævnelsen, synes at have været lige begejstret. Et morsomt træk beretter således Karin Michaëlis om „Løvemor“ (fru apoteker Lotze, Løveapoteket), hos hvem hun ofte tilbragte sine ferier:

Løvemor glimrede ved Godhed men ikke ved Forstand, og Trolde maatte trække paa Smilebaandet mod sin Vilje, da hun og Værtinden en af de første Dage, under Forevisning af Haven, kom til et højt Plankeværk, skillende Haven fra den bagliggende Gyde. Løvemor pegede: – Se, lille Trolde, i Gyden der boede i sin Tid den her H.C. Andersen, som der blev gjort saadant Postyr af. Han endte jo med at komme baade hos Konger og Kejsere, og engang da han besøgte Odense, foreslog Lotze mig, at vi skulde bede ham til en Middag, hvad vi ogsaa gjorde. Men det blev ved den ene Gang. Ikke for det, han stødte saamænd ikke an hverken ved Maaden at spise paa eller andet. Alligevel, alligevel, man mærkede tydeligt, at han ikke hørte til, saa vi bad ham aldrig siden. Saadan talte hun i fuldeste, sødste Alvor, uden at ane, hvor hun udleverede det Odense Selskab ved de Ord (Karin Michaëlis: Vidunderlige Verden, bd. 2, s. 96).

Sandelig blev der holdt på formerne i etatsrådernes by! HCA var skam ikke fin nok til at komme hos etatsrådinde Lotze, om hvem Karin Michaëlis i samme forbindelse fortæller, at hun altid var ledsaget af kusk og tjener eller selskabsdame, når hun færdedes ude i byen, og at hun ikke rørte penge, men overlod det til tjeneren at betale for alle indkøb!

*Rektor ved Katedralskolen,
professor R. J. Henrichsen*

HCA havde som nævnt lovet skomager i 1868 Gredsted inden længe at komme til Odense og læse til fordel for Frederik VII's Stiftelse. Han havde atter planer om en rejse til udlandet, og – skriver han den 16. marts 1868 til biskop Engelstoft – *som første Udflugt ligger imidlertid Besøget i min kjære Fødeby*. Han ville nødig læse i rådhus-salen, da han fandt den for stor til formålet, og biskoppen foreslog da i sit svar, at man skulle benytte salen i Larsens hotel. Det aftaltes, at *Foredragene* skulle finde sted den 23. og 24. april; men desværre måtte Engelstoft et par dage forinden meddele, at han på grund af *en gastrisk Tilstand maatte renoncere paa den Glæde* at være HCA's vært, og at han havde mattet

„afstå“ ham til professor Henrichsen, idet han fandt, *at Latinskolen næst Bispegaarden var det nærmest berettigede Sted*.

Om morgenen den 21. april forlod HCA da København og ankom ved middagstid til Odense, hvor han på banegården blev modtaget af rektor Henrichsen, skomager Gredsted og biskoppens unge døtre.

Han kørte straks til Katedralskolens rektorbolig, hvor han under besøget fik to

Katedralskolen i Lille Gråbrødrestræde

værelser stillet til sin rådighed, og om aftenen var der her middagsselskab, hvori bl. a. politimester Kochs og overlærer Kragh deltog. Den næste dag besøgte han det lokale på Larsens hotel, hvor oplæsningen skulle finde sted, aflagde visit hos borgmester Mourier og etatsråd Schlegel og deltog om aftenen i et middagsselskab hos politimesteren.

Den første oplæsning fandt sted torsdag eftermiddag:

Klokken lidt over halv fem kom en Kareet efter mig, (sendt fra Viinhandler Jensen, jeg havde Damerne her fra Huset med) kjørte til Larsens Hotel, der var opfyldt med Damer og Herrer, 225 Billetter til 3 Mk solgte. To Bønder vare gaaede halv tredie Müil for at høre mig, de havde læst Improvisatoren, de skulde nu gaae de halvtredie Müil tilbage igjen. Jeg sendte dem hver mit Vesitkort, da jeg ikke saae dem. Jeg læste Noget, Sneemanden, Sommerfuglen, den lykkelige Familie, Det er ganske vist. Jeg hørte flere Bravo-Raab, Folk syntes særdeles tilfredse, mellem de forreste saae jeg de to gamle Jomfruer Wagner.²⁴ En dejlig Bouquet fik jeg af Fru Mourier (Dagbogen 23. april).

Den følgende eftermiddag læste HCA atter en række af sine eventyr (Barnet i Graven, Den grimme Ælling, Hjertesorg, Hvad Fatter gjør, Børnesnak, Sneglen og Rosenhækken), og denne gang var han – ifølge dagbogen – *friere end nogensinde før*.²⁵

HCA havde som nævnt lovet at læse til fordel for Frederik VII's Stiftelse, og en del af overskudet (219 rdl. 3 mark) udbetaltes straks til stiftelsens beboere: Familier fik udbetalt 2 rdl., enkeltpersoner 1 rdl. – dog fik HCA's plejesøster, Ane Elisabeth Henrichsen 8 rdl. (se s. 180).

Direktør Orlamundt, der i slutningen af sæsonen 1867–68 gav forestillinger på Odense Teater, havde til forestillingen fredag aften sendt HCA *en Loge med 6 Pladser*, og sammen med rektor Henrichsen og dennes familie overværede han bl. a. opførelsen af sit eget lystspil „Den nye Barselstue“:

Den nye Barselstue blev ganske godt givet og ved Teppets Fald udbragte Borgemester Mourier et Leve for mig, Publicum stemte i med og Orchesteret gav Fanfare. Jeg blev af Hr. Orlamundt ført op paa Theatret, af mange Gange og Krinkelkroge, over en Gaard, gjennem et Kjøkken (Dagbogen 24. april).

Lørdag formiddag aflagde HCA sammen med skomager Gredsted besøg i stiftelsen i Albanigade:

Kongeflaget var heiset; jeg saae hver Bolig, sædvanlig to Værelser for hver, der var hyggeligt og særdeles reenligt, man kunde godt finde sig i at boe her; de takkede mig Alle saa inderligt, jeg saae til en Kone der havde ligget gigtsvag i 15 Aar. En gammel Mand Larsen²⁶ op i de firs fortalte at hans Kone havde holdt mig over Daaben. Der var Brændehuus for hver, fælles Vaskehuus, og en stor Have hvori hver havde sin Lod,

*Frederik VII's
Stiftelse i
Albanigade*

og kunde have Kaal, Kartoffler & for hele Aaret. Paa en Tavle stod Navne paa Velgjørerne, en Bonde i Hunderup 500, hans Kone 1000, Moltke-Hvitfeldt 250. De forskjellige Værelser havde Navn efter Velgjørerne. Gredsted sagde og nu skulde ogsaa mit Navn staa der; jeg lovede at læse et tilkommende Aar for at skaffe lidt mere (Dagbogen 25. april).

Inden afrejsen aflagde HCA visit hos de fleste af sine nye Odense-venner: overlærer Sick, stiftsprovst Damgaard, stiftamtmand Unsgaard, borgmester Mourier, vinhandler C. W. Jensen, direktør Orlamundt og frøkenerne Wagner.

På banegården havde mange mennesker indfundet sig søndag middag for at tage afsked med ham, og med toget fortsatte han rejsen til udlandet. I et brev til biskop Engelstoft, skrevet i Amsterdam den 4. maj, beretter han følgende lille episode fra rejsen:

Da jeg fra Dampskibet paa lille Belt steg i Land og gav en Dreng mit Tøi at bære til Banegaarden, bad den lille mig om jeg vilde vise ham Hans Christian Andersen, Folk havde sagt at han var om Bord. Jeg spurgte ham om han havde læst noget af Hans Christian Andersen og da han svarede ja, sagde jeg ham at jeg var H.C. Andersen og han blev blussende rød og syntes meget glad, det morede mig.

Under opholdet i Ems den 9. juni var HCA så uheldig at snuble over *en stor jernbeslaaet Træ-Kuffert og støde imod med det høier Skinneben*, og det forsinkede hjemrejsen et par uger. I næsten 14 dage måtte han holde sengen på hotellet i Altona, og først den 2. juli gav lægen, der tilså såret, ham lov til at fortsætte rejsen. Hen på eftermiddagen kom HCA da til Odense, og han tilbragte her et par rolige dage i

bispegården, inden han den 4. juli om aftenen rejste hjem til København. Helst ville han på grund af smerter i benet have fortsat rejsen til København uden ophold i Odense; men han *vilde saa nødigt svigte Biskoppen, der var bleven hjemme fra sine Rundreiser i Stiftet* for hans skyld (Brev til fru Melchior 3. juli).

Benet saae ikke godt ud og suppererede, og da det var vanskeligt at tage Hefteplasteret af, måtte han under hele opholdet blive i bispegården; men vennerne ville gerne hilse på ham, og hele tiden var der et voldsomt rykind i bispegården. HCA nævner således i dagbogen visit af borgmester Mourier, skomager Gredsted, overlærer Sick, adjunkt Nielsen med sin forlovede, politimester Koch og stiftsprovst Damgaard.

HCA havde samme sommer planer om et ophold på Glorup, og den 30. august forlod han Frijsenborg og rejste til Korsør, hvor han ville overnatte, inden han den næste dag tilbagelagde den sidste del af rejsen; men da han på grund af smerter i benet sov meget dårligt om natten, ombestemte han sig og rejste til København.

HCA havde da på godt et halvt år haft to længere og et kortere ophold i Odense, og det var med taknemlighed, han ved årsskiftet 1868–69 tænkte tilbage på det, som han havde oplevet i de seneste år:

De to sidste Aar vare saa gode for mig, 1867 min Fest i Odense, 1868 kom „Dryaden“²⁷ og blev saa hjerteligt modtaget; jeg fik Penge, saa jeg syntes at sidde i Velstand. Hvad vil 1869 bringe? Lever jeg det ud, bliver min 50 Aars Fest,²⁸ min Ankomst til Kjøbenhavn 1819, det sidste Festaar i Kjøbenhavn? Herre, min Gud, slip mig ikke, om jeg slipper mig selv. Din Villie skee! Tak, evig Tak for Livsens Aar her paa Jorden (Dagbogen 31. dec. 1868).

1869 I midten af maj 1869 modtog HCA fra oldermandskabet²⁹ for Odense borgerlige Skyttelaug indbydelse til at overvære skyttelaugsfesten den 25. maj med den motivering, at han i „Kun en Spillemand“ havde givet en skildring af en skyttelaugsdag i Odense; men han måtte beklage, at han ikke kunne tage del i festlighederne, da han havde lovet sin amerikanske forlægger en fortsættelse af „Mit Livs Eventyr“ og han var så optaget af udarbejdelsen af denne, at han ikke kunne forlade København den første måned.

Han havde atter planer om et længere ophold i udlandet; men inden rejsen tiltrådtes, opholdt han sig nogle dage på Glorup (23.–26. september), hvilket for øvrigt blev hans sidste ophold på en fynsk herregård.

Søndag den 26. september kørte greven ham til Nyborg, og i selskab med den franske historiker Henri Martin, som han traf ved toget i Nyborg, og som et par uger forinden havde deltaget i festen for ham i Studenterforeningen i anledningen af 50-årsdagen for hans ankomst til byen i 1819, fløj han *med Banetog gjennem Fyen*

og Hertugdømmerne og nåede Hamborg samme dag. Der blev altså ikke gjort ophold i Odense; i dagbogen finder vi kun noteret: *Ved Odense saae jeg ingen Bekjendte.*

Rejsen gik gennem Tyskland, Østrig, Schweiz, Frankrig og Belgien, og på hjem- 1870 rejsen i marts det følgende år gjorde han atter ophold i Odense. Hen under aften den 8. marts kom han sammen med sin rejseledsager, den unge Jonas Collin, til Odense, hvor de tog ind på Larsens hotel.

Aftenen før var de efter en anstrengende rejse kommet til Fredericia, og HCA var gået til ro allerede klokken halv ni. Senere på aftenen var der blevet banket på hans dør og meddelt, at *Den borgerlige Sangforening* var mødt op for at hylde ham. At han var irriteret over dette, var der ikke noget at sige til; men han ville ikke skuffe de glade fredericianere:

I første Øjeblik blev jeg ganske fortvivlet, kunde ikke finde mine Klæder, sprang om paa Gulvet . . . og nu maatte jeg med glad Ansigt afsted, Sønnen sad mig i Øjnene. Der blev sjunget tre Sange, man siger, at de vare af mig; jeg veed det ikke, saa søvnig var jeg. Jeg udtalte min Tak, skyndte mig op og sov strax til den lyse Morgen (Brev til fru Melchior 14. marts 1870).

Den følgende dag viste han Jonas Collin St. Knuds Kirke og sit barndomshjem, og om aftenen var de i teatret, hvilket dog ikke synes at have været nogen succes: *I Theatret saa vi et nerverystende Knaldstykke – Alt for Fædrelandet.*³⁰ *Gik efter 4. Akt* (Dagbogen 9. Marts). Næste dag forlod de Odense, overnattede i Korsør og rejste derpå hjem til København.

Også dette år sendte oldermandskabet for skyttelaugets indbydelse til HCA, og han måtte svare, at han gerne ville deltage i skyttelaugsfesten, men at han frygtede, at det ville blive *for anstrengende at tage Deel i en saa bevæget glad Dag som Skyttelaugsdagen med dens Fest* (Brev til oldermandskabet 5. juni 1870).

Den lange udenlandsrejse havde været anstrengende, og den følgende sommer 1872 nøjedes HCA med en rejse til Sverige. I foråret 1872 havde han dog atter planer om at rejse til Italien og Østrig, og den 12. april kom han til Odense sammen med sin rejsefælle, den unge jurist William Bloch. Egentlig havde det været deres mening at nå Hamborg på rejsens første dag; men da Bloch gerne ville gøre ophold i Odense, tog de ind på Larsens hotel, hvilket skulle blive sidste gang, HCA overnattede i Odense. Sammen spadserede de gennem Munkemøllestræde og Munkemose og senere på dagen gennem Nedergade og Overgade. Om aftenen blev HCA inviteret til selskab hos biskop Engelstoft; men han trængte til hvile og *tog ikke imod*. Næste dag fortsattes rejsen til Hamborg.

Også på hjemrejsen passede de Odense, men denne gang uden at gøre ophold. Under opholdet i Innsbruck havde HCA været så uheldig at falde ud af sengen,

hvorved han bl. a. havde fået en flænge over næsen, og da lægen havde givet ham en forkert behandling og han stadig følte sig utilpas, rejste de direkte hjem.

1873 De to sidste gange, HCA passerede Odense, var i forbindelse med hans sidste udenlandsrejse, som han foretog i sommeren 1873 sammen med den unge litteraturhistoriker Nicolai Bøgh. Om morgenen den 15. april forlod de Korsør, hvor de havde overnattet. – Dagbogen beretter om en hård overfart:

Solskin men en kold stærk Blæst, vi maatte over med det lille Dampskib Freyr, jeg blev i Kahytten, Søen gik hoit; to Herrer bleve søsyge nede og en stor Mængde Reisende blev det oven paa, mellem disse Nicolai Bøgh.

Der blev kun gjort et ganske kort ophold på banegården i Odense, hvorefter rejsen fortsattes til Lillebælt, hvor det til gengæld var HCA, der maatte lide søsygens kvaler:

Paa Banegaarden i Odense saae jeg flere Venner³¹ derfra Byen og fik en Mængde smukke Blomster, især Skovblomster. Overfarten over lille Belt var høist ubehagelig, saa Blæsten stod ned i Kahytten og jeg blev i den Grad gjennemtrængt af den at jeg i Hotellet³² fik „daarlig Mave“, der har fulgt mig lige hertil (Brev til fru Henriques, skrevet i Hannover 20. april).

Rejsen, der gik gennem Tyskland, Schweiz og Østrig, var anstrengende for den gamle digter, og han var meget udmattet, da han på hjemrejsen nåede Slesvig den 25. juli. Da han næste morgen ville fortsætte rejsen, besvimeede han på perronen, og efter en besværlig rejse nåede han sammen med Nicolai Bøgh om aftenen Middelfart, hvor de tog ind på Behrendts hotel for at overnatte. Ved badene her opholdt Mathias Weber (1850–1933) og Erik Lassen Oksen (1849–1924) sig, to teologistuderende, der boede i samme hus som HCA (Nyhavn 18), og HCA havde i et telegram, afsendt fra Slesvig, meddelt dem, at han den følgende dag ville gøre ophold i Middelfart. De to studenter havde sørget for et værelse til ham på Behrendts hotel og afhentede ham på banegården i Fredericia. Om opholdet i Middelfart fortæller HCA i et brev til fru Melchior, skrevet på Behrendts hotel:

Jeg sidder her mere ynkelig end jeg har været paa hele min Rejse . . . Det var den besværligste Dag paa Rejsen. I Fredericia kom jeg med Besvær paa Dampfærgen til Strib, her blev jeg hjertelig modtaget af Biskop Engelstoft, og en stor Deel unge Piger bragte mig friske Blomster, en Vogn holdt til mig fra Hotellet. Men jeg maatte straks frabede mig ethvert Besøg. Idag har jeg ikke kunnet forlade mit Værelse, mine Been vakle under mig, og mine Hænder ryste, for Resten føler jeg ikke til nogen Slags Sygdom, men er saa træt, saa uendelig træt.

HCA måtte da også afslå at deltage i en havefest hos apoteker Peter Krag i Middelfart. Apotekeren aflagde da sammen med sin 8-årige datter Antoinette

besøg hos ham på hotellet, og hun overrakte ham en buket blomster. Han trak hende varmt hen til sengen, så på blomsterne og sagde: „Tak, min lille Pige – i hver Blomst bor en Alf, og naar jeg sover, kommer den frem og fortæller mig sit Eventyr. Dem skal du faa, naar jeg bliver rask“. Hun³³ har selv berettet episoden („Landet“, 18. september 1952), og hun slutter beretningen med ordene: „Men Andersen blev aldrig rask, og jeg fik dem ikke“!

Den næste dag fortsatte HCA og Nicolai Bøgh rejsen; men HCA var så udmattet, at han ikke var oplagt til at gøre op-

hold i Odense. Ifølge Nicolai Bøghs dagbog var HCA da også ret sløj: *A var meget syg; navnlig ved Glostrup Station, hvor hans Anfald endte med en Besvimelse.*

Det tog da også lang tid for ham at komme til hæfterne igen. 3 uger efter hjemkomsten til København noterer han opgivende i dagbogen: *Jeg kan slet ikke komme til Kræfter.* Hans helbred var svækket, og det var den sidste lange rejse, han kom ud på.

Han havde således for sidste gang været i sin fødeby; men derfor glemte han ikke byen – og den heller ikke ham. I et af sine allersidste digte, skrevet den 3.–5. februar 1875,³⁴ dvæler han således ved minderne fra barndomsbyen:

*Behrendts hotel i Middelfart, hvor HCA overnattede i juli 1873.
I forgrunden hotelomnibussen, der bragte HCA til byen.*

Odense.

*Du kjære, gamle Fødeby
Er altid i min Tanke.
Stolt bygged' Odin Slot mod Sky
Paa Næsbyhoved Banke;
Da voxte Huse, først to, tre,
Saa flere – der man havned'.
Og Frigge raabte: „Odin, see!“
Derfra fik Byen Navnet.*

*I „Klokkedybet“ ned sig svang
Aamanden ganske bange,
Idet han hørte første Gang
De Kirkeklokker mange.
Fra Klosterets Celle lod der Sang,
Man endnu lytter efter;
Nu Odense har Alders Rang
Og alle Ungdoms Kræfter.*

*Det er en Roes og ingen Spot
Paa Vittighedens Fløite,
At Du i Dygtighed og Godt
Er altid „første Sprøite“!
Du gamle, ungdomsfriske By,
Engang for mig den største!
Rul op, min Barndoms Tid, paa ny,
Og da er Du den første!*

*Her løb jeg om med Træskoe paa
Og gik i Fattigskole,
Men hele Verden for mig laae,
Som bar jeg Greve-Kjole!
Nei, jeg var ingen fattig Fyr,
Og Fader ikke heller,
Han læste for mig Eventyr,
Saa jeg blev selv Fortæller.*

*Til „Nonnebakken“ tidt jeg gik
Hen over „Munkemose“;
Der var en Glands, en Romantik,
Hver Blomst blev til en Rose;
„Aamanden“ sang, som aldrig før,
For Elverkongens Kone,
Sanct Knud jeg saae i Kirkens Dør
Med Glorie og med Krone!*

*Jeg havde Barnets stærke Tro,
Og Jakobs Himmelstige,
Og jeg fandt Frøkorn, som nu groe
I Eventyrets Rige,
Der nauer ind i vort Barndoms Land
Og Paradisets Have,
Til Lysets, Evighedens Strand
Hiinsides Jordens Grave.*

HCA's 70-årsdag var da nært forestående, og i den anledning fik han den 19. marts besøg af apoteker Lotze fra Odense. Denne kunne meddele ham, at man i byrådet havde vedtaget *at frede om det Sted, hvor Byens Æresborger saae Dagens Lys, eller i al Fald om det Sted, hvor han havde tilbragt sine første Barndomsdage* (Odense Byraads Forhandlinger for Aaret 1875). Et udvalg, bestående af redaktør J. C. Dreyer, prokurator Th. Borch og apoteker Lotze selv, havde i et møde den 12. marts foreslået, at man gjorde det ved at anbringe en marmorplade på barndomshjemmet i Munkemøllestræde. Apoteker Lotze kunne endvidere fortælle, at HCA på festdagen ville modtage en deputation fra Odense – *hele fire Mand* noterer HCA i dagbogen!

Selv om HCA på festdagen opholdt sig i København, havde man i Odense bestræbt sig på at give dagen et så festligt præg som muligt: Klokken 12 overværede mange af byens borgere ved barndomshjemmet i Munkemøllestræde afsløringen af en mindeplade, der bærer følgende indskrift:

Til dette Hus knytte sig Digteren Hans Christian Andersens kjæreste Barndoms minder. Denne Sten satte Odense Kommune den 2den April 1875, Digterens 70aarige Fødselsdag.

Biskop Engelstoft foretog afsløringen og mindede i sin tale *om den rige Begyndelse, det rige Digterliv havde haft, om hvorledes Digterens Sjæl første Gang var vakt til Bevidsthed i det lille Hus, der da ikke engang var saa anseligt som nu, om hvorledes*

Alt, der omgav BARNET, havde vakt dets Sjæl til Eftertanke, og hvorledes Digtergaven, alt som den udviklede sig, havde gjort Andersens Navn bekjendt og hædret over det hele Fædreland og vidt udenfor dettes Grænser. At han saaledes var agtet og elsket var dog ikke et Tilfældes Spil, ikke en Gunst af den lunefulde Lykke; det kom af den Gnist, der fra Begyndelsen havde ulmet og glimtet i den Sjæl, der var vaagnet i dette Hus, og som havde vidst at suge Næring af alt det Skønne og Gode udenfor den, af Smaat som af Stort, af dagligdags Begivenheder, saavel som af Verdensbegivenheder (Fyens Stiftstidende 2. april 1875).

Ved en festforestilling på Odense Teater, hvortil byens skolebørn havde fri adgang, opførtes HCA's eventyrkomedie „Meer end Perler og Guld“, og en prolog,³⁵ skrevet af overlærer Strøm, blev fremsagt af teatrets direktør, Fr. Müller. Om festforestillingen beretter Fyens Stiftstidende:

Festforestillingen i Odense Theater igaar Aftes overværedes af omtrent 800 af Borgerskolens Elever. Det var et smukt Syn, der sikkerligt vilde have frydet den gamle BARNedigter, at see saa mange Smaa glæde sig over den Forestilling, der mindede dem om, hvad han havde været og er for dem og vil blive for Ungdommen og Barnesindet i en lang Fremtid. Efter at Musikdirektør C.C. Møllers Hilsen fra Børnene var udført af Orkesteret, istemte de mange hundrede Børnестemmer Digterens Sang: „I Danmark er jeg født, der har jeg hjemme“ og udbragte, efter et Par smukke Ord af Kancelliraad Borch et friskt og længe rungende Leve for Odense Bys Stolthed, Børnernes Digter, H.C. Andersen. Der er igaar fremkommet mangan smuk Hilsen til H.C. Andersen, men næppe nogen smukkere, end den Barnesindet bragte ham iaftes.

Deputationen, der skulle overbringe HCA byens hyldest, bestod af borgmester Mourier, apoteker Lotze, redaktør Dreyer og etatsråd W. Petersen; men apoteker Lotze blev imidlertid på grund af sygdom forhindret i at rejse med til København. De tre øvrige indfandt sig i HCA's lejlighed i Nyhavn klokken 1 og overrakte ham bl. a. et eksemplar af program og prolog til festforestillingen på Odense Teater samme dag. Borgmester Mourier bragte ham byens hilsen, hvorefter HCA svarede (Fyens Stiftstidendes referat):

De allerførste Ord, han vilde udtale, skulde være en varm Tak for Alt, hvad der var gjort mod ham i Dagens Anledning. Man maatte ikke undre sig, om han var betagen og overvældet af Bevægelse, og da navnlig nu ligeoverfor Udsendinge fra hans Fødeby. Her traadte Minderne frem, og han tænkte paa, hvorledes han for nogle Aar siden, da hans Fødeby kaarede ham til Æresborger, havde staaet og seet paa den talrige Skare med Fakler, der kom for at bringe ham Hyldest . . . Netop i dette Øjeblik traadte det lille Hus, som hans Fødeby idag havde smykket med en Mindetavle, som hans kjære Ven Biskop Engelstoft vilde indvie, frem for hans Sjæl, han saae, hvorledes hans Moder til Foraarsfesten pudsede Kakkellovnen op og pyntede den med Birke- og Bøgekviste fra

Næsbyhoved Skov; men endnu frydligere var Julefesten i det lille Hjem; man maatte ikke troe, at Julen da var fattig for ham; Risengrøden og Gaasestegen manglede ikke, og han havde i de senere Dage ingensinde ved større og rigere Juleborde fundet en Juleglæde, der kunde overgaae den, han havde følt i det lille Hjem. At han ikke havde glemt dette, vilde et lille Digt,³⁶ som paa Søndag vilde staae at læse i „Søndagsposten“, der vilde bringe et Billede af hans Barndomshjem, fortælle om.

HCA's helbred var svagt, og langsomt ebbede kræfterne ud. Det meste af sommeren 1875 var han sengeliggende på „Rolighed“, og den 4. august afgik han ved døden. Ved meddelelsen om hans død besluttede Odense byråd, at en deputation, bestående af borgmester Mourier, kancelliråd Th. Borch og apoteker Lotze, skulle overvære jordefærden i Vor Frue Kirke i København. Til deputationen sluttede sig biskop Engelstoft, der ved selve jordefærden – efter at stiftsprovst Rothe havde talt – bragte en sidste hilsen fra det Sted, hvor Livets Herre satte Digterens Vugge og skjønne Medborgere fulgte ham paa hans lysende Livsbane, og hvortil han selv følte sig knyttet ved Barndomsmindernes stærke Baand. Kun Enkelte ere tilbage, der erindre hans Barndomsdage, og Ingen agtede dengang paa det, da Drengen med de underlige Tanker brød Hjemmets Skranke og drog ud i den vide, den fremmede Verden, ført af den Drift, der tilskyndte ham, og i Fortrøstning til den Gud, der ikke forlader den Faderløse; og nu forkyndes hans Død som et fælleds Sorgens Budskab gennem Landene og gaaer med Lynets Hast hinsiides Verdenshavet! Hans Livs Eventyr, som vi saa gjerne, ligesom han selv, kalde det, med dets underfulde Tilfældigheder, som maatte synes kun at høre hjemme i Digtingens Verden, med dets mægtige Omskiftelser, Skuffelser og Savn, tilhører den hele Verden; og det vil staae i sin historiske Sandhed som et talende Vidnesbyrd om, hvad han ogsaa selv saa levende følte, naar han betragtede det, at

*Den aldrig blev forladt,
Som Haab til Gud har sat,
De faderløses Fader.*

I hans fødeby vajede flagene denne dag på halv stang, og mindetavlen på barndomshjemmet, der var blevet afsløret få måneder forinden, var omvundet med sørgeslør. Indtil det sidste havde fødeøen været i hans tanker. Kun et par uger før sin død skrev han følgende vers:³⁷

*Odins Ø med Palnatokes Grav
Med susende Skove ved det rullende Hav,
Fyen, hvor jeg fødtes til Tankens Lyn
Mellem vilde Roser og Humleluft!
Velsignet dit Solskin, velsignet din Luft!*

H. C. Andersens ophold på Fyn 1819-75

1823:

23. marts Slagelse–Odense
23.–29. marts Ophold i Odense, logerer hos oberst Høegh-Guldberg,
Nedergade 25
29. marts Odense–Slagelse

1825:

- Juli Ophold i Odense 4–5 dage, logerer hos oberst Høegh-Guldberg
(Passerer Storebælt 20.–24. juli og 25.–27. juli)

1829:

5. juli Slagelse–Odense
5.–13. juli Ophold i Odense, logerer hos fam. Iversen, Tolderlund
13.–14. juli Ophold på Elvedgård
14.–27. juli Ophold i Odense, logerer på Tolderlund
27. juli Odense–Nørager

1830:

18. juni Kolding–Snoghøj–Odense
18. juni–10. juli Ophold i Odense, logerer på Tolderlund
10.–14. juli Ophold på Hofmangave
14. juli–1. aug. Ophold i Odense, logerer på Tolderlund
(Besøg på Elvedgård)
1.–6. aug. Ophold i Svendborg, logerer hos gæstgiver H. C. Graff
(Udflugt til Maegård, Tåsinge)
6.–9. aug. Ophold i Fåborg, logerer på Gæstgivergården (Rasmussens Hotel)
(Besøg hos familien Voigt, udflugt til Dyreborg, Nakkebølle)
9.–ca. 14. aug. Ophold på Flenstoft
(Besøg på Frederiksgave)
Ophold i Assens, logerer hos agent Brøchner Bruun
ca. 14.–28. aug. Ophold i Odense, logerer hos Tolderlund
28.–29. aug. Odense–København

1832:

2. juli Sorø–Odense
2.–17. juli Ophold i Odense, logerer hos oberst Høegh-Guldberg
17. juli–ca. 1. aug. Ophold på Lykkesholm
Ophold på Bramstrup
Ophold på Hofmansgave
ca. 1.–4. aug. Ophold i Odense, logerer hos oberst Høegh-Guldberg
(Besøg på Sanderumgård)
4. aug. Odense–Nørager

1835:

27. juni Korsør–Lykkesholm
27. juni–15. juli Ophold på Lykkesholm
15.–30. juli Ophold i Odense, logerer på Tolderlund
30. juli–8. aug. Ophold på Lykkesholm
8. aug. Lykkesholm–Sorø

1836:

15. juni Slagelse–Odense
15.–23. juni Ophold i Odense, logerer på Tolderlund
(Besøg på Søbysøgård)
23. juni–18. juli Ophold på Lykkesholm
(Besøg på Broholm, Ørbækklunde)
18.–28. juli Ophold i Odense, logerer på Tolderlund
28. juli–1. aug. Ophold på Lykkesholm
1.–3. aug. Ophold på Broholm
3.–ca. 5. aug. Ophold i Svendborg, logerer på gæstgiveri
ca. 5.–10. aug. Ophold i Odense, logerer på Tolderlund
10. aug. Odense–Nørager

1837:

5. aug. Sorø–Odense
5.–12. aug. Ophold i Odense, logerer hos familien Hanck, Overgade 18
12.–23. aug. Ophold på Lykkesholm
23. aug. Lykkesholm–Sjælland

1838:

- 23.–24. juli Nysø–Odense
24.–30. juli Ophold i Odense, logerer hos familien Hanck
(Besøg på Bramstrup)
30. juli Odense–Sorø

1839:

13. juli Korsør–Odense
13.–25. juli Ophold i Odense (få dage), logerer på Hotel Postgaarden
Ophold på Lykkesholm
25.–31. juli Ophold på Glorup
(Besøg på Søbysøgård)
31. juli Glorup–Slagelse

1840:

- 24.–25. juli København–Odense
25.–27. juli Ophold i Odense, logerer hos familien Hanck
27.–28. juli Ophold i Nyborg, logerer på Hotel Postgaarden
28. juli–11. aug. Ophold på Glorup
(Besøg på Holstenshus, Ørbæklunde, Lykkesholm og Broholm)
11.–12. aug. Glorup–København

1841:

13. juli Kiel–Årøund–Assens
13.–14. juli Ophold i Assens, logerer hos agent Brøchner Bruun
14.–17. juli Ophold i Odense, logerer hos familien Hanck
17.–21. juli Ophold på Glorup
(Besøg på Ørbæklunde)
21. juli Glorup–Ringsted

1842:

3. aug. Korsør–Glorup
3.–24. aug. Ophold på Glorup
(Besøg på Lykkesholm, Ørbæklunde,
Egeskov, Hesselagergård, Broholm)
24.–25. aug. Ophold i Odense, logerer på Hotel Postgaarden
25. aug. Odense–Sorø

1843:

31. januar Korsør–Odense–Assens–Årøund

28. juni Korsør–Langesø
28. juni–7. juli Ophold på Langesø
(Besøg på Hindsgavl)

7.-8. juli	Ophold på Hvidkilde
8.-10. juli	Ophold på Holstenshus
10.-18. juli	Ophold på Glorup
18.-24. juli	Ophold på Holstenshus
24.-31. juli	Ophold på Glorup
31. juli	Glorup-Bregentved
<i>1844:</i>	
12.-13. aug.	København-Glorup
13.-27. aug.	Ophold på Glorup (Besøg på Lykkesholm)
27. aug.	Glorup-Odense-Assens-Årøsund
<i>1845:</i>	
12. juli	Sorø-Glorup
12.-27. juli	Ophold på Glorup
27.-29. juli	Ophold i Odense, logerer på Hotel Postgaarden
29. juli	Odense-Snoghøj
31. okt.-1. nov.	København-Glorup
1.-10. nov.	Ophold på Glorup
10.-11. nov.	Ophold i Odense, logerer på Hotel Postgaarden
11. nov.	Odense-Assens-Åbenrå
<i>1847:</i>	
13.-14. maj	København-Glorup
14. maj-1. juni	Ophold på Glorup
1.-2. juni	Ophold i Odense, logerer på Hotel Postgaarden
2. juni	Odense-Assens-Årøsund
<i>1848:</i>	
12. maj	Korsør-Glorup
12. maj-19. juni	Ophold på Glorup (Besøg på Ørbækklunde, Ravnholt)
19. juni	Glorup-Korsør
25. aug.	Sorø-Glorup
25. aug.-27. sept.	Ophold på Glorup (Besøg på Egeskov)
27.-28. sept.	Glorup-København

1849:

11. sept. Korsør–Glorup
11.–28. sept. Ophold på Glorup
(Besøg på Holckenhavn)
28.–29. sept. Glorup–København

1850:

9. juni Snoghøj–Odense
9.–10. juni Ophold i Odense, logerer på Hotel Postgaarden
10. juni–5. aug. Ophold på Glorup
(Besøg på Lykkesholm, Hesselagergård, Ørbækklunde)
5.–6. aug. Ophold i Svendborg, logerer på gæstgiveri (Mad. Madsen)
6. aug. Svendborg–Gåbense

1851:

2. juni Kallehave–Svendborg–Glorup
2. juni–17. juli Ophold på Glorup
17.–18. juli Ophold i Svendborg, logerer på gæstgiveri (Mad. Madsen)
18. juli Svendborg–Flensborg
29. aug. Flensborg–Svendborg–Glorup
29. aug.–9. sept. Ophold på Glorup
9.–10. sept. Glorup–København

1853:

16. juli Horsens–Bogense–Odense–Glorup
16. juli–1. aug. Ophold på Glorup
1.–2. aug. Ophold i Odense, logerer på Hotel Postgaarden
2. aug. Odense–Snoghøj
7. sept. Snoghøj–Odense
7.–8. sept. Ophold i Odense, logerer på Hotel Postgaarden
8. sept. Odense–Sorø

1855:

21. sept. Flensborg–Svendborg–Glorup
21.–26. sept. Ophold på Glorup
26. sept. Glorup–Sorø

1856:

9. aug. Flensborg–Svendborg–Glorup
9.–19. aug. Ophold på Glorup
19. aug. Glorup–Basnæs

1858:

23. aug. Flensborg–Svendborg–Glorup
23.–28. aug. Ophold på Glorup
28. aug. Glorup–Sorø

1859:

11. sept. Kolding–Odense–Sorø

1860:

9. nov. Årøsund–Assens–Odense
9.–10. nov. Ophold i Odense, logerer på Hotel Postgaarden
10. nov. Odense–Basnæs

1863:

28. marts Flensborg–Årøsund–Assens
28.–29. marts Ophold i Assens, logerer på Gæstgivergården
29.–30. marts Ophold i Odense, logerer på Hotel Postgaarden
30. marts Odense–Korsør

20. juni Korsør–Glorup
20. juni–7. juli Ophold på Glorup
(Besøg på Broholm)
7. juli Glorup–Korsør

1865:

17. juli Korsør–Glorup
17.–25. juli Ophold på Glorup
25. juli Glorup–Sorø

1866:

1. februar Korsør–Nyborg–Odense–Middelfart–Kolding
6. sept. Kolding–Odense
6.–7. sept. Ophold i Odense, logerer på Hotel Postgaarden
7. sept. Odense–Sorø

1867:

11. april	København–Odense
11.–12. april	Ophold i Odense, logerer på Larsens Hotel
12. april	Odense–Hamborg
5. juni	Hamborg–Odense
5.–6. juni	Ophold i Odense, logerer på Larsens Hotel
6. juni	Odense–Korsør
27. juli	Basnæs–Glorup
27. juli–7. aug.	Ophold på Glorup
7. aug.	Glorup–Holsteinborg
4. dec.	Korsør–Odense
4.–11. dec.	Ophold i Odense, logerer hos biskop Engelstoft
11. dec.	Odense–København

1868:

21. april	København–Odense
21.–26. april	Ophold i Odense, logerer hos rektor Henrichsen, Katedralskolen
26. april	Odense–Hamborg
2. juli	Hamborg–Odense
2.–4. juli	Ophold i Odense, logerer hos biskop Engelstoft
4. juli	Odense–København

1869:

23. sept.	Korsør–Glorup
23.–26. sept.	Ophold på Glorup
26. sept.	Glorup–Nyborg–Odense–Hamborg

1870:

8. marts	Fredericia–Odense
8.–10. marts	Ophold i Odense, logerer på Larsens Hotel
10. marts	Odense–Korsør

1872:

12. april	Korsør–Odense
12.–13. april	Ophold i Odense, logerer på Larsens Hotel
13. april	Odense–Hamborg
6. juni	Fredericia–Odense–Korsør

1873:

15. april

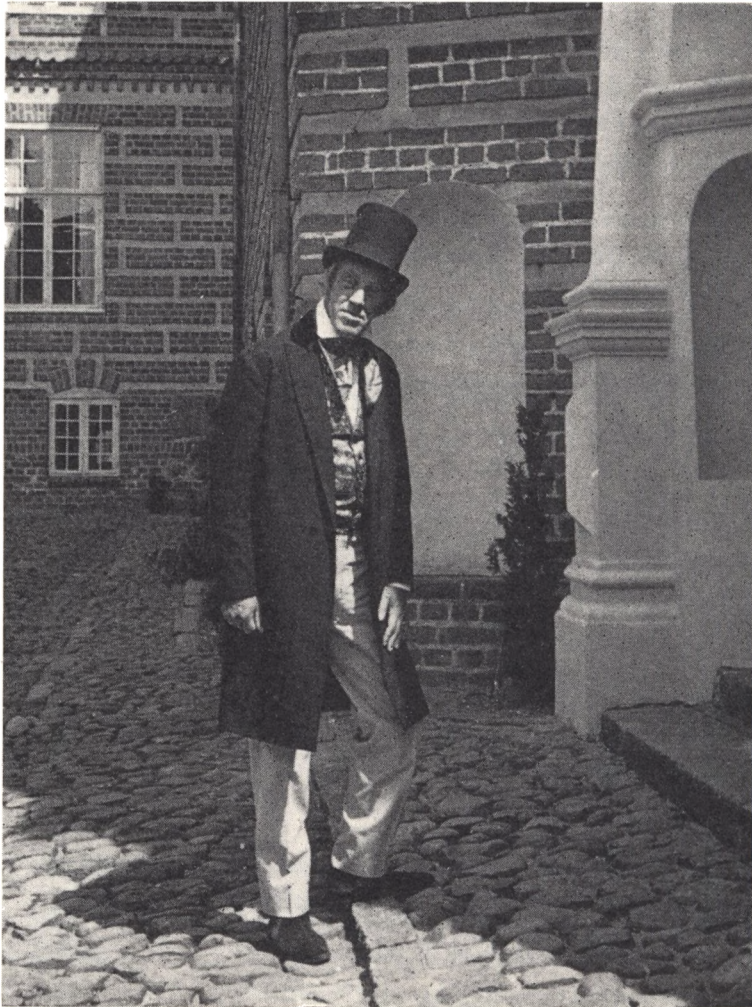
Korsør–Odense–Fredericia

26. juli

Slesvig–Fredericia–Middelfart, logerer på Behrendts Hotel

27. juli

Middelfart–Odense–Korsør

*H.C. Andersen
(alias Freddy Albeck)
på Holckenhavn 1968*

Dagbogs- og almanakoptegnelser fra H. C. Andersens Odense-ophold 1830-66

JUNI 1830

Løverdags den 18 til Middelfart og Odense.¹

Løverdags den 28 October² fra Odense om Efterm. Kl. 6.

- 1) HCA havde fra den 1. juni *berest Jylland* og forlod Kolding den 18. juni. I dagbogen er kun angivet rejsruten i Jylland. Fra det følgende ophold på Fyn findes ingen optegnelser.
- 2) HCA forlod Odense den 28. august og kom til København den følgende dag.

JULI 1838

24. Gaaet over Beltet med Dampskibet Maagen til Nyborg og kom til Odense.¹

25. Været paa Bramstrup hos Hillerups,² ei vel.

26. Løbet omkring, mindre vel.

27. Travet om i Byen til Bekjendtere.

28. Nu er jeg træt af at være her.

29. Fattigeret. Fremmede hos Hancks.³

30. Reist fra Odense. . . til Nyborg, over Beltet . . .

- 1) HCA havde forinden haft et længere ophold på Nysø.
- 2) Bramstrup, beliggende ca. 8 km syd for Odense, ejedes af landmåler Terman Øllgaard Hillerup (død 1863).
- 3) Adjunkt J. H. T. Hanck (1776–1840), bogtrykker Chr. Iversens svigersøn, hos hvem HCA boede under de fleste af sine ophold i Odense i 1830'erne.

JULI 1840

25. Over Beltet til Odense.¹ Hanck er død i Torsdag, forberedet Børnene, gjort Vesitter.

26. Indviteret hos Schönheiders² og Abrahamsens³ til Middag, men var hos Kocks,⁴ og kørte med dem til Fruens Bøge hvor der var Bal. Hjem til Hancks.

27. Besøgt Carl Bagger.⁵ Læst Maurerpigen ud hos Hancks der vare meget livlige; Grev Moltke⁶ kom til Odense for selv at afhente mig, jeg reiste dog til Nyborg, ganske ene i Deligensen,⁷ besøgt Lützen.⁷

28. Kjørt til Glorup . . .

- 1) HCA havde planlagt en rejse til Glorup; men da adjunkt Hanck var død dagen før under et hospitalsophold i København, ændrede HCA sin plan og rejste først til Odense.

- 2) By- og rådstueskriver Frederik August Schönheyder (1801–72), der hørte til den hanckske omgangskreds.
- 3) Generalkrigskommissær Joseph Abrahamson (1789–1847), der ligeledes hørte til den hanckske omgangskreds.
- 4) Kgl. bygningsinspektør, professor J. H. Koch (1787–1860).
- 5) Carl Bagger (1807–46) var 1836 blevet redaktør af Hempels Avis (Fyens Stiftstidende).
- 6) Grev Gebhard Moltke-Hvitfeldt til Glorup (1764–1851).
- 7) Kommandanten i Nyborg, generalmajor Hans Staal Lützen (1774–1851), som HCA havde været sammen med på Glorup.

JULI 1841

Onsdag 14. Med Deligensen til Odense,¹ Plads i Coupeen; kaldte ved Wissenberg Jomf Hanck ud. Sognefogeden der spurgte mig om jeg var Missionær. Kl. 2 i Odense, hos Hancks og andre Bekjendte.

Torsdag 15. Ugattet jeg havde bedet Ove Thomsen² og Bagger ei at mælde jeg var i Fyen, staaer det i Aften i Avisen. Det er St Knuds Markedsdag. Den unge for-drukne Guldbrand.³ Middag hos Reckes.⁴

Fredag 16. Besøgt Kock og seet hele Slottet der er elegant og hyggeligt. Haven med de tilgrændsende Marker og Skove saa ud som en stor Park. Seet Theatret, der er smukt gjort istand, Dekorationerne fortræffelige, ugattet jeg saae dem i Daglys. Middag hos Hansens.⁵

Lørdag 17. Vogn fra Glorup. Byen i Bevægelse for i Aften at modtage Cron-prindsen med sin unge Gemalinde. Hestene smykkede med Grønt. Laugene med deres Faner skulle ud og Husene illumineres. Middag hos Hansens hvor Sønnen Emil var kommet. Afskedsvesitter. Afsted Klokken 6 om Aftenen med Dr. Winter;⁶ Klok 10 paa Glorup, drak Thee og gik i Seng.

- 1) HCA havde siden begyndelsen af november 1840 været på rejse i udlandet og var nu på vej hjem til København.
- 2) Ove Thomsen (1801–62), redaktør af Iversens Avis (Fyens Avis).
- 3) Johan Wilhelm Guldbrand (f. 1814), søn af stiftsfysikus i Odense Chr. Anker Vilh. Guldbrand (1780–1840), der hørte til den hanckske omgangskreds.
- 4) Generalvejinspektør Peter Blankenberg Prytz von der Recke (1793–1847), hvis børn HCA's veninde, Henriette Hanck, gav privatundervisning.
- 5) Prokurator Søren Hansen (1783–1858), der var gift med en datter af HCA's tidligere værtinde på Lykkesholm, Marie Lindegaard.
- 6) Godslægen på Glorup, Laurentius Robert Winther (1811–77).

1842:

Tirsdag 24 August. Forlod Kl 6^{1/2} Glorup;¹ lidt Regn, hedt Veir; havde glemt mine gamle Underbukser, ikke revet en tegnet Priap² itu, det satte mig i daarligt Humeur; glemt mit Album. Kom Kl 10 til Odense, Vesitter hos Carl Bagger, Schönheider, Recke, Hansen, Fru Sæborg,³ Jomf Bunkeflod⁴ (det er til at beskrive rørende)

Fru Guldbrand. Politimesteren.⁵ Spist til Middag paa Postgaarden⁶ med nogle kjedelige schleswig-holstenske Probenreutere. – Læst i Hempels Avis om mit Ophold hos „Noblessen“, nu kommer det da i Corsaren! ærgret mig, meget trist! – Drukket Viin og Punsch, seet paa den begyndende aftagende Maane over Kirkegaarden, godt Humeur. Det er en Hede idag, ikke til at aande i.

Onsdag 25. Farvel hos Leutenant Schulz,⁷ Hempel⁸ (der var henrykt over „Bazaren“),⁹ Thomsen, Hansen & unge Piger kom det sidste Sted for at see mig. – Paa Gjæstgiver Stedet traf jeg Benzon¹⁰ fra Prag, som nu er blevet ansat nede ved Temiswar i Ungarn. Dampskibet over lille Belt¹¹ itu, vi maatte derfor vente til Klokken 3 istedet for 11^{1/2}, endelig kom vi da afsted, ikke behagelig Søetour, Fyrene vare tændt, det var Aften før vi kom over.

- 1) HCA havde opholdt sig på Glorup fra den 3. august.
- 2) En tegning af det mandlige lem.
- 3) Fru Augusta Søeborg (1802–74), bogtrykker Chr. Iversens datter, hvis ægteskab med landinspektør Carl Søeborg opløstes 1828.
- 4) Anna Marg. Bunkeflod (1759–1849), en søster til sognepræsten ved St. Hans Kirke indtil 1805, Hans Chr. Bunkeflod. Hun og præstens enke boede i Eilschous Boliger, og her havde HCA ofte besøgt dem i sin barndom.
- 5) Politimester G. N. de Klaumann (1791–1863).
- 6) Hotel i Overgade, hvor HCA – med få undtagelser – boede under sine ophold i Odense fra 1842. Hotellet lå omtrent, hvor den nuværende politigård ligger.
- 7) Premierløjtnant ved 6. Dragonregiment Adolph Ludvig Gustav Philip Schulz (d. 1845 i Odense).
- 8) Redaktør Søren Hempel (1775–1844).
- 9) „En Digtets Bazar“, der var udkommet den 30. april samme år.
- 10) Hartvig Frederik Emil Benzon (1816–75), søn af kammerherre Chr. Fr. Otto Benzon, der 1840–75 var ejer af Kristiansdal i Dalum. H. F. E. Benzon var tjenstgørende officer i den østrigsk-ungarske hær og opholdt sig mest på sin hustrus familiebesiddelser i Ungarn. Efter hendes død i 1871 tog han ophold på Kristiansdal, hvor han døde i november 1875, få måneder efter faderen. Familien Benzon på Kristiansdal hørte til familien Hancks omgangskreds, og når HCA et par gange gennem Henriette Hanck sender *Helsener*, som skal deles ud i Dalum, er det nok denne familie, han har tænkt på.
- 11) HCA mener Store Bælt, eftersom han fra Odense rejste til Sorø og videre til København, hvortil han ankom den 31. august.

1843:

Tirsdag 31. Jan. I Morgenstunden havde Stormen lagt sig; Søen gik lidt, men jeg har, i Sommeren, prøvet det stærkere, vi kom over paa to Timer, jeg sadte mig i Kahytten paa en Syl eller Naal, som jeg fik et slemt Stik af; i Nyborg mødte jeg Violinspilleren Simonsen,¹ som præsenterede sig for mig; i de fyenske Aviser læste jeg at „Fuglen i Pæretræet“,² var i Søndags opført i Odense og at man ventede mig der nogle Dage; da jeg kom til Odense, sagde Prinzlau³ mig at Jomfru Sønderskou⁴ havde, til Fredag, valgt som Benefice: Mulatten⁵ og Bagger havde skrevet Prolog, det var arangeret for min Skyld, jeg sendte Hilsener til hende og reiste.⁶ Ove

Thomsen kom og var venskabelig. Klokken 9 kom vi om Aftenen til Assens, der var høit Vande (et Par Dage forud havde Dampskibet brugt 9 Timer for at komme over) vi brugte 1^{1/2}; drak Punsch i Arøsund; smuk Skovnatur; det saae ud, som var der Snee paa Buskene.

- 1) Violinisten Sophus Simonsen (1810–57), medlem af Det kongelige Kapel 1834–52, hvorefter han vendte tilbage til sin fødeby Svendborg.
- 2) HCA's vaudeville „Fuglen i Pæretæet“ opførtes på Odense Teater den 29. januar, den 5. og den 15. februar 1843 af J.P. Müllers Selskab.
- 3) Skuespilleren Frederik Printzlau (1814–1859).
- 4) Skuespillerinden Thora Augusta SønderSchou (1822–1909).
- 5) „Mulatten“ opførtes første gang på Odense Teater den 20. marts 1840, siden 2 gange i april 1840 og nu den 3. februar 1843.
- 6) HCA var på vej til Paris.

JUNI–JULI 1843

28. Fra Korsør over Beltet til Odense og Langesø.¹

29. Kjørt en stor Tour fra Langesø.

30. Kjørt til Middelfart, hvor der var Marked, vi tilbragte Dagen paa Hindsgavl;² hjem til Klokken 12.

1. Spadseret ud fra Langesø; digtet og sendt Brev til Moltke. Fru Schilden³ indtruffet.

2. Regnveir. Skrevet paa Ahasverus; Pakke til Wedderkop.⁴

3. Kjørt til Odense og seet Comedie,⁵ hjem igjen 12.

4. Skrevet til Glorup; varmt og Regn.

5. Middagsselskab her, Præsten Lund⁶ med Kone. deiligt varmt. Jeg læser nu godt fra Kl 4.

6. Sendt Brev til Glorup og til Fru Eschendrecker.⁷ Læst „Les enfant celebres“.⁸ Besøgt Præsten Lund efter Bordet.

7. Kjørt over Odense til Hvidkilde⁹ og Svendborg . . .

- 1) Langesø, ca. 12 km nordvest for Odense, ejedes af kammerherre, baron Adam Christopher Holsten-Charisius (1793–1879).
- 2) Hindsgavl ved Middelfart ejedes af kammerherre Niels Basse Fønss (1793–1858).
- 3) Komtesse Sophie Magdalene v. Schilden, f. Rantzau-Breitenburg (1766–1849), gift med amtmanden i Steinburg, kammerherre Chr. Fr. Friccius v. Schilden.
- 4) Kammerherre ved hoffet i Oldenburg Georg Adolph Theodor von Wedderkop (1802–87).
- 5) På Odense Teater opførtes den 3. juli Bulwers „Lyoneserinden eller Kjærlighed og Stolthed“.
- 6) Sognepræsten i Vigerslev Caspar Woller Lund (1809–64).
- 7) Lina von Eisendecker (1821–75), gift med kabinetsekretær hos storhertugen af Oldenburg, dr. phil Wilhelm von Eisendecker. HCA havde om foråret opholdt sig i Paris, og han har den 18. marts noteret i dagbogen: *Kom imorgenstunden et Brev til mig fra Oldenburg en Frue . . . , som jeg aldrig har seet skrev sin Beundring og Kjærlighed til mig som Digter, bad mig at komme til hende og Manden. Det var et hjerteligt Brev.* HCA besøgte da familien på hjemrejsen.

- 8) Roman af Michel Masson (1800–83), 1. udg. 1838.
- 9) Hvidkilde ejedes af baron Frederik Holsten-Lehn-Charisius (1796–1888), en broder til ejeren af Langesø.

AUGUST 1844

27. reist fra Glorup til Odense og med Deligensen over Assens.¹ 3 Timer i Storm paa lille Belt til Arøsund.

- 1) HCA havde under opholdet på Glorup fået en invitation til at besøge kongeparret, der opholdt sig ved badene på Føhr. Her var han Christian VIII's gæst indtil den 11. september.

JULI 1845:

27. Kjørt til Odense,¹ var til Taffel hos Cronprinsen.

28. Emil Hansens² Geburtsdag. Middag der, Champn, ikke ganske vel. Ærgerlig over Ove Thomsens flau Anmeldelse af mit Ophold her.

29. Reist fra Odense til Middelfart,³ laae slet i Snoghøi; besøgt Riegels.⁴

- 1) HCA havde opholdt sig på Glorup 12.–27. juli.
- 2) Carl Emil Hansen (1822–88), en søn af prokurator Søren Hansen.
- 3) HCA skulle i Skanderborg overvære afsløringen af en statue af Frederik VI.
- 4) Ejeren af Snoghøj, kammerherre H. C. Riegels (1793–1861).

NOVEMBER 1845:

Mandag den 10. Klokken 8¹/₂ kjørt fra Glorup.¹ Excellensen sagt Farvel, som om han skulde døe, bad mig lade være at skrive Vers om ham; kom Klokken 12 til Byen, forsøgte forgjæves Cronprindsen, fandt Dr. Guldbrand ligge af Podagra, spiste til Middag hos Hansens. Drev om og gjorde Vesitter, fandt Brev fra Augustenborg,² fra Ørsted og P. L. Møller.³ Det er Mortens Aften i Aften, hele Byen lugter af Gaasesteeg; Justitsraad Andersen⁴ vilde have mig der om Aftenen; jeg blev hjemme, gik tidlig i Seng.

Tirsdag 11. Sov slet; en elendig Seng, Lagnen ere som Haandklæder, de rulle sammen under een; jeg vaagnede ved en Stikken i – som jeg troede en Torn; min Angst min Liden; hele Morgenstunden i Kamp om jeg skulde søge Læge. I et særdeles ilde Humeur reiste jeg fra Odense⁵ Klokken 1³/₄ ingen Glæde ved det Hele, jeg som igaar var livsglad og Gud taknemlig. Frøken Lise Raben⁶ der er Stifts Dame i St Johannes Kloster med Pige reiste første Gang i sit Liv med Deligense, jeg fulgte hende; over lille Belt i stærk Taage, vi saae ikke Fyret, før vi vare lige under det.

- 1) HCA havde opholdt sig på Glorup 1.–10. november.
- 2) Hertug Christian August af Augustenborg, som HCA havde besøgt 11.–29. september året før efter opholdet på Føhr.
- 3) Litteraturkritikeren P. L. Møller (1814–65).
- 4) Muligvis apoteker Jannik Andersen, Løveapoteket (1774–1854), der dog ikke i Løveapotekets historie omtales som kancelliråd.

- 5) HCA begav sig fra Odense ud på en af sine længste udenlandsrejser (Tyskland, Østrig, Italien, Schweiz, Frankrig).
- 6) Elisabeth Raben (1782–1864), klosterfrøken i St. Johannes-klosteret i Slesvig, datter af en slægtning til grev Moltke-Hvitfeldt på Glorup, kammerherre Frederik Raben til Beldringe.

1847:

Tirsdag 1 Juni, reist Klokken 7 fra Glorup,¹ Winter,² hans Kone og hendes Broder fulgte mig til Odense, hvor det just var Skyttelaugets, alle Folk ude; jeg fandt kun Bekjendter ved at besøge Gravene og læse Navnene der; et velsignet Brev fra Eduard,³ første Afdeling af Ahasverus har meget behaget ham. – Blev hjemme fra Stadsen. Ud paa Aftenen drog Drengene forbi med Skiven som i gamle Dage. Om Formiddagen hos Fru Søeborg, som kjedede mig; saae Sønnens⁴ Kjæreste. – Middag hos Prokurator Hansen. Man fortæller om Schønheider, at han er så gjerrig, at han staaer op om Natten og gøer for at Folk skal troe, han har en Hund, men den vil han ikke holde. Naboens Hane lukker han ind til sine Høns hver Morgen, men naar de skulle have æde, jager han den første ud.

Fredag 2 Juni. Kjedet mig i høieste Grad, sendt første Deel af Romanen⁵ hjem og Brev til Eduard og Fru Balling.⁶ Tabitha Plum⁷ kom med Deligensen; jeg havde den hele Vogn alene, jeg som vilde have taget Extrapost, da jeg ellers ikke kunde komme med, var Vognen besat.

- 1) HCA havde opholdt sig på Glorup siden 14. maj.
- 2) Godslægen på Glorup, se note til 17. juli 1841.
- 3) Edvard Collin (1808–86).
- 4) Christian Søeborg (1823–1904).
- 5) „De to Baronesser“, der udkom året efter.
- 6) Helene Balling (1799–1893), enke efter forvalter Jonathan Balling (1773–1829), i hvis hjem HCA havde spist til middag én gang om ugen, mens han læste til artium. Han bevarede forbindelsen med fru Balling indtil sin død.
- 7) Tabitha Plum (1795–1856), datter af biskop Fr. Plum.

JUNI 1850:

*Søndag . . .*¹ Seilede ene med een Karl over i en lille Baad, der var stærk Strøm, Seejl og en Aare; der kom i Middelfart to Pasagere, den ene, en ung Præst havde nær forsovet sig; jeg fik dem, som (var) tobaksrygende ind i den midterste Deel af Vognen og sad ene i Coupeen, under Kjørselen mødte vi flere Afdelinger af danske Tropper, jeg leed af at komme ud og lade Vandet, men maatte holde ud til Gripsvad,² jeg var ganske lidende og som Blæren vilde sprænges. Paa Veien videre sov jeg lidt. – Klokken henimod ti rullede jeg ind i min gamle Fødeby; med Tak til Gud der havde ført mig frem i Verden, her skulde jeg uden ham have siddet som en fattig Haandværk(er), til Spot af Kammeraterne; det er 31 Aar siden jeg drog herfra, han som har ført mig den Tid vil ikke slippe mig i Tiden der kommer.

Kjedelige Folk paa Postgaarden; fik dog et godt Værelse. Besøgt Bille Brahe,³ koldleende, forbindtlig, han talte om Christian den ottendes „faste Stok“, i Anledning af From Møller;⁴ gik til Biskop Gad,⁵ traf Ingen hjemme, senere kom hjem til mig Elieser Gad,⁶ og bad mig hjem til Kaffe, vi gik i Haven, sad i Lysthuset, gamle Tanker kom. – Besøgt Hansen, han kom senere hjem til mig og indbød mig til Middag, hos ham boer den „Geniale“, Dronningens Livlæge,⁷ spiste der. – Besøgt Aarestrup,⁸ der var i Kirke, han kom siden i Eftermiddag, da jeg træt laa paa min Sopha, sluddrede lidt med mig. – Meget træt og udaset. Mødt Skuespiller Foersom⁹ der er her. Bygeveir, Aften smuk tilsens Klokken 9.

Mandag 10. Da jeg vaagnede imorges kom Leutenant Christian van der Maase¹⁰ at hilse mig; tidligere var jeg, vækket ved, at en Karl bankede Klæder udenfor. Gik til Leutenant Grundtvig¹¹ og Schönheiders, som han boer hos, derpaa til gamle Foersoms,¹² Konen er næsten blind, Manden næsten stok døv, de talte om „vor Søn“: Christen Foersom. Gik til Aarestrup, der har 12 Børn og en smuk Kone, talte om Poesi, klippede den lille to Dukker, drak Kaffe der og spiste Frokost, gik saa til Søren Hansen at sige Farvel. Klokken halv tolv var endnu ingen Vogn efter mig, jeg tog Extrapost, en Vogn med een Hest, og kjørte til Glorup, hvor jeg kom lidt før fire og blev hjerteligt modtaget. Da jeg kjørte op ad Alleen tænkte jeg, mit Brev er enten ikke kommet, eller gamle Excellence er død, jeg blev mere og mere underlig tilmode. Brevet var kommet igaar . . .¹³

- 1) Den 9. juni. HCA havde et par uger været gæst hos papirfabrikant Michael Drewsen i Silkeborg.
- 2) Landsby ca. 20 km fra Odense.
- 3) Den konstituerede amtmand over Fyn i årene 1848–51, baron Chr. Bille Brahe (1819–99).
- 4) Kaptajn i intendanturen From Møller, Christian VIII's rådgiver, også i „intime“ sager.
- 5) Peter Steenersen Gad (1797–1851), biskop i Odense 1848–51.
- 6) Biskoppens søn.
- 7) Johan Petersen Jacobsen (1805–61), der fra 1845 var livlæge for dronning Caroline Amalie, deltog som brigadelæge i felttogene 1849 og 1850.
- 8) Emil Aarestrup (1800–56), der var stiftsfysikus i Odense 1849–56.
- 9) Skuespilleren Christen Foersom (1794–1850).
- 10) Sekondløjtnant ved 6. Dragonregiment Christian van der Maase (1831–99), søn af dronningens hofchef, kammerherre Frederik van der Maase, i hvis hjem HCA kom.
- 11) N. F. S. Grundtvigs søn, Svend Grundtvig (1824–83), havde 1847 planlagt sin indsamling og udgivelse af folkeviser; men han afbrød arbejdet for som løjtnant at deltage i krigen. Han tilhørte 5. Brigades jægerkorps, der fra den 17. maj til den 14. juli var indkvarteret i Odense, og han havde selv kvarter hos Schönheyders. I breve til moderen („N. F. S. Grundtvig og hans nærmeste Slægt 1848–51“) fortæller han om muntre dage i selskab med Schönheyders døtre og deres veninder. Det første, han finder anledning til at berette om Schönheyder, er det samme som HCA har noteret i dagbogen den 1. juni 1847: *Manden er uhyre døv, endnu døvere end Pal. M.* (overlærer ved Odense Katedralskole C. P. Paludan-Müller, som Svend Grundtvig havde besøgt et par dage før) *og er bekendt som en velstaaende men meget gjerrig Mand. Man fortæller om ham, at han engang fandt, at hans Gaardhund kostede for meget at føde og derfor skjød han den; men da han dog ønskede at holde sine Naboer i den Tro, at hans Huus endnu stadig var bevoget af en saadan*

trofast Vægter, saa paatog han sig godhedsfuldt selv at udføre samme Vægters Rolle ved af og til at gjøre sig en lille Nattetour ud i Gaard og Have og der producere sig paa Hundesproget. Konen vil jeg ikke sige noget videre om, end at hun ikke behager mig: hun forekommer mig kold og egoistisk (Brev til moderen 19. maj 1850).

12) Organist ved St. Knuds Kirke Peter Foersom (1769–1856).

13) Greven og grevinden havde om morgenen forladt Glorup for at afhente HCA i Odense; men på vejen mødte de en fru Retz, der kom fra Kristiansdal i Dalum for at gøre visit, og følgelig måtte de vende om.

JULI 1853:

16. Kl 7 med Dampskib fra Horsens til Bogense, derfra til Odense (St. Knuds Marked) og til Glorup¹ (Extrapost). Kom Klokker 8¹/₂.

1) HCA, der havde opholdt sig hos Drewsens i Silkeborg, var inviteret som gæst på Glorup i anledning af grev Moltke-Hvitfeldts sølvbryllup den 20. juli 1853.

AUGUST 1853:

1. Reist til Odense. Brev til Jette Wulff.¹

2. Følt mig syg, gik til Læge. Reist med Deligensen Kl 3¹/₂ til Middelfarth. Colera-Angest.² Kom til Snoghøi Kl 10 Aften.

1) Henriette Wulff (1804–58), datter af kontreadmiral P. F. Wulff, i hvis hjem HCA ofte kom.

2) Der var konstateret kolera i København ca. en måned før, og epidemien rasede nu over det meste af landet.

SEPTEMBER 1853:

7. Fra Weile til Snoghøi og Middelfarth; hørt i Kroen om Cholera i Odense.

8. Overnattet i Odense og vaagnet om Morgenen ved at Vinduet var gaaet op, stor Angest. Kom over Nyborg hvor der sagdes Cholera; ikke godt Veir den første Halvdel af Beltet. Kom Kl 10¹/₂ til Sorø, fik skrækeligt slet Logi i Værtshuset der.

SEPTEMBER 1859:

11. fra Kolding over Korsøer til Sorø.¹

1) HCA havde foretaget en længere Jyllands-rejse og gjorde ikke ophold i Odense på hjemvejen.

NOVEMBER 1860:

Fredag 9 . . . fra Assens¹ kom jeg ind i Vognen, Holger Stampe² der havde været en af de Sovende i Hadersleben blev min visavis. Solen skinnede da vi Klokker 12 naaede Odense, tog ind paa Gjestgivergaarden, fik et koldt Værelse over Porten. Gik ud og lod mig frisere, søgte Biskoppen,³ han var reist til Kjøbenhavn en halv Time forud. Byen pyntet op men ikke saa interessant som i gamle Dage, Kirken⁴

staaer frit, men Beldenaks Gaard⁵ borte, Apotheket⁶ pynteligt kjedeligt, mange kjedelige nye Kasser. Eftermiddagen besøgte jeg Prokorutar Hansens Moder,⁷ der er nu en Gade og en Landevei nede der over Aaen.⁸ I det nye Theater⁹ er iaften Skuespil, Pøtenphants Selskab, men jeg gad ikke gaae at see det og besluttede at tilbringe Aftenen hjemme i Ro. Ene sad jeg paa Postgaarden, ene i min Barndomsby, medens i Udlandet, Venner og Beundrere omgive mig.

Løvedag 10. Mine Forældres Huus ombygget med en Etage ovenpaa; hvor deres Stue var gik nu engang gennem Huset. Nede ved Frøken Klosteret var nu en Gade og en Bro over Aaen, stadselige Huse paa den anden Side af Aaen. Gik her med Gerson,¹⁰ et Par Borgere hilsede mig, jeg syntes at være kjendt af dem. Med Gerson og Hr Limkilde¹¹ saae jeg det nye Theater i Kongensgade, her er en Slags Tivoli, det Hele stort og pynteligt. Drak Kaffe hos Hansens Enke, Line¹² og Frøken Dalborgo¹³ ret elskværdige. Gerson med sin Kjæreste¹⁴ kom at følge mig tilvogns. Halv¹⁵ eet kjørte jeg med Deligensen til Nyborg, en kjedelig Vei; Deligensen sneglede frem. 4¹/₂ gik Dampskibet, og i Mulm og Mørke efter Kl 6 kom vi til Korsøer.

- 1) HCA havde tilbragt sommeren i udlandet.
- 2) Baron Holger Stampe (1822–1904), søn af baron Henrik Stampe, Nysø.
- 3) Biskop Chr. Thorning Engelstoft (1805–89), biskop i Odense 1851–89.
- 4) St. Knuds Kirke.
- 5) Biskop Jens Andersen Beldenaks gård på Flakhaven, opført i begyndelsen af 16. årh., var blevet nedrevet 1857.
- 6) Løveapoteket.
- 7) Prokurator Søren Hansens moder var død i 1839, Søren Hansen i 1858. Hans enke døde i 1867, og det er hende, HCA har besøgt.
- 8) Albani-broen var blevet åbnet i 1858, og i de følgende år anlagdes Albanikvarteret syd for åen.
- 9) Varietéen Pantheon, oprettet 1857–58.
- 10) Redaktøren af Fyens Stiftstidende (Hempels Avis) Jul. Chr. Gerson (1811–94; redaktør 1854–62).
- 11) Købmand Ludvig Limkilde, stifteren af Pantheon.
- 12) Sandsynligvis Henriette Hancks veninde Eline Faaborg (f.1818), datter af Jacob Faaborg (d.1832), en broder til pastor Dankvart Faaborg i Dalum.
- 13) Charlotte del Borgo di Primo (1818–88), en ugift søster til priorinden i Odense adelige Jomfrukloster, baronesse Elisa Schaffalitzky de Muckadell, f. del Borgo di Primo (1814–91).
- 14) Christine Marie Petersen, datter af købmand Peter Holger Petersen, Odense.
- 15) Ordet er siden streget.

MARTS 1863:

Søndag 29. I Assens¹ traf jeg paa Gjestgivergaarden den unge Bruun.² Klokken 12¹/₂ var jeg i Odense paa Postgaarden, hvor Verten³ næsten var rørt og anbefalede mig sin lille tre Aars Søn og udtalte hele sin Stilling. Jeg fik mod Comedie Tid Lyst at gaae i Theatret til Nestroy⁴ „Han gaer paa Comers“! jeg spurgte en ung Officer der hilsede mig, det var en Søn af Sleppegrell,⁵ hvilke Pladser man tog han andviste første Etage, jeg sad fremmet mellem Fremmede i min Fødeby; en ung Musik

Lærer hilsede på mig; senere kom den unge Læge Schönheider⁶ og derpaa Schierbech⁷ en Broder til ham i Barzelone,⁸ efter 3de Act gik jeg, senere hørte jeg at der efter Stykket skulde have været bragt mig et Hurra. –

Mandag 30. Gik i Morgenstunden til Biskop Engelstoft der glad og hjertelig modtog mig; jeg maatte love at komme til Frokost efter først at have besøgt Schönheiders der ligeledes vare glade. Med Biskoppen gik jeg hen til mine Forældres Huus, saae ind i Gaarden, gik til min Faders Grav og ind i St Knuds Kirke, alt var uforandret fra min Barndom. Gerson var kommet til, man vilde gjøre en Fest for mig, han skulde skrive Vise, jeg sagde at jeg reiste til Middag og gik derpaa hen at takke Pastor Helveg,⁹ der var Een af Indbyderne, han forsøgte at overtale mig; senere kom hjem Borgerrepræsentant Petersen,¹⁰ der sagde jeg havde lovet ham i Kjøbenhavn at modtage min Fødebyes Hyldest; jeg reiste med Løfte, at kom jeg til Glorup skulde jeg besøge Odense.¹¹ Talte med Frøken Dalborgo, Schönheider & var ved Deligensen til Afsked; Vinduet gik itu; to Damer i Vognen gave deres Schavl til at dække. Paa Dampskibet traf jeg Adjunk Sick.¹² Det var en kold Overfart. Blev i Korsøer.

- 1) HCA havde siden juli 1862 opholdt sig i udlandet.
- 2) Bertel Bruun (1820–94), cand. phil., senere købmand i Assens, søn af købmand Hans Brøchner Bruun (1793–1863), hos hvem HCA flere gange overnattede, når han på vej til eller fra udlandet passerede Assens.
- 3) Emil Andersen (1816–67).
- 4) J. N. Nestroy (1801–62), østrigsk skuespiller og forfatter til en lang række lystspil og syngestykker.
- 5) General F. A. Schleppegrell, der faldt i slaget ved Isted 1850.
- 6) Johan Franciscus Schönheyder (1831–71), søn af by- og rådstueskriver F. A. Schönheyder.
- 7) I. W. Schierbech, oldermænd for købmandslauget og medstifter af Læseforeningen.
- 8) Købmand Herman Schierbech (1833–1912), dansk konsul i Barcelona, som HCA havde truffet på sin udenlandsrejse året før.
- 9) Ludvig Helweg (1818–83), kapellan ved St. Knuds Kirke og præst ved Gråbrødre Hospital 1857–83.
- 10) Grosserer, etatsråd Wilhelm N. Petersen (1817–95), formand for borgerrepræsentationen fra 1851.
- 11) HCA var gæst på Glorup både i sommeren 1863 og i sommeren 1865; men under intet af opholdene aflagde han besøg i Odense.
- 12) Johs. Peter Kr. Sick (1812–84), adjunkt ved Odense Katedralskole 1844–72.

FEBRUAR 1866:

Torsdag den 1ste . . . Fru Clasens Broder Officeren¹ var ombord og da vi kom til Nyborg og der ikke var Plads til mig bar han en Deel af mine Smaasager til Bane-gaarden. Betjenten gav mig en Vogn alene og sagde at han skulde sørge for at jeg blev der alene. Ved Odense gaaer Banen² lige forbi Slottet; her traf jeg en Broder til Billedhuggeren – – – –; jeg var kjendt af flere lagde jeg mærke til. Toget gik

mod Strib og jeg kom nu med Omnibus til Middelfarth hvor Dampskibet „Lille Belt“ i halvanden Time førte til Kolding.³ Paa Skibsbroen hilste een af Borgerne paa mig, han kjendte mig.

- 1) Premierløjtnant Halvor Edvard Emil Nysted (1830–1908), broder til fru Laura Clasen, f. Nysted (1827–73), der var veninde til Jonna Drewsen.
- 2) Jernbanen over Fyn åbnedes den 7. september 1865.
- 3) HCA var på rejse i udlandet indtil midten af september samme år.

I „H. C. Andersen og Odense 1866–1875“ (Anderseniana 1933) er trykt følgende dagbogsoptegnelser fra HCA's ophold i Odense: 6.–7. sept. 1866, 11.–12. april 1867, 5.–6. juni 1867, 29.–30. sept. 1867, 4.–11. dec. 1867, 21.–26. april 1868, 2.–3. juli 1868, 8.–9. marts 1870, 12.–13. april 1872, 15. april 1873, 27. juli 1873.

Yderligere to gange passerede HCA Odense, nemlig den 26. september 1869 og den 6. juni 1872:

SEPTEMBER 1869:

Søndag 26. Reiste fra Glorup¹ Klokkeren $\frac{1}{2}$ 10, det blæste stærkt; i Nyborg mødte jeg Professor Martin,² der vilde hjem over Gamborg, han var i første Klasse, jeg i anden. Ved Odense saae jeg ingen Bekjendte. Ved Strib³ stormede det saaledes, at Dampskibet laae i Læ nord for Bankerne, og vi maatte gaae der fra, det var mig besværligt med mit Tøi.

- 1) HCA opholdt sig for sidste gang på Glorup 23.–26. september.
- 2) Den franske historiker Henri Martin (1810–83), der havde deltaget i en arkæologisk kongres i København og været til stede ved festen for HCA den 6. september (50-årsdagen for hans første ankomst til København, der fejredes med en fest i Studenterforeningen).
- 3) HCA var på rejse i udlandet indtil marts 1870.

JUNI 1872:

6. . . . saae ved Odense¹ Ingen Bekjendte, traf derimod paa Beltet Hr Hempel² fra Odense, samt Nicolai Bøghs³ Moder og Søster.

- 1) HCA havde netop afsluttet en udenlandsrejse og var på vej til Basnæs.
- 2) Klædefabrikant Søren Hempel (1833–1908).
- 3) Litteraturhistorikeren Nicolai Bøgh (1843–1905), som HCA året efter foretog en udenlandsrejse sammen med.

Noter

Kap. 1: (S. 9-17).

- 1) Christian Thorning Engelstoft (1805–89), biskop i Odense 1851–89, se s. 186.
- 2) HCA var blevet udnævnt til etatsråd den 26. maj s.å.
- 3) Etatsråd Johan George Christopher Frederik Koch (1827–1914), byfoged og politimester i Odense fra 1866, borgmester 1877–97, se s. 188.
- 4) Stiftskasserer Carl Frederik Adolph Schlegel (1809–78), se s. 189.
- 5) Jvf. brev til fru Melchior den 7. august: *Jeg havde lovet at komme til Odense hvor flere af mine Venner havde tænkt paa at give mig en festlig Dag; men Biskop Engelstoft, hos hvem jeg skulde boe, var ikke i Byen, og saa opgav jeg dette Besøg . . .*
- 6) HCA havde på sin udenlandsrejse året forinden bl. a. været i Portugal; opholdet her er skildret i „Et Besøg i Portugal 1866“, trykt i „Reiseskizzer og Pennetegninger“, 1868.
- 7) Bl. a. familierne Collin og Melchior, redaktør C. St. A. Bille, grevinde Frijs på Frijsenborg, grevinde Holstein på Holsteinborg og grev Moltke-Hvitfeldt på Glorup.
- 8) Den unge mands senere skæbne er skildret af programleder Aage Petersen i „H. C. Andersens protegé“, Urania 1967.
- 9) Robert Watt (1837–94), forfatter og teaterdirektør.
- 10) Iver Johan Unsgaard (1798–1872), stiftamtmand i Odense 1848–69, se s. 187 f.
- 11) Lucie Scavenius' bryllup med kammerherre Carl Castenskiold i Tjæreby kirke den 26. oktober.
- 12) Justitsråd Louis Edzard Alexis Mourier (1805–77), borgmester i Odense 1861–67, se s. 188 f.
- 13) Grosserer, etatsråd Wilhelm Nikolaj Petersen (1817–95), formand for borgerrepræsentationen fra 1851, se s. 188.
- 14) Medlemmer af kommunalbestyrelsen var borgmester Mourier, politimester G. Koch, grosserer W. N. Petersen, købmand og sparekassedirektør Urban Hansen (1813–95), tobaksfabrikant og manufakturhandler Adolph Boesen (1814–90), prokurator Theodor Hee Borch (1824–95), bryggeriejer Søren Brummer (1817–92), bankdirektør Lorenz Bierfreund (1817–91), skræddermester Peder Jørgen Wich (1809–73), redaktør af Fyens Stiftstidende Jørgen Christian Dreyer (1832–97), klædefabrikant Søren Hempel (1833–1908), møller Carl Krag, Munkemølle (1829–1915), apoteker Gustav Lotze, Løveapoteket (1825–93), vinhandler Christian Waage Jensen (1822–91), grosserer, bankdirektør Martin Christian Prøvensen (1826–88), tømremester, brandmajor Rasmus Petersen (1823–97), kaptajn, senere sparekassedirektør Hannibal Theodor Helweg (1820–99), snedkermester Jørgen Haugsted (1804–89), smedemester Poul Petersen (1815–91), købmand Ferdinand August Schnackenburg (1819–1905), overlærer ved Katedralskolen Poul Hannibal Kragh (1820–90) samt købmand Peter Holger Petersen (1813–83), der ikke har underskrevet kommunalbestyrelsens henvendelse, se s. 179.

Kap. 2: (S. 18-31).

- 1) Trykt i „Breve fra Hans Christian Andersen“, udg. af C. St. A. Bille og N. Bøgh, 1877–78.
- 2) Jvf. Tage Høeg: „H. C. Andersens Ungdom“, 1934.
- 3) HCA omtaler 3 former for skolegang i barndomsårene i Odense: Først gik han i *Pogeskole hos en gammel Læremo'er*, dernæst i *Hr. Carstens Drengeskole* (Fedder Carstens oprettede ca. 1810 en drengeskole, som han drev ca. et år), og endelig gik han i *Fattigskolen* i Overgade (nuv. nr. 19), hvis lærer var nordmanden Christopher Frederik Welhaven (1788–1830). Om undervisningen i Fattigskolen fortæller HCA: *Jeg gik i Fattigskolen inde paa „Fattiggaarden“, lærte kun Religion, Skrivning og Regning, og dette daarligt nok; neppe et Ord forstod jeg at bogstaverne rigtigt; hjemme læste jeg aldrig paa mine Lectier, de bleve saa temmelig lærte paa Veien fra Hjemmet til Skolen.*

- 4) Stephan Tetens (1773–1855), stiftsprovst i Odense 1811–20, senere biskop i Ribe og biskop over Als og Ærø, se s. 150.
- 5) Andreas Frederik Wiberg (1779–1856) havde fra 1806 været adjunkt ved Katedralskolen og blev 1816 kapellan ved St. Knuds Kirke.
- 6) Jvf. Levnedsbogen: *Hun havde hørt mig synge og moret sig over mit dramatiske Talent.*
- 7) I 1823 rejste Laura Tønder Lund til Norge, hvor hun tog ophold hos en moster. Her lå hun flere år syg, og hun døde i 1831.
- 8) Skomagersvend Anders Hansen, kaldet Traes (c. 1751–1827), flyttede 1788 fra Gelsted-Rørup til Odense, hvor han købte et lille hus i Pogestræde.
- 9) Nicolas Gomard (f. 1746 i Frankrig, d. 1821), havde ladet sig hverve som soldat og var kommet til Odense, hvor han fra 1790 var portner ved Gråbrødre Hospital.
- 10) Anne Marie Andersdatter (c. 1775–1833).
- 11) Anna Cathrine Nommensdatter (1745–1822).
- 12) Friskomager Hans Andersen (1782–1816).
- 13) De såkaldte dystløb i Stige, som HCA har skildret i „O. T.“ („Danske Studier“ 1945).
- 14) Peter Juncker (1780–1821), dragon ved Fyenske Regiment 1800–08, knyttet til teatret fra ca. 1812.
- 15) Marie Bunkeflod (1767–1833), enke efter sognepræst ved St. Hans Kirke Hans Christian Bunkeflod (1761–1805), der havde skrevet enkelte salmer og 1783 udgivet „Forsøg til Viser for Spinde-skolerne i Sieland“.
- 16) Frederik Plum (1760–1834), biskop i Odense 1811–34.
- 17) Vestergade 287 (nuv. nr. 57, fotograf Nørmarks ejendom).
- 18) Offentliggjort i Søndags-Posten 4. april 1875.

Kap. 3: (S. 32-68).

- 1) HCA var nært knyttet til flere generationer af den collinske familie: geheimeråd Jonas Collin (1776–1861), etatsråd Edvard Collin (1808–86) og zoologen Jonas Collin (1840–1905).
- 2) „Fodreise fra Holmens Kanal til Østpynten af Amager“, 1829, „Kjærlighed paa Nicolai Taarn“, 1829, som straks blev antaget på Det kongelige Teater, samt et bind digte i 1830.
- 3) Trykt i „Breve til Hans Christian Andersen“, udg. af C. St. A. Bille og N. Bøgh, 1877, og Anderseniana 1939.
- 4) Boghandler, kancelliråd Søren Hempel (1775–1844), udgiver af „Hempels Avis“ (Fyens Stiftstidende). Han havde på sin ejendom ladet opføre et tårn, der først fjernedes, da Fyens Stiftstidendes ejendom blev ombygget 1929–30.
- 5) Se kap. 2, note 3.
- 6) Moderen boede her indtil sin død den 7. oktober 1833. Som de øvrige lemmer fik hun udbetalt 1 mark 8 sk. ugentligt i kostpenge.
- 7) Amanuensis på bispekontoret Johan Christian Starup.
- 8) Præsteenken Anna Barbara Jensenius (d. 1826).
- 8a) I folketællingslisten fra 1834 er angivet som boende i ejendommen Nedergade 693 obersten, dennes hustru (Anna, f. Morgenstjerne), sønnen Ove, døtrene Petra, Christierna, Anna og Vilhelmina samt fruens moder.
- 9) Baronesse Sophie Eleonore Bülow (1785–1842), g.m. generalløjtnant Frants Bülow.
- 10) P. N. Møller Holst (1784–1872), sognepræst i Elmelunde på Møn, g.m. Anna Tønder Lund, en søster til Laura Tønder Lund (se s. 21 f).
- 11) Oluf Bager (1521–1602), storkøbmand og rådmann i Odense.
- 12) Ligstenene er siden placeret i St. Hans Kirke i Odense.
- 13) Lauritz Schebye Vedel Simonsen (1780–1858) havde taget medicinsk embedseksamen, men interesserede sig mest for historie og arkæologi. 1811 fik han titel af professor. 1832 overtog han

- Elvedgård ved Bogense efter faderen, og her boede han til sin død i 1858, optaget af historiske studier. (Om HCA's besøg på Elvedgård: Harald Hatt: H. C. Andersen og Vedel Simonsen, Anderseniana 1940; H. H. Jacobsen: Historikeren Vedel Simonsen til Elvedgård, 1962, s. 88 f.).
- 14) H. M. Jastrau (1797–1867) var svigersøn af afdøde godsforvalter Jacob Maar på Elvedgård.
  - 15) 1. hefte af „Borgruinerne“, 1813, omhandler Næsbyhoved og Ørkel.
  - 16) HCA hentyder til den unge Goethes hovedværk „Die Leiden des jungen Werthers“.
  - 17) Jvf. eventyret „Klokkedybet“.
  - 18) Flere af hans digte er første gang trykt i „Iversens Avis“, bl. a. „Aftendæmring“ og „Rosen“.
  - 19) Besøget på Lykkesholm fandt først sted under det følgende ophold på Fyn.
  - 20) Det omtalte besøg blev aldrig realiseret.
  - 21) Oplyst af forfatteren til „Svendborg Købstads Historie“, fhv. museumsdirektør Ove Marcussen.
  - 22) Hans Brix har i sin bog „H. C. Andersen og hans Eventyr“ fremført, at denne skildring af Svendborg bygger på et besøg, som HCA sammen med sin moder skulle have aflagt i Svendborg i 1812, en teori, han opstiller på grundlag af et ikke længere eksisterende dagbogsblad fra den 4. og 5. august 1830, hvor HCA bl. a. skildrer, hvorledes købmandskonerne i Svendborg gik klædt 18 år forinden og hvordan altertavlen i Vor Frue Kirke da så ud. HCA omtaler i „Mit Livs Eventyr“, at han sammen med moderen foretog en udflugt til en herregård på Nordfyn, og Brix forklarer det famøse *for 18 Aar siden* ved, at det ikke har drejet sig om en udflugt til Bogensegnen, men til Svendborg. Den skulle da have fundet sted i 1812. Året efter var faderen soldat, og at han den 25. juni hæver 5 rdl. (*Douceurpenge*), sætter Brix i forbindelse med et besøg, som moderen og den da 8 år gamle Hans Christian skulle have aflagt ved den helbredende kilde i Frørup. De 5 rdl. skulle da være gået til dækning af rejseudgifter. Moderens formål med rejsen formoder Brix har været, at Hans Christian har været syg, og at moderen har ment, at kildens vand har kunnet virke helbredende på ham.
- Brix' formodning kan ikke være rigtig! Det er usandsynligt, at HCA har været på en flerdages-tur til Svendborg i 1812, og at han året efter har oplevet kildemarkedet i Frørup. 2 så spændende rejser havde han fundet anledning til at omtale i levnedsskildringerne, og det fremgår ikke af breve, skrevet under opholdet i Svendborg i 1830, at der er tale om et gensyn med byen. HCA's første besøg i Svendborg fandt sted i 1830, hans første besøg ved kilden i Frørup sandsynligvis i 1836, hvor han rejste fra Odense til Lykkesholm den 23. juni, hvor markedet netop afholdtes.
- 23) Det nuværende Rasmussens hotel.
  - 24) Christian Voigt (1809–1888) havde, indtil han blev konfirmeret, været i huset hos præsten i Gamtofte. 1828 blev han student fra Nyborg skole og begyndte at studere teologi ved universitetet i København. Han opgav dog senere studiet og vendte tilbage til Fåborg.
  - 25) Laurits Peter Voigt (1779–1859) havde 1805 overtaget den store købmandsgård ud mod Vester-gade efter sin fader; en tid var han medlem af stænderforsamlingen. Han gjorde meget for Fåborg by, og han udnævntes senere til dens æresborger.
  - 26) Martens var en broder til Høegh-Guldbergs husbestyrerinde.
  - 27) Kammerråd Bindebøll blev 1845 udnævnt til amtsforvalter i Skanderborg.
  - 28) På Frederiksgave boede agent Johan Christian Ryberg, der 1800 havde købt Flenstofte, 1804 tillige Frederiksgave. 1824 overgik gårdene til statsejendom; men Ryberg blev boende på Frederiksgave indtil sin død i 1831.
  - 29) Hans Brøchner Bruun (1793–1863), købmand og skibsreder i Assens, formand for borgerrepræsentationen i Assens fra 1839, medlem af Stænderforsamlingen. Han ejede en gård i Østergade, og her overnattede HCA flere gange, når han passerede Assens.
  - 30) Poul Jacob Bøving (1799–1885), senere skovrider på Brahesminde.

Kapitel 4: (S. 69–128).

- 1) 16. maj 1831: København–Lybeck; 23. juli 1831: Lybeck–København; 23. april 1833: København–Lybeck; 2. august 1834: Kiel–København.
- 2) Dette brev er i Billes og Bøghs udgave af HCA's breve uheldigvis placeret blandt de muntre breve fra 1830 (med dette årstal)!
- 3) HCA boede 1828–33 i Store Kongensgade 33 (nuv. nr. 9).
- 4) „Bruden fra Lammermoor“, efter Walter Scotts roman „The Bride of Lammermoor“, der samme år var blevet opført på Det kongelige Teater.
- 5) Elise Bolette Møller, der 1834 blev gift med Christian Hornemann Bredsdorff, en søn af provst Morten Bredsdorff i Vester Skerninge.
- 6) Samlede Skrifter bd. 12, s. 38–39, hvor der ganske vist er angivet årstallet 1825. Topsøe-Jensen betragter det som en fejlskrift for 1835, hvor digtet første gang blev trykt i „Poetisk Læsebog for barnlige Sjæle“ under titlen „Sommerreise“.
- 7) Ifølge Hempels Avis den 3. februar 1832.
- 8) Udkom i december samme år.
- 9) „Agnete og Havmanden“, som HCA fuldførte under opholdet i Paris det følgende år.
- 10) Frøknerne, der er tale om, er 3 søstre til fru Lindegaards svigerdatter: Johanne Jacobe (1781–1852), Anna Elisabeth (1785–1868) og Christiane Ramshardt (1700–1843). De var bosat i København, og HCA besøgte dem flere gange i de følgende år. Deres søster, Frederikke (1792–1866), var gift med fru Lindegaards søn, Otto Lindegaard.
- 11) De citerede linier gentages næsten ordret i et brev til Edvard Collin dagen efter.
- 12) Gentages næsten ordret i et brev til Chr. Voigt samme dag.
- 13) Christian Molbech: Ungdomsvandringer i mit Fødeland, 1815; H. Schmidt: Danske Haver, 1823; Mathias Winther: Sanderumgaards Have, Digtninge, 1824, med tegninger af adjunkt J. H. T. Hanck.
- 13a) Når HCA ikke giver udtryk for samme begejstring som de andre poeter, skyldes det sikkert, at haven var i forfald, da premierløjtnant Vind overtog godset i 1827. Den tidligere ejer havde haft mange gartnere ansat på godset; men i hans sidste år var haven ret forfalden.
- 14) Oehlenschläger havde i pinsen 1835 besøgt Fyns guvernør, prins Christian.
- 15) Forfatteren Laurits Kruse (1778–1839).
- 16) Jvf. brev til Edv. Collin den 15. juni: *Alle Personerne i „O. T.“ hører jeg nu nævne, det skal være bosiddende Folk her i Byen og Omegnen.*
- 17) Hovedpersonen i romanen „O. T.“.
- 18) Christen Foersom (1794–1850) var odenseaner (se s. 155), og HCA havde tidligere truffet ham på Tolderlund.
- 19) Karen Julie Fønss, der året efter blev gift med baron Otto Reedtz-Thott til Gavnø. Om hende bemærker HCA for øvrigt i brevet til Edv. Collin: *Datteren synes jeg godt om, men hun er jo ikke riig, saa bliver jeg ikke forelsket.*
- 19a) Christian Andreas Falbe (1769–1838) var efter at have taget juridisk embedseksamen en tid ansat i kancelliet og i Hof- og Stadsretten; 1804 udnævntes han til herredsfoged og skriver i Odense herred og birk. Han interesserede sig meget for kunst og litteratur og samlede ofte unge digtere og optrædende kunstnere i sin gård på Klingenberg.
- 20) HCA barndomshjem ved Munkemølle Port stødte op til etatsråd Falbes have.
- 21) Elise Falbe, f. Bech (1782–1851), havde tidligere været skuespillerinde ved Det kongelige Teater.
- 21a) Regisse kilde og det årlige marked er behandlet i Årsskrift for Svendborg Amt, 1926.
- 22) Under sine senere ophold i Odense boede HCA her eller på Larsens hotel.
- 23) Tryllefarce af wienerskuespilleren J. N. Nestroy.
- 24) Henriette Hanck havde en skæv ryg.
- 25) Vinhandler Jens Chr. Andrup (1782–1841), hvis gård lå på Fisketorvet.

- 26) Søren Hempel var blevet valgt til stænderdeputeret, og da han ofte måtte opholde sig i hovedstaden i længere perioder, kunne han ikke længere varetage posten som redaktør af avisen.
- 27) Ove Thomsen vendte senere tilbage og overtog embedet som postmester i Assens.
- 28) Johanne Elise Thomsen, f. Beyer (1807–73), der indtil mandens udnævnelse til redaktør i Odense havde været kgl. skuespillerinde.
- 29) Søren Hansen (f. 1783 i Odense) tog juridisk embedseksamen i 1805 og fik året efter tilladelse til at procedere ved underretterne i Odense og Rugaard amter. 1813 blev han beskikket som prokurator ved samtlige underretter i Fyns stift.
- 30) Elise Hansen, f. Lindegaard (1793–1867).
- 31) Søren Hansen var i sit første ægteskab gift med Helene Dall (1793–1818).
- 32) Prokuratøren havde en poetisk åre, og i 1847 udgav han anonymt en bog med titlen „Lyngblomster forvandlede til Brød for Fattigfolk i Odense“, der indeholdt en ufuldendt vaudeville, diverse lejlighedsdigte o. a. og solgtes til fordel for et par stiftelser i Odense.
- 33) Samlede Skrifter, bd. 12 s. 542–43.
- 34) Marsilius Knutzen (1762–1847) tog juridisk embedseksamen 1784 og var i de følgende år auditor og assessor i Københavns Politiret. Fra 1801 var han herredsfoged og skriver i Lunde, Skam og Skovby herreder, senere birkedommer og skriver i flere birker på Fyn. Herredsfogedens gård lå på hjørnet af Nørregade og Stålstårde.
- 35) Apoteker F. T. Krüger havde indtil 1831 drevet Løveapoteket.
- 36) Gregorius Nicolai de Klaumann (1791–1863) var efter at have taget juridisk embedseksamen auditor i hæren; 1828 udnævntes han til byfoged og politimester i Odense.
- 37) Mette Christine Knutzen (1764–1848), Elise Cathrine Guldbrand, f. Mühlenstedt (1784–1851), Christiane Louise Krüger, f. Lassen (c. 1791–1839), Caroline Sophia Amalia Bekker, f. Halse (1794–1864) og Jacobine Margrethe Caroline de Klaumann, f. Tvermoes (1792–1880).
- 38) Generalkrigskommissær Abrahamson, der var en broder til fru Signe Læssøe, var chef for udskrivningsvæsenet. Familien havde sin bopæl i Mageløs.
- 39) Biskop Plum, der var en god ven af bogtrykker Iversen, var død i 1834, hans hustru, Maria Sophia, f. Munch, i 1829.
- 40) Frederik August Schønheyder (1801–72) var efter at have taget juridisk embedseksamen assessor i Landsretten i Viborg; 1832 udnævntes han til by- og rådstueskriver i Odense.
- 41) Ritmester Christian Lowzow (1788–1870).
- 42) Caroline Cecilie von der Recke, f. Petersen (1795–1868).
- 43) Den senere Frederik VII.
- 44) Ballets sidste dans.
- 45) Jvf. Schillers digt „Der Handschuh“.
- 46) V. B. Bentzien (1800–57), sognepræst i Kerteminde; han havde tidligere været lærer ved Borgerdydskolen i København, og herfra kendte Edv. Collin ham.
- 47) HCA ankom til Odense den 15. juni. Brevet er påbegyndt denne dag, men først afsluttet dagen efter.
- 48) Chr. H. Kalkar, der blev teologisk kandidat 1826, var ansat ved Odense Katedralskole 1827–43. I 1833 forsvarede han sin filosofiske doktordisputats og udnævntes året efter til overlærer. Han spillede en vis rolle for byens kulturelle liv; således organiserede han på det nærmeste byens biblioteksvæsen og tog ivrigt del i „Fyens Stifts litterære Selskabs“ arbejde.
- 49) Eggertine Dorothea Kalkar, f. Tryde (1804–95).
- 50) Kalkar kom siden til at spille en væsentlig rolle for dansk kirkeliv og missionsvirksomhed; bl. a. var han 1860–73 formand for Dansk Missionselskab.
- 51) Kofoed-Hansen blev siden provst i Haderslev og stiftsprovst over Lolland-Falsters stift. Som tænker stod han Søren Kierkegaard nær, og under pseudonymet Jean Pierre udgav han flere

- filosofiske romaner („Liv af Død“, 1842; „Kød og Aand eller de to Veje“, 1846). I sine senere år nærmede han sig katolicismen, og i 1885 konverterede han.
- 52) Adjunkt Hancks hus i Overgade.
  - 53) K. Schmidt: Skuespil og Teaterforhold i Odense, 1896.
  - 54) Henriette Hancks moster Augusta Søeborg (se s. 50).
  - 55) 11. aug.: Hertz: Amors Genistreger; 15. aug.: Dronningen paa 16 Aar, bearbejdet af HCA; 16. aug.: Scribe: Et Feiltrin – Heiberg: De Danske i Paris; 18. aug.: Seer jer i Speil, bearbejdet af Heiberg.
  - 56) Frederik Oldenburg (1799–1866, præst i Marslev 1836–48), g.m. Christiane (Jane). Henriette Hanck fortæller ofte i brevene om sine ophold i Marslev præstegård.
  - 57) Herpå følger i brevet en ret hård kritik af de optrædende.
  - 58) Skuespilleren H. W. Lange.
  - 59) Skuespillerinde Thora Augusta Sønderskou, der i sæsonen 1842–43 optrådte på Odense Teater.
  - 60) Ifølge „Odense Teater 1796–1946“ er i slutningen af 1840'erne opført „Den nye Barselstue“, „En Comedie i det Grønne“ og „Dronningen paa 16 Aar“, omkring 1870 „Mulatten“ og i perioden 1870–1930 kun „Meer end Perler og Guld“, „Ole Lukøje“ og „Kongen drømmer“. I 1930 og 1955 er opført HCA-festspil, i 1932 „En Nat i Roskilde“ (6 opførelser), i 1943 en genindigtning af „Historien om en Moder“ og „Hyldemor“ (5 opførelser).
  - 61) Studenterforeningen.
  - 62) Fyens Avis.

Kapitel 5: (S. 129–138).

- 1) Udgivet af Andelsbogtrykkeriet, 1965.
- 2) Der er i de fleste tilfælde tale om renskrivning af dramaer.
- 3) Dertil kommer de tidligere omtalte sommerferieophold i 1832, 1835, 1836, 1837 og 1839.
- 4) HCA var første gang gæst på Ørbæklunde i juli 1836.
- 5) HCA havde to gange tidligere – i juni og i august 1836 – været gæst på Broholm.
- 6) HCA kørte den 30. august 1848 fra Glorup til Holstenshus, men fandt ingen hjemme.
- 7) I juni 1836 var HCA første gang gæst på Søbysøgård.
- 8) Røde Mølle ved Frørup, som også hørte til grevens besiddelser.
- 9) Charlotte Raben var en datter af grevens morbroder, geheimekonferensråd Frederik Raben til Beldringe.
- 10) Grevinde Maria Moltke, f. Buchwald, var enke efter grevens næstældste søn, højesteretsassessor, grev Henrik Moltke.
- 11) Da HCA opholdt sig på Glorup i 1848, blev han af grev Otto Moltke inviteret til at aflægge et besøg på Espe. Det skete på hjemrejsen, og under opholdet her blev kontakten knyttet til Basnæs, hvor grev Otto Moltkes datter boede.
- 12) Godslægens svigerfader, direktør for den kgl. grønlandske handel, etatsråd Peder Bentzen (1785–1866) var grevens juridiske og finansielle rådgiver og opholdt sig ofte på Glorup; men hans selskab brød HCA sig ikke om.
- 13) Balletmester August Bournonville havde i 1849 arrangeret fest i Rosenborg Have til fordel for de faldnes efterladte, og i februar 1851 havde han arrangeret modtagelsesfestlighederne ved tropperne hjemkomst til København.
- 14) Hele arrangementet er udførligt skildret i dagbog og breve (til Henriette Wulff 15. juli og til Edv. Collin 16. juli) samt i „Mit Livs Eventyr“ og i Topsøe-Jensen: „H. C. Andersen på Glorup,“ s. 101 ff.
- 15) Greven havde i samme anledning ladet Svindinge kirke restaurere.

Kapitel 6: (S. 139–163).

- 1) Bl. a. den 31. maj og den 12. juni 1850.

- 2) J. H. Koch var gift med Ida Wulff, datter af kommandør P. E. Wulff (1774–1842), i hvis hjem i København HCA ofte kom. HCA's omfattende brevveksling med kommandør Wulffs datter, Henriette Wulff (1804–58), er udgivet af H. Topsøe-Jensen, Flensted's Forlag 1959.
- 3) Ejeren af „Postgaarden“, vinhandler, kommerceråd J. F. Schalburg.
- 4) Koncerten blev givet af violoncellisten Chr. Kellermann.
- 5) Riborg Voigt.
- 6) Hos prokurator Hansens var HCA inviteret til middag 2 dage i træk.
- 7) HCA fandt *Slottet elegant og hyggeligt, Theatret gjort smukt istand*.
- 8) Godslægen.
- 9) Den 88-årige Anna Margrethe Bunkeflod, en søster til den tidligere nævnte sognepræst ved St. Hans Kirke, digteren Hans Chr. Bunkeflod (se s. 27).
- 10) Dramatisk spøg af HCA i 1 akt, opført første gang på Det kongelige Teater i juli 1842. I Odense opførtes stykket af I. P. Müllers selskab.
- 11) Skuespilleren Frederik Printzlau.
- 12) Jvf. kap. 4, note 59.
- 13) Henriette Wulff var på rejse i Jylland.
- 14) Biskoppen boede i Kettinge.
- 15) Formodentlig apoteker Jannik Andersen, Løveapoteket.
- 15a) HCA giver følgende skildring af skyttelaugets i „O. T.“:

I den tidlige Morgenstund marcherer med tyrkisk Musik de respectable Borgere ud af Byen. Æreporte ere opreiste, Byens saakaldte Vesterport bekrandsat og smykket med Indskrifter. Alle Skoler og Værksteder have Frihed, og mod Aften, naar Indtoget skeer, findes alle Vinduer i Hovedgaden opfyldte med Tilskuere ...

Henimod Aften saae man alle Vinduer opfyldte med Mennesker. Skydningen var forbi, og ved een eneste Auction blev nu den gjennemskudte Skive solgt og derpaa, efter gammel Skik, overladt Byens Gadedrenge at bære hjem. Sex af de største og stærkeste toge, efterat have drukket deres Snaps, Skiven paa Skuldrene, to modige Kammerater sprang ovenpaa, plyndrede Æreportene, og, smykkede med Guirlander og Inskriptionerne, bares de i Triumph; hele den øvrige Vrimmel af Drengene fulgte jublende efter med Grene i Hænderne; tilsidst sluttede de sig i dobbelt Række for at modtage det respectable Borgerskab. Dette nærmede sig med fuld Musik. Skivekongen og de To, som efter ham havde skudd bedst, Kronprindsen og Arveprindsen, med store Baand, besatte med Sølvplader, over Skuldrene, gik forrest. Drengene bare Gevinsterne for dem ...

Toget gik til Klubben, hvor Festen skulde sluttet med et Gilde, som varede i tre Nætter. Skaal paa Skaal skulde drikkes, og Trompeterne blæste ud af de aabne Vinduer, mens En af den laveste Almue, klædt som Harlequin, med sværtet Ansigt og Brix i Haanden, gjorde sit for at holde Lystighederne vedlige.
- 16) 1848: 12. maj–19. juni; 25. aug.–27. sept. 1849: 11.–28. sept. 1850: 10. juni–5. aug. 1851: 2. juni–17. juli; 29. aug.–9. sept.
- 17) Stiftsfysikus C. J. H. Kaiser havde inviteret HCA til at bo hos sig, da *alle Værtshuse var optaget af Krigsfolk*. Der var mulighed for at køre til Odense sammen med greven den 31. maj. *Selv tog jeg ikke med* har HCA noteret i dagbogen. Kaiser kom for øvrigt kun til at beklæde embedet som stiftsfysikus i Odense i kort tid, idet han allerede samme år, som han havde tiltrådt embedet, blev udnævnt til professor. Han efterfulgtes af Emil Aarestrup (se s. 155).
- 18) Peter Steenersen Gad (1797–1851), biskop i Odense 1848–51.
- 19) Baron Chr. Bille Brahe (1819–99) var konstitueret amtmand over Fyn 1848–51. Han havde netop kort tid forinden stået fadder til et af Aarestrups børn.
- 20) Tidligere organist ved St. Knuds Kirke Peter Foersom (1769–1856).
- 21) „Emil Aarestrups breve til Chr. Petersen“, v. Morten Borup, 1957.
- 22) HCA nævner 2 gange i sin dagbog under ophold i Svendborg i disse år, at han logerer i Madam

Madsens gæstgiveri. Et gæstgiveri med dette navn fandtes dog ikke i Svendborg i midten af sidste århundrede. Enten er navnet forkert, eller også er det navnet på den, der har forestået den daglige virksomhed.

- 23) Koncerten blev givet af violinisten Sophus Simonsen, der indtil 1852 havde været medlem af Det kongelige Kapel.
- 24) Hotel Postgaarden.
- 25) Domhuset i Albanigade, bygget 1860–61 af arkitekt N. S. Nebelong.
- 26) Oprettet af købmand Ludvig Limkilde 1857–58.
- 27) Ludvig Helweg (1818–83), kapellan ved St. Knuds Kirke og præst ved Gråbrødre Hospital 1857–83.
- 28) Ifølge „Odense Byraads Forhandlinger for Aaret 1875“ vedtoges det i mødet den 19. marts, at *der anbragtes en Marmorplade paa Huset Nr. 28 i Munkemøllestræde, hvor Digteren havde tilbragt sine første Barndomsdage.*

Kapitel 7: (S. 164–184).

- 1) Kancelliråd, prokurator Peter E. Petersen (1805–72), som HCA havde gået i skole sammen med i Fattigskolen i Overgade. Han var lejlighedspoet, og i 1868 udgav han en versificeret skildring af HCA's udnævnelse til æresborger i Odense („Digteren, Hr. Etatsraad H. C. Andersens eget Eventyr i 5 Sange af P“). Ved hans død i 1872 har HCA noteret i sin dagbog: *I disse Dage læser jeg, er død i Odense i min gamle Skolekammerat, Petersen, som min Lærer Velhaven satte øverst af os alle. Han blev, skjøndt fattigt Barn, en velseet Mand, Politimester om kun konstitueret . . . Han har fulgt mig mere end jeg ham, jeg stod ham fremmed, nu gør det mig ondt, at jeg ikke kom ham imøde, sendte ham imellem een af mine Bøger. Det vilde have glædet ham, for seent tænker jeg nu derpaa. Gjennem Tanken flyver min Hilsen til ham. Jeg har ei Troen at han fornemmer den. Saligt at troe!*
- 2) Talen findes i „Odense Communalbestyrelses Forhandlinger for Aaret 1867“ og er gengivet i Fyens Stiftstidende den 6. december 1867.
- 3) Talerne blev refereret i Fyens Stiftstidende den følgende dag, og HCA fandt referatet så *nøiagtigt*, at han har gengivet det i „Mit Livs Eventyr“ fremfor selv at referere festens forløb.
- 4) Oberst Otto Frederik Vaupell (1823–99), chef for 16. Bataillon i Odense.
- 5) HCA har – uvist af hvilken grund – i „Mit Livs Eventyr“ udeladt Fyens Stiftstidendes referat af rektor Henrichsens tale: *Prof. Henrichsen gav en Skildring af Andersens Liv i Helsingør, hvor han har været i Huset hos Skolens Rektor og havde det strengt. Vistnok har Livet her ikke været uden Indfyldelse paa Andersens senere Udvikling. Der var kommen en stor Bevægelighed over Digteren baade i aandelig og i legemlig Henseende. Reiselivet var hans Lyst, og det havde skjænket os de mange Reisebilleder og Romaner. Ogsaa disse Børn af Andersen skulde vi mindes og tømme et Glas til deres Ære.*
- 6) Johannes Møller (1832–1893), skoleinspektør for byens kommuneskoler 1867–74, derefter kapellan ved Vor Frue Kirke.
- 7) Sognepræst ved Vor Frue Kirke Hans Peter Svitzer (1798–1871), havde 1841–57 været stiftsprovst og sognepræst ved St. Knuds Kirke.
- 8) Skrevet af forfatteren, cand. theol. Johan Krohn (1841–1925).
- 9) Fyens Stiftstidende anfører: brandmajor R. Petersen (ordfører), smed H. Sørensen, maler Leisner, malersvend Johansen og tømrersvend Jørgen Andersen.
- 10) Fakkeltøget talte 150 af byens håndværkere, der afsang følgende sang for digteren:

Til mangt et fremmed Land	Skjønt Du drog fattig ud,
Du stævned hen med Længsel	Da først herfra Du vandred',
Fra Danmarks grønne Strand;	Du blev dog rig i Gud,
Du holdtes ei af snevre Baand,	Og deri har din Fryd Du sat
Den rige, skjønnne Verden	At dele ud til Andre
Gav Næring til din Aand.	Dit Hjertes rige Skat.

Modtag vor Tak da her
 For Alt, hvad Du os sendte
 Paa Livets Vandringsfærd!
 Hvad skjønt Du gav, som Du det saae,
 I Eventyr og Sange,
 Skal fjerne Tider naae!

- 11) Ved koncerten opførtes under ledelse af organist ved St. Knuds Kirke H. C. Simonsen og cand. theol. Morten Bredsdorff værker af Boieldieu, Kuhlau, Spohr, Beriot, David og Auber, og et kor fremførte firstemmige sange, bl. a. HCA's „I Danmark er jeg født“.
- 12) HCA havde ved en fest i Skandinavisk Forening i Paris kort tid forinden mødt Wicks søn, skræddersvend Edouard Herløw Wich.
- 13) I samme forbindelse kan nævnes HCA's besøg hos Sophie Elisabeth Rosenberg, datter af solo-danser Dahlén, der var en af de første, der havde vist ham interesse, da han kom til København i 1819. Hun var enke efter oberst Gottfried Rosenberg og boede nu hos sin datter i Odense, der var enke efter møller Andreas Krag, Munkemølle.
- 14) Generalkrigskommissær i Odense Poul Adam Scholten (1801–74).
- 15) Sognepræst ved St. Hans Kirke Theodor Steenbuch (1816–91).
- 16) En stiftelse „til fattige og nødlidende Børns Underholdning og Lærdom“, stiftet af handskemager J. M. Lahn (1728–1802). Om handskemager Lahn skriver HCA: „*Hvem var Lahn?*“ *spørge Mange. Han var barnefødt i Odense, en fattig Dreng, der lærte at sy Handsker, gik om i Landet og solgte disse; kom endogsaa til Hamborg, og de Odense-Lahnske Handsker bleve snart en efterspurgt Vare. Han kom i stor Virksomhed, blev en riig Mand, byggede sin egen Gaard paa Nedergade. Aldrig giftede han sig, meget godt gjorde han, og da han døde, testamenterede han et Legat til de fattige Børns Opdragelse og Opklædelse og gav sin store Gaard som Stiftelse. Han ligger begravet paa Frue Kirkegaard i Odense, hvor Liigstenen melder: „Her hviler Lahn, hans Minde staaer paa Nedergade!“*.
- 17) Digtet er gengivet af Sophie Breum i „Odense Bys Bog om H. C. Andersen“ med en lidt anden ordlyd:

De gav mig et Hjem paa Solskin rigt,
 Se Takken gror frem i et lille Digt,
 Men Takkens Rod er i Hjærtet tilbage,
 Den gror i Aaringer og Dage.
- 18) Ingemann var afgået ved døden i 1862.
- 19) HCA besluttede i sine sidste leveår at fortsætte levnedsskildringen, og i den collinske manuskript-samling findes et fragment med skildring af året 1868, bl. a. besøget i Odense.

Kapitel 8: (S. 185–202).

- 1) „H. C. Andersens sidste Leveaar“, udg. af Jonas Collin 1906 (Memoirer og Breve V).
- 2) Horace Scudder (1838–1902), amerikansk forfatter.
- 3) Vekselerer M. Henriques (1825–1921), g. m. Therese f. Abrahamson (1833–82).
- 4) Formand for Grossererersocietetet, etatsråd M. G. Melchior (1816–84), g. m. Dorothea f. Henriques (1823–85).
- 5) Christian Thorning Engelstoft (1805–89) mistede tidligt sine forældre og kom i huset hos sin morbroder, professor Laurits Engelstoft, hos hvem HCA flere gange var gæst. 1827 tog han teologisk embedseksamen og blev allerede 7 år efter udnævnt til professor i teologi ved Københavns Universitet, hvis rektor han for øvrigt en tid var. 1851 udnævntes han til biskop over Fyns stift, hvilket embede han beklædte indtil sin død i 1889, kun afbrudt af en kort periode, hvor han var minister for kirke- og undervisningsvæsen. For øvrigt var han meget interesseret i fynsk historie og topografi, og resultatet af hans omfattende undersøgelser kom i „Samlinger til Fyens Historie og Topografi“. Hans betydeligste arbejde er „Odense Byes Historie“ (1862).

- 6) Biskop Engelstoft var gift med Louise Holm (1817–98), adoptivdatter af pastor I. C. F. Höhne.
- 7) „Odense Byes Bog om H. C. Andersen“, 1905.
- 8) Johan Unsgaard (1798–1872) tog 1820 juridisk embedseksamen og var derefter i en årrække ansat i Kammerkancelliet og Rentekammeret; 1848 blev han udnævnt til stiftamtmand i Odense. I flere perioder var han medlem af Landstinget, og i 1856 lod han sig bevæge til at overtage indenrigsministeriet. Med udgangen af 1859 fratrådte han som minister og overtog atter embedet i Odense.
- 9) Wilhelm Nicolaj Petersen (1817–95) var søn af købmand Peter Petersen, Odense, hvis virksomhed han overtog 1844 og drev indtil 1875. 1847 fik han sæde i borgerrepræsentationen, og da han i 1851 blev dens formand, begyndte en betydningsfuld periode i byens kommunale historie. Det var ham, der fremsatte planer om oprettelse af gas- og vandværk, og Odense by blev forsynet med disse faciliteter før andre købstæder. Det var i hans tid som formand for borgerrepræsentationen, at Albani-broen blev bygget og det nye kvarter syd for åen blev anlagt, ligesom det var på hans foranledning, at byen overtog Odense kanal. Han var således en særdeles aktiv kommunalpolitiker, og da kommunalbestyrelsen 1868 overgik til byråd, forblev han som menigt medlem af dette indtil 1882.
- 10) Johan George Christopher Frederik Koch (1827–1914) blev cand. jur. 1851 og beklædte derefter i nogle år embederne som politimester i Slesvig og herredsfoged i Vis og Ugle herreder. 1866 blev han udnævnt til byfoged og politimester i Odense. 1877 udnævntes han til borgmester, og i de følgende 20 år kom han til at præge byens kommunale udvikling stærkt. Han stod således bag reorganisering af politi, skole-, havne- og kasernevæsen, opførelsen af det nye rådhus og oprettelsen af Sydfyenske Jernbane. Da han i 1897 trak sig tilbage som borgmester, udnævntes han til konferensråd.
- 11) Louis Edzar Alexis Mourier (1805–77) havde, før han 1861 blev borgmester i Odense, beklædt forskellige embeder (Højesterets justitskontor, birkedommer i Hørsholm, borgmester i Fredericia). Han boede i borgmestergården i Vindegade (mellem Grønnegade og Pantheonsgade), og her besøgte HCA familien flere gange.
- 12) Han blev medlem af Rigsraadet i 1856 og udtrådte som medlem af Landstinget i 1894.
- 13) Hanne Mourier, f. Weilbach (1824–1918).
- 14) Carl Frederik Adolph Schlegel (1809–78) blev få år efter, at han var blevet juridisk kandidat, ansat i Fyens Stifts Gouvernementsbureau. 1843 udnævntes han til stiftskasserer.
- 15) Anders Knudsen Damgaard (1808–1906) tog teologisk embedseksamen 1834. 1858 udnævntes han til sognepræst ved St. Knuds Kirke og stiftsprovst for Fyens stift. Dog gjorde han sig mere bemærket som kommunalpolitiker end som prædikant. Som medlem af kommunalbestyrelsen fattede han især interesse for byens skole- og fattigvæsen, og han var blandt stifterne af Mulernes Legatskole.
- 16) Ejendommen lå på det sted, hvor nu frimurerlogen ligger.
- 17) Jørgen Christian Dreyer (1832–97) var jurist, men forlod embedsvejen og overtog redaktionen af Fyens Stiftstidende ved sin svigerfaders død (Dreyer var gift med en plejedatter af redaktør M. C. Hempel). Dreyer var 25 år medlem af kommunalbestyrelsen, et par år af Folketinget.
- 18) Skomager Gredsted havde 1862 taget initiativet til oprettelsen af stiftelsen.
- 19) Poul Hannibal Kragh (1820–90) blev, efter at han i 1843 havde afsluttet sit universitetsstudium, ansat ved Odense Katedralskole, hvor han i 46 år underviste i matematik, astronomi og fysik. Han var en anset lærer, og et par perioder fungerede han som rektor på skolen. Også i det kommunale liv nød han anseelse og tillid, og i januar 1867 indvalgte han i kommunalbestyrelsen, hvor han havde sæde de følgende 20 år.
- 20) Poul Christian Nielsen (1835–81) blev 1866 ansat ved Katedralskolen, hvor han underviste i latin og græsk. I 1877 forfremmedes han til overlærer; men få år efter tvang en begyndende brystsyge ham til at søge sin afsked, og han døde allerede 1881.

- 21) Johs. Peter Kristian Sick (1812–84) var 1839–1872 ansat ved Katedralskolen, hvor han underviste i fransk.
- 22) Vincens Strøm (1818–99), der var student fra Odense Katedralskole, havde 1842 taget teologisk embedseksamen; men han interesserede sig mere for naturhistorie og botanik, og efter nogle år at have været huslærer blev han ansat ved sin gamle skole med naturhistorie som fag, og her kom han til at virke i 38 år.
- 23) „Saa er Svanen da nu svævet did til det Sted“ og „For evig Tid er knyttet“ (se s. 172 og 178).
- 24) Henriette Wagner (1804–83) og Jeanette Wagner (1804–78), døtre af købmand Philip Hartwig Wagner, Odense. De var jævnaldrende med HCA, og muligvis har han kendt dem i sin barndom. Nu boede de i ejendommen Kongensgade 28.
- 25) Fyens Stiftstidende bragte følgende notits om HCA's oplæsninger:
Etatsraad H. C. Andersens Oplæsning igaar var, som man kunde vente, besøgt af saa mange Tilhørere, som den store Sal paa Larsens Hotel kunde rumme. Digteren, der var overordentlig vel disponeret, forelæste fem af sine Eventyr med en Følelse og Inderlighed, der henrøvede Tilhørerne, blandt hvilke endog fandtes to Bønder, som vare gaaede 2 $\frac{1}{2}$ Miil her ind til Byen for at høre den folkelige Digters Eventyr af hans egen Mund (24. april).
Etatsraad H. C. Andersens anden Oplæsning iaftes var ligesaa godt besøgt som den første og gav et ligesaa rigt og tiltalende Udbytte for Tilhørerne, der ved stærkt Bifald ydede Digteren Tak og Anerkjendelse for den sjældne Nydelse, han havde beredt dem (25. april).
- 26) Tidl. skomager Hans Jørgen Larsen (1782–1868), der 1810 blev gift med Frederika Pommer (1790–1850), datter af den ansete skomager Jørgen Pommer, Odense. Ved HCA's døb er det i kirkebogen noteret at, *Jomfru Pommer bar Barnet.*
- 27) Eventyret „Dryaden“ kom som en lille selvstændig bog i december 1868.
- 28) 50-årsdagen fejredes den 4. september ved en fest i Studenterforeningen, hvor *de til Minde havde stillet min Buste op i Foreningens Sal mellem dens berømte Mænd* (Dagbogen).
- 29) Underskrevet af oldermanden købmand Rasmus Jørgensen samt kunstdrejer H. M. Assam, tømmerhandler Peter Jensen, snedkermester Jørgen Haugsted, grosserer H. C. G. Holbech og maskinfabrikant E. W. S. Allerup.
- 30) Historisk skuespil af Victorien Sardou, opført af William Petersens Selskab.
- 31) I dagbogen nævner han Mathias Weber, søn af Chr. H. T. Weber, Odense, dennes moder og søster samt etatsraad Koch med familie.
- 32) HCA overnattede i Fredericia.
- 33) Antoinette Blach, „Lykkesholm“ på Djursland.
- 34) HCA fortæller i dagbogen, at han ved en middag den 4. februar 1875 hos familien Melchior læste sit nyeste digt „Kjøbenhavn“, og da etatsråd W. Petersen, Odense, bemærkede, at digtet burde have været om Odense, kunne digteren meddele, at han aftenen før havde påbegyndt et digt om Odense. Dagen efter noterer han i dagbogen: *Til Aften sad jeg oppe til efter 12 og endte mit Digt om „Odense“*. Et par dage senere noterer han, at han er utilfreds med den sidste strofe og tilføjer: *Det er ganske taabeligt af mig, men jeg skal altid pløge mig selv* (11. febr.).
- 35) Prologen er trykt i Anderseniana 1933, s. 113–115.
- 36) Digtet er gengivet s. 30.
- 37) 1. strofe af „Fyen og Schweitz“, som han digtede den 5. juli 1875 og lod diktere til fru Melchior, da han selv var for svag til at skrive.

Tilføjelse – si. 133:

Foruden til embederne som sognepræst i Svindinge og Langå havde greven på Glorup kaldsretten til Gudbjerg sogn. Sognepræst her var indtil 1846 E. A. Wandal, og han efterfulgtes af Isak Sidenius (1793–1852), hvis hustru var en søster til digteren Poul Martin Møller. Også familien Sidenius kom på Glorup, og HCA blev også inviteret som gæst i præstegården i Gudbjerg (bl. a. 10. juni 1851).

Kilder

Brevvekslinger, Levnedsskildringer, biografier:

Breve fra og til Hans Christian Andersen, udgivne af C. St. A. Bille og Nikolaj Bøgh, 3. bd., Reitzels Forlag 1877–78.

E. Collin: H. C. Andersen og det collinske Huus. Reitzels Forlag 1882.

H. C. Andersens sidste Leveaar. Hans Dagbøger 1868–75 ved Jonas Collin, Memoirer og Breve V, 1906.

Elith Reumert: H. C. Andersen og det melchiorske Hjem, Hagerups Forlag 1924.

H. C. Andersens Breve til Therese og Martin R. Henriques 1860–75, udg. af H. Topsøe-Jensen, Hagerups Forlag 1932.

Breve fra H. C. Andersen til Pastor Bastholm, Baronesse v. d. Decken og Fru Ingemann, udg. af H. C. Andersen Samfundet 1932.

H. C. Andersens Brevveksling med Edvard og Henriette Collin, 4. bd., udg. af C. Behrend og H. Topsøe-Jensen, Levin og Munksgaard 1933–37.

H. C. Andersen og Odense 1866–75, Dagbøger og Breve udg. af Chr. M. K. Petersen og Svend Larsen, Anderseniana 1933.

H. C. Andersens Dagbog fra hans sidste Slagelse-Aar 1825–26, v. H. G. Olrik, Andersen 1936.

H. C. Andersens Brevveksling med Jonas Collin den ældre og andre Medlemmer af det collinske Hus, 3. bd., udg. af H. Topsøe-Jensen, Munksgaard 1945–48.

H. C. Andersens Brevveksling med Henriette Hanck, 6. bd., udg. af Svend Larsen, Anderseniana 1941–46.

H. C. Andersens Brevveksling med Christian Voigt, v. Th. A. Müller og H. Topsøe-Jensen, Anderseniana 1948.

H. C. Andersens Brevveksling med Henriette Wulff, 3. bd., udg. af H. Topsøe-Jensen, Flenstedts Forlag 1959.

H. C. Andersens breve til Mathias Weber, v. Arne Portman 1961.

H. C. Andersen: Mit Livs Eventyr, 2. bd., v. H. Topsøe-Jensen, Gyldendal 1951.

H. C. Andersens Levnedsbog, v. H. Topsøe-Jensen, Det Schönbergske Forlag 1962.

H. C. Andersen: Mit eget Liv uden Digtning, udg. af H. Topsøe-Jensen, Reitzels Forlag 1962.

H. St. Holbeck: H. C. Andersen, Det Schönbergske Forlag 1925.

Elith Reumert: H. C. Andersen som han var, Hagerups Forlag 1925.

Signe Toksvig: H. C. Andersen, Reitzels Forlag 1934.

Tage Høeg: H. C. Andersens Ungdom, Levin og Munksgaard 1934.

H. G. Olrik: Hans Christian Andersen. Undersøgelser og Kronikker 1925–44, Hagerups Forlag 1945.

Cai M. Woel: H. C. Andersens Liv og Digtning, 4. bd., Uhlmanske Forlag 1949–40

H. C. Andersen i Livets Aldre. Et Brevpotpourri ved H. Topsøe-Jensen, Gads Forlag 1955.

Erling Nielsen: H. C. Andersen, Gyldendal 1963.

Frederik Bök: H. C. Andersen, Aschehoug 1939, Fremads Biografier 1967.

Niels Kofoed: H. C. Andersen, Gads Forlag 1967.

Ole Jacobsen: H. C. Andersens romaner, Anderseniana 1954.

H. C. Andersen på Fyn:

- Etatsraad Andersens eget Eventyr af P. (Kancelliråd P. E. Petersen), Odense 1869.
Odense Bys Bog om H. C. Andersen, udg. af Sophie Breum 1905.
H. C. Andersen, Milos Boghandel 1905.
Eiler Høeg: H. C. Andersen og hans Odense-Venner i Familierne Iversen og Hanck, Anderseniana 1939.
H. Topsøe-Jensen: H. C. Andersens første Velynderske, Anderseniana 1939.
H. C. Andersen: Brudstykke af en Udflugt i Sommeren 1829, v. Chr. M. K. Petersen, Anderseniana 1940.
Harald Hatt: H. C. Andersen og Vedel Simonsen, Anderseniana 1940.
Henning Henningsen: H. C. Andersen og Dystløbene i Stige, Danske Studier 1945.
H. Topsøe-Jensen: Mere om Laura Tønder Lund, Anderseniana 1950.
H. Topsøe-Jensen: H. C. Andersen og Odense, tale holdt ved indvielsen af Odense Rådhus den 2. april 1955, trykt i Fynske Minder 1955, s. 75–80.
Svend Larsen: Barndomsbyen, Anderseniana 1955.
Hans Ellekilde: H. C. Andersen og de fynske folkesagn, Anderseniana 1955.
Henning Høirup: H. C. Andersens digte og deres fynske islæt, Anderseniana 1955.
H. Topsøe-Jensen: På fynske herregårde, Anderseniana 1955.
Elisabeth Hude: Henriette Hanck og H. C. Andersen, Flensteds Forlag 1958.
Kai Uldall: H. C. Andersen på Lykkesholm, foredrag holdt i Selskabet for dansk Kulturhistorie den 22. februar 1961, trykt i Kulturminder 1961, s. 145–210.
H. Topsøe-Jensen: H. C. Andersen på Glorup, Andelsbogtrykkeriet, Odense 1965.
Aage Petersen: H. C. Andersens protegé, Urania 1967.
Kopier af dagbøger og almanakker (venligst udlånt af Det kongelige Biblioteks håndskriftsamling).

Andre kilder:

- Odense Communalbestyrelses Forhandlinger, 1867.
Odense Communalbestyrelses Correspondancejournal, 1867.
Karl Schmidt: Meddelelser om Skuespil og Theaterforhold i Odense, Odense 1896.
Guldsmed Anton Michelsen, hans Virksomhed og Slægtskabskreds, udg. i anledning af 100-årsdagen for hans fødsel den 1. juli 1909, København 1909.
H. St. Holbeck: Odense Bys Historie, Odense 1926.
N. F. S. Grundtvig og hans nærmeste Slægt under Trearskrigen, udg. af Ingeborg Simesen, Gads Forlag 1933.
Odense Teater 1796–1946, udg. af Poul Dreyer, Flensteds Forlag 1946.
Karin Michaëlis: Vidunderlige Verden, Gyldendal 1949.
Emil Aarestrups breve til Chr. Petersen, v. Morten Borup, Gyldendal 1957.

Personregister

(Brevadressater er ikke medtaget; g. m. = gift med; familiemedlemmer (mand, hustru, børn) anføres i samme afsnit)

- Aarestrup, Emil, stiftsfysikus, Odense: 155–56, 217, 228.
- Abrahamson, Joseph N. B., generalkrigskommissær, Odense: 97, 110–11, 139, 154, 211f, 226.
- Allerup, Emil W. S., fabrikant, Odense: 196, 197, 232.
- Andersdatter, Anne Marie (HCA's mor): 13, 19, 20, 24, 25, 26, 29, 33, 35, 36, 38, 40–41, 46, 53, 74–77, 85, 128, 162, 165, 180, 202, 219, 220, 223, 224.
- Andersen, Chr., manufakturhandler, Odense: 177.
- Andersen, Emil, gæstgiver, Odense: 219f.
- Andersen, Hans, friskomager (HCA's far): 13, 19, 24, 26, 38, 49, 162, 165, 180, 219, 220, 223, 224.
- Andersen, Henriette, skuespillerinde: 125.
- Andersen, Jannik, apoteker, Odense: 151, 215, 228.
- Andersen, Jørgen, tømrersvend, Odense: 229.
- Andersen, Karen Marie (HCA's halvsøster): 77–78.
- Andrup, Jens Chr., vinhandler, Odense: 104, 225.
- Assam, Heinrich Michael, kunstrejer, Odense: 196, 197, 232.
- Augustenburg, Chr. August, hertug af -: 150, 152, 215 – g. m. Louise Sophie, hertuginde af Augustenburg: 150.
- Bager, Oluf, storkøbmand, Odense: 45, 223.
- Bagger, Carl, redaktør, Odense: 103–4, 106, 139, 143, 144, 145, 154, 211f, 212, 213, – g. m. Thora, f. Fiedler: 104.
- Balling, Jonathan, forvalter: 216 – g. m. Helene, f. Næboe: 216.
- Bang, Claus Christian, kammerråd, Nørager: 48, 54.
- Bang, Niels Hofman, godsbesidder, Hofmangave: 53–55, 82, 130 – g. m. Charlotte, f. Malling: 54, 55 – sønnen Niels Erik: 54 – sønnen Ove Malling: 54 – sønnen Jacob: 54 – sønnen Claus Emil: 54 – datteren Christiane: 54 – datteren Louise: 54.
- Basse, Johan Emanuel, distriktskirurg, Odense: 180.
- Bekker, Hans Henrik, amtsforvalter, Odense: 110 – g. m. Caroline Sophia Amalie, f. Halse: 110, 226.
- Bentzen, Peter, etatsråd: 227.
- Bentzien, V. B., sognepræst i Kerterminde: 114, 226.
- Benzon, Chr. Fr. Otto, kammerherre, Kristiansdal: 213 – sønnen Hartvig Fr. Emil, officer: 213.
- Bierfreund, Lorenz, direktør for Fyens Diskontokasse: 167, 169, 176, 178, 222.
- Biering, Frederik Ferdinand, sognepræst i Langå og Svindinge: 133, 134.
- Bigum, madam, skuespillerinde: 121.
- Bille, C. St. A., redaktør: 222.
- Bindesbøll, Jacob Hornemann, kammerråd, Flens-
tofte: 63, 224 – g. m. Sophie Amalie, f. Friis: 63.
- Bloch, William, jurist: 197.
- Boesen, Adolf, fabrikant, Odense: 167, 169, 178, 222.
- Borch, Theodor Hee, prokurator, Odense: 169, 179, 200, 201, 202, 222.
- Bournonville, August, balletmester: 135, 227.
- Brahe, Chr. Bille, baron, stiftamtmand over Fyn: 155, 217, 228.
- Brahe, Frederik Siegfred Bille, lensgreve, Egeskov: 131, 145.
- Bredal, Chr.: 71.
- Bredsdorff, Johan Chr., konsistorialråd, Svendborg: 56, 96, 147.
- Bredsdorff, Morten, cand. theol.: 230.
- Bredsdorff, Morten Thomsen, sognepræst i Vester Skerninge: 59, 225 – sønnen Christian: 225.
- Brolund, Henrik Anton, sognepræst i Langå og Svindinge: 133.
- Brummer, Søren Chr., bryggeriejer, Odense: 169, 178, 222.
- Bruun, Hans Brøchner, agent, Assens: 63, 64, 111, 142, 203, 205, 220, 224 – g. m. Antonie, f. Plum: 63, 111 – sønnen Bertel: 219f – datteren Sophie: 115–16.
- Bruun, Hans Chr., postmester og transportforvalter, Årøund: 153.
- Bunkeflod, Anna Margrethe, søster til H. C. Bunkeflod: 143, 152, 212f, 228.
- Bunkeflod, Hans Chr., sognepræst ved St. Hans Kirke, Odense: 27, 213, 223, 228 – g. m. Marie, f. Petersen: 27, 35, 40, 177, 213, 223 – datteren Susanne: 177, 180.
- Bülow, Johan, geheimekonferensråd, Sanderumgård: 84, 225.
- Bülow, Sophie Eleonore, baronesse, g. m. general-løjtnant Frants Bülow: 44, 223.
- Bøgh, Nicolai, litteraturhistoriker: 198, 199, 221.
- Bøving, Poul Jacob, skovrider, Brahesminde: 61, 64, 66, 140, 148, 224 – g. m. Riborg, f. Voigt (se Voigt, Riborg).
- Caroline Amalie, Christian VIII's dronning: 35, 147, 149.
- Carstens, Fedder, leder af privatskole i Odense: 18, 57, 166, 222.
- Castenskiold, Carl, kammerherre: 222.
- Chamisso, Adalbert von, tysk digter: 69.

- Christian VIII (prins Christian Frederik, guvernør over Fyn 1815–39): 18, 28, 85, 87, 108, 149, 150, 215, 217, 225.
- Christian IX: 17, 175, 177, 182, 185, 217.
- Clasen, Laura, f. Nysted: 220f.
- Colbiørnsen, Engelke Margrethe, enke efter geheimekonferensråd Chr. Colbiørnsen: 35 – datteren Angélique Wigantine: 35.
- Collin, Edvard, departementschef, etatsråd: 43, 48, 54, 63, 71, 72, 92, 105, 143, 159, 186, 216, 222, 223, 226 – g. m. Henriette, f. Thyberg: 136 – sønnen Jonas, zoolog: 159, 197, 223.
- Collin, Jonas, finansdeputeret, geheimekonferensråd: 32, 37, 40, 51, 55, 76, 96, 105, 223 – datteren Louise: 73, 79.
- Damgaard, Anders Knudsen, stiftsprovst, Odense: 164, 179, 180, 186, 189, 195, 196, 231.
- Dons, Andreas, etatsråd, Hesselagergård: 131, 144.
- Drewsen, Michael, papirfabrikant, Silkeborg: 136, 154, 156, 157, 217, 218 – g. m. Amalie, f. Kümmel: 136.
- Dreyer, Jørgen Christian, redaktør, kancelliråd, Odense: 169, 177, 178, 186, 189, 195, 196, 231.
- Eisendecher, Lina von, g. m. Wilhelm von Eisen-decher, kabinetssekretær: 214.
- Engelstoft, Chr. Thorning, biskop i Odense: 9, 10, 12, 13, 14, 17, 158, 161, 162, 163, 164, 166, 173, 177, 179, 180, 182, 184, 186–87, 188, 190, 193, 195, 196, 197, 198, 200, 202, 209, 218f, 220, 222, 230 – g. m. Louise, f. Holm: 181, 231 – sønnen Laurits: 186 – sønnen Frantz Daniel: 186 – sønnen Peder: 186 – sønnen Ludvig: 186 – datteren Ingeborg Marie: 186, 187 – datteren Caroline: 186, 187 – datteren Frederikke: 186, 187 – datteren Johanne Eleonore: 186, 187.
- Engelstoft, Laurits, professor: 230.
- Faaborg, Elina, datter af Jacob Faaborg: 219.
- Faber, Chr. Gotfred Weber, adjunkt ved Odense Katedralskole: 179.
- Faber, Nicolai, biskop i Odense: 95, 97, 111, 127, 154 – datteren Thora: 111 – datteren Helga Borghild Alvilda: 111.
- Falbe, Chr. A., herredsfoged, Odense: 97, 154, 225 – g. m. Elise, f. Bech: 97, 225.
- Fenger, Frederik, godsejer, Maegård: 57.
- Foersom, Peter, organist, Odense: 155, 217f, 228 – sønnen Christen, skuespiller: 94, 122, 155, 225.
- Fontane, Mortimer de, polsk klavervirtuos: 109.
- Fonseca, Ida, skuespillerinde: 122, 123, 124.
- Frederik VI: 105, 125, 150, 215.
- Frederik VII (prins Frits, guvernør over Fyn 1839–48): 108, 113, 127, 150, 151, 212, 215, 226.
- Fønss, J. Ph. Rogert, kammerjunker, Søbysøgård: 95, 100, 131.
- Fønss, Niels Basse, kammerherre, Hindsgravl: 147, 214 – g. m. Louise, f. Wedel-Heinen: 95 – datteren Karen Louise, 95, 225.
- Gad, Peter Steenensen, biskop i Odense: 155, 156, 217, 228 – g. m. Sophie Georgia, f. Clausen: 156 – sønnen Elieser: 217.
- Gerson, Jul. Chr., redaktør, Odense: 104, 159, 161, 162, 179, 219, 220.
- Gomard, Nicolas, portner ved Gråbrødre Hospital, Odense (HCA's gudfader): 23, 223.
- Graff, H. C., gæstgiver, Svendborg: 56, 203.
- Gredsted, Hans, hofskomager, Odense: 164, 177, 186, 189–90, 193, 194, 195, 196, 231.
- Gregersen, Gregers, student: 100.
- Grundtvig, Svend, løjtnant, søn af N. F. S. Grundtvig: 217.
- Guldbrand, Chr. Anker Vilhelm, stiftsfysikus, Odense: 110, 142, 151, 154, 212, 215 – g. m. Elise Cathrine, f. Mühlenstedt: 110, 143, 154, 213, 226 – sønnen Johan Vilhelm: 212 – datteren Julie Elisa: 110.
- Gundersøe, Niels Jørgensen, friskomager (HCA's stedfar): 25, 38.
- Hanck, Johan Henrik Trützschler, adjunkt ved Odense Katedralskole: 49, 50, 97, 98, 101, 102, 105, 106, 114, 116, 117, 118–19, 122, 126, 139, 141, 154, 186, 204, 205, 211, 227 (akvareller og tegninger: 19, 39, 44, 45, 51, 83, 154) – g. m. Madeline Antonette, f. Iversen: 49, 50, 119, 120, 125, 126f, 163 – datteren Augusta Franziska: 50, 51, 111, 119 – datteren Caroline Amalie: 33, 50, 51, 53, 119, 120 – datteren Claudine Christiane: 50, 51, 116, 119, 120 – datteren Henriette: 34, 48, 50, 51, 73, 78, 85, 90, 101–2, 103, 105, 109, 111, 112, 113, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 120–28, 151, 212, 213, 219, 224, 227 – datteren Louise Charlotte Camilla: 50, 51 – datteren Thea: 50, 51, 119.
- Hansen, kaptajn, Odense: 40.
- Hansen, Anders, skomagervend (HCA's farfar): 20, 22, 40, 153, 165, 223.
- Hansen, Edvard, skuespiller: 122, 123.
- Hansen, Søren, prokurator, Odense: 81, 87, 106, 107–8, 109, 116, 127, 142, 143, 150, 151, 152, 155, 212, 213, 215, 216, 217, 219, 226, 228, – g. 1. gang m. Helene, f. Dall: 107, 108, 226 – datteren Ida Johanne Cecilie Margrethe: 86–87, 107, 108–9, 116 – g. 2. gang m. Elise, f. Lindegaard: 81, 87, 106, 107, 108, 159, 212, 219, 226 – sønnen Valdemar: 107 – sønnen Henrik Christian: 107 – sønnen Carl Emil: 107 – datteren Helene Marie Salomine: 107.
- Hansen, Urban, sparekassedirektør, Odense: 162, 167, 169, 178, 222.
- Hartmann, I. E. P., komponist: 120.
- Haslund, Frederik, inspektør, Kristiania: 50, 119.
- Hauch, Carsten: 71, 91, 99, 145.
- Haugsted, Jørgen, snedkermester, Odense: 165, 169, 179, 196, 197, 222, 232.
- Heber, Carl Vilhelm, sognepræst i Svendborg: 57.
- Hedemann, Hans, general: 133.
- Heiberg, Johan Ludvig: 70, 121, 122, 124 – g. m. Johanne Louise, f. Pätges: 122, 123, 124.
- Heide, Louise, priorinde på Frøkenklosteret, Odense: 113, 114.
- Heine, Heinrich, tysk digter: 69.
- Helweg, Hannibal Theodor, kaptajn, sparekasse-direktør, Odense: 167, 169, 178, 222.

- Helweg, Ludvig Nicolaus, kapellan v. St. Knuds Kirke, præst ved Gråbrødre Hospital, Odense: 161, 220, 229.
- Hempel, Søren, bogtrykker, boghandler, kancelliråd, Odense: 35, 36, 39, 40, 79, 80, 86, 91, 106, 121, 126, 213, 223, 226.
- Hempel, Søren, fabrikant, Odense: 167, 169, 179, 221, 222.
- Henneberg, Erikke Marie, enke efter herredsfoged A. P. Henneberg, Slagelse: 34.
- Henrichsen, Ane Elisabeth (HCA's plejesøster), g. m. malermester Jacob Henrichsen, Odense: 179, 180, 194.
- Henrichsen, Rudolph Johannes Frederik, professor rektor ved Odense Katedralskole: 173, 179, 186, 190, 193, 194, 209, 229.
- Henriques, Martin E., vekselerer: 185 – g. m. Theresen, f. Abrahamson: 230.
- Hertz, Henrik: 70, 73, 121.
- Hillerup, F. C., litterat, redaktør: 82, 103.
- Hillerup, Terman Øllgaard, landmåler, Bramstrup: 82, 99, 103, 211.
- Holbech, Hans Carl Georg, grosserer, Odense, 196, 197, 232.
- Holck, Conrad Fr. Erik, baron, Holckenhavn: 131, 144.
- Holst, P. N. Møller, sognepræst i Elmelunde på Møn: 44, 223 – g. m. Anna, f. Tønder Lund: 223.
- Holstein-Holsteinborg, Mimi, lensgrevinde, Holsteinborg: 222.
- Holsten, Hans, baron, admiral, Holstenshus: 146, 147.
- Holsten-Charisius, Adam Christopher, baron, Langesø: 131, 145, 146, 214, 215, – g. m. Augusta Magdalene, f. Friccius von Schilden: 146.
- Holsten-Lehn-Charisius, Frederik, baron, Hvidkilde: 147, 148, 215 – g. m. Pauline, f. Rantzau-Lehn: 148.
- Hugo, Victor, fr. forfatter: 69.
- Høegh-Guldberg, Chr., oberst, Odense: 27, 28, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 41–43, 44, 55, 57, 63, 71, 73, 74, 75, 78, 79, 80, 90, 91, 128, 186, 203, 204, 223 – g. m. Anna, f. Morgenstjerne: 223 – sønnen Ove: 223 – datteren Petra: 223 – datteren Christierna: 223 – datteren Anna: 223 – datteren Vilhelmina: 223.
- Høegh-Guldberg, Ove, statsmand: 42.
- Ingemann, B. S.: 71, 72, 88, 91, 96, 99, 103, 145, 158, 182, 190, 230 – g. m. Lucie, f. Mandix: 72, 182.
- Iversen, Chr. Henrik, bogtrykker, Odense: 27, 28–29, 33, 34, 35, 38, 39, 40, 45, 49, 50, 51, 81, 85, 95, 106, 108, 116, 123, 124, 128, 186, 203, 211, 213, 226 – g. m. Kirstine Marie, f. Nielsen: 33, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 70, 71, 85, 91, 102, 116, 125, 128.
- Iversen, Johs. Erasmus, komponist: 28.
- Jacobsen, Johan Petersen, dronningens livlæge: 217.
- Jacobsen, Ludvig, professor: 119.
- Jastrau, H. M., amtstuefuldmægtig, Odense: 46, 47, 223.
- Jensen, Chr. Waage, vinhandler, Odense: 169, 178, 179, 194, 195, 222.
- Jensen, Jens, tandlæge, Odense: 177, 178, 179.
- Jensen, Peter, tømmerhandler, Odense: 196, 197, 232.
- Jensenius, Anna Barbara, præsteenke, Odense: 40, 224.
- Jessen, J. C. von, byfoged i Svendborg: 133, 134, 135, 156.
- Johansen, malersvend, Odense: 229.
- Juncker, Peter, plakatkærer ved Odense Teater: 26–27, 223.
- Juul, Chr. Sehestedt, kammerherre, Ravnholt: 131, 137, 144.
- Jørgensen, Hans Christian, Middelfart: 10–11.
- Jørgensen, Poul, kancelliråd, Odense: 117.
- Jørgensen, Rasmus, købmænd, Odense: 196, 197, 232.
- Kaiser, C. J. H., stiftsphysikus, Odense: 154, 228.
- Kalkar, Chr. H., adjunkt ved Odense Katedralskole: 115, 116, 154, 226 – g. m. Eggertine Dorothea, f. Tryde: 115, 226.
- Kaufmann, Peder, g. m. HCA's halvsøster: 78.
- Kellermann, Chr., violoncellist: 133, 228.
- Kirchheiner, J. F., operasanger: 85.
- Klaumann, Gregorius Nicolai de, politimester i Odense: 108, 110, 113, 127, 143, 213, 226, g. m. Jacobine Margrethe Caroline, f. Tvermoes: 110, 226.
- Knutzen, Marsilius, herredsfoged, Odense: 110, 154, 226 – g. m. Mette Christine: 110, 154, 226 – datteren Christiane Frederikke: 111 – datteren Karen: 111.
- Koch, Johan George Christopher Frederik, politimester i Odense: 9, 11, 12, 13, 14, 166, 168, 169, 172, 173, 178, 183, 186, 188, 194, 196, 222, 231, 232.
- Koch, Jørgen Hansen, professor, kgl. bygningsinspektør: 139, 142, 211f, 212, 228 – g. m. Ida, f. Wulff: 228.
- Kofoed-Hansen, Hans Peter, adjunkt ved Odense Katedralskole: 115–16, 154, 226.
- Krag, Andreas, møller, Odense: 230.
- Krag, Frederik Carl, møller, etatsråd, Odense: 167, 169, 178, 222.
- Krag, Peter, apoteker, Middelfart: 198 – datteren Antoinette: 198f, 232.
- Krag-Juel-Vind-Frijs, C. E., lensgreve, Frijsenborg: 161, g. m. Thyra, f. Haffner: 222.
- Krag, Poul Hannibal, overlærer ved Odense Katedralskole: 164, 169, 178, 186, 190, 191, 194, 222, 231.
- Krieger, J. C., admiral: 21.
- Krohn, Johan, forfatter: 229.
- Krohn, Pietro, kunstmaler: 168.
- Kruse, Laurits, forfatter: 90, 225.
- Krüger, Fr. Theodor, apoteker, Odense: 110, 226 – g. m. Christiane Louise, f. Lassen: 110, 226.
- Lahn, Johan Mathias, handskemager, Odense: 180, 230.
- Lange, H. W., skuespiller: 125, 227.
- Lange, Rasmus, justitsråd, Ørbæklunde: 93, 131, 143 – g. m. Laurentze, f. Lindegaard: 93.
- Larsen, Hans Jørgen, skomager, Odense: 194, 232 – g. m. Frederika, f. Pommer: 194, 232.

- Lassen, Jørgen Alexander, sognepræst i Kværndrup: 87.
- Lauritsen, Johs., lærer, redaktør, Odense: 13, 177.
- Leisner, maler, Odense: 229.
- Liebe, Georg Julius, skuespiller: 119.
- Limkilde, Ludvig, købmand, Odense: 155, 159, 219, 228.
- Lind, Jenny, sv. sangerinde: 78, 120, 149.
- Lind, Wilkens, auditor: 73.
- Lindegaard, Salomon, justitsråd, Lykkesholm: 81 – g. m. Johanne Marie, f. Colling: 81, 86, 88, 92, 98, 107, 117, 212, 225 – sønnen Otto: 98, 99, 131, 144, 225 – g. m. Frederikke, f. Ramshart: 225.
- Lotze, Gustav, apoteker, Odense: 169, 178, 192, 200, 201, 222 – g. m. Christiane, f. Boeck: 192.
- Lowzow, Chr., ritmester: 112, 226.
- Lund, Caspar Woller, sognepræst i Vigerslev: 147, 214.
- Lund, Niels Tønder, etatsråd: 21 – datteren Laura Frederiche: 21–22, 223.
- Læssøe, Frederik, kaptajn: 133.
- Læssøe, Ludvig August, slotsforvalter: 50.
- Læssøe, Signe, enke efter toldinspektør N. F. Læssøe: 226.
- Læssøe, Thorald, maler: 133.
- Lützen, Hans Staal, generalmajor, kommandant i Nyborg: 133, 211f.
- Maar, Jacob, godsforvalter, Elvedgård: 46, 224.
- Maase, Frederik van der, kammerherre: 217 – sønnen Christian, secondløjtnant: 217.
- Madsen, madam, gæstgiverske, Svendborg: 156, 207, 229.
- Mallefille, Leon, fr. litterat: 184.
- Malling, Ove, geheimestatsminister: 54.
- Martens, Matheus Friedrich, overtoldbetjent, krigsassessor, Fåborg: 63, 224.
- Martin, Henri, fr. historiker: 196, 221.
- Meisling, Søren, rektor, Slagelse: 31, 32, 35, 36, 37, 38, 39, 43, 77, 103.
- Melchoir, Mouritz G., grosserer, etatsråd: 185, 222, 230 – g. m. Dorothea, f. Henriques: 222, 230, 232.
- Michelsen, Peter, smedemester, stiftsdyrlæge, Odense: 109 – sønnen Anton, hofjuvelér: 109–10, g. m. Ida, f. Hansen (se Hansen, Ida).
- Milo, Johan, boghandler, Odense: 86, 105, 127.
- Molbech, Christian, historiker: 84.
- Moltke, Adam Gottlob, generalkrigskommissær, Odense: 133.
- Moltke, Carl Emil, greve, Nørager: 133, 227.
- Moltke, Otto, greve, Espe: 133, 227.
- Moltke-Hvitfeldt, Gebhard, greve, Glorup: 99, 100, 116, 129, 130, 131, 132, 133, 135, 137, 139, 149, 211f, 214, 215, 216, 218, 227 – sønnen Adam Gottlob, greve, Glorup: 129, 131, 135, 156, 195, 196, 218, 222 – g. m. Eliza, f. Razumovska: 131, 137, 217 – sønnen Henrik, højesteretsassessor: 133, 227 – g. m. Maria, f. Buchwald: 133, 137, 227
- Mourier, Louis Edzard Alexis, borgmester i Odense, justitsråd: 13, 14, 15, 164, 166, 168, 169, 170, 177, 178, 180, 181, 182, 183, 186, 188–89, 194, 195, 196, 201, 202, 222, 231 – g. m. Hanne, f. Weilbach: 182, 188, 194, 231.
- Muckadell, Elisa Schaffalitzky de, baronesse, priorinde: 219.
- Møller, C. C., musikdirektør: 201.
- Møller, Elise Bolette, g. m. C. H. Bredsdorff: 79, 225.
- Møller, From, kaptajn: 217.
- Møller, Johan Georg, sognepræst i Bjerreby og Bregninge: 57.
- Møller, Johannes, skoleinspektør, Odense: 173, 178, 180, 229.
- Møller, P. L., litteraturkritiker: 215.
- Mølmark, A., prokurator, Svendborg: 57.
- Müller, Frederik, teaterdirektør: 201.
- Müller, J. P., teaterdirektør: 214, 228.
- Nebelong, N. S., arkitekt: 158, 229.
- Nielsen, N. P., skuespiller: 84.
- Nielsen, Poul Christian, adjunkt ved Odense Kate-dralskole: 162, 164, 179, 186, 190, 191, 196, 231.
- Nommensdatter, Anna Cathrine (HCA's farmor): 23, 24, 29, 36, 46, 128, 223.
- Nysted, H. E. E., premierløjtnant: 220f.
- Oehlenschläger, Adam: 39, 48, 85, 121, 170, 225.
- Oksen, Erik Lassen, teologistuderende: 198.
- Oldenborg, Frederik, sognepræst i Marslev: 125, 227 – g. m. Christiane, f. Melchior: 125, 227.
- Orlamundt Carl Vilhelm, teaterdirektør, Odense: 194, 195.
- Overskov, Thomas, skuespiller og forfatter: 109, 121.
- Paludan-Müller, Caspar, overlærer: 217.
- Paulli, H. S., komponist: 94, 97.
- Petersen, Peter E., prokurator, kancelliråd, Odense: 166, 173, 229.
- Petersen, Peter Holger, købmand, Odense: 179, 219, 222 – datteren Christine Marie, forlovet med redaktør J. C. Gerson: 159, 179, 219.
- Petersen, Poul, smedemester, Odense: 169, 178, 222.
- Petersen, Rasmus, tømrermester, brandmajor, Odense: 167, 169, 178, 222, 229.
- Petersen, Wilhelm Nikolaj, grosserer, etatsråd, formand for borgerrepræsentationen i Odense: 13, 14, 161, 162, 169, 173, 178, 186, 188, 201, 220, 222, 231, 232.
- Petersen, William Otto, teaterdirektør: 232.
- Plum, Frederik, biskop i Odense: 27, 35, 38, 79, 80, 85, 111, 122, 216, 223, 226 – g. m. Maria Sophia, f. Munck, 226 – datteren Kaja: 111 – datteren Tabitha: 111, 216.
- Primo, Charlotte del Borgi di: 219, 220.
- Printzlau, Frederik, skuespiller: 145, 213f, 228.
- Prøvensen, Martin Christian, grosserer, bankdirektør, Odense: 167, 169, 178, 222.
- Pätges, Johan Anton, skuespiller: 123.
- Pøtenphant, skuespiller, teaterdirektør: 159, 219.
- Raben, Frederik, kammerherre, Beldringe: 216, 227 – datteren Charlotte: 131, 137, 227.
- Raben, Elisabeth, klosterfrøken, Slesvig: 215f.
- Ramshardt, Anna Elisabeth, Christiane, Johanne Jacobe, døtre af admiral Peder Ramshardt: 81, 86, 225.

- Ramsing, J. Chr., kapellan ved St. Hans Kirke, Odense: 165.
- Rantzau-Breitenburg, Conrad, rigsgreve, geheimestatsminister: 146, 149.
- Rasmusdatter, Johanne Marie: 180.
- Rau, C. Fr., skuespiller: 126.
- Recke, Peter Blankenberg Prytz von der, generalvevinspektør, Odense: 108, 112, 142, 143, 212 – g. m. Caroline Cecilie, f. Petersen: 112, 226 – sønnen Adolph Frederik: 112, 113, 116 – sønnen Christian Frederik: 112 – datteren Charlotte Caroline Amalie Louise: 112 – datteren Charlotte Henriette: 112 – datteren Louise Elisabeth: 112 – datteren Thora Hedwig Adelgunde: 112.
- Reedtz-Thott, Otto, baron, Gavnø: 225.
- Riegels, H. C., oberst, kammerherre, Snoghøj: 150, 155, 157, 215.
- Rosenberg, Sophie Elisabeth, enke efter oberst Gottfried Rosenberg: 230.
- Rosenkilde, C. N., skuespiller: 47, 122, 123.
- Rosenvind, Daniel Jørgensen, pottemagersvend, grenadér: 77.
- Rothe, P. C., stiftsprovst: 202.
- Ryberg, Johan Christian, agent, Frederiksgave: 224.
- Salomon, Juda, købmand, Odense: 111 – datteren Betty: 48, 85, 107, 111, 116.
- Saxtorph, Jacob, professor, rektor ved Odense Katedralskole: 80, 87, 108.
- Scavenius, Lucie Karine Sophie, Basnæs: 12, 222.
- Schalburg, J. C., vinhandler, kommerceråd, Nyborg: 139, 228.
- Schall, Anna Margrethe, solodanserinde: 28, 32.
- Scheel, Carl, greve: 133.
- Scheel, Siegfried, greve: 133 – g. m. Sophie: 133.
- Schierbech, Herman, købmand, konsul, Barcelona: 220.
- Schierbech, I. W., købmand, Odense: 220.
- Schilden, Chr. Fr. Friccus von, kammerherre: 214 – g. m. Sophie Magdalene, komtesse: 214.
- Schlegel, Carl Frederik Adolph, stiftskasserer, Odense: 9, 162, 164, 179, 186, 189, 194, 222, 231.
- Schlepppegrell, Christiane Charlotte Louise, klosterfrøken, Odense: 85, 107, 112, 113–14, 125.
- Schlepppegrell, F. A., general: 219f.
- Schnackenburg, Ferdinand August, grosserer, Odense: 167, 169, 178, 222.
- Scholten, Poul Adam, generalkrigskommissær, Odense: 162, 178, 179, 230.
- Schou, ritmester, Odense: 40.
- Schulz, Adolph Ludvig Gustav Philip, premierløjtnant: 213.
- Schönheyder, Frederik August, by- og rådstueskriver, Odense: 111–12, 113, 127, 139, 143, 155, 160, 211f, 212, 216, 217, 220, 226 – datteren Bertha Magdalene: 112, 218 – datteren Marie Angelica: 112 – sønnen Johan Franciscus Gottlieb: 112, 220.
- Scudder, Horace, amerik. forlægger: 185, 230.
- Seedorff, Nicolaus, redaktør, Odense: 104.
- Sehested, Edel Marie, enke efter kammerherre A. Sehested, Broholm: 93 – sønnen Niels Frederik B.: 93, 109, 131.
- Sick, Johannes Peter Kristian, overlærer ved Odense Katedralskole: 180, 186, 190–91, 195, 196, 220, 232.
- Simonsen, Cederfeld de, stiftamtmand over Fyn: 38, 46.
- Simonsen, H. C., organist, Odense: 230.
- Simonsen, Lauritz Schebye Vedel, historiker, Elvedgård: 38, 47, 53, 82, 223f.
- Simonsen, Sophus, violinist: 213f, 229.
- Stampe, Henrik, baron, Nyso – g. m. Christine, f. Dalgas: 111 – sønnen Holger, baron: 218f.
- Starup, Johan Christian, amanuensis på bispekontoret i Odense: 40, 223.
- Steenbuch, Theodor, sognepræst ved St. Hans Kirke, Odense: 108, 179, 230.
- Strøm, Vincens, overlærer ved Odense Katedralskole: 172, 186, 191, 201, 232.
- Svitzer, Hans Peter, stiftsprovst, Odense: 173, 229.
- Søeborg, Carl, landinspektør: 50, 213 – g. m. Augusta, f. Iversen (ægteskabet opløst): 33, 50, 85, 122, 143, 152, 212f, 216, 227 – sønnen Christian: 50, 52, 216.
- Søeborg, Ferdinand, skuespiller: 126.
- Sønderskou, Thora Augusta, skuespillerinde: 126–27, 145, 213f, 227.
- Sørensdatter, Anna (HCA's mormor): 25.
- Sørensen, H., smed, Odense: 229.
- Tetens, Stephan, stiftsprovst i Odense: 20, 21, 28, 150, 223, 228.
- Thomsen, Ove Thomas, redaktør, Odense: 104, 105–06, 108, 116, 124, 126, 143, 154, 212, 213, 214, 215, 226 – g. m. Johanne Elise, f. Beyer: 106, 226.
- Tieck, Ludvig, ty. digter: 69.
- Tietchen, P. J., teaterdirektør: 125.
- Thorvaldsen, Bertel, billedhugger: 69, 105, 111, 139.
- Tscherning, A. F., krigsminister: 42.
- Tyberg, Oline, f. Falkenham: 136.
- Unsgaard, Iver Johan, stiftamtmand over Fyn: 12, 162, 164, 166, 173, 177, 178, 186, 187–88, 195, 222, 231.
- Wagner, Henriette, Jeanette, døtre af købmand Philip Wagner, Odense: 194, 195, 232.
- Waltz, J. R., skuespiller: 82, 85.
- Watt, Robert, forfatter, teaterdirektør: 11, 222.
- Vaupell, Otto Frederik, oberst, Odense: 164, 173, 229.
- Weber, Mathias, teologistuderende, søn af købmand Chr. H. T. Weber, Odense: 198, 232.
- Wedderkop, G. A. Th. von, kammerherre: 214.
- Welhaven, Christopher Frederik, lærer ved Odense Fatigskole: 38, 222.
- Werligh, August, teaterdirektør: 121, 122, 124 – g. m. Adeline Louise, f. Falch, skuespillerinde: 121, 147.
- Wich, Peder J., skræddermester, Odense: 169, 178, 222, 230 – sønnen Edouard Herløw: 230.
- Wiberg, Andreas Frederik, kapellan ved St. Knuds Kirke, Odense: 20, 223.
- Wiberg, madam, skuespillerinde: 121.
- Wilster, Chr., lektor, digter: 71.
- Vind, Christian Andreas, premierløjtnant, senere ritmester, kammerherre, Sanderumgård: 84, 225.

Winsløv, Sophie Jacobine, f. Schaltz, skuespillerinde: 122, 124.
 Winther, Laurentius Robert, godslæge, Glorup: 133, 134, 143, 152, 212, 216, 227, 228 – g. m. Marie Louise, f. Bentzen: 216.
 Winther, Mathias, eskadronskirurg, redaktør, Odense: 78–79.
 Voigt, Laurits Peter, agent, Fåborg: 55, 59, 60, 62, 63, 64, 66, 140, 141, 148, 149, 203, 224 – g. m. Anna Christine, f. Brandt: 60, 62 – sønnen Christian, cand. phil., agent, Fåborg: 55, 59, 60, 65, 66, 224 – datteren Riborg: 55, 59–63, 64–67, 73, 140, 141, 148, 228.
 Wulff, P. F., kommandør: 218, 228 – datteren Henriette: 78, 218, 228.
 Ørsted, H. C.: 32, 69, 215.